

ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΥ ΞΗΡΟΥΧΑΚΗ
ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ

ΑΙ ΣΥΝΟΔΟΙ
ΤΟΥ
ΓΕΡΟΛΑΜΟ ΛΑΝΤΟ

(1467—1474—1486)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ «ΦΟΙΝΙΚΟΣ» ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 44
1933

Τῶν Ἐξοχωτάτων Προσώπων
Κυρίου Κυρίου Ἐκκλησιαστικῆς
ἀποστολῆς ἡμετέρας

ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΥ ΞΗΡΟΥΧΑΚΗ
ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ

ὁ Γραμματεὺς

ΑΙ ΣΥΝΟΔΟΙ
ΤΟΥ
ΓΕΡΟΛΑΜΟ ΛΑΝΤΟ

(1467—1474—1486)

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
— ΧΑΝΙΩΝ —
ΑΝ. Νο. 10904
Χρον. Βιβλ. 17-6-1960
ΕΙΣ. ΕΚΚΛ. Κριτικῆς
Α.Ν. 274.96 / ΞΗΡ

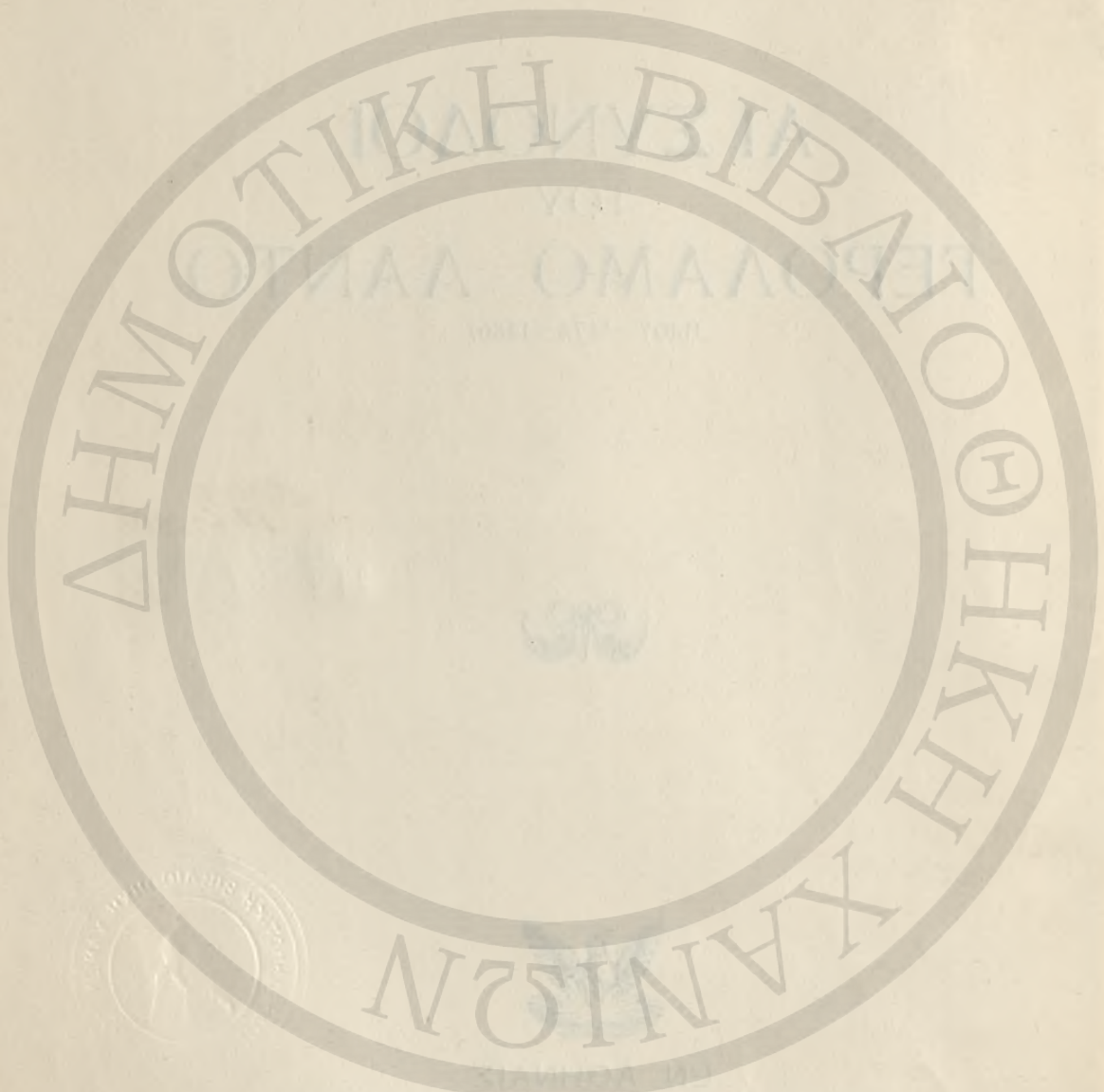
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ
1864 - 1936

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ «ΦΟΙΝΙΚΟΣ» ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 44
1933

1111.

Faint handwritten text at the top of the page.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
1993

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ

ΑΦΙΕΡΩΣΙΣ

ΤΗ, ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΤΑΤΗ, ΚΑΙ ΦΙΛΟΜΟΥΣΩ, ΔΕΣΠΟΙΝΗ,

ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ, ΤΖΙΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΚΟΤΣΙΚΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩΣ ΑΝΑΤΙΘΕΤΑΙ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΧΑΝΙΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΧΑΝΙΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἰς τὸ ἐν Βενετία Museo Civico, Miscellanea, Codici Correr, N. 1211, εὐρίσκονται λατινιστὶ τὰ πεπραγμένα τῶν συνόδων τούτων. Εἶναι δὲ αἱ σύνοδοι αὐταὶ μεγίστης σημασίας διὰ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ τὴν καθόλου ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐν τῇ νήσῳ. Τὰς συνόδους ταύτας δὲν ἐγνώριζον φαίνεται, οὔτε ὁ Mansi οὔτε ὁ Corner, διότι δὲν κάμνουσι λόγον περὶ αὐτῶν.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ Ἐκκλησία Κρήτης ἤρχετο εἰς πρώτην γραμμὴν ἐφ' ὄλων τῶν Βενετοκρατουμένων Ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ὅτι ὁ πάπας ἐστήριζεν ἐπ' αὐτῆς μεγάλας ἐλπίδας καὶ διὰ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ διὰ τὰ σχέδια αὐτοῦ περὶ κοσμητικῆς ἐξουσίας καὶ διὰ τὰς περαιτέρω σταυροφορίας. Ἡ Κρήτη καὶ ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κατάλληλος σταθμὸς δι' ὅλα ταῦτα τὰ παπικὰ σχέδια. Εἶχε λοιπὸν περὶ πολλοῦ τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην καὶ τὸν Κλῆρον αὐτῆς καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης ἔφερε πολλάκις καὶ τὸν τίτλον τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἢ καὶ διορίζετο πράγματι ὑπὸ τοῦ Πάπα Πατριάρχης Κ)πόλεως ἢ Ἀλεξανδρείας καὶ Λεγάτος παπικὸς εἰς διαφόρους χώρας καὶ συνόδους. Ὡς τοιοῦτος εὐρίσκετο ὁ Ἀρχιεπίσκοπος εἰς ἀπ' εὐθείας σχέσεις μετὰ τοῦ πάπα καὶ συνεννοεῖτο μετ' αὐτοῦ εἰς κάθε ζήτημα ἦσαν δέ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, οἱ Ἀρχιεπίσκοποι καὶ οἱ Ἐπίσκοποι Κρήτης, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὄργανα τῆς Προπαγάνδας Fide.

Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κρήτης ἐξασκεῖτο μεγάλη δραστηριότης ὅπως διατηρεῖται ζωηρὸν τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα τῶν ἀποίκων Βενετῶν καὶ ὁ Κλῆρος κατέβαλλε μεγάλας πρὸς τοῦτο προσπαθείας, χωρὶς ἐν τούτοις ὁ ζῆλος οὗτος τῶν Ἀρχιεπισκόπων, οἱοὶ ὁ Φαντῖνος Βαλαρέσος, ὁ Θωμᾶς Κονταρίνης, ὁ Ἀλβῆζος Γουμάνης καὶ ἄλλοι δραστήριοι, νὰ δυνηθῶσι νὰ κρατήσωσι τὴν λατινικὴν θρησκείαν ἐν τῇ νήσῳ, ὡς θὰ ἴδωμεν.

Πρὸς διόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων, καὶ ἦσαν φαίνεται, πολλὰ τὰ κακῶς ἔχοντα, συνεκάλεσεν ὁ Γερόλαμος Λάντος τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος Ἐπαρχιακὰς Συνόδους. Τῶν συνόδων τούτων δίδομεν κατ' ἀρχὰς περίληψιν, καὶ κατόπιν θὰ ἐξετάσωμεν ἐκτενέστερον τὰ θέματα μὲ τὰ ὁποῖα ἠσχολήθησαν καὶ τὰς διατάξεις τὰς ὁποίας ἐξέδωκαν.

ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΟΥ 1467, 1-5 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

Ἡ σύνοδος αὕτη, ὅπως καὶ αἱ λοιπαὶ δύο, συνεκροτήθη εἰς τὸν

Μητροπολιτικὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Τίτου ἐν Ἡρακλείῳ. Εἰς αὐτὴν παρίσταντο 6 Ἐπίσκοποι ἐκ τῶν 11 Ἑλληνικῶν Ἐπισκοπῶν, τὰς ὁποίας κατέλαβον λατῖνοι ἐπίσκοποι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς καταλήψεως τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Βενετῶν (1211), ἐκδιώξαντες τοὺς νομίμους Ἑλληνας ἐπισκόπους, παρίσταντο, λέγομεν, 6 καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, οἱ ἑξῆς :

Ἰωάννης	Ἐπίσκοπος	Μυλοποτάμου
Ἐμμανουήλ	»	Κισσάμου
Ἰωάννης	»	Ἱεραπέτρας
Ἰωάννης	»	Σητείας
Μάρκος	»	Ἀρκαδίας
Μάρκος	»	Χερρονήσου

Προσβύτερος Χ (ἐλλείπει τὸ ὄνομα), ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐπισκόπου Ἀγυῖας Μιχαήλ ἀπόντες οἱ,

Ἀλέξανδρος Κονταρίνης ἐπίσκοπος Καλαμῶνος, ὅστις εὐρίσκειτο ἐκτὸς τῆς νήσου καὶ τοῦ ὁποίου βικάριος ἐπρόβαλεν ἀσθένειαν, ἐδήλωσεν ὅμως δι' ἐπιστολῆς του ὅτι θὰ ἀπεδέχεται τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου. Ἐπίσης δὲν παρίστατο ὁ ἐπίσκοπος Ἀρίου, διότι ἡ ἐκκλησία αὐτὴ ἀπὸ πολλοῦ ἔστρεφεῖτο ποιμένος· καὶ ὁ ἐπίσκοπος Cytharidense¹, ἐπισκοπὴ ἀπὸ πολλοῦ χηρεύουσα καὶ ἡ ὁποία ὑπάγεται εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν.

Πλὴν τῶν ἐπισκόπων συνῆλθον ὁμοῦ καὶ πολλοὶ βαθμοφόροι τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, decanis, prepositis, cantoribus, thesanrariis, archidiaconis, canonicis, sacerdotibus, clericis, abbatibus, o brioribus e religiosis monasterium, o paratibus, e clericis grecis.

Ἡ σύνοδος συνεκλήθη δι' ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς τοῦ Λάντου, φεροῦσης ἡμερομηνίαν 1 Σεπτεμβρίου 1467, τρίτον ἔτος τῆς παπωσύνης Παύλου τοῦ II, πρὸς τοὺς ἐπισκόπους καὶ βικαρίους τῶν ἐπισκοπῶν.

Τῇ ἀληθείᾳ ἦτο καθήκον ἡμῶν, ἐγραφεν ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ αὐτοῦ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, ἀπὸ ἐννέα ἡδὴ ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα ἀναξίως προκαθήμεθα τῆς Ἁγίας ταύτης Ἀρχιεπισκοπῆς Κρήτης νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὴν ἡμετέραν ἐπαρχίαν, ὅπως, ἂν κατὰ τύχην, ἔχωσιν εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἡμῶν ταύτην ζιζάνια, ἐκριζώσωμεν αὐτὰ καὶ ἀποκόψωμεν τὰ περιττὰ καὶ στείρωμεν τὸν καλὸν τοῦ Κυρίου σπόρον, ἀλλὰ δὲν

1. Πρόκειται πάντως περὶ τῆς ἐπισκοπῆς Κυθήρων, ὑπαγομένης τότε εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Κρήτης ἢ περὶ τινος τῶν ἐφημέρων ἐκείνων Ἐπισκοπῶν τὰς ὁποίας ἵδρυσεν ὁ πάπας Κλήμης καὶ αἱ ὁποῖαι συνεχωνεύθησαν κατόπιν μετ' ἄλλων Ἐπισκοπῶν.

ἡδονήθημεν νὰ τὸ πράξωμεν ἕνεκεν διαφορῶν λόγων, καθυστερήσαντες οὕτω καὶ ἀπέναντι ὑμῶν καὶ ἀπέναντι τῆς Γαλιηνοτάτης. Νῦν δέ, δοθείσης εὐκαιρίας, εἴχομεν ἀποφασίση νὰ ἐπισκεφθῶμεν ἕνα ἕκαστον ὑμῶν, ἀπέσχομεν ὅμως τούτου, ἵνα μὴ ἐπιβαρύνωμεν τὰς ἐκκλησίας ὑμῶν, αἱ ὁποῖαι ὑφίστανται τόσα βάρη, ἕνεκεν τοῦ κατὰ τῶν Τούρκων πολέμου.

Οὕτω δικαιολογεῖται ὁ Λάντος, διότι ἐπὶ ἐννέα ἔτη δὲν ἐπεσκέφθη τὴν ἐπαρχίαν του. Οἱ Προβλεπταὶ τῆς νήσου παρεπονοῦντο καὶ ἔγραφον πρὸς τὴν Γερουσίαν διὰ τὴν κατὰ μακρὰ διαστήματα χηρείαν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τῶν ἄλλων ἐπισκοπῶν καὶ τὴν ἀπουσίαν τῶν ἐπισκόπων, ἀποδίδουσι δὲ τὴν κατὰπτωσιν τῆς λατινικῆς θρησκείας ἐν Κρήτῃ καὶ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ἐκλατινισμοῦ τῶν ἰθαγενῶν εἰς τὴν ἀπουσίαν ταύτην καὶ τὴν ἔλλειψιν ἐκκλησιαστικῶν σχολῶν, εἰς τὰς ὁποίας νὰ παρασκευάζωνται ἐπὶ μακρὸν καὶ λαμβάνουσι τὴν ἀπαιτουμένην ἐκκλησιαστικὴν μόρφωσιν οἱ μέλλοντες νὰ ἱερωθῶσιν.

Ἄντὶ τῆς προσωπικῆς ἡμῶν ἐπισκέψεως, ἐξακολουθεῖ ὁ Λάντος, πρὸς ἕνα ἕκαστον ὑμῶν, διὰ τὸν ἄνω σκοπὸν, ἀπεφασίσαμεν νὰ συγκαλέσωμεν ὅλους ὑμᾶς, τοὺς παρ' ἡμῶν ἐξαρτωμένους πατέρας καὶ τοὺς βικαρίους τῶν ἀπουσιαζόντων καὶ τοὺς ἄλλους κληρικούς, ἵνα ὁμοῦ σκεφθῶμεν εὐθρέως καὶ ἐπισταμένως περὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐκκλησίας καὶ ὄφελος τῆς ἐπαρχίας ἡμῶν ταύτης. Ὅθεν διατάσσομεν ὑμᾶς, ἐν ὑπακοῇ πρὸς τὸν Κύριον, ὅπως ἐγκαταλείψητε πᾶσαν ἄλλην ἀσχολίαν καὶ παρευρεθῆτε τὴν πρωΐαν τῆς πρώτης Ὀκτωβρίου εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν, μετὰ τὴν τέλεσιν τῆς θείας λειτουργίας μεθ' ὑμῶν καὶ τῶν λοιπῶν πατέρων καὶ τοῦ κλήρου θὰ ἀρχίσωμεν τὴν πρώτην συνεδριάσιν καὶ θὰ ἐξετάσωμεν τὰ ζητήματα τὰ ὁποῖα θὰ παρουσιάσετε . . . Δέον λοιπὸν νὰ παρουσιασθῆτε καλῶς πληροφορημένοι καὶ παρασκευασμένοι περὶ τῶν ἀναγκῶν τῶν ἐκκλησιῶν ὑμῶν. Πληροφορήσατε δὲ ἐκ μέρους ἡμῶν καὶ τοὺς ἀββάδες καὶ ἡγουμένους καὶ τοὺς παπάδες καὶ κληρικούς Ἑλλήνας, ὅπως καὶ οὗτοι μὴν ἀμελήσωσι νὰ παρευρεθῶσιν εἰς τὴν σύνοδον . . . θὰ εἰσθε οὕτω παρόντες καὶ εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ ἀγιοτάτου ἡμῶν Πάτρωνος Τίτου, ἣ ὁποία, ὡς καλῶς γνωρίζετε, μετετέθη κατ' ἀπόφασιν τῆς Ἀποστολικῆς Ἐδρας, εἰς τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ ἰδίου μηνός, διὰ περισσοτέραν εὐκολίαν καὶ μεγαλειέταν συρροῆν κόσμου.

Συναθροισθέντες ἡμεῖς οἱ ἄνωτέρω, λέγει ὁ Λάντος, τὴν 1 Ὀκτωβρίου, ἡμέραν τοῦ Πάτρωνος ἡμῶν Ἁγίου Τίτου, ἐγὼ μὲν μὲ ποντι-

φικά ἄμφια καὶ μανδύαν καὶ μίτραν χρυσοῦν, οἱ δὲ λοιποὶ πατέρες ἐπίσκοποι μὲ τὰ ἀρχιερατικά των καὶ μίτραν λευκὴν, ἐτελέσαμεν τὴν θεῖαν λειτουργίαν, ψάλλοντες κατ' αὐτὴν τὰ ἀντίφωνα, τὰς λιτανείας καὶ εὐαγγέλια καὶ εὐχὰς τὰς εἰθισμένας καὶ ἐπικαλεσθέντες τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, εἰργάσθημεν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ εἰς 3 συνεδριάσεις, τὴν 1 τὴν 3 καὶ τὴν 5 Ὀκτωβρίου καὶ ἐξετάσαμεν ὅλα τὰ ζητήματα, τὰ ἐνδιαφέροντα τὴν ἐκκλησίαν καὶ τέλος ἀνεγνώσαμεν τὰς ἀποφάσεις τῶν προκατόχων ἡμῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπεφέραμεν τὰς ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῶν περιστάσεων ἀναγκαίως καταστάσας μεταβολάς. Κατετάξαμεν δὲ καθ' ἕλλην μὲ ἐπιγραφὰς εἰς σειρὰς τὰ θέματα, κατὰ τὸ σύστημα τῶν προκατόχων ἡμῶν, οὕτως ὥστε, χωρὶς σύγχυσιν καὶ χωρὶς πολὺν κόπον, νὰ εἶναι δυνατόν εἰς πάντα μεταγενέστερον νὰ εὑρῇ τὰς ἀποφάσεις τῶν προκατόχων.

Rubrica I.

Περὶ τελέσεως τῶν θείων Ἀκολουθιῶν καὶ λειτουργιῶν.

Ὁ Οὐρσος Δολφίνος:

Παρατηρεῖ ὅτι πρέπει νὰ μεταχειρίζονται πάντοτε εἰς τὰς λειτουργίας νωπὲς ὄστιες. Λαμβάνονται μέτρα περὶ λειτουργίας καὶ μεταδόσεως τῆς θείας μεταλήψεως εἰς τοὺς ἀσθενεῖς.

Μάρκος Ἰουστινιάνης:

Προτείνει νὰ ὑποχρεοῦνται οἱ κληρικοί, οἱ ἀπολαμβάνοντες ἐκκλησιαστικῶν ἐπιχορηγήσεων, νὰ τελῶσιν καθημερινῶς τὰς καθωρισμένας ἀκολουθίας.

Φαντῖνος Βαλαρέσος:

Παρατηρεῖ ὅτι αἱ ἱεραὶ ἀκολουθίαι πρέπει νὰ τελῶνται καὶ ὑπὸ ὅλων ὁμοῦ τῶν κληρικῶν, τῶν τεταγμένων πρὸς τοῦτο, καὶ εἰς τὰς καθωρισμένας ὥρας καὶ μὲ εὐλάβειαν καὶ ὄχι νὰ πηγαινοέρχωνται ἄνω καὶ κάτω ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ψελίζοντες συγκεχυμένας καὶ ἀνοήτους λέξεις.

Φαντῖνος Δάνδολος:

Παρατηρεῖ ὅτι πρέπει νὰ τελῶνται ἀνελλιπῶς τὰ ἐκ κληροδοτημάτων διὰ τοὺς νεκροὺς μνημόσυνα καὶ λειτουργίαι.

Προτείνει νὰ μετατεθῇ εἰς ἄλλην ἡμέραν ἢ ἑορτῇ τοῦ Ἁγίου Τίτου, διὰ νὰ ἐορτάζηται μεγαλοπρεπέστερον ὑφ' ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν τῆς νήσου, ἀντὶ τῆς 25 Ἀυγούστου, ὅποτε εἶναι ὅλοι ἀπησχολημένοι μὲ τὸν τραγητὸν τῶν σταφυλῶν.

Γερόλαμος Λάντος Ἀρχιεπίσκοπος:

Διατάσσει νὰ μετατεθῇ ἡ ἑορτὴ τὴν 2 τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου.

Φαντίγος Βαλαρέσος:

Προτείνει νὰ τεθῶσιν ἐκ νέου ἐν ἰσχύει προηγούμεναι τινες διατάξεις περὶ τοῦ κατωτέρου κλήρου. Προσέτι νὰ ληφθῶσιν αὐστηρὰ μέτρα, ὥστε ὁ Ἅγιος Ἄρτος νὰ μὴ φυλάσσεται εἰς οὐταρὰ μέρη, ἀλλ' εἰς καθαρὰς Ἁγίας Τραπέζας ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ ναοῦ.

Γερόλαμος Λάντος Ἀρχιεπίσκοπος:

Διατάσσει ὅπως ἕκαστος προϊστάμενος ἢ βικαρίος ὀφείλει νὰ ἐπισκέπτεται, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἅπαξ τοῦ μηνὸς τὰς ἐκκλησίας τὰς εἰς αὐτὸν ἐμπεπιστευμένας.

Εἰς ἐκκλησίας πτωχὰς αἱ ὁποῖα δὲν διαθέτουσι χρήματα πρὸς ἀγορὰν τῶν ἀναγκαιούτων ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, δύνανται οἱ κληρικοὶ νὰ τελοῦν τὰς ἀκολουθίας ὅλοι ὁμοῦ ἐν χορῷ.

Οἱ πρεσβύτεροι, οἱ ψάλται, οἱ προϊστάμενοι, οἱ θησαυροφύλακες καὶ ἀρχιδιάκονοι τῆς Μητροπόλεως καὶ τῶν ὑπ' αὐτὴν ἄλλων ἐκκλησιῶν, ὀφείλουσι νὰ ἐπιτελῶσιν εἰς τὰς ἐκκλησίας ταύτας ἀνελλιπῶς τὰς εἰς αὐτοὺς ἀνατεθειμένας ὑπηρεσίας. Οὗτοι δὲν ὑποχρεοῦνται νὰ ὑπακούωσιν εἰς τοὺς βικαρίους τῶν ἐκκλησιῶν τούτων, ὡσάντις διατάσσουν αὐτοῖς πράγματα ἀντίθετα τῶν διατάξεων τούτων. Δέον μάλιστα, ἐξακολουθεῖ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, νὰ ἐπιστηθῇ ἡ προσοχὴ τῶν βικαρίων πρὸς τοῦτο καὶ νὰ ληφθῶσι μέτρα κατ' αὐτῶν, διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως.

Φαντίγος Λάνδολος:

Ἐπειδὴ τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια συνεδριάζουσιν ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας τῆς Μητροπόλεως, κατὰ τὴν ὥραν ὅπου τελοῦνται αἱ ἱεραὶ ἀκολουθίαι, πρὸς διατάραξιν τῶν συνειδήσεων καὶ μέγα σκάνδαλον τῶν ἐκκλησιαζομένων, δέον νὰ συστηθῇ εἰς τοὺς βικαρίους, ὅπως παύσωσι νὰ συνεδριάζωσιν εἰς τὰς ἐκκλησίας, ἵνα δύνανται νὰ ἐπιτελῶνται αἱ ἱεραὶ ἀκολουθίαι μετ' εὐλαβείας, χωρὶς θόρυβον, χωρὶς κραυγὰς καὶ ὕβρεις καὶ ἀντεγκλήσεις τῶν δικηγόρων.

Γερόλαμος Λάντος Ἀρχιεπίσκοπος:

Διατάσσει ὅπως οἱ προϊστάμενοι καὶ οἱ βικαριοὶ ὀφείλουσιν, ἐπὶ χρηματικῇ ποινῇ, νὰ κλείσωσι τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν διάβολον καὶ παύσωσι νὰ μεταβάλλωσι τὴν ἐκκλησίαν εἰς οἶκον συζητήσεων καὶ ὕβρεων καὶ ἀντεγκλήσεων.

Rubrica II.

Περὶ διαμονῆς τῶν κληρικῶν καὶ ἐπιμελείας, εὐκοσμίας καὶ εὐλαβείας αὐτῶν κατὰ τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας.

Οἷροςος Δαλφίνος:

Παρατηρεῖ ὅτι οἱ κληρικοὶ ὀφείλουσι νὰ μὴ ἀπουσιάζωσιν ἐκ τῆς

θέσεως καὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτῶν, ἄνευ κανονικῆς ἀδείας τῶν προϊσταμένων των. Οἱ παραβιάται τῆς διατάξεως ταύτης νὰ τιμωρῶνται διὰ χρηματικῶν ποινῶν.

Μάρκος Ἰουστινιάνης :

Διακρίνει ἐκκλησίας μὲ λατινικὸν πλήρωμα καὶ ἐκκλησίας χωρὶς λατινικόν. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων ἐκκλησιῶν πρέπει νὰ ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς κληρικοὺς ἡ ἀπουσία.

Προτείνει ὅπως οἱ κανονικοὶ, οἱ ὁποῖοι ἀπολαμβάνουσιν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιχορηγήσεων ἢ κατέχωσιν ἐκκλησίας, χωρὶς λατινικὸν πλήρωμα, νὰ δύνανται νὰ διαμένωσι κατὰ τὴν ἀκόλουθον τάξιν:

Οἱ κανονικοὶ Σητείας, εἰς τὴν Σητείαν.

Οἱ τῆς Ἱεραπέτρας, εἰς Ἱεραπέτραν ἢ Ἡράκλειον ἢ Σητείαν.

Οἱ τοῦ Ἡρακλείου, εἰς Ἡράκλειον.

Οἱ τῆς Ἀρκαδίας καὶ Χερρονήσου, ἐκεῖ ἢ εἰς τὸ Ἡράκλειον.

Οἱ τοῦ Ἀγίου καὶ Μυλοποτάμου, ἐκεῖ ἢ εἰς Ἡράκλειον ἢ Ρέθυμνον.

Οἱ Καλαμῶνος, εἰς Καλαμῶνα.

Οἱ Ἀγυιάς, εἰς Ἀγυιάν.

Οἱ Κίσσάμου, εἰς Κίσσαμον ἢ Ἀγυιάν:

Οὐδεὶς κανονικὸς νὰ ἀπολαμβάνῃ ἐκκλησιαστικῶν ἐπιχορηγήσεων, ἂν δὲν παρίσταται εἰς τὰς ἡμερινὰς καὶ νυκτερινὰς ἀκολουθίας καὶ ἂν δὲν **γνωρίζῃ** καὶ δὲν τελῇ καὶ ὁ ἴδιος τὰς ἀκολουθίας.

Ἡ δεκάτη, τὴν ὁποίαν τὰ Ἐκκλησιαστικά Συμβούλια λαμβάνουσιν ἀπὸ τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον, δὲν εἶναι ἐκκλησιαστικὴ ἐπιχορήγησις, ἀλλὰ καθημερινὴ ἀμοιβή. Ἐρα δέον νὰ τυγχάνῃ αὕτη τῶν ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζομένων προνομίων.

Rubrica III

Περὶ τῆς ἡλικίας τῶν κανονικῶν.

Μάρκος Ἰουστινιάνης :

Προτείνει νὰ μὴ δύναται τις νὰ ὀνομασθῇ κανονικὸς, ἂν δὲν εἶναι ἡλικίας 14 ἐτῶν· ὁ δὲ Φαντῖνος Βαλαρέσος ὑποστηρίζει τὴν ἡλικίαν 17 ἐτῶν.

Rubrica IV

Περὶ προχειρίσεως εἰς τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης.

Μάρκος Ἰουστινιάνης καὶ Φαντῖνος Βαλαρέσος :

Ὅστις κανονικὸς ἀπολαμβάνει ἐκκλησιαστικῆς ἐπιχορηγήσεως, ὀφείλει νὰ χειροτονηθῇ ἐντὸς δύο ἐτῶν, ἀπὸ τῆς ἐπιχορηγήσεως, ἄλλως δέον νὰ στερηθῇ τοῦ προνομίου τοῦ κανονικοῦ καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀπολαβῆς.

Rubrica V

Περὶ τῆς ζωῆς καὶ κοσμιότητος τῶν κληρικῶν.

Οὐρσος Δολφίνος, Μάρκος Ἰουστινιάνης, Φαντῖνος Βαλαρέσος, Φαντῖνος Δάνδολος καὶ Γερόλαμος Λάντος Ἀρχιεπίσκοπος:

Ἄνεπτυξαν διαφοροῦς ἀπόψεις ἐπὶ τῆς ζωῆς, κοσμιότητος καὶ συμπεριφορᾶς τῶν κληρικῶν καὶ ἐλήφθησαν αἱ ἀκόλουθοι ἀποφάσεις:

Μέτρα διὰ τὴν ἐνδυμασίαν τῶν κληρικῶν καὶ διὰ τὸ ἐπικάλυμμα τῆς κεφαλῆς.

Οἱ κληρικοὶ δέον νὰ ἐνδύονται κοσμίως, νὰ μὴ φέρωσιν ἐνδύματα χρωματιστά, κόκκινα, κίτρινα, χρυσοειδῆ, πράσινα κλπ. Οὐδὲ ὑποδήματα χρυσοκέντητα ἢ μὲ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κομβία. Ἀπαγορεύεται νὰ φέρωσι μακρὰν κόμην, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων κληρικῶν.

Διατάξεις ἐναντίον τῆς συνηθείας τοῦ νὰ συζῶσιν οἱ κληρικοὶ μετὰ παλλακίδων, αἱ ὁποῖαι, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, δέον νὰ ἀναθεματίζονται.

Νὰ ἀφαιρῶνται αἱ ἐπιχορηγήσεις καὶ ἄλλαι ἀπολαβαὶ ἀπὸ τοῦς κληρικοῦς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι συζῶσι μετὰ γυναικῶν παρανόμως ἢ ἔχουσι τέκνα παράνομα.

Ἀπαγόρευσις εἰς τοῦς κληρικοῦς νὰ συχνάζωσιν εἰς καπηλεῖα ἢ χαρτοπαικτικὸς οἴκους. Ἐπίσης ἀπαγορεύεται νὰ ἐξασκῶσι τὸ ἐμπόριον.

Ἀπαγορεύεται εἰς πάντας νὰ φέρωσι τὸ ἐνδυμα τοῦ πένθους πέραν τῶν 8 ἡμερῶν, διότι τοῦτο εἶναι σημεῖον ὀλίγης πίστεως πρὸς τὴν μέλλουσαν ζωὴν.

Μέτρα ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων παπάδων, οἱ ὁποῖοι συνηθίζουσι νὰ μεταβαίνουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐν κραιπάλῃ καὶ εἶναι ἄσσοι καὶ «καβαλικεύουσι μόνοι μασκαρωμένοι».

Μέτρα ἐναντίον τῶν κανονικῶν καὶ ἄλλων κληρικῶν, οἱ ὁποῖοι ἀναλαμβάνουσι τὴν ὑπεράσπισιν δικῶν ἐν λαϊκοῖς δικαστηρίοις ἢ περιφέρονται φλυαροῦντες εἰς τὰ μαγαζιὰ καὶ ἀποθήκας τῶν λαϊκῶν.

Rubrica VI.

Περὶ ξένων καὶ ἀποδήμων κληρικῶν, περιφερομένων χωρὶς κανονικὴν ἄδειαν τῶν προϊσταμένων των.

Περὶ καρπώσεως πολλῶν συγχρόνως ἐκκλησιαστικῶν ἀγαθῶν, ἐνοριῶν, κτημάτων κλπ.

Μάρκος Ἰουστινιάνης, Φαντῖνος Βαλαρέσος καὶ Γερόλαμος Λάντος Ἀρχιεπίσκοπος:

Οἱ κανονικοὶ δύνανται νὰ κατέχωσι καὶ καρπῶνται συγχρόνως ἐλληνικᾶς ἐνορίας καὶ κτήματα καὶ Λατινικᾶς. Ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ περι-

πτώσει, ὀφείλουσι νὰ διαμένωσιν εἰς τὴν Λατινικὴν ἐνορίαν καὶ ἐκκλησίαν.

Ἐπιταγορεύεται εἰς πάντας νὰ διασύρωσιν ἐκκλησιαστικὸν ἐνώπιον τῶν λαϊκῶν δικαστηρίων.

Rubrica VII.

Οἶσος Δολφίνος καὶ Φαντίνος Βαλαρέσος :

Περὶ τῶν ἐν ἀναμονῇ ἐκκλησιαστικῶν ἀπολαβῶν, καταλήψεως ἐκκλησιαστικοῦ ὑπουργήματος, κανονικαίου κλπ.

Rubrica VIII.

Περὶ ὑπακοῆς εἰς τοὺς ἀνωτέρους καὶ ἀρμοδίους.

Φαντίνος Βαλαρέσος καὶ Γερόλαμος Δάντος Ἀρχιεπίσκοπος :

Πάντες οἱ κληρικοὶ ὀφείλουσι νὰ ὑπακούωσιν εἰς τοὺς ἀνωτέρους τῶν καὶ τοὺς ἀρμοδίους καὶ νὰ ἐκτελῶσιν ἀσυζητήτως τὰς διαταγὰς τῶν.

Rubrica IX.

Μάρκος Ἰουστινιάνης, Φαντίνος Βαλαρέσος καὶ Φαντίνος Δάνδολος :

Περὶ συστάσεως τοῦ θεσμοῦ τῶν βικαρίων καὶ κανονικῶν.

Rubrica X.

Μάρκος Ἰουστινιάνης καὶ Φαντίνος Βαλαρέσος :

Περὶ ὄρκου τῶν Ἐπισκόπων καὶ τῶν ἄλλων κληρικῶν, κατὰ τὴν ἀνάληψιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν.—Τύπος τοῦ ὄρκου.

Rubrica XI.

Μάρκος Ἰουστινιάνης, Φαντίνος Βαλαρέσος καὶ Γερόλαμος Δάντος Ἀρχιεπίσκοπος :

Περὶ ἐπισκευῆς τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐκκλησιαστικῶν ἀντικειμένων, ἱερῶν σκευῶν, ἀμφίων κλπ.

Rubrica XII.

Οἶσος Δολφίνος καὶ Φαντίνος Βαλαρέσος :

Περὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀντικειμένων, σκευῶν, ἀφιερωμάτων κλπ.

Ἐπιταγορεύεται αὐστηρῶς εἰς πάντα κληρικόν, ἀνώτερον ἢ κατώτερον, νὰ ἀπαλλοτριώσῃ ἢ ἐκχωρῇ τοιαύτας ἐκκλησιαστικὰς ἰδιοκτησίας.

Rubrica XIII.

Μάρκος Ἰουστινιάνης, Φαντίνος Βαλαρέσος καὶ Φαντίνος Δάνδολος :

Περὶ τῶν ἐνοικιαστηρίων.

Rubrica XIV.

Οἶσος Δολφίνος καὶ Φαντίνος Βαλαρέσος :

Περὶ τοῦ τρόπου τῆς κατ' ἔτος καταγραφῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν κινητῶν ἀντικειμένων.

Rubrica XV.

Οὔρσος Δολφίνος, Μάρκος Ἰουστινιάνης καὶ Φαντῖνος Βαλαρέσος :

Περὶ ἐξδμολογητῶν καὶ πνευματικῶν.

Rubrica XVI.

Οὔρσος Δολφίνος καὶ Φαντῖνος Βαλαρέσος :

Περὶ γάμων, ἐποχῆς καθ' ἣν δὲν ἐπιτρέπεται ἡ τέλεισι τοῦ γάμου.
Περὶ διαζυγίων, τὰ ὁποῖα εἶναι συνήθη παρὰ τοῖς Ἑλλησι.

Rubrica XVII.

Οὔρσος Δολφίνος καὶ Φαντῖνος Βαλαρέσος :

Περὶ ἐνταφιασμοῦ. Περὶ Λατίνων, οἱ ὅποιοι ἀλλάσσουν θρησκείαν.
Οὔτοι δέον νὰ ἀφορίζονται καὶ νὰ μὴ τυγχάνουσιν ἐκκλησιαστικῆς ταφῆς, οὔτε παρὰ τῶν Ἑλλήνων, οὔτε παρὰ τῶν Λατίνων κληρικῶν.

Διατάξεις διὰ τὰς μοιρολογήτρας γυναίκας ἐν ταῖς κηδείαις καὶ κατὰ τῶν ἐθίμων νὰ ἐνταφιάζωσι τοὺς νεκροὺς μὲ πολῦτιμα ἐνδύματα, κοσμήματα κλπ.

Rubrica XVIII.

Μάρκος Ἰουστινιάνης καὶ Φαντῖνος Βαλαρέσος :

Περὶ μοναζουσῶν καὶ ἄλλων κληρικῶν προσώπων.

Αὗται εἶναι αἱ ἀποφάσεις καὶ διατάξεις τῆς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τοῦ 1467, εἰς τὰς ὁποίας, ὡς λέγει ὁ Λάντος, κατέληξαν ὁμοφώνως, τῇ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπινεύσει. Διὰ νὰ μὴ λησμονηθῶσι δὲ αὗται μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου καὶ ἐξ ἀμνημοσύνης τῶν ἀνθρώπων, ὑποχρεοῦται ὁ βικάριος τῆς Μητροπόλεως, ἐπὶ ποινῇ, νὰ συναθροίσῃ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, κατὰ τὴν πρώτην Κυριακὴν ἐκάστου μηνός, ὅλους τοὺς ἀξιωματούχους, κανονικοὺς, ὑποκανονικοὺς καὶ λοιποὺς κληρικοὺς καὶ ἀναγινώσκει εἰς αὐτοὺς τὰς ἀποφάσεις ταύτας τῆς συνόδου, ἵνα οὔτοι γινώσκωσιν ὑπὸ ποίους κανόνας ὀφείλουσι νὰ ζῶσιν ἐν τῇ ἀμπέλῳ τοῦ Κυρίου.

Ὁ Λάντος θέτει ἐνταῦθα εἰς ἐφαρμογὴν τὰς ἀποφάσεις τῆς Φλωρεντινῆς ψευδοσυνόδου καὶ συλλογίζεται οὕτως:

Ἐπειδὴ ὀφείλομεν νὰ τηρήσωμεν τὴν ἰδίαν στάσιν ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Λατίνων, καὶ διὰ νὰ μὴ καταπαιθῶσι καὶ λησμονηθῶσι μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου αἱ ἀποφάσεις αὗται τῆς συνόδου, διὰ ζητήματα τὰ ὁποῖα ἐξητάσθησαν καὶ ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ τῆς οἰκουμενικῆς Φλωρεντινῆς συνόδου, μεταξὺ τῶν πατέρων τῆς μᾶς καὶ τῆς ἄλλης γλώσσης, δηλαδὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων, χάριν καὶ τῆς θρησκευτικῆς εἰρήνης, ἀπεφασίσαμεν ὁμοφώνως ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ,

ὅπως ὁ **Πρωτοπαπᾶς** τῆς πόλεως ταύτης (Ἡρακλείου) ὑποχρεοῦται νὰ ἀναγινώσκη δημοσίᾳ εἰς τὸν Καθεδρικὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Τίτου ἢ τοῦ Ἁγίου Μάρκου, τὰς ἀποφάσεις καὶ διατάγματα τῆς Φλωρεντινῆς συνόδου, δύο φορές τοῦλάχιστον τὸ ἔτος, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν κρίνει οὗτος κατάλληλον, ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τὰς ἰδικὰς τῶν ἐκκλησίας. Ὁ ἴδιος Πρωτοπαπᾶς καὶ οἱ ἄλλοι παπάδες νὰ ἀναγινώσκωσι ταύτας τὴν πρώτην κυριακὴν ἐκάστου μηνὸς ὅπως ὁ λαὸς, διδασκόμενος οὕτω, περὶ τῶν ζητημάτων τῆς θρησκείας του, σωθῆ καὶ μὴ ἀπωλεσθῆ ἐκ τῆς ἀγνοίας.

Αἱ ἄνω διατάξεις ἐλήφθησαν ὁμοφώνως ὑπὸ τῆς συνόδου, κατὰ τὰς τρεῖς αὐτῆς συνεδριάσεις τὴν 1, τὴν 3 καὶ τὴν 5 Ὀκτωβρίου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Τίτου, παρισταμένου ἐμοῦ τοῦ Γερολάμου Λάντου Ἀρχιεπισκόπου Κρήτης.

Διατάσσομεν δέ, μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῆς συνόδου, ὅπως αἱ διατάξεις αὗται γίνωσιν εὐσεβῶς παρὰ πάντων ἀποδεκταὶ καὶ τηρηθῶσιν ἀπαρριβῶσως εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἡμῶν. Ὅθεν διατάσσομεν πάντας τοὺς ἀπ' αὐτῆς ἐξαρτωμένους προεστούς, ὅπως ἕκαστος φροντίσῃ, ἐντὸς τριῶν μηνῶν, νὰ λάβῃ ἀντίγραφον τῶν διατάξεων τούτων καὶ τὰς ἐφαρμοζῆ ἀνελλιπῶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν του, ὡς τὸν μόνον Καταστατικὸν Χάρτην τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κρήτης. Δηλοῦμεν, ἐν τούτοις, ὅτι ἕκαστος τῶν ἐπισκόπων εἶναι ἐλεύθερος εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, νὰ ὀρίσῃ ὁμοῦ μετὰ τοῦ συμβουλίου του ὅ,τι νομίσῃ δίκαιον καὶ τίμιον, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἀντιτίθεται εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστολικούς Κανόνας καὶ τὰς διατάξεις τῆς συνόδου ταύτης.

Ὅθεν, ἂν τις ἐπιχειρήσῃ τι ἐναντίον τῶν διατάξεων τούτων, νὰ ἔχῃ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου καὶ τοῦ Πατρῶνος ἡμῶν Ἁγίου Τίτου.

Σωτήριον ἔτος 1467, τῆς τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ Πατρὸς Παύλου τοῦ II παπασύνης ἔτος IV.

ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΟΥ 1474, 3 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

Ἡ εἰσηγητικὴ τοῦ Λάντου διὰ τὴν σύνοδον ἄρχεται οὕτως:

Ἡμεῖς Γερόλαμος Λάντος Πατριάρχης¹ Κωνσταντινουπόλεως καὶ

1. Ὁ Γερόλαμος Λάντος φαίνεται ὅτι ἐγένετο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως περὶ τὰ τέλη τοῦ 1473, διότι τὴν 21 Δεκεμβρίου 1474, ἔγραψε: . . . Ταῦτα ἐγένοντο τὸ ἔτος 1474, ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου τὴν 21 Δεκεμβρίου, ἔτος 3 τῆς παπασύνης Σήστου τοῦ IV, καὶ ἔτος 1 τῆς ἡμετέρας Πατριαρχείας.

Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης, ἐκ ποιμαντορικοῦ καθήκοντος, ἵνα ἐκριζώσω-
μεν τὰς ἀκάνθας ἐκ τῆς ἀμπέλου τοῦ Κυρίου καὶ σπεύρωμεν τὸν καλὸν
σπόρον, ἀπεφασίσαμεν, κατὰ τὰς συνηθείας καὶ τὸ παράδειγμα τῶν
προκατόχων, νὰ καλέσωμεν τὴν Ἐπαρχιακὴν Σύνοδον εἰς τὴν Ἀρχιε-
πισκοπικὴν μας Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Τίτου ἐν Ἡρακλείῳ, εἰς ἣν
εἶναι παρόντες οἱ ἀδελφοί :

Ἰωάννης	Ἐπίσκοπος	Μυλοποτάμου
Μ.	»	Ἀρκαδίας
Μ.	»	Χερρονήσου
Ἀλέξανδρος	»	Καλαμῶνος
Φίλιππος	»	Ἄριου
Θωμᾶς	»	Κισσάμου

καὶ Φραγκίσκος Jordano, Ἐπίτροπος τοῦ Ἰωάννου, Ἐπισκόπου Ἰερα-
πέτρας, ἐμποδισμένου νὰ προσέλθῃ αὐτοπροσώπως ἔνεκεν μεγάλου
γῆρατος. Ἐπίσης εἶναι παρόντες οἱ :

Ἰωάννης Amelano τῆς Ἐκκλησίας Ἀγνιάς, βικάριος τοῦ Μιχαήλ,
Ἐπισκόπου τῆς ἰδίας Ἐκκλησίας.

Πέτρος Ροῦφος, βικάριος Λέοντος, Ἐπισκόπου Σητείας. Τῶν δύο
τελευταίων τούτων ἐπισκόπων ζώντων ἐν Ρώμῃ.

Ματθαῖος, Ἀρχιεπίσκοπος Χριστιανουπόλεως τῆς Πελοποννήσου
καὶ Ἀββᾶς (commendatario) τῆς Ἐκκλησίας Σκαρπάθου.

Καὶ Ἰάκωβος, Ἐπίσκοπος Μιλήτου τοῦ Αἰγαιοπελάγους, ὑπαγόμε-
νος εἰς τὴν Πατριαρχικὴν ὑμῶν δικαιοδοσίαν, προσελθόντες πρὸς σοβα-
ροτέραν ἐξέτασιν τῶν ζητημάτων καὶ μεγαλειότερον κῦρος τῶν ἀποφάσεων
συναθροισθέντες καὶ πολυάριθμοι τιτουῦχοι καὶ ἐκ τῶν Μοναστηρίων
τῶν ὑπαρχόντων ἐν Κρήτῃ καὶ Πρωτοπαπάδες καὶ παπάδες Ἑλληνες,
ἡμεῖς μὲ ποντιφικὰ καὶ χρυσῆν μίτραν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπίσκοποι μὲ ἀρχι-
ερατικὰ καὶ λευκὴν μίτραν, μετὰ τὰς συνήθεις τελετάς, συνήλθμεν
τὴν 3, 4 καὶ 5 Νοεμβρίου καὶ ἐλάβομεν τὰς ἀποφάσεις, αἱ ὁποῖαι δεόν
νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἀνελλιπῶς. Εἰς τὴν σύνοδον παρίσταντο καὶ ὁ Ἄν-
τώνιος Σεκρέτος (Antonio Secreto) καὶ Βενάρδος Σαρακηνὸς (Ber-
nardo Saraceno), γραμματεῖς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ἵνα κρατῶσι τὰ
Πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων.

Τὰ θέματα μὲ τὰ ὁποῖα ἠσχολήθη ἡ σύνοδος αὕτη, ἦσαν :

Κατάταξιν τῶν κληρικῶν, τίς νὰ προηγεῖται καὶ τίς νὰ ἔπεται κατὰ
σειράν. — Ὑπηρεσία αὐτῶν — Καθήκοντα κανονικῶν, θησαυροφυλάκων,
ψαλτῶν, διδασκάλου τοῦ ὄργάνου (organista) καὶ ἀρχιδιακόνου. Ὁ ἀρ-
χιδιάκονος δεόν νὰ ἔπεται τῶν κανονικῶν.

Ἐπειδὴ εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν καὶ τὰς ἄλλας ἐκκλησίας δὲν ἔφαλλον μετὰ τέχνης καὶ ἁρμονίας, προτείνει ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Λάντος νὰ διορισθῶσι δύο ψάλται εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπικὴν Ἐκκλησίαν, μισθούμενοι καλῶς, οἱ ὅποιοι νὰ γνωρίζωσι καλῶς τὴν τέχνην τῆς ψαλτικῆς. Ἡ σύνοδος ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν τοῦ Λάντου.

Καὶ τὸ ὄργανον πρέπει νὰ ὑπάρχη εἰς τὴν ἐκκλησίαν μετὰ καλοῦ ὀργανοπαίκτη, διὰ τὴν εὐπρέπειαν καὶ τὴν ὑπόληψιν τῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος τῶν λατίνων.

Τινὲς τῶν κανονικῶν τῆς Μητροπόλεως καὶ κληρικοὶ ἄλλων ἐκκλησιῶν δὲν γνωρίζουσιν *οὔτε ἀπλῆν ἀνάγνωσιν*. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος προτείνει ὅτι, οἱ νεώτεροι κανονικοὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τῶν ἄλλων ἐπισκοπῶν, πρέπει νὰ σπουδάζωσι τὰ γράμματα τοῦλάχιστον δύο ἔτη καὶ δίδωσι κατ' ἔτος ἐξετάσεις. Ἡ πρότασις γίνεται δεκτὴ.

ΣΥΝΟΔΟΣ ΙΙΙ 1486,2 - 6 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Γερόλαμος Λάντος προλογίζεται οὕτω τὴν σύγκλησιν τῆς Συνόδου: Μὴ γενομένου δυνατοῦ, παρ' ὅλην τὴν ἐπιδειχθεῖσαν προθυμίαν, νὰ καλλιεργηθῇ ἡ ἄμπελος τοῦ Κυρίου ὅπως πρέπει, κατ' ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην, ὅπως προβλέψωμεν περὶ τῶν ἐν τῷ ἄμπελῶνι τούτῳ ἀκανθῶν καὶ τῶν καθ' ἡμέραν αὐξανομένων κακῶν, ἀποφασίζομεν, ἡμεῖς Γερόλαμος, χάριτι θείᾳ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης, νὰ συγκαλέσωμεν τὴν Ἐπαρχιακὴν Σύνοδον εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἡμῶν ταύτην τοῦ Ἁγίου Τίτου ἐν Ἡρακλείῳ.

Εἰς τὴν σύνοδον ταύτην προσῆλθον οἱ σεβάσιμοι ἀδελφοί:

Μάρκος	Ἐπίσκοπος	Ἀρκαδίας
Γερόλαμος	»	Ἱεραπέτρας

καὶ Ἰάκωβος, Μήλου τοποτηρητῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἐπισκόπου Καλαμώνος. Ὁ σεβάσιμος ἱερεὺς Γαβριὴλ Φαλιέρος, ἀντιπρόσωπος Ἰωάννου Φαλιέρου, τοποτηρητοῦ καὶ βικαρίου Ἀντωνίου, Ἐπισκόπου Ἀγυῖας. Οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι πάντες τῆς ἐπαρχίας ταύτης Κρήτης ἦσαν ἀπόντες, χωρὶς νὰ ἔχωσιν ἀφήση βικαρίου. Παρόντες ἐπίσης, ὁ ψάλτης, ὁ ἐπίτροπος, ὁ θησαυροφύλαξ, ὁ ἀρχιδιάκονος τῆς Μητροπόλεως καὶ οἱ πλείονες τῶν κανονικῶν ἄλλων τινῶν ἐκκλησιῶν, πολλοὶ ἱερεῖς καὶ κληρικοὶ τῶν Αὔγουστινιανῶν, Δομνικανῶν, Φραγκισκανῶν, ὁ τοποτηρητῆς τῆς Ἁγίας Μαρίας τῶν Σταυροφόρων, παπᾶδες Ἕλληνες καὶ ὁ πρύτασις τοῦ ὄρους Σινᾶ. Παρίστατο πρὸς τούτοις ὁ Ἀντόνιος Κάντα ἐκ Brescia, Συμβολαιογράφος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς.

Αἱ συνεδριάσεις ἐγένοντο κατόπιν τῶν συνηθισμένων τελετῶν, τὴν 2, 5 καὶ τὴν 6 Ὀκτωβρίου 1486. Μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἐξητάσθη καὶ τὸ ζήτημα, περὶ τοῦ ἂν ἡ πόλις Ρεθύμνη καὶ ἡ περιοχὴ αὐτῆς ἀνήκει εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Καλαμῶνος ἢ τὴν ἐπισκοπὴν Ἀρίου. Ἐπειδὴ ἀντιποιοῦνται ταύτης ἀμφότεροι οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι οὔτε παρόντες ἐν τῇ συνόδῳ, διορίζεται τοποτηρητὴς ὁ Δρ. Ἰάκωβος ἐπίσκοπος Μήλου ὅλον τοῦ διαμερίσματος Ρεθύμνης, ἥτοι τῶν ἐπισκοπῶν Καλαμῶνος, Ἀρίου καὶ Μυλοποτάμου, ἕως οὔτου ληφθῆ ἡ διαφορὰ.

Ἄλλα θέματα ἐπὶ τῶν ὁποίων ἠσχολήθη ἡ σύνοδος εἶναι:

Ἄν οἱ Ἕλληνες ἱερεῖς δύνανται νὰ μεταλαμβάνωσι καὶ ἐνταφιάζωσι τοὺς Λατίνους, ἐκεῖ ἐνθα οὔτοι στεροῦνται λατίνων ἱερέων.

Ἐπειδὴ ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν ἀπουσιάζει ἐκ τῆς ἑδρας αὐτοῦ ὁ ἐπίσκοπος Σητείας, διορίζεται τοποτηρητὴς ὁ Ἱεραπέτρας ἐπίσκοπος.

Ἡ σύνοδος ἀναθέτει εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Λάντον νὰ γράψῃ εἰς τόνον καὶ τρόπον, καθ' ὃν οὗτος ἤθελε κρίνει κατάλληλον, εἰς τοὺς ἀπουσιάζοντας ἔξω τῆς νήσου ἐπισκόπους ὅπως ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς ἑδρας τῶν.

Ἀποφάσεις περὶ γαιῶν τινῶν καὶ ἀμπελῶν, τὰς ὁποίας καρποῦνται οἱ κανονικοί, χωρὶς νὰ ἔχωσι πρὸς τοῦτο δικαίωμα. Περὶ σκανδάλων τῶν Φραγκισκανῶν τοῦ Πέραν Κωνσταντινουπόλεως.

Μέτρα κατὰ τῶν λιτανιῶν τῶν Ἑλλήνων μὲ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, διότι ἐδράτιοντο τῆς εὐκαιρίας οἱ παπάδες νὰ ἐκτοξεύωσιν ἀναθεματισμοὺς ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι τοὺς ἔβλαψαν εἰς κἄτι ἢ τοὺς ἔκλειψαν κἄτι.

Οἱ Πρωτοπαπάδες καὶ πρωτοψάλται νὰ μὴ δύνανται κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ἀναθεματίζωσι, χωρὶς ρητὴν ἄδειαν τοῦ Γενικοῦ Βικαρίου τῆς Ἀρχιεπισκόπης.

Νὰ μὴ γίνωνται δεκτὰ εἰς τὸ ἱερατεῖον τὰ παράνομα τέκνα τῶν ἱερέων, ἵνα κοπῶσιν οὕτω τὰ σκάνδαλα τὰ ἐκ τῶν παλλακίδων, μὲ τὰς ὁποίας συζοῦν οἱ κληρικοὶ εἰς μέγαν ἀριθμὸν.

Διατάξεις περὶ γάμων καὶ διαζυγίων.

Διατάξεις ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων παπάδων, οἱ ὁποῖοι ἀναλαμβάνουσι τὰς λατινικὰς ἐκκλησίας καὶ παρεκκλήσια, χωρὶς ἄδειαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἢ τοῦ βικαρίου του καὶ τῶν ἐκλαμπροτάτων πολιτικῶν Ἀρχῶν.

Διαταγὴ νὰ παρουσιασθῶσιν, ἐντὸς δύο μηνῶν πάντες οἱ Ἕλληνες παπάδες εἰς ἐκάστην ἐπισκοπὴν καὶ ἐνώπιον τῶν ἐπισκόπων ἢ τῶν

βικαρίων αἰτῶν, ἐξετάσῃ τούτους ὁ Πρωτοπαπᾶς ἂν εἶναι κανονικῶς χειροτονημένοι παπάδες ἢ ἂν ἔχωσι ἔγγραφον καὶ ἐπικυρωμένην ἄδειαν τοῦ ἱερατεῖν καὶ ἂν κατέχωσιν ἐκκλησίαν τινὰ ἢ παρεκκλήσιον.

Ὅστις ἔξασκεῖ τὰ τοῦ ἱερατεῖου χωρὶς ἄδειαν, τιμωρεῖται καὶ ἀφορίζεται ὡς αἰρετικός.

Ἐπαγόρευσις εἰς τοὺς κατελλάνους νὰ εἰσέρχωνται, ἄνευ μεγάλης ἀνάγκης, εἰς τὰ γυναικεῖα Μοναστήρια.

Ταῦτα ἐγένοντο τῷ 1486, ἔτος δευτέρον τῆς παπασύνης Ἰννοκεντίου VIII καὶ ἔτος δωδέκατον τῆς πατριαρχίας τοῦ Γερολάμου.

Ἐν τοῖς ἐπομένοις θὰ ἐξετάσωμεν ἑκτενέστερον τὰς συνόδους ταύτας καὶ θὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καθόλου ζωῆς ἐν Κρήτῃ, πρὸς διαφώτισιν τῶν θεμάτων μὲ τὰ ὁποῖα ἠσχολήθησαν αἱ σύνοδοι αὗται καὶ τῶν ἀποφάσεων τὰς ὁποίας ἔλαβον.

ΑΙ ΣΥΝΟΔΟΙ
ΤΟΥ ΓΕΡΟΛΑΜΟ ΛΑΝΤΟ
ΛΑΤΙΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΕΝ ΚΡΗΤΗ
(1467—1474—1486)

Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν συνόδων τούτων καταναλίσκεται εἰς τὰ ζητήματα πλεονεξίας τῶν κληρικῶν, ἀμαθείας αὐτῶν, ἀρπαγῆς ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων, καταλήψεως πολλῶν ὁμοῦ ἐνοριῶν, πολλῶν ὁμοῦ ἀπολαθῶν καὶ μοναστηριακῶν κτημάτων, χωρὶς νὰ ἔχωσι τὴν πρὸς τοῦτο ἐξουσιοδότησιν τῶν ἀνωτέρων ἐκκλησιαστικῶν αὐτῶν Ἀρχῶν. Κατηγοροῦντο οἱ κληρικοὶ ὅτι ἐγκατέλειπον τὰς θέσεις των καὶ τὰς ἐκκλησίας καὶ ἐνορίας των καὶ περιεφέροντο τῆδε κακεῖσε ἢ εἰς ἄλλας ἐνορίας, ὅτι ἐτέλουν πράξεις παρ' ἐνορίαν κλπ. οἱ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς κληρικοὶ, ὅτι δὲν ἐτήρουν τὴν Ἐκκλησιαστικὴν τάξιν κατὰ τὰς ἀκολουθίας καὶ δὲν παρίσταντο εἰς τὰς ἡμερινὰς καὶ νυκτερινὰς ἀκολουθίας. Οἱ Ἕλληγες δὲ ἱερεῖς, μὲ τὸς ὁποίους ἐπίσης ἠσχολήθησαν αἱ ἀνωτέρω σύνοδοι, κατηγοροῦντο ἐπίσης ὡς ἀμαθεῖς, ἄτακτοι, δεισιδαίμονες, ἀνήθικοι, ὡς καὶ οἱ Λατῖνοι, κλπ.

Ἄλλὰ τὸ κακὸν παράδειγμα ἐδίδοτο ἀνωθεν! Οἱ ἴδιοι Ἐπίσκοποι δὲν ἦσαν ὀλιγώτερον πλεονέκται τῶν κληρικῶν. Ἀπουσίαζον σχεδὸν πάντοτε ἐκ τῆς ἐπισκοπικῆς αὐτῶν ἑδρας καὶ ποτὲ δὲν ἐπεσκεπτόντο τὴν Ἐπαρχίαν αὐτῶν, εἰμὴ διὰ νὰ εἰσπράξωσι τοὺς φόρους καὶ τὰ ἐνοίκια τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων τῆς ἐπισκοπῆς των καὶ εἶτα ἀνεχώρουν. Εἰς τὴν ἀπουσίαν ταύτην τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν καὶ τὴν ἀμάθειαν τῶν κατωτέρων, ἀποδίδουσιν οἱ προβλεπταὶ τῆς νήσου καὶ ἐπαναλαμβάνουσι καὶ σήμερον οἱ ἱστορικοὶ, τὴν κατὰπτωσιν τῆς Λατινικῆς θρησκείας καὶ τὸν τέλειον ἐξελληνισμόν τῶν ἀποίκων Βενετῶν.

Αἱ διατάξεις καὶ τὰ διάφορα ἄλλα μέτρα ἐλαμβάνοντο πολλάκις ὑπὸ μόνου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, ἐν ἀπουσίᾳ τῶν λοιπῶν Ἐπισκόπων, οἱ ὅποιοι, ὡς ἐλέχθη, ἀπουσίαζον σχεδὸν πάντοτε ἀπὸ τὰς ἐπισκοπικὰς των ἑδρας, ἐλαμβάνοντο δὲ «γρησίμως» καὶ «κατ' ἀνάγκην» διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς «ὀδηγός» εἰς τοὺς κληρικούς. Οἱ Ἀρχιεπίσκοποι Οὖρσος Δελφίνος, 1349. Μάρκος Ἰουστινιάνης 1392. Φαντῖνος Βαλαρέσος 142ῶ. Φαντῖνος Δάνδολος, 1444. Γερόλαμος Λάντος, 1459, ἔλαβον τοιαῦτα ἐκκλησιαστικὰ μέτρα καὶ ἀποφάσεις, ὡς φαίνεται ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα. Ὅπως δὲ, αἱ διατάξεις αὗται, ἔχωσιν «μεγαλύτερον κύρος καὶ

ἐξουσίαν καὶ δύναμιν» κατοχυρώθησαν καὶ υπεγράφησαν καὶ ὑπὸ τῶν τριῶν συνόδων τοῦ Λάντου καὶ ἐταξινομήθησαν κατὰ σειράς (Ruprica).

Αἱ σύνοδοι συνεκροτοῦντο εἰς τὸ Ἀρχιεπισκοπικὸν μέγαρον, ἐν Ἑρακλείῳ, τὸ ὁποῖον ἔκειτο πλησίον τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Τίτου, Πάτρωνος τῆς νήσου, ἐν τῇ μέσῳ τῆς πόλεως κειμένου. Τοῦ ἀρχικοῦ ναοῦ, τοῦ ὁποῖου σχεδὸν δὲν σώζονται λείψανα, ἀφιέρωναν οἱ σύγχρονοι μεγάλους ἐπαίνους pulcherrimo vetusti operis basili a»¹.

Ἦτο Ὁρθόδοξος Βυζαντινὸς ναός, τὸν ὁποῖον κατέλαβον οἱ Βενετοὶ τῇ 1211, ἐπιδιορθώσαντες καὶ ἐγκαινιάσαντες πάλιν τῇ 1446, ὑπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Φαντῖνον Δάνδολον. Ἦτο προσκύνημα οὐ μόνον τῶν καθολικῶν ἐν Κρήτῃ, ἀλλὰ καὶ ἕλης τῆς Ἀνατολῆς τοιούτων, εἰς τοὺς ὁποῖους ἐδίδοτο ἄφεσις ἁμαρτιῶν, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ III., ὑποσχεθέντος συγχωροχάρτια (indulgenze), ἤδη ἀπὸ τοῦ 1209 εἰς ἐκείνους τοὺς Κρήτας καὶ λοιποὺς Ἑλληνας, οἱ ὁποῖοι ἤθελον ἐπισκεφθῆ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Τίτου ἐν Ἑρακλείῳ Κρήτης. Εἰς τὸν ναὸν λοιπὸν τοῦτον συνεκροτοῦντο αἱ Ἐπαρχιακαὶ Σύνοδοι. Εἰς αὐτόν, καθὼς καὶ εἰς τὰς Καθεδρικὰς Ἐκκλησίας τῶν ἄλλων Ἐπισκοπῶν Κρήτης, ἐψάλλοντο τὸ πολυχρόνιον τῶν ἐπισκόπων εἰς ἕλας τὰς ἑορτάς, καθὼς καὶ ὕμνοι τετράκις τοῦ ἔτους, διὰ τὴν λαϊκὴν Κυβέρνησιν: Τὸ Πάσχα, τὰ Χριστούγεννα, τοῦ Ἁγίου Μάρκου, πρὸς τιμὴν τοῦ Δόγη τῆς Βενετίας καὶ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Τίτου πρὸς τιμὴν τοῦ Δουκὸς Κρήτης. Ἡ τελευταία αὕτη τελετὴ μετετέθη κατόπιν εἰς τὴν 10ην Μαΐου, ὅτε καὶ ἐψάλλετο δοξολογία, εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ 1365. Εἰς τὴν τελετὴν ἐλάμβανον ὁμοῦ μέρος ὁ Λατινικὸς καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Κλήρος καὶ εἰς τὸ τέλος αὐτῆς ἠδύνατο καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ νὰ ζητήσωσι χάριν διὰ κατάδικόν τινα φυλακισμένον, συνήθεια, ἣτις ὠδήγησε πολλάκις εἰς ἀταξίαν καὶ κατάχρησιν.

Διὰ τὸν Δόγην ἐψαλλον: *illustrissimo et serenissimo Principi et domino, καὶ εἶτα Sancte Marce: tu nos adjuva. Διὰ τὸν Δούκα Κρήτης: illus rissimo et excellentissimo domino καὶ εἶτα Sancte Tite: unos adju a.* Φαίνεται δὲ πῶς ἡ συνήθεια τῶν ὕμνων καὶ πολυχρονίων τούτων δὲν ἦτο μόνον ἐν Κρήτῃ, ἐπεκράτει, κατὰ τὴν ἰδίαν

1. Ὁ Giuseppe Gerola εἰς τὸ μνημειῶδες αὐτοῦ ἔργον, *Monumenti Veneti nell' isola di Creta*, κυρίως ἐν τῇ II Τόμῳ κάμνει λόγον περὶ τοῦ Ἁγ. Τίτου καὶ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Ἴδε καὶ Eva Tea, *Saggio della Stor. Relig-di Candia, Venez 1913*, P. 2 καὶ ἐξῆς.

ἐποχήν, καὶ ἐν Δαλματία, ὅπου ἐψάλλοντο τοιοῦτοι ὕμνοι καὶ πολυχρο-
νισμοί, πρὸς τιμὴν τῶν πριγκίπων.

Αἱ σύνοδοι τοῦ Λάντο ἀσχολοῦνται καὶ μὲ τὰ ἱερὰ κειμήλια τῶν
ἐκκλησιῶν, διότι πράγματι αἱ ἐκκλησίαι ἦσαν προικισμένοι, διὰ πολυ-
τίμων τοιούτων ἱερῶν κειμηλίων πολλὰ τῶν ὁποίων μετεφέρθησαν,
κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων, εἰς τὴν Βενετίαν,
ἐνθα στολιζοῦσι σήμερον τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ Ἁγίου Μάρκου.¹

Τὸ πολυτιμότερον ἔμως τῶν κειμηλίων τούτων ἦτο, ἡ ἐν τῇ ἐκκλη-
σίᾳ τοῦ Ἁγίου Τίτου εἰκὼν τῆς Παναγίας: La Madonna MessoPan-
ditissa ἢ Mediatrice, τὴν ὁποίαν, κατὰ Λατινικὴν *legenda*² εἶχον
δωρήσει αἱ Ἕλληνες εἰς τοὺς Λατίνους, ὡς σημεῖον εἰρήνης, κατόπιν
τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1363, πράγματι ἔμως εἶχον αὐθαίρετως ἀφαι-
ρέσει οἱ Λατίνοι ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Τίτου, ὃν κατέλα-
βον, ὡς εἶδομεν, καὶ μετέτρεψαν εἰς Λατινικὴν Μητρόπολιν.

Ἡ θαυματουργὸς αὕτη εἰκὼν, τὴν ὁποίαν οἱ εὐσεβεῖς Ἑρακλειῶται
εἶχον καλύψει ἀπὸ χρυσὸν καὶ πολύτιμα ἀφιερῶματα, μετεφέρετο ἐκά-
υτην Τρίτην, ὅποτε εἰσῆρχοντο εἰς τὸ Ἑράκλειον πολλοὶ ἐκ τῆς ὑπαί-
θρου, διὰ τὰς συνεδριάσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων, τὰ ὅποια
θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, μετεφέρετο λέγομεν, ἡ
θαυματουργὸς αὕτη εἰκὼν ἐν λιτανείᾳ καὶ ἐτοποθετεῖτο ἔμπροσθεν τῆς
Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Μάρκου, πρὸς ὕμνον τῆς Γαληνοτάτης καὶ
κατόπιν μετεφέρετο εἰς τὰς διαφόρους Ἑλληνικὰς ἐκκλησίας, διὰ δεή-
σεις καὶ ταξίματα τῶν πιστῶν. Κατὰ τὴν ἐπαναφορὰν τῆς εἰκόνης εἰς
τὸν Ἁγιον Τίτον, ἐψάλλοντο ὕμνοι πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον.

Περὶ τῶν λιτανειῶν τούτων, εἰς τὰς ὁποίας συνέβαινον πολλαὶ ἀτα-
ξίαι καὶ καταχρήσεις, θὰ ἴδωμεν τί ἀποφασίζουσιν οἱ σύνοδοι τοῦ
Λάντου.

Σύνοδος τοῦ 1467. Σειρὰ (Ruprica I).

Οἵστος Δελφίνος:

Εἰς τὰς λειτουργίας, ἄρθρους, ἐσπερινούς καὶ ἄλλας ἀκολουθίας
δέον νὰ μνημονεύεται τὸ ὄνομα τοῦ Πάτρωνος τῆς νήσου Ἀποστόλου
Τίτου, ὅστις πρεσβεύει παρὰ τῷ Θεῷ ὑπὲρ ἡμῶν.

1. U. A. S. Procuratie de Supra, Busta 79. Proc. 185. (Συντομίας χάριν
θὰ σημειοῦμεν: U. A. S.=Ueneto Archivio di Stato).

2. A. D. C. Archivio Duca di Candia.—lat. Eccl. et Mon. Catasti um
Ecclesiarum et Monasteriorum.—B.=Busta.

Οἱ Ἱερεῖς κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς θείας λειτουργίας πρέπει νὰ μεταχειρίζωνται «ὄστιες φρέσκες». Ὁ Καπελλάνος τῆς ἐβδομάδος δέον νὰ παρασκευάζῃ τὸν Ἅγιον Ἄρτον καὶ νὰ καταλύῃ ἕλον τὸν ἐκ τῆς προηγουμένης ἐβδομάδος ἐναπομένοντα.

Μάρκος Ἰουστινιάνης :

Πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι τῆς Μητροπόλεως (Κρήτης) δέον νὰ ἱεουργῶσι κατὰ τὴν τάξιν τῆς Ἱερᾶς ταύτης Μητροπόλεως.

Ὁ ἴδιος :

Δεδομένου ὅτι, ὅστις ἀπολαμβάνει ὠφελείας τινός, δέον νὰ ὑψίσταται καὶ ἀνάλογα θάρη, ὀρίζομεν προσηκόντως ὅτι, ὅστις ἐκ τῶν κληρικῶν ἔχει ἀπολαβὰς ἀπὸ ἐνορίας, ὀφείλει νὰ τελῇ καθημερινῶς τὰς τεταγμένας ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Ἱερᾶς Ἀκολουθίας. Παρέχεται προθεσμία ἐνὸς ἔτους, ὅπως ἐκμάθωσιν οἱ κληρικοὶ πῶς τελοῦνται αἱ ἀκολουθίαι αὗται. Εἰς τὸ διάστημα δὲ τοῦτο ὀφείλει ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ πρωτοπρεσβύτερος τῆς περιοχῆς ἔνθα ἡ ἐκκλησία ἢ τὸ παρεκκλήσιον ἢ μετόχιον, τῶν ὁποίων τὰ κτήματα καρποῦται ὁ κληρικός, νὰ ὑποβάλλῃ τὸν κληρικὸν τοῦτον εἰς ἐπιμελῆ ἐξέτασιν, ἂν ἐξέμαθε καὶ ἂν ἐπιτελῇ ἀνελλιπῶς καὶ ἱεροπρεπῶς τὰς ἀκολουθίας ταύτας. Ἐὰν δὲ ἀποκαλυφθῇ τὸ ἐναντίον, νὰ τὸ ἀφαιρῶνται ἀμέσως ἡ ἐκκλησία καὶ τὰ κτήματα τὰ ἧποῖα καρποῦται. Ἐὰν δὲ πάλιν, παραμελήσῃ ὁ οἰκετὸς ἐπίσκοπος νὰ προβαίνη εἰς τὰς ἐξετάσεις καὶ τιμωρίας ταύτας, νὰ πράττῃ τοῦτο ἡ Μητρόπολις.

Φαντῖνος Βαλαρέσος :

Αἱ Ἱεραὶ Ἀκολουθίαι, ἡμεριναὶ καὶ νυκτεριναὶ, δέον νὰ τελῶνται μὲ σέβας καὶ μὲ εὐλάβειαν, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ κατὰ τὰς τεταγμένας ὥρας. Ὅχι κατ' ἰδίαν ἢ εἰς τὸ ἱερόν ἢ περιπατούντων τῶν κληρικῶν ἄνω καὶ κάτω ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ πάντες ὁμοῦ οἱ κληρικοὶ νὰ ψάλλωσι τὴν ἀκολουθίαν ἐν χορῇ προσεκτικῶς καὶ εὐλαβῶς, ὅπως ἀκούωσι καὶ ἐννοῶσιν ὅσα προφέρουσι διὰ τοῦ στόματος. Οἱ παραβάται τῆς διατάξεως ταύτης, νὰ τιμωρῶνται αὐστηρῶς.

Ὁ ἴδιος :

Λίαν πρῶτ' νὰ τελῆται ἡ πρώτη λειτουργία ὑπὸ τοῦ ἐφημερίου τῆς ἐβδομάδος. Κατόπιν τῆς πρώτης ὥρας τῆς ἡμέρας νὰ ψάλλεται ἡ κοινοδιακὴ λειτουργία ἀπὸ βλούς τοὺς κληρικοὺς, ὑπὲρ ζώντων τε καὶ τεθνεώτων. Ἡ διάταξις αὕτη δέον νὰ τηρῆται ἀπαραβιάστως εἰς ὅσας ἐκκλησίας ὑπάρχει καὶ ἐκκλησιάζεται λατινικὸς λαός.

Καὶ πάλιν :

ὑπὸ τὴν πρόφασιν τῆς ἀμαθείας, δὲν ἐπιτελοῦσι τὰ καθήκοντά των πλείστοι κληρικοί. Διὰ τοῦτο δρίζομεν ὅπως ἕκαστος κληρικός εἰς ὃν εἶναι ἀνατεθειμένη ἐφημερία, ὀφείλει νὰ τελεῖ καθ' ἑκάστην ἀνελλιπῶς τὰς ἡμερινὰς καὶ νυκτερινὰς κατὰ τὴν τάξιν, ἀκολουθίας. Οἱ παραβάται νὰ τιμωρῶνται αὐστηρῶς καὶ ἐν ἀνάγκῃ ν' ἀφαιρῶνται αὐτοῖς ἡ ἐνορία καὶ τὸ σχῆμα.

Ἐπάρχουσι κληροδοτήματα διὰ νὰ τελῶνται καθημερινῶς λειτουργίαι καὶ μνημόσυνα ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶν δωρητῶν. Οἱ ἐφημέριοι ὅμως παραμελοῦσι τὴν τέλεσιν τούτων. Ὅθεν διατάσσομεν ὅπως οἱ ἐφημέριοι ὑποχρεοῦνται νὰ τελῶσι τὰς λειτουργίας καὶ τὰ μνημόσυνα ταῦτα, εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουσιν, κατὰ τὸν χρόνον καὶ τὰς λοιπὰς διατάξεις τοῦ κληροδοτήματος. Ἐν ἐναντία δὲ περιπτώσει, νὰ ἀφαιρῶνται παρὰ τῶν ἀμαθῶν τούτων κληρικῶν τὰ κληροδοτήματα ταῦτα καὶ νὰ παραχωρῶνται ἄλλοις, οἱ ὅποιοι ἐπιτελοῦσι νομίμως τὸ καθήκον των.

Ὁ ἴδιος :

Ἐκαστος κληρικός, ἐκ τοῦ ὅρκου τὸν ὅποσον δίδει, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τιμᾷ προσωπικῶς τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάτρωνος ἡμῶν Ἁγίου Τίτου, τελουμένην τὴν 25 Αὐγούστου. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶναι πάντες ἀπησχολημένοι, καθ' ὅλην τὴν νῆσον, μὲ τὸν τρυγητὸν τῶν ἀμπέλων καὶ δὲν δύνανται, χωρὶς μεγάλην ζημίαν, νὰ ἐκπληρώσωσι τὸ ἱερὸν τοῦτο καθήκον, ἠθέλησεν ἡ Ἁγία αὕτη Σύνοδος ὅπως ἡ ἑορτὴ μετατεθῆ εἰς τὴν 4 Μαΐου διὰ νὰ δύναται ἕκαστος κληρικός οὕτω νὰ προσέρχεται προσωπικῶς, γίνεται δὲ ἡ μετάθεσις αὕτη ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ τελεῖται πανηγυρικῶς ἡ ἑορτὴ, μετὰ ψαλμῶν καὶ λιτανειῶν, καίτοι θὰ συμπίπτῃ μὲ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πασχαλίου.

Φαντῖνος Λάνδολος :

Οἱ εὐσεβεῖς ἡμῶν προκατόχοι, ἐπιθυμοῦντες νὰ προσδώσωσι μεγαλειτέραν λαμπρότητα εἰς τὸν ἑορτασμόν, μετέθηκαν τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Τίτου εἰς διαφόρους ἡμέρας καὶ ἐποχάς. Ἡμεῖς ὅμως, βλέποντες καθαρὰ, ὅτι αἱ μεταβολαὶ αὗται ἐμείωσαν τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὸν χαρακτήρα τῆς πανηγύρεως, ἀπεφασίσαμεν ὁμοθυμῶς ἐν συνόδῳ, ὅπως ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου Τίτου τελεῖται ἀκριβῶς τὴν ἡμέραν ὅπου δρίζει ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία, δηλαδή τὴν 4 Ἰανουαρίου, ἀνακαλοῦντες ἕλας τὰς διατάξεις τῶν προκατόχων μας. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν 4 Ἰανουαρίου ἐγκαινιάσθη τὸ Μέγα Θυσιαστήριον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Τίτου ἐν Ἡρακλείῳ, ἀποφασίζομεν συνεδικῶς, ὅπως ἡ ἐπέτειος

του πανηγυρισμοῦ τούτου τελῆται τὴν 5 Ἰανουαρίου, διὰ τὰ ὑπάρχουσιν οὕτω δύο ἡμέραι ἑορτάσιμοι, πρὸς τιμὴν τοῦ Πάτρωνος ἡμῶν, ὅστις νῦν καὶ αἰεὶ πρεσβεύει ὑπὲρ ἡμῶν.

Γερόλαμος Λάντος:

Οἱ προκάτοχοι ἡμῶν εἶχον μεταθέσει τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀποστόλου Τίτου τοῦ Πάτρωνος τῆς νήσου ταύτης εἰς διαφόρους ἡμέρας, πρὸς μεγαλοπρεπέστερον ἑορτασμόν. Ἡ πείρα, ἐκ τούτοις, μᾶς ἐδίδαξε ποία εἶναι ἡ καταλληλοτέρα ἐποχὴ πρὸς τοῦτο. Ὁθεν, μερίμνη ἡμῶν, μετέτεθη ἡ ἑορτὴ ὑπὸ τοῦ Κυρίου μας Πίου, μεγίστου Ποντίφικου, εἰς τὰς 2 τοῦ Ὀκτωβρίου, μὲ ὅλας τὰς ἀφέσεις (indulgenze), δι' ἐκείνους αἱ ὁποῖοι θὰ ἐπισκέπτοντο τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Τίτου, ἀπὸ τοὺς πρώτους ἑσπερινούς, μέχρι τέλους καὶ διὰ παραγραφῆς ὅλων τῶν προηγουμένων ἀποφάσεων, ὅπως ἐμφαίνεται ἀπὸ τὴν παπικὴν βούλλαν, κατατεθειμένην εἰς τὰ Ἀρχεῖα τῆς Μητροπόλεως.

Φαντῖνος Βαλαρέσος:

Κατ' ἀρχαίαν συνήθειαν εἶχε καθιερωθῆ ὅπως, οἱ κανονικοὶ καὶ λοιποὶ κληρικοὶ τιμῶσιν αὐτοπροσώπως, εὐλαθείας ἕνεκεν, τὰς πανηγύρεις τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς ἐπαρχίας ἢ περιοχῆς των. Ἐκ διαφόρων ὁμῶς λόγων, ἐμειώθη ἡ εὐλάβεια αὕτη τῶν κληρικῶν, συνήθως ἐπειδὴ μετετίθεντο αἱ ἑορταὶ εἰς ἄλλην ἡμέραν, διὰ τὰ δύνανται οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ κανονικοὶ νὰ ἐπιδίδωνται ἀνέτως εἰς τὰς κοσμικὰς τῶν ὑποθέσεις. Ὁθεν πρὸς διόρθωσιν τοῦ κακοῦ τούτου, ἀποφασίζει ἡ σύνοδος ἡμῶν καὶ διατάσσει ὅπως, οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ κανονικοὶ μεταβαίνουσιν ἀπαρεγκλίτως εἰς τὰς ἡμέρας κατὰ τὰς ὁποίας συμπίπτουσιν αἱ ἑορταὶ αὐταὶ τῶν Ἁγίων—ἐξαιρέσει κανονικοῦ ἐμποδίου—μὲ τὰ ράσα των καὶ τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς ἀνάπτωσιν ἕνα κηρίον πρὸς εὐλάβειαν. Αἱ ἑορταὶ δὲ νὰ μὴ δύνανται κατ' οὐδένα λόγον νὰ μετατίθενται. Οἱ κληρικοὶ δὲ οἱ ὁποῖοι θὰ παρέβαινον τὴν συνοδικὴν ταύτην διάταξιν νὰ ὑποχρεοῦνται εἰς πρόστιμον 10 ὑπερπέρων, πρὸς ὄφελος τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν προσβάλουν διὰ τῆς ἀπουσίας των. Οἱ δὲ κανονικοὶ, οἱ ὁποῖοι θὰ ἠδύναντο νὰ παρουσιάσωσιν νόμιμον κώλυμα, δεφίλουσι νὰ στείλωσιν εἰς τὴν πανήγυριν ἕτερον κληρικόν, ὅπως τοὺς ἀντιπροσωπεύσῃ.

Παπικὸς τρόπος: δι' ἄλλου προσεύχεσθαι, δι' ἄλλου νηστεύειν, δι' ἄλλου ἀντιπροσωπεύεσθαι εἰς τὴν λειτουργίαν κλπ.!

Γερόλαμος Λάντος:

Ἐνεκεν ὀκνηρίας τῶν Προεστώτων, πολλαὶ ἐκκλησιαὶ εἶναι ἀκάθαρ-

τοι¹, ἡ δὲ Ἁγία Τράπεζα, ἐνθα θύεται ὁ Ἄμνος τοῦ Θεοῦ, ἐπενδύεται διὰ ρυπαρῶν καλυμμάτων καὶ οἱ ἱερεῖς φέρουν κατὰ τὴν λειτουργίαν ἱερὰ ρυπαρὰ καὶ ἀνάξια τοιαύτης τιμῆς καὶ ὀνόματος καὶ δόξης. Πρὸς διόρθωσιν λοιπὸν τοῦ κακοῦ τούτου, διατάσσομεν συνοδικῶς ὅπως, ὁ Προεστὼς ἐκάστης ἐκκλησίας, τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης Κρήτης ἢ ὁ Βικάριος ἢ ὁ Τοποτηρητὴς αὐτοῦ, δυνάμει τῆς πειθαρχίας καὶ ὑπὸ τὸν φόβον τῆς θείας δίκης καὶ τιμωρίας, ἐπισκέπτεται ἅπαξ τοῦ μηνὸς τὰς ἐκκλησίας τῆς περιοχῆς αὐτοῦ καὶ ἐξετάζη τὰ ἱερὰ σκευῆ καὶ διατάσῃ τὸν ἀναγκαῖον καθαρισμόν καὶ ἐπιδιόρθωσιν. Οἱ παραβάται δὲ τῆς διατάξεως ταύτης νὰ τιμωρῶνται διὰ προστίμου, πρὸς ὄφελος τῆς Ἐκκλησίας τὴν ὁποίαν παραμελοῦσιν.

Ἐἴδιος:

Ἐπειδὴ κάθε πράξις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, πρέπει νὰ γίνεταί ὑπὸ τὴν καθοδηγίαν μας καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνος ὅστις διὰ τῆς πανσοφίας του ἐδημιούργησε τὰ πάντα, διέκρινε δὲ τὰς ἡμέρας καὶ τοὺς καιροὺς καὶ ὥρισε τινὰς ἡμέρας πανδήμους καὶ ἐνδόξους καὶ ἄλλας ὀλιγώτερον ἐπισήμους καὶ ἐπιφανεῖς καὶ ἐπειδὴ εἰς τὴν Μητροπολιτικὴν ταύτην ἐκκλησίαν, αἱ ἡμέραι αἱ πλέον ἐνδοξοὶ καὶ ἐπιφανεῖς δὲν τιμῶνται, παρὰ διὰ δεήσεων καὶ προσευχῶν, μόνων τῶν παρεπιδημούντων Ἀρχιερέων καὶ τοῦ Τοποτηρητοῦ τοῦ Μητροπολίτου, ἀρμόζει ὅπως, τὰς Κυριακὰς ὄλου τοῦ ἔτους καὶ τὰς διπλὰς ἑορτάς, μὴ λειτουργῶσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Μητροπόλεως οἱ Καπελλάνοι, ἀλλ' οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Κανονικοί. Ὅθεν μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῆς Ἁγίας ταύτης Συνόδου, διατάσσομεν ὅπως, κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἄλλας ἐπιφανεῖς ἡμέρας, τελῶσιν οἱ ὀφφικάλοι καὶ οἱ κανονικοί, κατὰ τάξιν, πανηγυρικῶς τὰς μεγάλας λειτουργίας. Ἐν περιπτώσει δὲ κανονικοῦ ἐμποδίου, νὰ ἀντικαθίσταται ὁ λειτουργός, δι' ἄλλου ὁμοίου βαθμοῦ. Ὁ παραβάτης τῆς διατάξεως ταύτης, νὰ πληρώνη δι' ἐκεῖνην τὴν ἡμέραν, ἓναν ὑπέρπερον, ἐκ τοῦ ὁποίου, τὸ ἥμισυ πρὸς ὄφελος τοῦ Βικαρίου καὶ τὸ ὑπόλοιπον, διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐκκλησίας ταύτης. Ἄν δὲ πάλιν, ὁ Βικάριος κάμη ἐξαίρεσιν καὶ δὲν τιμωρηθῇ ὁ ἔνοχος, τότε νὰ πληρώνη οὗτος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸν ὑπέρπερον. Ἐναντίον δὲ τῆς διατάξεως ταύτης, νὰ μὴ χωρῆ καμμία συγγνώμη.

Ἐἴδιος:

Ἐπειδὴ, κατὰ τὰς διατάξεις τῆς ἐπαρχιακῆς ταύτης συνόδου, πᾶσαι

1. Ἰδ. καὶ Ordini Grimani ἐνθ' ἀνωτέρω.

αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ τελῶσι τὰς ἀκολουθίας, κατὰ τὰς διατάξεις τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης καὶ ἐπειδὴ αἱ πτωχαὶ ἐκκλησίαι καὶ οἱ πτωχοὶ κληρικοὶ, δὲν δύνανται, χωρὶς μεγάλην δυσκολίαν, νὰ ἀγοράσωσι τὰ λειτουργικὰ βιβλία, ἐπιτρέπομεν συνοδικῶς, εἰς τοὺς κληρικοὺς τούτους νὰ ψάλλωσι τὰς ἀκολουθίας ἐν χορῶν, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, μετὰ τῶν ἄλλων κληρικῶν.

Ὁ ἴδιος :

Ἐν τῷ Προφῆτῃ Δανιὴλ ἀναφέρεται, περὶ τῆς θριαμβευούσης Ἐκκλησίας ὅτι χιλιάδες χιλιάδων καὶ μυριάδες περιστοιχίζουσι τὸν Ἱδρυτὴν αὐτῆς καὶ τὸν ὑπηρετοῦν. Οὕτω καὶ ἡ στρατευομένη μας αὕτη ἐκκλησία, ἡ ὁποία δέον νὰ μιμῆται τὴν οὐρανίαν, ἔχει ἀνάγκην, οὐχὶ ὀνηρῶν, ἀλλὰ χρησίμων μελῶν. Διὰ τοῦτο, μετὰ τὴν συγκατάθεσιν τῆς Ἀγίας ταύτης Συνόδου, ἀπεφασίσασαμεν ὅπως, οἱ decani, cantori, preposti, tesorieri, arcidiaconi, τῆς Μητροπόλεως ταύτης καὶ τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν τῆς ἐπαρχίας ταύτης, μετ' ἀπαραδιάστου ἐπιμελείας ἐπιτελῶσιν εἰς τὰς ἐκκλησίας ταύτας, τὰ εἰς αὐτοὺς ἀνατεθειμένα καθήκοντα. Οὕτε δέ, ἐναντίον τῶν καθηκόντων τούτων, νὰ ὑπακούωσιν εἰς τοὺς Βικαρίους, ὅσάκις οὗτοι διατάσσωσιν αὐτοῖς τί ἀντικείμενον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των ταύτην. Ἀπεναντίας, δέον νὰ γίνωσιν εἰς τοὺς Βικαρίους αἱ δέουσαι συστάσεις ὅπως, δυνάμει τῆς πειθαρχίας, καταβάλλωσι πᾶσαν προσπάθειαν, πρὸς ἀκριβῆ τήρησιν τῆς τάξεως ταύτης, ἄλλως οἱ παραβάται νὰ τιμωρῶνται αὐστηρῶς.

Ὁ ἴδιος :

Ἡ τάξις, ἡ ὁποία ὠρίσθη ὑπὸ τῶν προκατόχων μας, δέον νὰ τηρῆται εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν δὲν τηρεῖται αὕτη, οὔτε ἐν τῷ θυμιάματι οὔτε ἐν τῇ ἐθιμοταξίᾳ τῆς «εἰρήνης» ἐνῷ ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἔχει διατάξεις πρὸς τοῦτο καὶ ἐπειδὴ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, δέον νὰ μιμηθῶσι τὴν κεφαλὴν, μεταξὺ δὲ τῶν ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων κληρικῶν νὰ εὑρεθῇ ἀκριβῆς τρόπος καὶ νὰ λαμβάνωσι μέτρον καὶ παράδειγμα ἐκ τῆς Μητροπόλεως αἱ ἄλλαι ἐκκλησίαι τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης διὰ νὰ κανονίσωμεν τὸν τρόπον τῆς τηρητέας τάξεως, πρὸς αἰώνιον ὑπόδειξιν τῶν λειτουργῶν, ἀποφασίζομεν συνοδικῶς καὶ διατάσσομεν οὕτω: Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς λειτουργίας, ὁ πρῶτος ἀξιωματοῦχος ἢ κανονικός, ἀπουσιάζόντων τῶν ἄλλων ἀξιωματοῦχων, νὰ προσφέρῃ τῷ Ἀρχιερεὶ τὸ σκευὸς ἐνῷ περιέχεται τὸ θυμιάμα. Ὁ δεῦτερος ἀξιωματοῦχος, κατὰ τὴν προρρηθεῖσαν σειρὰν, νὰ προσφέρῃ αὐτῷ, μετὰ σεβασμοῦ καὶ ὑπολήψεως

καὶ ἀσπαζόμενος τὴν χεῖρα αὐτοῦ, τὸ θυμιατήριον. Τούτου γενομένου καὶ εὐλογηθέντος τοῦ θυμιάματος ὑπὸ τοῦ Ἀρχιερέως, ὑποκλινομένου δὲ τοῦ κρατοῦντος τὸ θυμιατήριον ἀξιωματοῦχου νὰ θυμῶ οὗτος τρίς τὸν Ἀρχιερέα, εἶτα νὰ δίδῃ τὸ θυμιατήριον εἰς τὸν λειτουργόν, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει, ὅστις δέον νὰ θυμῶ τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν καὶ τὸ θυσιαστήριον καὶ οὐδένα ἕτερον. Κατὰ δὲ τὴν Θεῖαν Μυσταγωγίαν καὶ τὴν εὐλογίαν τῶν τιμίων Δώρων, εὐλογηθέντος τοῦ θυμιάματος, κατὰ τὸν αὐτὸν ὡς ἄνω τρόπον, νὰ δίδεται τοῦτο εἰς τὸν ἱερουργοῦντα, ὅστις νὰ θυμῶ τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν, καὶ τὸ θυσιαστήριον, εἶτα τοὺς παρισταμένους Ἀρχιερεῖς, δις τὸν πρῶτον καὶ ἅπαξ τοὺς λοιπούς, κατόπιν τοὺς ἀξιωματούχους καὶ λοιπούς κληρικούς καὶ τὸν λαόν. Ἡ τάξις δὲ αὕτη νὰ τηρῆται καὶ εἰς τοὺς Μεγάλους ἑσπερινούς καὶ νὰ προσέχη ἡ θυμῶν νὰ μὴ κάμῃ σύγχυσιν ἢ νὰ περιφρονήσῃ τινά.

Ἡ μετάδοσις τῆς «εἰρήνης» νὰ γίνεται οὕτω: Προσφέρεται ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀξιωματοῦχου ἢ τοῦ ἱερουργοῦντος ἱερέως ὁ σταυρὸς ἢ ἡ εἰκὼν πρὸς ἀσπασμόν, εἰς τὸν πρῶτον Ἀρχιερέα κατὰ πρῶτον, εἶτα εἰς τοὺς λοιπούς Ἀρχιερεῖς. Εἰς τὸν πρῶτον βοηθόν, εἰς τὸν πρῶτον ἀξιωματούχον, εἰς τὸν πρῶτον Κανονικόν, εἰς τὸν κληρὸν καὶ τὸν λαόν, κατὰ τὸν βαθμὸν καὶ τὴν τάξιν ἐκάστου, καθὼς ἐλέγχθη περὶ τοῦ θυμιάματος! Ἐκεῖνοι δὲ οἱ ὅποιοι, οὕτω διὰ τοῦ ἀσπασμοῦ λαμβάνουσι τὴν «εἰρήνην» νὰ μεταδίδουσι διαδοχικῶς τὸν σταυρὸν ἢ τὴν εἰκόνα εἰς τοὺς παρακειμένους των, οὕτως ὥστε, ὁ εἰς νὰ ἀπονέμῃ τὴν «εἰρήνην» εἰς τὸν ἕτερον. Ἄν δέ, κατὰ τύχην εἶναι παρῶν μέγας τις Ἄρχων, δέον, κατὰ τὸ θυμίαμα ἢ τὴν εἰρήνην, νὰ προτιμᾶται οὗτος, κατὰ τὸν βαθμὸν καὶ τὸ ἀξίωμα του. Οἱ λειτουργοὶ οἱ ὅποιοι κατόπιν νοουθεσίας θὰ παρέλειπον τὴν τήρησιν τῶν συνοδικῶν τούτων διατάξεων, νὰ τιμωρῶνται αὐστηρῶς. Τῶν διατάξεων δὲ τούτων δέον νὰ γίνῃ πῖναξ καὶ νὰ ἀναρτηθῇ εἰς τὸ ἱερόν τῆς ἐκκλησίας, ὅπως οἱ κληρικοὶ καὶ λειτουργοὶ ἀναγιγνώσκοντες, μὴ προφασίζονται ἄγνοιαν τούτων. Ἡ φροντίς δὲ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων τούτων ἀνήκει εἰς τὸν Ἀρχιδιάκονον, ὅστις προαγόμενος τῶν ἀξιωματούχων, εἰς οὗς ἀνήκουσιν αἱ ρηθεῖσαι τιμαί, ὁδηγεῖ αὐτοὺς κατὰ τὴν ρηθεῖσαν τάξιν καὶ γίνονται οὕτω πάντα με εὐκοσμίαν καὶ σύνεσιν, ἥτις εἶναι ἡ μήτηρ πασῶν τῶν ἀρετῶν.

Φαντίος Δάιδολος:

Ἐπειδὴ οἱ Βικάριοι τῆς Μητροπόλεως συνηθίζουσι νὰ συνεδριάζουσι, διὰ τὰς υποθέσεις καὶ διενέξεις τῶν λαϊκῶν καὶ κληρικῶν, εἰς τὴν Καθεδρικὴν ταύτην ἐκκλησίαν, ἀκόμη καὶ κατὰ τὰς ὥρας τῶν ἀκολουθιῶν,

πρὸς μέγα σκάνδαλον τῶν ἱερουργούντων κληρικῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ ἐπειδὴ αἱ ἱεραὶ ἀκολουθεῖαι δέον νὰ τελοῦνται μετὰ μεγαλειτέρας προσοχῆς καὶ εὐλαθείας καὶ συγῆ ἐν τῇ μέσῃ θερύθων καὶ κραυγῶν καὶ ὕβρεων καὶ ἐγκλήσεων καὶ ἀντεγκλήσεων τῶν διαδίκων καὶ δικηγόρων δέον εἰς τὸ ἐξῆς νὰ γίνωνται αἱ συνεδριάσεις αὐταὶ εἰς τὸν ἐπὶ τούτῳ καθωρισμένον χώρον ἢ τοῦλάχιστον, ἐπάνω εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπικὴν αἴθουσαν.

Γερόλαμος Λάντος :

Οἱ ναοί, ὡς οἶκος Θεοῦ, ὡς τόπος καθαρὸς καὶ ἅγιος εἶναι προωρισμένοι διὰ προσευχῆν καὶ τέλεσιν τῶν θείων μυστηρίων καὶ ἱερῶν ἀκολουθιῶν. Τοὺς οἴκους τούτους τοῦ Θεοῦ οὐ μόνον οἱ λαϊκοί, ἀλλὰ καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ λευῖται, μεταβάλλουσιν εἰς σπήλαια ληστῶν καὶ δικαστήρια δημόσια, ἐνθα διαρκῶς καὶ ἐν ὥρᾳ τῶν ἱεροτελεστιῶν καὶ κατόπιν συγκροτοῦσι δίκας καὶ συζητοῦσι θορυβῶδως καὶ ἐρίζουσι καὶ διαπληκτίζονται¹, πρὸς αἰσχρὸς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, τῆς ἱερωσύνης καὶ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ, λησιμονοῦντες ὅτι ὁ Χριστὸς ὁ Μέγας Ἀρχιερεὺς, κανῶν καὶ γνώμων ἡμῶν, ἐξεδίωξεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας τὰ πράγματα ἐκεῖνα, ἀνευ τῶν ὁποίων δὲν ἠδύναντο νὰ τελῶνται αἱ θυσίαι τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Διὰ τοῦτο, πρὸς διόρθωσιν τοῦ κακοῦ, ἀποδεχόμενοι τὰ τοῦ Φαντίνου Δανδόλου, περὶ Βικαρίων, νὰ μὴ συνεδριάξωσιν οὗτοι καὶ μὴ ἀκροῶνται ὑποθέσεων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, κλπ., ἀποφασίζομεν συνοδικῶς ὅπως ὁ Προεστὼς οἰασθήποτε ἐκκλησίας τῆς ἡμετέρας Ἀρχιεπισκοπῆς Κρήτης, ἀπαγορεύῃ αὐστηρῶς, κατὰ τὰς ἱεροτελεστίας, νὰ συνεδριάξωσι καὶ δικάζωσιν οἱ Βικάριοι εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ. Οἱ παραβάται, νὰ τιμωρῶνται διὰ προστίμου τριῶν γροσίων καὶ πλέον, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Προεστοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων, τὸ ἐν τρίτον νὰ λαμβάνῃ ὁ μηρυτής, τὸ ἐν τρίτον ὁ τιμωρὸς καὶ τὸ ἄλλο τρίτον πρὸς ὄφελος τῆς ἐκκλησίας. Ἐν δὲ δὲν ὑπάρχῃ κατήγορος, νὰ διανέμηται μεταξὺ τιμωροῦ καὶ ἐκκλησίας.

Οἱ Βικάριοι ἦσαν εἶδος τελετάρχου καὶ ἐξεταστὰι τῶν ἡθῶν τῶν κληρικῶν. Ἦσαν δὲ πρὸ παντὸς Πρόεδροι τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συμβουλιῶν. Ἐξελέγοντο μεταξὺ τῶν θεολόγων τῆς ἐποχῆς καὶ ἦσαν οἱ ἰκανώτεροι καὶ οἱ μᾶλλον μεμορφωμένοι. Ἀκριβῶς δὲ ἡ πέτρα καὶ ἡ μὀρφωσις αὐτῆ, πρὸς δὲ καὶ ἡ συγκέντρωσις εἰς χεῖρας αὐτῶν πάσης ἰσχύος καὶ ἐξουσίας, ἐν ἀπουσίᾳ

1. Ἰδ. καὶ Ordini, Crimani ἐνθ' ἀνωτέρω καὶ Tea. ἐνθ' ἀνωτέρω p. 4

μάλιστα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, ἀνεδείκνυε τοὺς Βικαρίους ἀνωτέρους καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Συμβουλίων καὶ τῶν ἐπισκόπων, εἰς τοὺς ὁποίους καθίσταντο ἐπίφοβοι. Πρὸς περιορισμὸν δὲ τῆς ἰσχύος καὶ τῆς ἐξουσίας τῶν Βικαρίων, λαμβάνονται ἀκριβῶς τὰνωτέρω συνοδικὰ μέτρα¹. Ἐκαστὴν Τρίτην συνήθως, ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλας ἡμέρας συνεδριάζον τὸ δικαστήριον della Curia Arcivescovile καὶ ἦτο πάντοτε κατὰμυστον ἀπὸ διαδίκους τοῦ ἐνὸς δόγματος καὶ τοῦ ἄλλου. Οἱ ἴδιοι οἱ κανονικοὶ παρίσταντο ὡς δικηγόροι, ὡς ἐνάγοντες καὶ ἐναγόμενοι, *casus et defensionis in foro et officis publicis assumendo; per plateas et forum nulla urgente causa cum laicis vagando... imo et in apothecys laicorum conversantes*».

Αἱ Καθεδρικοὶ Ἐκκλησίαι καὶ ἰδίως ἡ τῆς Μητροπόλεως, ἀντήχουν συνδιαλέξεων καὶ κρότων καὶ θορύβων καὶ κραυγῶν καὶ ὕβρεων καὶ ἐγκλήσεων καὶ ἀντεγκλήσεων τῶν δικηγόρων «*Collocutionibus et strepitu aut clamore et vociferatione advocatorum*» διαρκουσῶν τῶν ἱεροτελεστιῶν. Ὅθεν αἱ ἀνωτέρω νῦν συνοδικαὶ διατάξεις ὑποχρεῶσι τοὺς Βικαρίους νὰ συγκαλῶσι τὰς συνεδριάσεις εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Ἀλλὰ καὶ τὰ μέτρα ταῦτα δὲν ἴσχυσαν νὰ κόψωσι τὸ κακὸν καὶ νὰ ἐκλείψῃ τὸ σκάνδαλον, τὸ ὁποῖον ὑπῆρχεν ἀκόμη κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1500.

Καὶ ὁ Γριμάνης (*ordini grimani*) ὁ καὶ καλλίτερος τῶν Ἀρχιεπισκόπων Κρήτης ἐπὶ Βενετοκρατίας, ἔχει αὐστηρὰς διατάξεις καὶ ἀπαγορεύει νὰ θορυβοποιῶσι καὶ ἐξυβρίζωνται εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ταῦτα δικαστήρια, ὡς εἴπομεν, ἀλλ' εἰς μάτην.

Rubri a II.

Εἰς τὴν δευτέραν σειρὰν τῶν θεμάτων ἐπὶ τῶν ὁποῖων ἠσυχολήθησαν αἱ Σύνοδοι τοῦ Λάντου, περιλαμβάνεται, ἐκ τῶν θεμάτων: περὶ διαμονῆς, ἐπιμελείας, εὐκοσμίας καὶ εὐλαθείας τῶν κληρικῶν, καὶ τὸ ἀκανθωδέστατον ζήτημα τῶν «*prebende*» τῶν κληρικῶν τούτων, δηλ. τῶν ἀπολαβῶν τῶν κληρικῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων. Ζητήματα τὰ ὁποῖα ἐκράτουν πάντοτε ἐν ἀναθρασμῷ τὸν Λατινικὸν κλῆρον καὶ ἔφερον εἰς διαρκεῖς προστριβὰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν καὶ τὸν Δούκα Κρήτης, δηλαδὴ τὸν Πάπαν καὶ τὸν Δόγην τῆς Βενετίας.

Ὡς γνωστὸν, κατὰ τὴν διανομὴν τῆς νήσου Κρήτης ὑπὸ τῶν Βενετῶν, ὅτε οὗτοι κατέλαβον τελειωτικῶς τὴν νήσον (1211), ἐν τρίτον

1. Tea ἐνθ' ἀνωτέρω.

ἐδόθη εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ φεουδάρχας, τοὺς ἐκ Βενετίας εἰς Κρήτην κατελθόντας, ἐν τρίτον εἰς τὴν Serenissima, δηλ. ἔμειναν ὡς κτήματα τοῦ Δημοσίου καὶ τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους καὶ τὸ ἄλλο τρίτον ἐδόθη εἰς τὸν Λατινικὸν κληρὸν, «διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Θεοῦ» ὡς λίαν εὐφυῶς ἔλεγεν ὁ Paulo Contarini¹. Τὰ κτήματα δὲ ταῦτα, τὰ εἰς τοὺς κληρικούς δοθέντα, ἦσαν ἀπηλλαγμένα παντὸς φόρου εἰς χρῆμα ἢ εἰς εἶδος. Ἐπὶ πλέον, ἄλλα κτήματα ἐν τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ διεχειρίζοντο αἱ πολιτικαὶ Ἀρχαὶ καὶ τὸ ἐτήσιον αὐτῶν εἰσόδημα ἐκ 400 Δουκάτων Βενετικῶν, διενέμετο εἰς τοὺς κληρικούς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ὡς καθημερινή ἀμοιβή καὶ οὐχὶ ὡς ἐκκλησιαστικὴ ἐπιχωρήγησις, ἄρα ἀπηλλαγμένον αἰουδήποτε φόρου, τακτικοῦ ἢ ἐκτάκτου. Ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων, ἢ τὸσον προνομιοῦχος, ἐφαίνετο ἀδικος καὶ ἐσκανδαλίζε τοὺς προβλεπτάς καὶ διοικητάς, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζον ὅτι ἡ διαχειρίσις ἐστοίχιζε τὸσον ἀκριθὰ, τὰ δὲ ἔσοδα διενέμοντο εἰς τὸν κληρὸν!²

Ἡ τελειωτικὴ, ἐν τούτοις, τακτοποίησις τῶν κτημάτων τούτων ἦτο κάθε ἄλλο παρά εὐκολος, ἐνεκεν ἐλλείψεως κτηματολογίων. Ἡ ἔρις μεταξὺ Ἀρχιεπισκόπου καὶ Δουκὸς Κρήτης, δηλ. μεταξὺ Δόγη τῆς Βενετίας καὶ Πάπα τῆς Ρώμης, ἤρχισεν ἀκριθῶς ἐκ τῆς διεκδικήσεως τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἐπὶ μερικῶν καζάδων τοῦ Ἡρακλείου. Διὰ Παπικῆς βούλλας τοῦ Κλήμεντος IV, εἶχον παραχωρηθῆ τῷ 1267 εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον, ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Τίτου, καὶ ὅλαι τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων πλὴν τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἢ ὅποια ἔμεινον ὑπὸ τὴν ἄμεσον δικαιοδοσίαν καὶ τὴν συντήρησιν τοῦ Δουκὸς τῆς Κρήτης³. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ὅμως ἀπήτει πάντοτε νέας παραχωρήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἀντίστατο ἡ Κυβέρνησις καὶ οὕτως ἡ ἔρις καὶ αἱ προστριβαὶ μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ἐξηκολούθουν, ὅτε τῷ 1321 ὑπεγράφη ἓνα εἶδος συμφωνίας ἢ concordato, μεταξὺ Ἀρχιεπισκόπου καὶ Δουκὸς Κρήτης καὶ Πάπα καὶ Δόγη, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ παρεκκλήσια ἔμεινον εἰς τὰ Μοναστήρια ἢ τοὺς ἰδρυτάς αὐτῶν, κατὰ τὸ πλεῖστον ἰδιώτας Ἑλλήνας, αἱ δὲ ἄλλαι ἐκκλησίαι ἦσαν φόρου ὑποτελεῖς εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον, ὅστις διώριζε τοὺς Ἐφημερίους αὐτῶν⁴. Φαί-

1. U. A. S. Relaz Paulo Contarini, 1578. B 81.

2. U. A. S. Relazione Pietro Bassadonna Sindaco del Levante, Busta 74.

3. Archiv. Duca di Candia, Cat. Eccl. et Mon. B. 13.

4. Archiv. Duca di Candia, Cat. Eccl. et Mon. ἐνθ' ἀνωτ. Β. 13.

νεται δὲ ὅτι καὶ εἰς τὰ ἰδιωτικὰ παρεκκλήσια διορίζοντο ὑπεράριθμοι ἱερεῖς, διὰ τὴν δικαιολογίαν ἢ κατασπατάλησις τῶν εἰσοδημάτων¹.

Ἄλλ' αἱ προστριβαὶ καὶ διενέξεις μεταξὺ τοῦ Λατινικοῦ κλήρου ἐν Κρήτῃ καὶ τοῦ Δουκὸς καὶ τῶν ἄλλων πολιτικῶν Ἀρχῶν ἐν τῇ νήσῳ δὲν ἔπαυσαν μὲ τὴν συμφωνίαν ταύτην. Οὕτω δὲ ἀκόμη κατὰ τὸ 1600 ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Γριμάνης, διέταξε γενικὴν ἐξέτασιν τῶν Ἀρχαίων καὶ κτηματολογίων, κατὰ τὰς ἀποφάσεις τῆς Τριδεντινῆς συνόδου, διὰ τὴν ἀποφευχθῆναι αἱ περαιτέρω «διενέξεις» αἱ ὁποῖαι ἀπησχόλουν ἕλην τὴν ἡμέραν τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ πολιτικὰ δικαστήρια, εἰς ἅτινα, πολιτικά, δὲν ἔπρεπε νὰ μεταβαίνωσιν οὗτοι χωρὶς τὴν ἄδειαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἢ τοῦ Βικαρίου αὐτοῦ. Εἶδομεν δὲ ἀνωτέρω πῶς συνέβαινον καὶ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια καὶ πῶς ἠναγκάσθησαν αἱ σύνοδοι τοῦ Λάντου νὰ ἐπέμβουν καὶ λάβουν ὠρισμένας ἀποφάσεις.

Ἄλλη προστριβὴ μεταξὺ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καὶ τοῦ Δουκὸς Κρήτης, ἀφορῶσα 130 Ἑλλήνας παπάδες, ἐξηκολούθει καὶ μετὰ τὴν ἀνωτέρω συμφωνίαν νὰ ταραττῆ τὰς σχέσεις Δουκὸς καὶ Ἀρχιεπισκόπου: Κατὰ τὴν συμφωνίαν ταύτην, οἱ 130 Ἑλλήνες παπάδες θὰ ἐξελέγοντο πάντοτε ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τὴν Ἐπαρχίαν τοῦ Ἁγίου Μύρωνος καὶ ἐπ' αὐτῶν θὰ εἶχε μόνον διὰ τὰς πνευματικὰς ὑποθέσεις ἐξουσίαν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος. Οὗτος ὅμως ἀκολούθως ἐζήτηε ἐπὶ τῶν 130 τούτων Ἑλλήνων παπάδων κυριαρχικὴν καὶ ἀπόλυτον ἐξουσίαν, ὡς καὶ ἐπὶ ἄλλων τῶν Ἑλλήνων παπάδων καὶ καλογήρων, τῶν ἐρχομένων ἐν Κρήτῃ μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των. Ἡ Κυβέρνησις εἶχεν ἰδρύσῃ ἐπίτηδες δικαστήρια, διὰ τοὺς Ἑλλήνας καὶ Ἑβραίους, διὰ τὰς ποινικὰς καὶ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου ὑποθέσεις, κατέληξαν δὲ εἰς συμφωνίαν μετὰ τοῦ Δουκὸς Tomaso Dandolo τῷ 1323, ὅπως ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἔχῃ ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω 130 παπάδων μόνον ἐπὶ τῶν πνευματικῶν ὑποθέσεων δηλ. αἱρέσεων, ἱεροσυλίας, σιμωνίας, ἐπιπορκίας, μοιχίας, ζητημάτων τοῦ γάμου καὶ ἄλλων πνευματικῶν ὑποθέσεων, ὡς καὶ ἐφ' ἄλλων τῶν Ἑλλήνων παπάδων¹.

Ἐπανερχόμενοι εἰς τὰς συνόδους τοῦ Λάντου, παραθέτομεν τὰς διατάξεις περὶ διαμονῆς τῶν κληρικῶν κλπ.

1. U. A. S. Relaz. Foscari, B. 78

2. A. D. C. Cat. Eccl. et Mon. B. 13. Βλέπ. καὶ Relazione Giovanni Mocenigo, 1589 εἰς τὸ A. S. U.

Οἷσος Δολφῖνος :

Ὁ ἱερεὺς καὶ πᾶς κληρικὸς νὰ μὴ ἀπουσιάζῃ, πολλὰς ἡμέρας ἀπὸ τὴν περιφέρειαν τῆς ἐπισκοπῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάγεται. Ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ Ἐπισκόπου του. Ὁ παραβάτης νὰ τιμωρῆται.

Πολλοὶ κληρικοί, μὴ θεοφοβούμενοι, σπουδάζοντες μόνον πῶς νὰ ἀποκτήσωσι κέρδη καὶ ἀποφύγωσι τὰ νόμιμα θάρη, ἐγκαθίστανται μὲ κάθε τρόπον, παρανόμως, εἰς ἐκκλησιαστικὰς περιουσίας, εἰς τὰς ὁποίας κατόπιν διορίζουσι πληρεξουσίους των, εἰσπράττουσι τὰ εἰσοδήματα καὶ εἶτα ἀναχωροῦσι μακρὰν εἰς τόπους ἀγνώστους, διὰ νὰ ζήσωσιν ἀνεξέλεγκτοι ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους των, οἱ ὅποιοι οὕτω δὲν γνωρίζουσι τίποτε περὶ τοῦ θίου καὶ τῆς διαγωγῆς τῶν κληρικῶν τούτων. Ὅθεν ὀρίζομεν ὅπως πᾶς κληρικὸς καὶ κανονικὸς ὀφείλει, ἐντὸς 18 μηνῶν, νὰ ἀποδείξῃ περὶ τοῦ θίου καὶ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ καὶ τῆς διαμονῆς του. Ὅστις δὲ τῶν ἀπόντων κληρικῶν δὲν συμμορφωθεῖ πρὸς τὴν συνοδικὴν ταύτην διάταξιν, νὰ μεταφέρεται τὸ ἥμισυ τῶν ἀπολαβῶν των, εἰς ὄφελος τῆς ἐκκλησίας τὴν ὁποίαν καρποῦνται.

Ἐπίσης ὀρίζομεν συνοδικῶς ὅπως πάντες οἱ κληρικοί, οἱ ὅποιοι ἔχουσι ἐκκλησιαστικὰς ὑπηρεσίας καὶ ἀπολαβὰς, φέρωσι τὸ ἐκκλησιαστικὸν αὐτῶν ράσον καὶ μεταβαίνωσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν κατὰ τὰς ὀρισμένας ὥρας. Ὅσοι δὲ τούτων δὲν μεταβαίνουσιν εἰς τοὺς ὄρθρους, πρὸ τοῦ τέλους τοῦ τρίτου ψαλμοῦ εἰς τὴν μεγάλην λειτουργίαν, πρὸ τῆς πρώτης ὥρας, εἰς τοὺς ἑσπερινούς, πρὸ τοῦ πρώτου ψαλμοῦ ἢ μεταβαίνοντες, δὲν μένουσι μέχρι τέλους τῆς ἀκολουθίας ἀν' ἣ ἑορτὴ εἶναι διπλῆ, νὰ τιμωρῶνται διὰ ποινῆς ἐνὸς γροσίου, εἰς δὲ τὰς ἄλλας ἡμέρας, νὰ διατηρῆται ἡ ἀρχαία διάταξις τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ δὲ ποινὴ νὰ εἰσπράττεται παρὰ τῶν ψαλτῶν, οἱ ὅποιοι νὰ λαμβάνωσιν τὸ ἥμισυ ταύτης, τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ πρὸς ὄφελος τῆς Ἐκκλησίας. Ἄν ὅμως οἱ Προεστοὶ ἀμελήσωσι τὴν αὐστηρὰν ἐφαρμογὴν τῆς διατάξεως ταύτης, νὰ τιμωρῶνται οὗτοι διὰ διπλάσιας χρηματικῆς ποινῆς, πρὸς ὄφελος τῶν ψαλτῶν.

Ὁ ἴδιος :

Ὁ Ἱεράρχης, ὁ Κανονικὸς ἢ ὁ κληρικὸς οἰασθῆποτε τάξεως ὁ κατέχων ἐκκλησίαν ἢ ἐνορίαν καὶ ἔχων ἀπολαβὰς, νὰ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ διαμένῃ προσωπικῶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐκεῖνην ἀν' ὑπάρχωσιν ἐκεῖ Λατῖνοι ἢ Καθολικοὶ ἐνορίται, ἄλλως ὀρίζεται δι' αὐτοὺς ἡ ἀκόλουθος τάξις: Οἱ Κανονικοὶ καὶ κληρικοὶ Σητείας, οἱ χωρὶς ποιμνιον Λατίνων καὶ Καθολικῶν νὰ παραμένωσιν ἢ εἰς Σητείαν ἢ εἰς Ἡράκλειον. Οἱ

Κανονικοί Ἱεραπέτρας, εἰς Σητεῖαν ἢ τὸ Ἡράκλειον. Οἱ Κανονικοί Ἡρακλείου, εἰς Ἡράκλειον. Οἱ τῆς Ἀρκαδίας καὶ Χερρονήσου, ἐκεῖ ἢ εἰς Ἡράκλειον. Οἱ τοῦ Ἀρίου Μυλοποτάμου ἐκεῖ ἢ εἰς Ἡράκλειον ἢ εἰς Ρέθυμνον. Οἱ Καλαμῶνος εἰς Καλαμῶνα. Οἱ τῆς Ἀγυιάς, εἰς Ἀγυῖαν, καὶ οἱ τῆς Κισσάμου, εἰς Κίσσακρον ἢ Ἀγυῖαν. Ἡ σύνθεσις αὕτη σημαίνει τάξιν καὶ ὄχι ἐπισκοπικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ κανονικῶν διατάξεων.

Δι' ἡμᾶς, ἡ σύνθεσις αὕτη, εἶναι ὁ καθρέπτης τῆς καταπτώσεως τῆς Λατινικῆς θρησκείας ἐν τῇ νήσῳ καὶ δεικνύει σαφῶς τὸν ἐξελληνισμὸν καὶ τὴν συγχώνευσιν τοῦ Λατινικοῦ στοιχείου μετὰ τοῦ ἱθαγενοῦς Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Τὸ τοιοῦτον ἀναγκάζει τὰς συνόδους τοῦ Λάντου νὰ συμπτύξωσι τὸν Λατινικὸν κλήρον ἐκ τῆς ὑπαίθρου εἰς τὰ κέντρα καὶ διατάξωσι τοὺς Κανονικοὺς νὰ διαμένωσιν εἰς τὰς ἐπισκοπικὰς ἑδρας. Τὴν κατάπτωσιν τῆς Λατινικῆς θρησκείας καὶ τὴν τελείαν ἀπορρόφησιν τῶν «ἀποίκων» Βενετῶν ὑπὸ τοῦ ἱθαγενοῦς Ἑλληνικοῦ στοιχείου, θὰ τὴν ἴδωμεν ἀκόμη σαφεστέραν ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς, ὡς καὶ τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας ἐν Κρήτῃ, πρὸς δικαιολογίαν τοῦ πράγματος καὶ ἰδίαν παρηγορίαν!

Ὁ ἴδιος. Οὖρος Δελφῆτος:

Οἱ Κανονικοὶ νὰ μὴ δύνανται νὰ ἀπουσιάζωσι τῆς θέσεως αὐτῶν, χωρὶς κανονικὴν ἄδειαν, ἥτις ὅμως δὲν πρέπει νὰ παρέχεται αὐτοῖς χωρὶς ἀποχρῶσαν αἰτίαν, δηλ. ἢ διὰ σπουδᾶς ἢ κατὰ τὴν συνήθειαν, ὡς ἀπεσπασμένοι πλησίον τῆς Ρωμαϊκῆς «Curia» ἢ δι' ὑποτροφίας. Οἱ δὲ ἀπουσιάζοντες, ἔστω καὶ μὲ κανονικὴν ἄδειαν, νὰ μὴ λαμβάνωσι τὰ «δέκατα» (prebende), οὔτε τὸ ἀναλογοῦν μέρος τῶν προσφορῶν. Ἄλλὰ καὶ οἱ παρόντες, νὰ μὴ λαμβάνωσι ταῦτα, ἂν δὲν μεταβαίνουσιν εἰς τὰς ἀκολουθίας, νυκτερινὰς καὶ ἡμερινὰς καὶ ἂν δὲν γνωρίζουσι νὰ τελῶσι καὶ οἱ ἴδιοι καὶ δὲν τελῶσιν πράγματι τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀκολουθίας.

Αἱ συνοδικαὶ αὗται διατάξεις καθρεπτίζουσιν ἀρκούντως τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν ὀκνηρίαν τῶν Κανονικῶν καὶ τοῦ λοιποῦ λατινικοῦ κλήρου. Ἄλλὰ περὶ τῆς ἀμαθείας ταύτης καὶ τῆς πλεονεξίας καὶ τοῦ ἠθικοῦ τοῦ κλήρου τούτου, ὡς καὶ τῶν ἐκστάτων συνοδικῶν μέτρων, πρὸς περιορισμὸν τοῦ κακοῦ θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Φαντῖνος Βαλαρόσος:

Ἐνεκεν τῆς θρασύτητος κληρικῶν τινῶν, ἠδῆξήθη τὸ κακόν· οὕτω, πολλοὶ ἔχοντες ἐνορίας καὶ ἀπολαύς, ἄρα καὶ καθήκον νὰ διαμένω-

σιν εἰς τὰς ἐνορίας των, περιφέρονται μετὰ θρασύτητος, χωρὶς κανονικὴν ἄδειαν, εἰς ἄλλους τόπους, ἐν ἀπειθείᾳ· καὶ ἐνῶ ἐκλήθησαν πολλὰκις νὰ ἐπιστρέψωσιν, ἐντὸς ὠρισμένης προθεσμίας, εἰς τὰς ἐνορίας των, οὗτοι, προτοῦ ἀκόμη λήξει ἡ προθεσμία αὕτη, ἐνεργοῦσι διὰ διαφόρων παραιόμων μέσων, ὅπως ἐξουδετερώσωσι τὴν πρόσκλησιν τῶν ἀνωτέρων των καὶ παραμένωσι μακρὰν τῆς ἐνορίας των, πρὸς μεγάλην ζημίαν τῆς ἐκκλησίας ἣν ὑπηρετοῦσιν. Πρὸς κατάπαυσιν λοιπὸν τοῦ κακοῦ τούτου, διατάσσομεν συνοδικῶς, ὅπως οἱ κληρικοί, οἱ ἔχοντες ἐνορίας καὶ ἀπολαύς οἱ ἀπουσιάζοντες οὕτως ἀπειθῶς καὶ χωρὶς κανονικὴν ἄδειαν, ἂν ἐντὸς μηνὸς ἀπουσίας δὲν ἐφοδιάζωνται διὰ κανονικῆς ἀδείας, νὰ κλητεύωνται οὗτοι ὑπὸ τῶν οἰκείων Ἐπισκόπων ἢ τῶν Βικαρίων τῶν ἐπισκόπων, διὰ δημοσίας κλήσεως τρεῖς, ἀνὰ δεκαπενθήμερον· καὶ ἂν ἐντὸς τοῦ χρόνου τῶν τριῶν τούτων κλήσεων δὲν κανονίσωσι τὴν θέσιν των, ἐφοδιαζόμενοι διὰ κανονικῆς ἀδείας, νὰ ἀφαιρῶσιν ἀπ' αὐτῶν οἱ οἰκεῖοι Ἐπίσκοποι τὴν ἐνορίαν καὶ δώσωσιν αὐτὴν εἰς ἄλλους ἀξίους. Διὰ νὰ μὴ προξενηθῇ δὲ ζημία εἰς τοὺς ἤδη διὰ κανονικῆς ἀδείας ἀπουσιάζοντας, ἀφίενται οἱ Ἱεράρχαι αὐτῶν νὰ κανονίσωσι τὸν χρόνον καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀνακλήσεως αὐτῶν κατὰ τὸ συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ ἴδιος :

Τινὲς ἀδελφεὶς τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου ἀμφιβάλλουσιν ἂν τὰ «δέκατα» τὰ ὅποια λαμβάνει τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Συμβούλιον (Capitolo) ἀπὸ τὸ Ταμεῖον τοῦ Δήμου πρέπει νὰ συναριθμῶνται μὲ τὰς προσόδους καὶ εἰσοδήματα (τῶν κληρικῶν) ἢ ἐννοοῦνται ὡς καθημερινὴ ἀμοιβή. Ὡς ἐκ τούτου, μεταξὺ παρόντων καὶ ἀπόντων Κανονικῶν, πολλοὶ ἐκκλησιαστικαὶ πρόσοδοι διαρπάζονται. Ἐπιθυμοῦντες λοιπὸν νὰ χωρίσωμεν τὰ πράγματα, τηροῦντες τὴν τάξιν περὶ τῶν δεκάτων τούτων, καθ' ἣν τάξιν αἱ πρόσοδοι αὐταὶ διανεμονται τόσον μεταξὺ τῶν Κανονικῶν διαμενόντων ἐν τῇ ἐνορίᾳ των καὶ ἐκείνων οἱ ὅποιοι προσέρχονται τακτικὰ εἰς τὰς θείας ἀκολουθίας, ὡς τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τῶν διατάξεων τῶν προκατόχων μας, ἀποφασίζομεν συνοδικῶς, ὅτι τὰ ρηθέντα «δέκατα» δὲν πρέπει νὰ χαρακτηρίζωνται ὡς ἐκκλησιαστικαὶ πρόσοδοι καὶ εἰσοδήματα, ἀλλὰ νὰ θεωρῶνται ὡς καθημερινὴ ἀμοιβή καὶ πρέπει νὰ ἀπολάβωσι ταῦτα πάσης ἀσυδοσίας καὶ προνομίου (ἀπηλλαγμένα δηλ. παντὸς φόρου εἰς χρῆμα ἢ εἰς εἶδος), τῶν ὁποίων ἀπολάβουσιν αἱ καθημεριναὶ ἀμοιβαὶ καὶ ἀποζημιώσεις, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Καν. Δικαίου.

Rubrica III.

Περί τῆς ἡλικίας τῶν Κανονικῶν.

Τοὺς Κανονικοὺς διώριζεν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἐν Κρήτῃ ἢ δὲ Κυβέρνησις εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς ἐγκαταστάσεως τούτων καὶ τῆς εἰς αὐτοὺς παροχῆς, πρὸς ἀπολαβὴν, τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων.

Ὡς φαίνεται ἐκ τῶν συνοδικῶν διατάξεων, τὰς ὁποίας παραθέτομεν κατωτέρω, ἠδύνατο παλαιότερον νὰ ἐκλεγῶσιν ὡς Κανονικοὶ καὶ παῖδες 13—14 ἐτῶν! Ἀπελάμβανον δηλ. οὗτοι τῶν ἀμοιβῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν ἀπολαβῶν, εἰς τὴν ἡλικίαν ταύτην, ἔφερον τὸν τίτλον τοῦ Κανονικοῦ, μὲ τὴν ὑπόσχεσιν νὰ χειροτονηθῶσιν εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν ἢ νὰ στερηθῶσι τῶν ἀπολαβῶν τούτων, ἐν περιπτώσει ἀνήσει χειροτονίας.

Ἐκ τῶν ἰδίων συνοδικῶν ἀποφάσεων καὶ ἄλλων ἐγγράφων καταφαίνεται ὅτι, τὰ Κανονικάτα ἐπωλοῦντο, ἐνοικιάζοντο ἢ ἐδίδοντο ὡς προῖκα καὶ κληρονομία, παρὰ τῶν κατεχόντων ταῦτα Κανονικῶν. Ἀπετέλουσιν δὲ οὕτω ζωήρον ἐμπόριον κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς ἐν Κρήτῃ ὡς καὶ ἄλλοτε, ἀλλαγῶν ἐγγράφαμεν.

Ἡ ἀπουσία τῶν Κανονικῶν ἐκ τῆς ἐκκλησίας των, ἢ ἀράθειά των, ἢ ἀπόλυτος ἀδιαφορία των διὰ τὸ καλὸν τῆς ἐκκλησίας καὶ ἢ ἀπρεπῆς αὐτῶν συμπεριφορά, ἦσαν τὰ ἀδιάκοπα παράπονα καὶ κατηγορητήρια τῶν διοικητῶν καὶ προβλεπτῶν τῆς νήσου.

Αἱ συνοδικαὶ διατάξεις, τὰς ὁποίας εἶδομεν ἀνωτέρω περὶ ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων καὶ ἐγκλήσεων καὶ ἀντεγκλήσεων, ὡς καὶ αἱ τοῦ Γριμάνη, ἀπαγορεύοντος νὰ ἐξυβρίζονται, δεικνύουσι σαφῶς ὅτι ἡ καλὴ συμπεριφορά καὶ ἡ εὐγένεια καὶ ὑπακοή καὶ τάξις δὲν ἐκόσμουσιν τοὺς κληρικοὺς τούτους!

Ὅστις δὲν ἔχει συμπληρωμένον τὸ 14 ἔτος τῆς ἡλικίας, νὰ μὴ δύναται νὰ προσληφθῇ Κανονικὸς διατάσσει ἡ σύνοδος. Ἄν δὲ ποτε γίνῃ τοῦτο, καὶ γίνῃ τις δευτὸς μικροτέρας ἡλικίας, δι' ἀποστολικῆς διαταγῆς (τοῦ Πάπα) νὰ μὴ λαμβάνῃ οὗτος τὰ «δέκατα».

Φαντῖνος Βαλαρέσος:

Ὁ Μάρκος Γουστινιάνης εἶχε προτείνει τὸ 14 ἔτος ἡμεῖς ὅμως θέλομεν ὅπως μηδεὶς γίνεταί Κανονικὸς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Κρήτης, ἂν δὲν ἔχῃ συμπληρωμένον τὸ 16 ἔτος ἐνῶ τὸ 17 νὰ θεωρῆται κανονικὴ ἡλικία διὰ τὴν χειροτονίαν τοῦ Κανονικοῦ. Τοῦτο δὲ κατὰ πρόνοιον ἀποστολικόν, παραχωρηθὲν (ὑπὸ τοῦ Πάπα) κατ' εὐνοίαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Κρήτης. Ἄν δὲ κατ' ἐξαίρεσιν τινα καὶ εὐνοίαν ἐκαλεῖτο τις

εἰς Κανονικὸν εἰς μικροτέραν ἡλικίαν, ὁ τοιοῦτος νὰ μὴν ἔχη ψῆφον εἰς τὸ Συμβούλιον, οὔτε νὰ λαμβάνῃ «δέκατα» ἕως ὅτου δὲν λάβῃ τὴν χειροτονίαν τοῦ Κανονικοῦ.

Rubrica IV.

Περὶ χειροτονίας τῶν Κληρικῶν

Μάρκος Ἰουστινιάνης :

“Ὅστις κατέχων θέσιν Κανονικοῦ ἐπὶ δύο ἔτη καὶ εἶναι ἡλικίας 20 ἐτῶν, ἂν δὲν χειροτονηθῇ πρὶν γίνῃ 21 ἔτους —ἐκτός κανονικοῦ κωλύματος— νὰ τοῦ ἀφαιρῆται ἀμέσως τὸ Κανονικάτον.

Φαντῖνος Βαλαρόσος :

Εἶναι νόμιμον νὰ θεωρῆται ἡ ἡλικία τῶν 14 ἐτῶν διὰ τοὺς τέσσαρας κατωτέρους βαθμούς. Ἐν τούτοις κανεὶς δὲν πρέπει νὰ προάγεται, ἂν δὲν ἔχη λάβῃ τὴν ὑποδιακονίαν τὸ 18 ἔτος τῆς ἡλικίας του. Τὸ διακονάτον τὸ 20 καὶ τὸ τοῦ πρεσβυτέρου ἀξίωμα, τὸ 25. Ἄν δὲ δὲν τηρηθῇ ἡ τάξις αὕτη καὶ ὁ κληρικὸς προσληθῇ εἰς ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν, νὰ παύεται μέχρι τῆς συμπληρώσεως τῆς νομίμου ἡλικίας. Οὔτε δὲ ἐπὶ τῆς καθορισθείσης ἡλικίας νὰ δύναται ὁ Ἐπίσκοπος νὰ κάμῃ ἄλλως.

Ὁ Ἰδιος :

Οὐδεὶς ἀνώτερος νὰ διορίξῃ ξένον κληρικόν, ἢ νὰ τοῦ παρέχῃ θέσιν ἢ ἄλλο τι ὠφέλιμον ἐκκλησιαστικόν, ἂν δὲν λάβῃ συστατικὰ γράμματα τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου, ἐκ τῶν ὁποίων νὰ προκύπτῃ ἡ κανονικὴ ἄδεια καὶ ἡ κανονικὴ χειροτονία καὶ λάβῃ ἱκανὰς μαρτυρίας περὶ τῶν ἡθῶν καὶ τοῦ βίου τοῦ κληρικοῦ τούτου. Ὁ Προεστὼς δὲ ὅστις ἤθελεν παραβῆ τὴν διάταξιν ταύτην, νὰ τιμωρῆται δεόντως ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων του.

Ὁ Ἰδιος :

Κατὰ τὴν ἐπαινετὴν ἀπόφασιν τοῦ Μάρκου Ἰουστινιάνη, δεόν νὰ χειροτονηθῇ ὁ κληρικὸς κατόπιν δύο ἐτῶν παραμονῆς καὶ ἀπολαβῆς εἰς τὸ Κανονικάτον, ἄλλως νὰ στερῆται ἀμέσως τῆς θέσεως τοῦ Κανονικοῦ. Ἡμεῖς ἐν τούτοις ὀρίζομεν ὅπως μηδεὶς νὰ δύναται νὰ λάβῃ θέσιν ἢ ἀξίωμα ἢ Κανονικάτον ἢ ἐπιχορηγήσεις, ὑπὸ οἰανδήποτε φερεγγυότητα καὶ ἂν ζητῇ τοῦτο ἢ δι’ ἀποστολικῆς εὐνοίας ἢ ὑπὸ πολιτικῆς ἐξουσίας καὶ ἀρχῶν, ἂν ὁ τοιοῦτος δὲν συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν ἡδὴ χειροτονηθέντων κληρικῶν ἢ τοῦλάχιστον δὲν ἔχει ἡλικίαν τοιαύτην, ὥστε ἐν ἔτος ἀπὸ τῆς προσλήψεώς του, νὰ συμπληρώσῃ τὴν νόμιμον ἡλικίαν διὰ τὴν κανονικὴν χειροτονίαν. Ἄν δὲ δὲν γίνῃ τοῦτο, νὰ ἐκπίπτῃ οὗτος αὐτοδικαίως τῆς θέσεώς του. Συγχρόνως δεόν νὰ ἐφαρ-

μοσθῆ, ἢ διάταξις αὐτῆ καὶ ἐπὶ τῶν κληρικῶν οἱ ὅποιοι, χωρὶς κανονικὴν ἄδειαν ἢ χωρὶς τὸ προνόμιον (τῆς ἀδείας τοῦ Πάπα) τὸ παραχωρηθῆν ὑπὸ τοῦ Πάπα Κούντου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας Κρήτης, ἀπουσιάζουσιν ἐκ τῆς Ἐκκλησίας τῶν.

Rubrica X.

Περὶ ζωῆς καὶ κοσμιότητος τῶν κληρικῶν.

Πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τῶν συνοδικῶν διατάξεων, δεόν νὰ προσθέσωμεν ἄλλὰ τινὰ περὶ τῶν Λατίνων Κληρικῶν:

“Ὅστις ἤθελε νὰ γίνῃ κληρικός, ὄφειλε νὰ ἐγγραφῆ εἰς τινὰ ἐκκλησίαν, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ ὑπηρετῆ ὡς δόκιμος καὶ συγχρόνως νὰ σπουδάζῃ τὰ τῆς ἱερωσύνης, διὰ νὰ ὑποστῆ, ἐν καιρῷ ἐξετάσεις εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν ἢ τὴν ἐπισκοπὴν τῆς περιφέρειας του. Μετὰ εὐδόκιμον δὲ δοκιμασίαν, ἐχειροτονεῖτο καὶ τοῦ παρείχετο ἐκκλησία καὶ ἐνορία καὶ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα πρὸς κάρπωσιν. Τινὲς ὁμως ἐκαρποῦντο ἐκκλησιαστικὰ κτήματα καὶ πρὸ τῆς χειροτονίας τῶν, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, διὸ καὶ ἐλήφθησαν αἱ δέουσαι συνοδικαὶ ἀποφάσεις, διότι οἱ τοιοῦτοι προσεπάθουν διὰ διαφόρων μέσων, θεμιτῶν καὶ ἀθεμιτῶν, νὰ ἀναβάλλωσι πάντοτε ὅσον τὸ δυνατόν ἐπὶ μακρότερον χρόνον τὴν χειροτονίαν τῶν, καρπούμενοι καταχρηστικῶς τὰ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα. Πάντες ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ φέρωσι τὸ τοῦ κληρικοῦ, μαῦρον ἐκκλησιαστικὸν ἔνδυμα, κοντὰ μαλλιά, διὰ νὰ διακρίνονται ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας κληρικούς, χωρὶς μύστακας καὶ δασεῖαν γενειάδα, διότι τὰ τοιαῦτα ἦσαν σημεῖα ματαιότητος! Οὔτε παντόφλες κομβωμένες μὲ χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ κομβία, οὔτε μετάξινα καὶ πολύχρωμα ἐνδύματα, οὔτε δακτυλίδια παρὰ μόνον τὸ τῆς ἱερωσύνης, οὔτε ἐνδύματα πένθους πέραν τῶν 8 ἡμερῶν, ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ θανάτου τοῦ συγγενοῦς, διότι τὸ πένθιμον ἔνδυμα δεικνύει ἀπελπισίαν καὶ ἀντιφάσκει πρὸς τὴν ἐλπίδα τῆς αἰωνίου ζωῆς. Οἱ κληρικοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν γυναίκα εἰς τὰς οἰκίας τῶν, οὔτε νὰ καταφεύγωσιν εἰς λαϊκὰ δικαστήρια, ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἢ τοῦ Βικαρίου του.

Οἱ Λατῖνοι κληρικοὶ ἦσαν ἄμαθεῖς, ὅσον καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ περὶ τούτου μαρτυροῦσι τὰ μέτρα τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν καὶ αἱ διατάξεις τῶν συνόδων τοῦ Λάντου. Αναφέρεται θεθαίως σχολῆ ἐν τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ καὶ εἰς τὰς διατάξεις τοῦ Γριμάνη λέγεται ὅτι ἐδιδάσκοντο οἱ κληρικοὶ Ἀγίαν Γραφήν καὶ ἄλλα πρακτικὰ θεολογικὰ μαθήματα, ἀλλὰ θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ὅταν θὰ εἴπωμεν τινὰ περὶ τῶν Σεμιναρίων ἢ Καλλεγίων τοῦ Βησσαρίωνος, ὅτι οἱ Καθολικοὶ Κληρικοὶ ἐν Κρήτῃ,

ἀπετέλουν αἰσχος καὶ ὅτι δὲν εὕρισκετο οὐδεὶς ἄξιος τοῦ Κολλεγίου (τοῦ Βησσαρίωνος). Ἄλλως τε, ἡ σχολή τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς δὲν ἦτο ἱκανή νὰ μορφώσῃ οὔτε καὶ τοὺς κληρικούς τῆς Ἀρχιεπισκοπικῆς περιφερείας. Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων Συνοδικῶν διατάξεων καὶ ἐξ ὧν θὰ ἐκτεθῶσι κατωτέρω, συνάγεται ὅτι πάλιοι ἐγένοντο ἱερεῖς χωρὶς νὰ γνωρίζωσι νὰ τελῶσι τὰς ἀκολουθίας καὶ ἔκαμνον τόσα σφάλματα καὶ ἀνοησίας εἰς τὴν λειτουργίαν, ὥστε νὰ καταγελῶνται καὶ παρ' αὐτῶν τῶν λαϊκῶν. Οὐ μόνον δὲ οἱ κατώτεροι κληρικοὶ ἦσαν ἀμαθεῖς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀνώτεροι. Ὁ Λάντος ἀναφέρει Ἐπισκόπους ἐκπεσόντας τοῦ ἐπισκοπικοῦ τῶν ἀξιώματος καὶ ἐκδιωχθέντας ἕνεκεν ἀμαθείας. Ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης δὲ καταστάσεως τοῦ κλήρου, συνέβαινον σκάνδαλα καὶ κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς λειτουργίας. Ἐπειτα, ἡ πλεονεξία τῶν κληρικῶν ἦτο μεγάλη. Ἀναφέρεται ὅτι πολλοὶ ἐπαζάρουν τὴν λειτουργίαν μὲ τὸν λαὸν ἐπὶ τῆς θύρας τῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν ἐτέλουν ὑπὲρ ἐκείνου, ὅστις προσέφερε τὰ περισσότερα. Ἄτεροι, εἰσέπραττον τὰς προσφορὰς καὶ εἶτα ἢ δὲν ἠδύναντο νὰ τελέσουν ἢ καὶ δὲν ἐτέλουν τὴν λειτουργίαν.

Ἄτερα σκάνδαλα συνέβαινον κατὰ τὰς ἐξομολογήσεις τῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο συνήθως τὴν ἑσπέραν. Εἰς τὰς διατάξεις τοῦ Γριμάνη ἀναφέρεται ὅτι ἠναγκάσθη οὗτος νὰ διατάξῃ, ὡς ἐκ τούτου, ὅπως παρίστανται πάντες κατὰ τὴν ἐξομολογήσιν δύο νεωκόροι μὲ ἀνημιμένας λαμπάδας, ἢ νὰ ἐξομολογοῦνται δύο δύο ὁμοῦ αἱ γυναῖκες καὶ ὅταν ἢ μιὰ ἐξομολογήται, ἢ ἄλλη νὰ φράσῃ, τὰ ὅσα τῆς!

Εἰς τὰ ἔγγραφα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν λατινικὸν Κλῆρον καὶ τὰς ἐκθέσεις τῶν Προβλεπτῶν καὶ Διοικητῶν τῆς νήσου, βλέπομεν καὶ περὶ Ἑλληνικοῦ Κλήρου ἐν Κρήτῃ καὶ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τῶν ὁποίων θὰ εἰπωμεν ὀλίγα τινα ἐν τοῖς ἐφεξῆς. Ἐνταῦθα σημειοῦμεν μόνον ὅτι εἰς ὅλα τὰ ἐπίσημα ταῦτα ἔγγραφα καὶ τὰς ἐκθέσεις ἀποδίδεται μεγίστη σημασία εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Οἴκου-

1. Περὶ ὅλων τούτων τῶν ἀφορῶντων τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν Κλῆρον αὐτῆς ἐν Κρήτῃ, βλέπομεν εἰς ἀναρίθμητα ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς καὶ εἰς τὰς διατάξεις τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος συνόδων τοῦ Λάντου. Πρὸ παντός ὁμοῦ εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν Προβλεπτῶν τῆς νήσου, ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος καὶ ἐξῆς καὶ εἰς τὰς Διατάξεις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Γριμάνη: Orlini, Griman, V. M. C. Relazione Fosarini, 1575, B 78. Ordini Daniele Barbarigo, Duca di Candia, Relaz. 1567, B 81, ἐν U. A. S. Relazione Marino Cavalli, 1573, B. 78 ἐν U. A. S. Relaz. Zuane Mocenigo, 1589, B. 79 ἐν U. A. S. Ἐπίσης Eva Tca, Saggio sulla Storia Religiosa di Candia, Venezia 1913, p 5 καὶ ἐξῆς.

μενικού Πατριάρχου, εις τὸν ὁποῖον κατέφυγεν ἡ Βενετική Δημοκρατία, ὁσάκις ἐπρόκειτο περὶ σπουδαίων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων ἀφωρώντων τοὺς Ἑλληνας Κληρικοὺς τῆς νήσου ἢ κατὰ τὰς διενέξεις καὶ προστριβὰς μετὰ τοῦ λατίνου Ἀρχιεπισκόπου καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ 1284-1322 καὶ ἐξήτει τὴν συνδρομὴν καὶ τὴν ἐπέμβασιν αὐτοῦ. Ἐπάρχει μάλιστα ἡ γνώμη ὅτι ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρώτου λατίνου Ἀρχιεπισκόπου Κρήτης ὑπὸ τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας. Αναφέρεται ἐπίσης ὅτι τὸ Πατριαρχεῖον εἶχεν ἐν Κρήτῃ τόσα κτήματα, ὥστε κατὰ τὸ 1566 εἰσέπραττεν ἐκ τῶν ἐνοικίων 10,000 Δουκάτα¹.

¹ Ἑλληνικὸς Κληρικός. Εἰς τὰς Συνόδους τοῦ Λάντου ἐγένετο πολὺς λόγος καὶ περὶ τῶν Ἑλλήνων παπάδων καὶ ἐλήφθησαν ἀποφάσεις περὶ αὐτῶν. Διὰ τοῦτο θὰ εἴπωμεν τινὰ καὶ περὶ τῶν Ἑλλήνων Κληρικῶν ἐντὸςθα, εἰς δὲ τὰ περὶ τῆς Συνόδου τοῦ 1486, θὰ προσθέσωμεν ἀκόμη περισσότερα.

Ἡ Γαληνοτάτη ἐξωστράκιση, κατεδίωξε τοὺς Ἑλληνας Ἐπισκόπους τῆς νήσου. Ἀνύψωσε τὸν θεσμόν τοῦ Πρωτοπαπᾶ καὶ Πρωτοψάλτου, ἐκ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἐξαρτωμένων. Οὕτως ἐνόμιζεν ὅτι ἐμποδίζει τὴν πρόοδον τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας. Ματαίᾳ ἐλπίς!

Ἐλέγθη ἤδη ὅτι κατὰ τὸ κοινωρδᾶτον Δόγη καὶ Ἀρχιεπισκόπου Κρήτης, αἱ ἐκκλησίαι τῶν προαστείων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἀνήκων ἔλαι σχεδὸν εἰς Ἑλληνας. Ἡ ἀδεια νὰ λειτουργῶνται ἐδίδοτο ὑπὸ τοῦ Πρωτοπαπᾶ, ἐν ὀνόματι τοῦ Ἀρχιεπισκόπου. Κατόπιν ὅμως κατώρθωσαν οἱ ἱδρυταὶ τούτων νὰ γίνωσιν ἀνεξάρτητοι καὶ νὰ διορίζωσιν ἐλευθέρως τοὺς ἱερεῖς τῶν. Ὅ,τι συνέβη μὲ τὰς Ἑλληνικὰς ἐκκλησίας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, τὸ ἴδιον ἐκικολούθησε καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐπισκοπὰς καὶ τὴν ὕπαιθρον. Κατόπιν τοῦ ἀνακατοικισμοῦ τῆς νήσου, κατὰ τὸν ἴδιον αἰῶνα, σημεῖον οἰκονομικῆς προόδου καὶ ἀπελευθερώσεως τῶν χωρικῶν ἐκ τῆς δουλείας, ἐχρειάζοντο πολλοὶ παπάδες, διὰ τὰ θρησκευτικὰ τῶν Ἑλλήνων καθήκοντα. Ὁ Πέτρος Καστροφύλακας, γράφων κατὰ τὸ ἔτος 1583, περὶ πληθυσμοῦ τῆς νήσου καὶ δίδων χρήσιμους πληροφορίας περὶ Ἑλληνικῶν καὶ Παπικῶν ἐκκλησιῶν καὶ Κληρικῶν, παρατηρεῖ ὅτι οἱ Ἑλληνας πικάρδες καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ἐκκλη-

1. Βλ. Eva Tea, ἐνθ. ἀνωτ. p. 10—1, καὶ U. A. S. Relaz. Pietro Bassadonna Sindaco Inquisitore del Levante, 1566 B. 74, καὶ A. D. C. Eccl. cf. Mon. B. 13.

σίαι ἐν Κρήτῃ ἦσαν κατὰ πολὺ περισσότεραι τῶν Παπικῶν¹.

Οὕτω, παρ' ἄλλας τὰς προσπάθειάς τῆς Βενετίας καὶ τὰς αὐστηρὰς ἀποφάσεις τῶν Ἐπαρχιακῶν Συνόδων, ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων παπάδων, ἀνετράπετο ἀφ' ἑαυτοῦ κατὰ τῶν Λατίνων τοῦ Πάπα, τὸ ἐκκλησιαστικὸν καθεστὼς τῆς νήσου. Δὲν προσεῖλκυε πλέον ἢ Κρήτη τοὺς ἐκ τῆς Βενετίας σταλλομένους «ἀποσίκους» ἢ τοὺς ἄλλους ἐρχομένους δι' ἐμπορίαν ἢ γεωργικὰ ἔργα καὶ ἄλλας ἐκμεταλλεύσεις ἐν αὐτῇ. Ὁ λαὸς τῆς ἤτο κατὰ τὸ πλεῖστον Ἑλληνικός, αἱ ἐκκλησίαι Ἑλληνικαί, οἱ ἱερεῖς πολυάριθμοι, μὴ ὑποκείμενοι πλέον εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν καὶ τὸν φανατικὸν λατινικὸν Κλήρον, περισσότερον τῶρα προστατευόμενοι ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Γαλινοτάτης, οἱ ὅποιοι τοὺς ἐπρόστατευσον πράγματι ἐναντίον τῶν πιέσεων καὶ παραλόγων ἀξιώσεων τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας.

Εἰς τὰς κτητορικὰς ἐκκλησίας, ὡς ἐλέχθη, ἐξήκοον τὰ κτητορικὰ δικαιώματα οἱ κτήτορες καὶ ἐξέλεγον τοὺς παπάδες. Ὅσάκις δὲ συνέβαινε νὰ μὴν ὑπάρχουν πλέον ἄρρενες, ἐδίδοτο τὰ κτητορικὰ δικαιώματα εἰς τοὺς ἐξ αἵματος ἢ ἐξ ἀγχιστείας συγγενεῖς, ἵνα μὴ αὐταὶ περιέλθωσιν εἰς τὸ Κράτος. Ἡ Γαλινοτάτη ἠγνόησε βεβαίως, ἀλλὰ πολὺ ἀργὰ πλέον, ὅτι εἶχε θεθῆσαι ἐχθρὸν τὸν ὅποιον εἶχε ζητήσει πρότερον μετὰ τότες ἐπιμελείας καὶ ἀφοπλίση. Προσέτρεξαν εἰς ἐπανορθώσεις, καὶ βλέπομεν κατόπιν τὸ περίεργον φαινόμενον, λαϊκοὺς νὰ μεταβάλλωνται εἰς θεολόγους καὶ νὰ ἐκδίδωσι ἰρησικευτικὰς διατάξεις, περὶ τῶν κληρικῶν, βεβαίως μὲ μεγαλεῖτερον ζῆλον, παρὰ μὲ ἀποτελέσματα!

¹ Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1360, 13 Ὀκτωβρίου, ἡ Γερουσία τῆς Βενετίας διέτασεν:

α') Οἱ Ἑλληνες παπάδες πρέπει νὰ δίδωσιν ἐξετάσεις πρὸ τῆς χειροτονίας τῶν.

β') Πρέπει νὰ ἐκλεγῶσι 4 παπάδες (οὐχὶ ἐκ τῶν 130), οἱ ὅποιοι νὰ τοὺς ὑποβάλλωσιν εἰς ἐξέτασιν. Ἀλλ' οἱ ἐξετασταὶ οὗτοι νὰ μὴ δύνανται, οὔτε νὰ συνιστοῦν, οὔτε νὰ εἰσαγάγουν τιὰ εἰς τὴν ἱερουσύνην.

1. Εἰς Χανία παπάδες Ἑλληνες 25 καὶ εἰς τὴν ὑπαίθριον 240. Τὸ ὅλον 265. Ἡράκλειον καὶ διαμερισμὰτα 937. Σητείας καὶ διαμερισμάτων 166.— Καὶ ὁ Λεονάρδος Κουερίνης ἀναφέρει εἰς ἐκθέσιν πρὸς τὴν Γερουσίαν Βενετίας κατὰ τὸ 1587, εἰς Ἡράκλειον 22 λατινικὰς ἐκκλησίας καὶ parochi- gre. he, δηλαδὴ Ἑλληνικαὶ Ἐνορίαι 77. Χανίων, 14 Λατινικαὶ 33 Ἑλληνικαί. Ρεθύμνης Λατινικαὶ 8 καὶ 46 Ἑλληνικαί. Σητείας 6 Λατινικαὶ καὶ 11 Ἑλληνικαί.

ἄνευ τῆς γραπτῆς ἀδείας τῆς κυριάρχου Ἀρχῆς, ἐπὶ ποινῇ ἑκατὸν ὑπερπέρων.

γ') Οὐδείς, ἐκτὸς τῶν ὁρισμένων Ἐπισκόπων, νὰ τολμᾷ νὰ χειροτονῇ παπάδες, ἐπὶ ποινῇ διακοσίων ὑπερπέρων, καὶ ἐνός ἔτους φυλάκισιν.

δ') Οὐδείς νὰ μεταβαίῃ, ἔξω τῆς νήσου νὰ χειροτονῆται, ἂν δὲν φέρῃ ἐπιστολὰς τῆς Κυριάρχου Ἀρχῆς πρὸς τοὺς Διοικητὰς τοῦ τόπου ἐνθα μεταβαίῃ οὔτε νὰ δύναται νὰ ἐπιστρέφῃ, χωρὶς συστατικὰς ἐπιστολὰς τῶν Διοικητῶν ἐκείνων, ἐπὶ ποινῇ ἑκατὸν ὑπερπέρων.

ε') Οὐδείς νὰ χειροτονῆται πρὸ τοῦ 2ῆου ἔτους τῆς ἡλικίας.

Οἱ 4 ἐξετάσται παπάδες, ἔπρεπε νὰ ἐρκίζωνται δι' ἕξ μῆνας καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπαναδιορισθῶσιν ἀμέσως.

Ἐπιστρέφοντες εἰς τὰ περὶ ζωῆς καὶ κοσμιότητος τῶν Κληρικῶν, παραθέτομεν τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου:

Ὁ ὄρος Δολφῖνος :

Οἱ Κληρικοὶ δεόν νὰ φέρωσιν ἐνδυμα εὐπρεπὲς καὶ σεβάσιμον. Ὅχι μὲ χρῶματα κόκκινα, κίτρινα, πράσινα κλπ., οὔτε ὑποδήματα μὲ μετὰλλινα κομδία, ἢ μὲ χρυσοῦν πόρπην, ἢ ἀργυράν, οὐδὲ νὰ φέρωσι δακτυλίδια, εἰμὴ μόνον εὐσχημοσύνης ἕνεκεν, τὰ τοῦ ἀξιώματός των. Οἱ παρὰβάται νὰ τιμωροῦνται αὐστηρῶς.

Ὁ ἴδιος :

Οἱ Κληρικοὶ νὰ μὴν ἔχωσιν εἰς τὰς οἰκίας των παιδίσκας μισητάς, ἢ ὑπόπτους, ἢ φίλας, διὰ τὰς ὁποίας νὰ δύνανται εὐκόλως νὰ ἐγερθῇ ὑποψία κοινῇ, καὶ ἂν ἀκόμη αὐταὶ εἶνε προκεχωρημένης ἡλικίας. Οἱ παρὰβάται νὰ τιμωροῦνται ἀμέσως μὲ χρηματικὴν ποινὴν 8 ὑπερπέρων, οἱ δὲ ἕξ ὑποτροπῆς νὰ εἰσάγωνται ἀμέσως εἰς δίκην.

Μάρκος Ἰουστινιάνης :

Οἱ Κληρικοὶ, εἰς τὰς πόλεις καὶ κώμας, νὰ βαδίζωσιν εὐκόσμως. Νὰ μὴν ἔχωσιν εἰς τὰς οἰκίας των γυναῖκας, ἢ παιδίσκας ὑπόπτους. Νὰ γίνῃ ἐλεγχος, καὶ ἂν ἀποδειχθῇ ὅτι ἐγεννήθησαν παρ' αὐτῶν παράνομα τέκνα, νὰ ὑπάγωνται οὗτοι ἀμέσως εἰς τὴν ποινὴν τοῦ ἀφορισμοῦ καὶ νὰ στέλλωνται, δι' ἐξόδων ἐκ τῶν εἰσοδημάτων των, εἰς τὴν Ἁγίαν Ἐδραν διὰ νὰ δώσωσι λόγον τῶν πράξεών των εἰς τὸν Ποντίεγχα. Ἀφορίζομεν τὰς παλλακίδας αἰουδήποτε Κληρικῶν τῆς Ἐπαρχίας ταύτης Κρήτης, καὶ ἂν εἶναι ταιαῦται φανερά ἢ κρυφίως. Οὐδείς νὰ ἐπικοινωνῇ μετ' αὐτῶν, οὐδείς νὰ παρέχῃ εἰς αὐτὰς συμβουλὴν, βοήθειαν,

ἢ χάριν τινά. Οἱ λατῖνοι Προεστοί, ἢ ἱερεῖς οἱ ὅποιοι ἐνοῦνται μετ' Ἑλληγίδων, οὐχί Καθολικῶν, νὰ θεωροῦνται ὡς αἰρετικοί.

Φαντῖνος Βαλαρόσος :

Οἱ Κληρικοὶ νὰ μὴ συγνάξωσιν εἰς χαρτοπαίγνια, κύβους, ἢ ἄλλα ἀνήθικα παίγνια. Οὕτε εἰς καπηλεῖα, ἐπὶ ποινῇ τριῶν ὑπερπέρων. Οὕτε νὰ φέρωσιν ὄπλα καὶ ξιφουλκῶσιν ἐναντίον ἄλλου. Οἱ παραβάται νὰ τιμωροῦνται κατὰ τοὺς νόμους τῆς πατρίδος, ἀναλόγως τῆς ἐνσχῆς των.

Ἐἶδος :

Οἱ Λατῖνοι Κληρικοί, οἰουδήποτε βαθμοῦ καὶ τάξεως, νὰ μὴ τρέφωσι μακρὰν κόμην καὶ γενειάδα, ὡς καθιερώθη ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων. Οἱ παραβάται νὰ τιμωροῦνται. Ὅσοι δὲ τὸ πράττουσι παρὰ τὴν θέλησίν των, νὰ ξυρίζωνται.

Ἐἶδος :

Τὰ ἐνδύματα τῶν Κληρικῶν, νὰ μὴν εἶναι οὔτε πολὺ κεντὰ οὔτε πολὺ μακρὰ. Οἱ τιμημένοι διὰ τοῦ μικροῦ ἢ τοῦ μεγάλου «σκιαδίου» δέον νὰ φέρωσι τοῦτο καὶ δημοσίᾳ καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἕνα οὔτως ὁ Κληρικός διακρίνεται τοῦ λαϊκοῦ καὶ ἐκ τῆς σεβασμίας του περιβολῆς. Οἱ παραβάται, ἂν κατόπιν συμβουλῆς δὲν διορθώσωσιν ἐντὸς 15 ἡμερῶν τὸ ἐνδύμα αὐτῶν, νὰ στεροῦνται τοῦ ἱεροῦ τοῦτου ἐνδύματος.

Ἐἶδος :

Πολλοὶ Κληρικοὶ δὲν ἐντρέπονται νὰ σχηματίζωσι κυκλικοὺς χοροὺς καὶ νὰ χορεύωσι καὶ νὰ τραγουδῶσι μετὰ νέων γυναικῶν ἀνήθικα ᾄσματα, ἐξ οὗ προκύπτουσι πολλὰ κακά. Ὅθεν διατάσσομεν συνοδικῶς ὅπως οὐδεὶς κληρικός παρίσταται εἰς ταιαύτας ἀκολασίας, ἐπὶ ποινῇ τριῶν ὑπερπέρων.

Ἐἶδος :

Ὁ εὐσεβὴς καὶ θεοφοβούμενος λαὸς ἀποστρέφεται δημοσίᾳ τὸν γνωστὸν Κληρικόν, τὸν ὑποκείμενον εἰς πορνικὰς ἐπιθυμίας, σκάνδαλίζεται δὲ βλέπων τὸν Κληρικόν τοῦτον εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο, παρὰ τὴν διάταξιν τοῦ Οὐρσου Δολφίνου, ὅπως τεθῆι γαλινὸς εἰς ταιαύτα σκάνδαλα, ἀποφασίζομεν συνοδικῶς ὅπως Κληρικός ὅστις ἀποδειχθῆι ὡς ὑποκείμενος εἰς πορνικὰς ἐπιθυμίας, νὰ τιμωρῆται δι' ἀργίας καὶ φυλακίσεως καὶ χρηματικῆς ποινῆς, μέχρις ἀναλόγου μετανοίας. Ἄν δὲ οὗτος τηρῆ παρ' ἑαυτῷ παλλακίδα, δημοσίαν ἢ κρυφὴν, νὰ στερηθῆται τῶν ἐκκλησιαστικῶν εἰσοδημάτων καὶ ἂν, μετ' ἀργίαν 15 ἡμερῶν, δὲν διορθωθῆι, νὰ καθαιρηθῆται, ὡς ἀδιόρθωτος.

Φαντῖνος Δάνδαλος :

Ἐπιθυμοῦμεν νὰ διορθώσωμεν κατὰ τὸ δυνατόν τὰ ἔθιμα τῶν Κληρικῶν, ὅπως γίνωσιν οὗτοι παράδειγμα εἰς τοὺς λαϊκοὺς. Ἐπειδὴ εἰς τὴν Κρήτην, τόσον κατὰ τὰς κηδεῖας τῶν νεκρῶν, ὅσον καὶ πολὺν καιρὸν κατόπιν, πάντες φέρουσιν ἐνδύματα πένθιμα καὶ θλιβερά, φαίνονται δὲ οὕτως ὡς νὰ μὴ πιστεύωσιν εἰς τὴν μέλλουσαν δόξαν (ζωὴν), οὔτε νὰ ἐλπίζωσι πρὸς αὐτὴν πρὸς βεβαίαν αὐτῶν ψυχικὴν ζημίαν, διὰ τοῦτο ἀποφασίζομεν συνοδικῶς καὶ ὁμοφώνως ὅπως, οὐδεὶς Κληρικός, οἰουδήποτε βαθμοῦ καὶ τάξεως, τολμᾷ νὰ φέρῃ πένθιμα ἐνδύματα ἢ καλύμματα 8 ἡμέρας ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ οἰκείου του, ἐπὶ ποινῇ ἀργίας δύο μηνῶν ἐκ τῆς ἐφημερίας του, καὶ στερήσεως τῶν ἀπολαθῶν. Τὴν ποινὴν ὀφείλει νὰ ἐπιβάλλῃ ὁ Ἐπίσκοπος ἢ ὁ Βικάριος, ἐπὶ ποινῇ ἐπιορκίας.

Γερόλαμος Λάντος :

Ἡμεῖς Γερόλαμος Λάντος, χάριτι θεῆς Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης, πληροφρονηθέντες, ὅτι πλείστοι τῶν Ἑλλήνων παπάδων, ἐπιλήσιμονες τῆς ἀγισότητος τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς τηρήσεως ἐν εὐπρεπείᾳ τῆς θείας λατρείας καὶ ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, συνειθίζουσι νὰ τρώγωσι καὶ νὰ μεθύσκωνται καὶ ἀσωτεύουσιν ἐντὸς τῶν ἐκκλησιῶν καὶ συχνάζουσιν εἰς τὰ καπηλεῖα δι' ἡμέρας καὶ νυκτός, τρώγοντες καὶ πίνοντες, βεβηλοῦντες οὕτω τὸν οἶκον Θεοῦ, καὶ καταφρονοῦντες τὴν ἱερατικὴν τάξιν καὶ εὐπρέπειαν, πρὸς ψυχικὴν μὲν αὐτῶν ζημίαν, κακὸν δὲ παράδειγμα εἰς τὸν λαὸν τῆς ἡμετέρας Ἀρχιεπισκοπῆς. Πρὸς ἐκρίζωσιν τῆς διαφθορᾶς ταύτης καὶ φαύλου συνηθείας ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ πρὸς ἐξύψωσιν τῆς ὑπολήψεως τῶν κληρικῶν ἀποφασίζομεν καὶ διατάσσομεν ἅλους τοὺς εἰρημένους παπάδες, ὅπως μηδεὶς ἐξ αὐτῶν τολμᾷ τοῦ λοιποῦ νὰ τρώγῃ καὶ νὰ πίνῃ ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας του, οὔτε νὰ εἰσέρχεται ἐντὸς εἰς καπηλεῖα καὶ τρώγῃ καὶ πίνῃ ἐκεῖ εἰς οἰανδήποτε ὥραν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, ἐπὶ ποινῇ δέκα ὑπερπέρων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐν τρίτον νὰ λαμβάνῃ ὁ καταδόσας ἢ ἀποδείξας τὴν ἀλήθειαν, τὸ ἕτερον τρίτον ἢ ἐκκλησία μας τοῦ Ἁγίου Τίτου ἐν Ἡρακλείῳ καὶ τὸ ἄλλο τρίτον ἢ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς Ναζαρέτ ἐν Ἡρακλείῳ.

Διατάσσομεν δὲ ὅπως ἡ διάταξις ἡμῶν αὕτη καταγραφῇ εἰς τὰ βιβλία τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ἐνθα καταγράφονται αἱ Συνοδικαὶ ἀποφάσεις τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης, πρὸς μνήμην εἰς τοὺς μεταγενεστέρους.

Ληφθὲν καὶ δημοσιευθὲν ἐν Ἡρακλείῳ, ἐν τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ ἡμῶν

τὴν 14 Ὀκτωβρίου 1458, παρόντων πολλῶν Ἑλλήνων παπάδων.

Τοῦτο δεικνύει σαφῶς ὅτι διατάξεις καὶ ἀποφάσεις λαμβανόμεναι ἐκάστοτε παρὰ τῶν Ἀρχιεπισκόπων Κρήτης, καταγράφοντο εἰς Συνοδικὰ βιβλία τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, καὶ πρὸς μεγαλύτερον αὐτῶν κύρος ἐπικυροῦντο κατόπιν ὑπὸ τῶν Ἐπαρχιακῶν Συνόδων.

Ὁ ἴδιος :

Οἱ λειτουργοὶ τῶν Θεῶν Μυστηρίων ὀφείλουσι νὰ δεικνύουσι διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος εἰς τοὺς κατωτέρους κληρικούς καὶ λαϊκοὺς τὸν τρόπον τοῦ εὐσεβοῦς ζῆν, κρατοῦντες ἀναμμένην τὴν λαμπάδα τῆς ἀγιότητος, δηλαδή τοῦ εὐσεβοῦς βίου, ὅπως οἱ λοιποὶ βλέπουσιν ἐν τῇ φωτὶ, καὶ γνωρίζωσι διὰ ποίων κανόνων ὀφείλουσι νὰ ζῶσι. Δὲν ἀρμόζει λοιπὸν εἰς αὐτοὺς διαγωγή ἀναξία καὶ ἀντικρυς εἰς τὴν Ἱερατικὴν αὐτῶν τάξιν, ἰδίᾳ ὅταν ἐπιτελῶσι κατὰ τὸ ὅποιον ἀναπαριστᾷ ἱερὰν τινα ἀνάμνησιν. Πληροφορηθέντες λοιπὸν ὅτι ἱερεῖς τινες καὶ ἄλλοι κληρικοί κατὰ τὸν πανηγυρισμὸν τοῦ «Ἀστέρος», ἑορτὴν ἢ ὁποῖα κατ' ἀρχαίαν παράδοσιν, τελεῖται εἰς τὴν ἐνδοξὸν αὐτῆν νῆσον Κρήτην κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Ἐπιφανείας τοῦ Κυρίου (Θεοφανείων), εἰς ἀναπαράστασιν τῆς προσκυνήσεως τῶν Μάγων, ὀδηγηθέντων ὑπὸ τοῦ ἀστέρος, περιφέρονται μετημφισμένοι καὶ ἐπὶ ὑποζυγίων καθήμενοι, βέβαιοι οὗτοι ὅτι δὲν ἀναγνωρίζονται εὐκόλως ὡς μετημφισμένοι, προβαίνουσιν εἰς ἀσχημίας ἀπαξίουσας εἰς τὸ ἀξίωμα των, καὶ ἐναντίον τῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας. Ἀποφασίζομεν συνοδικῶς καὶ διατάσσομεν ὅπως, τοῦ λοιποῦ μηδεὶς τῶν κληρικῶν τούτων μεταμφιέζεται ἢ ἱππεύει θαδίσει μετημφισμένος, ἀλλὰ νὰ ἐτοιμάζεται διὰ τὴν ἑορτὴν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Βικαρίου μὲ εὐπρεπεῖς καὶ σεμνὰς ἱερὰς ἀμφιέσεις, εἰς τὴν ἐκκλησίαν μας τοῦ Ἁγίου Τίτου, καὶ ἱππεύοντες νὰ ἐκκινῶσιν ἐκεῖθεν ἐν συνοδείᾳ τοῦ ὀδηγοῦ καὶ τοῦ πρωτεπιστάτου, νὰ θαδίξωσι δὲ ἐν τάξει, διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας ὁδοῦ, ἕως ὅτου φθάσωσιν εἰς τὸν καθωρισμένον διὰ τὴν τελετὴν τόπον. Μετὰ δὲ τὸ τέλος, νὰ ἐπιστρέψωσιν ἀμέσως διὰ τῆς ἰδίας ὁδοῦ καὶ τάξεως εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου ἔλοι θὰ ἀφιπεύσωσι καὶ ἀποθέσωσι τὰ ἱερὰ ἐνδύματα. Ἐπίσης ἀπαγορεύομεν νὰ ἱππεύωσι καὶ περιφέρονται τῆδε κακίσει, ἐπὶ ποινῇ πέντε ὑπερπέρων καὶ ἐνὸς μηνὸς ἀργίαν εἰς τοὺς ἱερεῖς, δύο δὲ ὑπερπέρων καὶ 15 ἡμερῶν ἀργίαν, εἰς τοὺς ἄλλους κληρικούς. Ἄν δέ, μετημφισμένοι ἢ ὄχι διαπράξωσι διὰ λόγου ἢ ἔργου, ἄτοπον καὶ ἄσεμνόν τι, καὶ ἀπᾶρον εἰς τὸ ἀξίωμα των, ἐκτὸς τῆς ὀρισμένης ποινῆς, νὰ τιμωρῶνται διὰ μεγαλύτερας τοιαύτης, ἀναλόγως τοῦ ἀμαρτήματος. Οὔτε νὰ δύνανται διὰ

τὴν πανήγυριν ταύτην, ἢ ἄλλην ὁμοίαν, νὰ παραχωρῶνται αὐτοῖς πλοῦσια καὶ πολύτιμα ἄμφια τῆς ἐκκλησίας καὶ νὰ φθειρῶνται εἰς παίγνια οἰουδήποτε εἶδους, ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ Βικαρίου, ἐπὶ ποινῇ εἰς τὸν παραχωροῦντα ταῦτα ἐνὸς ὑπερπέρου, πρὸς ὄφελος τῆς Ἐκκλησίας.

Δὲν ὑπάρχει ἀπεχθέστερον ἀπὸ τὸν βλάσφημον ἄνθρωπον. Ἡ δὲ βλασφημία, κατὰ τὸν Αὐγουστίνον, εἶναι τὸ μεγαλείτερον ἀμάρτημα. Ὁ Μωσαϊκὸς νόμος ἐπίσης τιμωρεῖ τοὺς βλασφήμους. Εἶναι δὲ θλιβερόν ὅτι ἱερεῖς καὶ ἀξιωματοῦχοι, τοὺς ὁποίους δὲν συγκρατεῖ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ ἀξίωμα των, ὑπόκεινται εἰς τὸ ἐλάττωμα τῆς βλασφημίας. Ὅθεν, πρὸς ἐκρίζωσιν τοῦ κακοῦ, ἀποφασίζομεν καὶ διατάσσομεν συνοδικῶς ὅπως, οἱ κληρικοὶ οἱ ὅποιοι ἤθελον ἀποδεχθῆναι βλασφημίας, νὰ τιμωρῶνται διὰ χρηματικῆς ποινῆς, πέντε μὲν ὑπερπέρων ἢ 15 ἡμερῶν φυλάκισιν οἱ ἱερεῖς, δέκα ἢ δεκαπέντε ὑπερπέρων οἱ Κανονικοί, καὶ εἴκοσιν οἱ Κανονικοὶ καὶ Ἀξιωματοῦχοι τῆς Μητροπόλεως. Τῆς χρηματικῆς ταύτης ποινῆς, τὸ ἥμισυ νὰ λαμβάνῃ ὁ κατήγορος, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα νὰ τηρῆται μυστικόν, τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ, πρὸς ὄφελος τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ἐξ ὑποτροπῆς, ὡς ἀδιόρθωτοι, νὰ στεροῦνται τῆς θέσεως καὶ τῶν ἀπολαβῶν των.

Ἐὶς ἴδιος :

Οἱ Κληρικοὶ δέον νὰ παραδειγματίζωσι διὰ τοῦ βίου των, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Μεγάλου Ἀρχιερέως καὶ Διδασκάλου ἡμῶν, ὅστις ἤρξατο πρῶτον νὰ πράττῃ καὶ εἶτα νὰ διδάσκῃ. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι σκανδαλώδεις νὰ τρέφωσιν οἱ κληρικοὶ μακρὰν κόμην καὶ νὰ φέρωσιν ἄσεμνα ράσα, διὰ τοῦτο ἀποφασίζομεν συνοδικῶς καὶ διατάσσομεν ὅπως, μηδεὶς τῶν ρηθέντων Κληρικῶν θαδίζει μὲ μακρὰ μαλλιά, κάτω τοῦ ἄνω μέρους τῶν ὠτων, οὔτε μὲ ράσον ἀνοικτὸν πέραν τοῦ ἡμίσεως τοῦ πήχεως, ἀρχομένου ἀπὸ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ λαιμοῦ, καὶ προχωροῦντος καθέτως πρὸς τὸν ζωστήρα. Οὔτε νὰ ὑψώνῃ τὰ μανίκια τοῦ ἐνδύματος μέχρι τῶν ἀγκῶνων, κατὰ τὸ ἔθος τῶν λαϊκῶν, ἀλλὰ νὰ κρατῇ κομψωμένον τὸ ἐνδυμα. Ὁ παραβάτης νὰ τιμωρῆται, διὰ μὲν τὴν μακρὰν κόμην, μὲ ἓνα ὑπέρπερον κάθε φοράν ποῦ θὰ εὑρεθῇ οὕτω πολύτριχος καὶ τῆς ἀφαιρέσεως κάθε φορά τοῦ ἐνδύματος, τὸ ὅποσον δὲν ἤθελον εἶσθε μεταρρυθμισμένον κατὰ τὸν ρηθέντα τρόπον, ἐν ὑποτροπῇ δὲ, νὰ τιμωρῆται οὗτος αὐστηρότερον, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ ἀνωτέρου του.

Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἡθῶν τῶν Κληρικῶν δέον νὰ ἐπιστατῆ τις

μετὰ προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας, ὅπως προλαμβάνη ὅσον τὸ δυνατόν, ὅτι δύναται εὐκόλως νὰ προσβάλῃ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ Κληρικοῦ καὶ σκανδαλίση τοὺς λαϊκοὺς. Πληροφορηθέντες ἔθεν ὅτι, τινὲς τῶν Κανονικῶν καὶ ἄλλων ἀξιωματοῦχων τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, διὰ βδελυρὰ καὶ ἐπονείδιστα κέρδη, περιφέρονται καὶ ἀναλαμβάνουσιν εἰς τὰ πραιτώρια καὶ δημόσια δικαστήρια, δίκας πρὸς ὑπεράσπισιν, ἄλλοι δέ, περιφερόμενοι, ἡμέραν τε καὶ νύκτα, ἀνά τὰς ἀγορὰς καὶ τὰ ἐργαστήρια τῶν λαϊκῶν, χωρὶς ἐπεΐγουσάν τινα ἐργασίαν, μωρολογοῦντες καὶ ἀσχολούμενοι εἰς ἀθέμιτα ἔργα, ἕτεροι δέ, περιφερόμενοι, ἄδουσι ἄσματα τοῦ δρόμου, ἀπατῶντες τὴν Ἐκκλησίαν, ἀποφασίζομεν συνοδικῶς καὶ διατάσσομεν, πρὸς κατάπαυσιν τοῦ κακοῦ, ὅπως, ἂν τις τῶν ἀξιωματοῦχων καὶ Κανονικῶν τῆς ἐκκλησίας Κρήτης, ἤθελεν ἀναλάβῃ δικαστικὰς ὑποθέσεις, ἀπαδούσας εἰς τὸ ἀξίωμα του, ἄνευ τῆς ἀδείας τῆς ἡμετέρας, ἢ παραβῇ τὰς ἀνωτέρω διατάξεις, νὰ υποβάλλεται ἀμέσως εἰς ποινὴν δέκα ὑπερπέρων, ἂν εἶναι ἀξιωματοῦχος, ὀκτώ, ἂν εἶναι Κανονικός, ἕξ ἂν εἶναι ὑποκανονικός, τέσσαρας ἂν εἶναι ἀπλοὺς ἱερέυς, καὶ δύο ἂν εἶναι κατώτερος κληρικός. Ἐν ὑποτροπῇ δέ, νὰ διπλασιάζεται καὶ τριπλασιάζεται ἡ ποινή. Ἐν δὲ τέλος, ἀποδειχθῇ ἀδιόρθωτος, νὰ στερῆται τῆς θέσεως καὶ τῶν ἀπολαβῶν του. Ἐν τῆς ποινῆς δὲ ταύτης, τὸ ἥμισυ νὰ λαμβάνῃ ὁ κατήγορος, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δέον νὰ μένῃ μυστικόν, καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ νὰ δίδεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Τὰς περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἠθῶν τῶν κληρικῶν καὶ ἄλλα μέτρα, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ὁ Λάντος, διὰ νὰ καταρτίσῃ «ὁδηγὸν» καὶ σχεδιάγραμμα, ἐπικυροῖ ἡ Σύνοδος, διὰ νὰ ἔγῃσι μεγαλειότερον κύρος καὶ δύναμιν, ἐλήφθησαν δὲ χρησίμως καὶ κατ' ἀνάγκην» ὡς ὁ ἴδιος λέγει.
Rubrica VI

Περὶ τῶν περιφερομένων κληρικῶν.

Μάρκος Ἰουστινιάνης:

Οὐδεὶς νὰ δέχεται ξένους κληρικούς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, ἄνευ ἀδείας τοῦ οἰκείου Ἐπισκόπου καὶ ἐρεύνης περὶ τῆς γνησιότητος τῶν πιστοποιητικῶν των. Οἱ ἄνευ ταιούτων πιστοποιητικῶν περιφερόμενοι κληρικοί, νὰ περιέρχωνται ἀμέσως εἰς κατάστασιν ἀφορισμοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου οὐδεὶς νὰ λύσῃ αὐτούς, εἰμὴ ἡ Σύνοδος αὕτη καὶ ἡ Ἀποστολικὴ Ἔδρα.

Φαντῖνος Βαλαράσος:

Ἡ διάταξις αὕτη τοῦ Μάρκου Ἰουστινιάνη, καίτοι δικαία, φαίνεται

ἐν τούτοις ἐπικίνδυνος, διὰ τὴν αὐστηρότητα τῆς, τὸσον δι' αὐτοὺς τοὺς ξένους Κληρικούς, ὅσον καὶ δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι δέχονται αὐτούς. Διὰ τῆς παρουσίας λοιπὸν διατάξεως, μετριάζομεν τὴν προηγουμένην τοῦ Ἰουστινιάνη οὕτως ὥστε, ὁσάκις οἱ ρηθέντες ξένοι καὶ παρεπίδημοι κληρικοὶ δύνανται δι' ἀξιόπιστων μαρτύρων, χωρὶς γραπτὰ ἔγγραφα, νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι ἔλαβον πράγματι τὴν κανονικὴν ἄδειαν τοῦ οἰκείου Ἐπισκόπου, νὰ γίνωνται δεκτοὶ καὶ ἀναλαμβάνωσιν ὑπερσίαν εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν.

Enbrica VII

Περὶ πολλῶν ὁμοῦ Κανονικῶν.

Μάρκος Ἰουστινιάνης :

Οἱ Προεστοὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπουσι νὰ ἔχη κληρικός τις δύο Κανονικάτα, ἢ δύο Καθεδρικός Ἐκκλησίας, αἱ ὅποιοι ἔχουσι πληθυσμὸν λατινικὸν ἢ καθολικόν, καὶ συγχρόνως νὰ κατέχωσιν ἄλλας ἐκκλησίας, αἱ ὅποιοι δὲν ἔχουσι ἐνορίτας Λατίνους ἢ Καθολικούς. Ἀλλὰ νὰ ὑποχρεοῦται ὁ κληρικός οὗτος νὰ διαμένῃ προσωπικῶς εἰς μίαν Ἐκκλησίαν, ἢ ἐποία ἔχει ἐνορίτας Λατίνους ἢ Καθολικούς. Ὅστις δὲ κατέχει δύο ἐνορίας, νὰ στερῆται δικαιοματικῶς τῆς μιᾶς. Ἄν δὲ δὲν συμμορφωθῇ πρὸς τοῦτο, νὰ στερῆται καὶ τῶν δύο, ὁ δὲ ὀκνηρὸς Προεστὼς, ὅστις δὲν ἐπιβλέπει τὴν τάξιν ταύτην νὰ τιμωρῆται δι' 25 ὑπερπέρων ¹.

Φαντῖνος Βαλαρέσος :

Ἡ κατάχρησις τοῦ νὰ κατέχη τις ὁμοῦ πολλάς ἐνορίας, εἶναι τὸσον ἐξηπλωμένη εἰς τὴν ἐκκλησίαν Κρήτης, ἰδίως εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ὥστε τινὲς τῶν κληρικῶν κατέχουσιν ὁμοῦ 3 καὶ 4, ἕτεροι δὲ καὶ 5 ἐνορίας, ἐνῶ δὲν δύνανται νὰ ἐπιτελέσωσιν ἐπαξίως

1. Ὡς φαίνεται ἐκ τῶν συνοδικῶν τούτων διατάξεων, ἠδύνατο οἱ κανονικοὶ καὶ οἱ ἄλλοι κληρικοὶ νὰ κατέχωσι πολλάς ὁμοῦ ἐκκλησίας καὶ ἐνορίας. Ἐν τῇ αὐτῇ περιπτώσει, ὑπεχρεοῦντο νὰ παραμένωσιν εἰς τὴν λατινικὴν ἐκκλησίαν μέχρις ὅτου τὸ διαμέρισμα ἐκεῖνο μετεβάλλετο κατ' ὀλοκληρίαν εἰς ἑλληνικόν, ὅποτε οὗτοι μὴ ἔχοντες πλέον πού νὰ σταθῶσιν. Ἐλάβαν τὴν ἄδειαν νὰ ἀλλάξωσιν ἐκκλησίαν. Οὕτω δὲ παρεσκευάσθη ἡ μεταφορὰ τῶν ἀγροτικῶν Ἐπισκοπικῶν ἐδρῶν εἰς τὰς πόλεις, πρὸς μεγίστην ζημίαν τῆς Καθολικῆς θρησκείας καὶ διαρκῆ παράπονα τῶν Ἀρχιεπισκόπων τοῦ Πάπα καὶ τῶν Προβλεπτῶν τῆς Βενετίας. Ἦδη τὸ μέτρον τῆς Συνόδου περὶ συμπτώξεως τῶν Κανονικῶν εἰς τὰ κέντρα, ὡς εἴπομεν, δεκνύει τὴν κατάπτωσιν ταύτην τῆς λατινικῆς θρησκείας ἐν Κρήτι.

τὰ καθήκοντά των, παρὰ μόνον εἰς μίαν. Τὸ πρᾶγμα προσέρχεται θεβαίως ἐκ πλεονεξίας καὶ πρὸς ἐκρίζωσιν τοῦ κακοῦ, ὀρίζομεν συνοδικῶς ὅπως, μηδεὶς κληρικός δύναται τοῦ λοιποῦ νὰ κατέχη περισσοτέρας τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Οὐδεὶς δὲ Προεστὼς νὰ ἔχη τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιτρέπη μεγαλειότερον ἀριθμὸν, καὶ οὔτε ἡ Ἀποστολικὴ Ἔδρα νὰ δύναται νὰ μεταβάλλῃ τὸν ἀριθμὸν τούτον.

Γερόλαμος Λάντος :

Συμβαίνει νὰ καταλαμβάνουσιν ἐκκλησίας καὶ ἐνορίας ἐπιτήδειοι τινες διὰ διαφόρων μέσων, οὕτως ὥστε αἱ πλέον προσοδοφόροι ἐκκλησίες καὶ παρεκκλήσια νὰ κατέχωνται ὑπ' αὐτῶν, ἐνῶ ἂν ἐζητεῖτο ἡ ἄδεια ἡμῶν, θὰ ἀπεφασίζαμεν ὑπὲρ τῶν ἀξίων καὶ εὐσεβῶν κληρικῶν. Ἐπειδὴ δὲ παρίσταται ἀνάγκη νὰ φροντίσωμεν καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων κληρικῶν, ἐπίσης εὐσεβῶν καὶ ἀξίων, ἀποφασίζομεν συνοδικῶς καὶ διατάσσομεν, ὅπως, οὐδεὶς τῶν Κανονικῶν νὰ κατέχη, ἐκτὸς τοῦ Κανονικατοῦ του, ἄλλην ἐκκλησίαν, ἢ παρεκκλήσιον, χωρὶς ἡμετέραν ἄδειαν καὶ συγχώρησιν, ἐπὶ ποινῇ στερήσεως τούτου, καὶ εἴκοσιν ὑπερπέρων ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, οἱ δὲ κατέχοντες τοιαύτας ἐκκλησίας, ἢ παρεκκλήσια, ἂν ἐντὸς μηνὸς δὲν παραιτηθῶσι τούτων, παρὰ τὰς συνοδικὰς ἡμῶν ἀποφάσεις, νὰ τοῖς ἀφαιρεθῶσι πάραυτα καὶ δοθῶσιν εἰς ἄλλους. Ἐκ δὲ τῆς Ἀρχιεπισκοπικῆς ἡμῶν περιφέρειας, ὅσοι κατέχουσι τοιαύτας ἐκκλησίας καὶ παρεκκλήσια, δεόν νὰ παραιτηθῶσι τούτων, ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν, διὰ νὰ διαθέσωμεν ταῦτα ὑπὲρ ἄλλων πτωχῶν κληρικῶν, ἄλλως νὰ τοῖς ἀφαιρεθῶσι πάραυτα¹.

Φαντίνος Λάνδαλος :

Ὅσοι τῶν κανονικῶν καὶ ἄλλων κληρικῶν διαμένουσιν εἰς τὰς ἐκκλησίας των, καὶ δὲν ἀπουσιάζουσι χωρὶς κανονικὴν ἄδειαν, ἐκεῖνοι νὰ ἔχωσι καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς, ὅταν μὲν κενὸν κανονικατὸν ἢ ἐκκλησία. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ ὅποιοι δὲν μένουσιν εἰς τὰς ἐκκλησίας των, ἀλλ' ἀπουσιάζουσι πέραν τοῦ ἔτους, χωρὶς κανονικὴν ἄδειαν, νὰ μὴ ἔχωσι τὸ δικαίωμα ἐκλογῆς εἰς ναὸν. Ἡ διάταξις αὕτη δεόν νὰ τηρηθῇ ἀκριβῶς εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἀρχιεπισκοπικῆς Κρήτης.

Γερόλαμος Λάντος :

Ἐπιθυμοῦντες νὰ καταστήσωμεν ἀξιοπρεπεστέραν τὴν ζωὴν τῶν

1. Ἡδὴ ἀπὸ τοῦ 1809 ἡ πληθώρα τῶν Κανονικῶν ἦτο τοσαύτη καὶ τὰ μέσα πρὸς κατάληψιν πολλῶν ὁμοῦ ἐκκλησιῶν τοιαῦτα, ὥστε ὁ Ἐπίσκοπος Χερρονήσου Βονυφάτιος, παραπονέθη εἰς τὴν Βενετικὴν Δημοκρατίαν, ἀνωφελῶς βεβαίως.

κληρικῶν τῆς ἡμετέρας Ἀρχιεπισκοπῆς, ἐπιτρέπομεν ὅπως ὁ θησαυροφύλαξ καὶ ὁ Ἀρχιδιάκονος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης, ἐκλέγωνται ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς εἰς θέσεις κενουμένας. Ὅπως ὁ Ἀρχιδιάκονος ἀποτελῆ μέλος τοῦ Συμβουλίου, ἔχον ψῆφον, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι κανονικοί, πλὴν ὅπως τῆς ἀπολαβῆς τῶν δεκάτων, τὰ ὅποια ἀπολαμβάνουσιν οἱ ἄλλοι κανονικοί ἀπὸ τὸ ταμεῖον τοῦ κράτους. Ἐπίσης ὅπως, ἂν ποτε τὴν θέσιν τοῦ ψάλτου καταλάβῃ, δι' οἰονδήποτε λόγον, πρόσωπον μὴ ἀρμόδιον νὰ δύναται καὶ νὰ ὑποχρεοῦται τὸ Συμβούλιον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, νὰ ἐκλέγῃ τὸν κατάλληλον, ὅστις καὶ νὰ λαμβάνῃ τὰ εἰσοδήματα τοῦ ψάλτου.

Εἰς τὴν δευτέραν Σύνοδον τοῦ Λάντου (1474) θὰ ἴδωμεν ὅτι ἀνεκλήθησαν αἱ διατάξεις αὗται περὶ θησαυροφύλακος, Ἀρχidiaκόνου καὶ ψάλτου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς.

Rubrica VIII.

Περὶ τῶν ἐν ἀναμονῇ κληρικῶν.

Οἶσος Δολφίνος:

Οἱ Κληρικοὶ οἱ ἀναμένοντες τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἐνορίας ἢ ἐκκλησίας εἰς ἣν ἐξελέγησαν, νὰ μὴ ἔχωσι μερίδιον ἐκ τῶν καθημερινῶν δεκάτων, μέχρις ὅτου ἐπικυρωθῇ ἡ θέσις τὴν ὁποίαν ἀναμένουν, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχωσιν Ἀποστολικὰς συστάσεις.

Φαντίνος Βαλαρόσος:

Οἱ ρηθέντες νὰ μὴν ἔχωσιν οὔτε ψῆφον εἰς τὸ Συμβούλιον, ἕως ὅτου δὲν ἐπικυρωθῇ, πράγματι ἢ θέσις αὐτῶν, ὅσον διακεκριμένη καὶ ἂν εἶναι ἐν τῷ χορῷ τῶν κανονικῶν ἢ θέσις τὴν ὁποίαν ἀναμένουσιν. Ἐπίσης, οἱ ἔχοντες συστατικὰ γράμματα ἐκ τῆς Ἁγίας Ἐδρας, νὰ μὴ δύνανται νὰ κάμωσι τούτων χρῆσιν, ἂν δὲν παρουσιάσωσιν ταῦτα πρῶτον εἰς τὸν οἰκεῖον Ἐπίσκοπον, ἢ τὸν Βικάριον αὐτοῦ πρὸς ἐξέλεξιν, ἐπὶ ποινῇ εἰκοσιπέντε ὑπερπέρων. Οὔτε νὰ ἐπιτραπῇ ὅπως αἱ Ἐκκλησίαι ἐνοχλοῦνται διὰ τοιούτων ψευδῶν, ἢ παραποιημένων γραμμάτων. Κληρικὸς ὅστις δὲν παρουσιάσει εἰς τὸν οἰκεῖον Ἐπίσκοπον τὰ συστατικὰ ταῦτα γράμματα, ἐντὸς ὠρισμένου χρονικοῦ διαστήματος, νὰ τοῦ ἀφαιροῦνται τὰ γράμματα ταῦτα.

1. Οἱ ἐν ἀναμονῇ θέσεως ἢ ἐνορίας, διέδιδον ὅτι ἀνέμενον συστατικὰ γράμματα τοῦ Ποντίφηκος ἢ εἶχον νὰ ἐπιδείξωσι τοιαῦτα, οὕτω δὲν ἀπελάμβανον τῶν εἰσοδημάτων τῆς θέσεως ἢ ἐνορίας καὶ εἶχον ψῆφον εἰς τὰ Ἐκκλησιαστικὰ Συμβούλια. Ἄλλοτε δὲ παρουσίαζον ψευδῆ ἢ παραποιημένα συστατικὰ ἔγγραφα διὸ αἱ συνοδικαὶ ἀποφάσεις πρὸς κατάπαυσιν τοῦ κακοῦ.

Rubrica IX

*Περὶ ὑπακοῆς τῶν κληρικῶν.**Φαντῖνος Βαλαρέσος :*

Πάντες οἱ κληρικοί νὰ ὑπακούωσιν εἰς τοὺς ἀνωτέρους των, καὶ ἐκτελῶσιν τὰς διαταγὰς αὐτῶν, μετὰ σεβασμοῦ, ὅταν αὐταὶ δὲν ἀντιτίθενται εἰς τὰς ἱεράς διατάξεις, ἄλλως νὰ τιμωρῶνται αὐστηρῶς.

Ὁ ἴδιος :

Συχνὰ οἱ δοξομανεῖς κληρικοί ἐρίζουσι περὶ τοῦ τίς δέον νὰ προτιμᾶται καὶ προηγῆται. Ὅθεν ἐρίζομεν ὅπως προτιμᾶται καὶ προηγῆται ὁ ἀνώτερος κατὰ τὴν ἱερατικὴν τάξιν.

Ὁ ἴδιος :

Πρὸς προστασίαν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων, ἐρίζομεν συνοδικῶς ὅπως, μηδεὶς κληρικός, ἢ λαϊκός, οἰουδήποτε βαθμοῦ ἢ τάξεως καὶ ἂν εἶναι οὗτος, τολμᾷ, δι' οἰανδήποτε αἰτίαν νὰ σύρῃ κληρικόν εἰς λαϊκὰ δικαστήρια, ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ. Αἱ δίκαι τῶν κληρικῶν δέον νὰ δικάζωνται ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου, κατὰ τὰς διατάξεις τῶν Ἁγίων Πατέρων. Ἐάν δὲ τύχῃ νὰ γίνῃ ἄλλως, αἱ ἀποφάσεις τοῦ μὴ ἀρμοδίου λαϊκοῦ δικαστηρίου νὰ μὴν ἔχωσι καμμίαν ἰσχὺν καὶ ἀξίαν. Εἰς τὴν ποινὴν τοῦ ἀφορισμοῦ νὰ ὑπόκειται ὁ κληρικός ἐκεῖνος, ὅστις συγκατατίθεται, χωρὶς διαμαρτυρίαν, νὰ φέρῃ τὴν ὑπόθεσίν του πρὸς ἐκδίκασιν ἐνώπιον τοῦ λαϊκοῦ δικαστηρίου.

Γερόλαμος Λάντος :

Τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ γνωρίζουν τὸν Ἀρχηγόν. Ἐπειδὴ ὁμοῦ συμβαίνει νὰ μένωσιν οἱ Ἐπίσκοποι ἡμῶν καὶ οἱ Βικάριοι αὐτῶν ἔξω εἰς τὴν ὑπαιθρον εἰς τὰ κτήματά των, ὅπου πολλάκις διαμένουσι κανονικοὶ καὶ ἄλλοι κληρικοί, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ λατινικὸς λαός, οἱ κληρικοί δὲ οὗτοι ἀναγνωρίζουσι μόλις τὸν Ἐπίσκοπόν των, ὡς μὴ ἔχοντες Λατινικὸν πλήρωμα εἰς τὰς ἐκκλησίας των. Διὰ τοῦτο πρὸς τήρησιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως καὶ εὐπρεπείας, ἀποφασίζομεν συνοδικῶς καὶ διατάσσομεν ὅπως οἱ κληρικοί οὗτοι ὑποχρεοῦνται νὰ παρουσιάζωνται συχνὰ εἰς τοὺς ἱεράρχας καὶ προεστούς των, ἂν τοιοῦτοι ὑπάρχουσιν ἐκεῖ, καὶ λαμβάνουσι τὴν εὐλογίαν αὐτῶν, ἀναφέρουσι δὲ καὶ περὶ τῶν υποθέσεών των καὶ τῆς ἐκκλησίας των. Οἱ παραβάται τῆς διατάξεως ταύτης, νὰ τιμωρῶνται ὑπὸ τοῦ οἰκείου Ἐπισκόπου μὲ χρηματικὴν ποινὴν, πρὸς ὄφελος τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Κυβέρνησις δὲν ἀνεγνώριζε τὰ Ἐκκλησιαστικὰ ταῦτα δικαστήρια, δι' ὅλας ἐν γένει τὰς δίκας, ὡς ἐλέχθη ἤδη. Τοῦτο τὸ ἐγνώ-

ριζον οί Ἕλληνας κληρικοὶ καὶ ἐφεσίβαλλον τὰς ὑποθέσεις των εἰς τοὺς διοικητὰς τῶν πόλεων, ἢ ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν Δούκα τῆς Κρήτης. Τῷ 1403, ὁ ἱερεὺς Παυλόπουλος, εἶχεν ἐνοικιάσει εἰς προάστειον τοῦ Ἑρακλείου, τὸ παρεκκλήσιον τῆς Κυρίας τῶν Ἀγγέλων. Τὸ ἐπεσκεύασε καὶ ἐλειτούργει ἐκεῖ, μὲ ἱκανοποιητικὰς ἀπολαβὰς, ἀλλ' ἦλθεν εἰς διένεξιν μὲ τὸν πρωτοψάλτην Ἑρακλείου, ὅστις τὸν ἐνήγαγεν εἰς τὸ δικαστήριον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Παυλόπουλος δὲν ἐγνώριζε τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν διὰ τὸ δικαστήριον, παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ τρεῖς του συγγενεῖς, πρὸς μετάφρασιν. Τότε κατηγορήθη ὑπὸ τοῦ ἀντιδίκου ὅτι ἦλθεν εἰς τὸ δικαστήριον μὲ μπράβου, ὅτι μετεχειρίσθη φράσεις ἀσεβεῖς κλπ. οὕτω κατεδικάσθη εἰς ἔξωσιν ἐκ τοῦ παρεκκλησίου του. Ὁ Παυλόπουλος κατέφυγεν εἰς τὸν Δούκα Λεονάρδον Τρεβιζάνων, ὅστις ἀναθεώρησας τὴν ὑπόθεσιν, ἔδωκε δίκαιον εἰς αὐτὸν καὶ διέταξε νὰ τοῦ ἐπιστραφῇ τὸ παρεκκλήσιον.

Τῷ 1600, ὁ προβλεπτής Βενέδικτος Μόρος, διέταξεν ἀναθεώρησιν τῆς δίκης, ἐπὶ αἰρέσει, τοῦ Νικολάου Ζουκο, ἐκ Ρεθύμνης. Ὁ προβλεπτής ἐσκέφθη ὅτι ὁ Ζουκος, ὡς Ἕλλην δὲν παρεδέχετο φυσικὰ τὰς περὶ πρωτείου καὶ ἄλλας διδασκαλίας τοῦ Πάπα, ἄρα δὲν ἦτο αἰρετικός, καὶ διέταξε τὴν ἀναθεώρησιν τῆς δίκης εἰς τὰ δικαστήρια τῆς Δημοκρατίας, ἐνθα ἀπεδείχθη ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος προέβη εἰς τὴν καταδίκην τοῦ Ζουκο, κατὰ παρακίνησιν τῶν Φραγκισκανῶν Μοναχῶν τῆς νήσου, οἱ ὅποιοι τὸν κατηγοροῦν εἰς τὸν Πάπαν ὅτι δὲν ἦτο ἀρκετὰ αὐστηρὸς ἐναντίον τῶν αἰρετικῶν Ἑλλήνων, ποὺ δὲν ἤθελον νὰ ἀναγνωρίσωσι τὸν Πάπαν.

Rubrica X.

Περὶ τοῦ ἀξιώματος τῶν Βικαρίων καὶ Κανονικῶν.

Μόρος Ἰουστινιάνης :

Ὅρθῶς καθωρίσθη ὅπως ὁ κανονικός, ὅστις δι' οἰανδήποτε αἰτίαν ἀπουσιάζει τῆς θέσεώς του, ὑποχρεοῦται ἐντὸς μηνός, ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀπουσίας του, νὰ ὀρίξῃ δικαίριον (ἐπίτροπον τοποτηρητήν) του κληρικὸν ἀξιόπιστον εἰς τὸν ὅποιον νὰ παρέχῃ τὸν κεκανονισμένον μισθὸν καθ' ἑξαμηνίαν. Ἄν δὲ δὲν πράξῃ οὕτω, νὰ τοῦ ἀφαιρῆται ἡ ἐκκλησία καὶ τὰ κτήματα, τὰ ὅποια νέμεται, ὡς γίνεται εἰς τοὺς ἀπουσιάζοντας ἄνευ κανονικῆς ἀδείας κληρικούς. Τὴν διάταξιν ταύτην ψηφίζει ἡ σύνοδος καὶ διατάσσει νὰ τηρῆται ἀπαραβάτως εἰς τὰς ἐκκλησίας ὅπου δὲν ὑπάρχει Λατινικὸς πληθυσμός.

Ὁ ἴδιος :

Οὐδεὶς κανονικός, οἰασδήποτε ἐκκλησίας νὰ μὴ δύναται νὰ λάβῃ

τὴν θέσιν κανονικοῦ ἄλλης ἐκκλησίας, ἄνευ ἀπολυτηρίων γραμμάτων τοῦ Ἐπισκόπου παρὰ τῇ ὁποίᾳ ὑπηρέτει πρότερον¹.

Φαντῖνος Βαλαρέσος :

Χάριν ἀξιοπρεπείας τῆς Ἐκκλησίας, ὀρίζομεν διὰ τῆς παρουσίας συνοδικῆς διατάξεως ὅπως, ἐν περιπτώσει χηρείας προσετώτος καθεδρικής τινὸς Ἐκκλησίας, τὸ συμβούλιον τῆς Ἐκκλησίας ταύτης νὰ διορίζῃ, ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν, βικάριον καὶ οἰκονόμον, οἱ ὅποιοι νὰ διοικῶσι τὴν καθεδρικήν ταύτην Ἐκκλησίαν, μέχρις ὅτου ἡ θέσις πληρωθῇ διὰ κανονικοῦ προσετοῦ, πρὸς τὸν ὅποιον ὀφείλουσι νὰ παραδώσωσι τὴν διαχείρισιν ἐντὸς μηνός. Νὰ μὴ δύνανται ὅμως νὰ προβαίνωσι εἰς οὐδεμίαν ἐνοικίασιν τῆς περιουσίας τῆς Ἐκκλησίας τὴν ὁποίαν οὕτω προσωρινῶς διαχειρίζονται πέραν τοῦ ἔτους, ἄνευ συγκαταθέσεως τοῦ συμβουλίου τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ ἐπιτρόπου του.

1. Ὡς ἐλέχθη ἤδη, ὑπῆρχε μεγάλη ἀκαταστασία καὶ οἱ κανονικοὶ ἢ κατεῖχον πολλὰς ἁλοῦ ἐκκλησίας καὶ ἐνορίας καὶ διενέμοντο μεταξύ των πολλὰ ἐκκλησιαστικά κτήματα, ἡ ἀπουσίαζον τῶν θέσεων των, εἰς δὲ τὴν ὑπαιθρον μόλις ἀνεγνώριζον τοὺς λατίνους ἐπισκόπους ἢ δικαρίους των. Ἐκ τούτου αἱ διατάξεις τοῦ Λάντο εἰς τὴν προηγούμενην Rubrica, νὰ παρουσιάζωνται οἱ τῆς ὑπαιθρου κληρικοὶ εἰς τοὺς ἱεράρχας ἢ ἐπιτρόπους των νὰ λαμβάνωσι τὴν εὐλογίαν των καὶ ἀναφέρωσι αὐτοῖς περὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς ἐκκλησίας των. Πόση δὲ ἦτο ἡ ζημία ἐκ τῆς πολυχρονίου ἀπουσίας ταύτης τῶν ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων Λατίνων κληρικῶν ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν καὶ ἡ ἐκ τούτου κατάπτωσις τῆς λατινικῆς ἐν Κρήτῃ θρησκείας, ἰδίως ἀπὸ τοῦ XV αἰῶνος καὶ ἐξῆς, καὶ ἡ ἐξ ἐναντίου ὀφέλεια τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας καὶ ἡ ἀκμὴ τῶν Ἑλλήνων, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἰδίᾳ ταύτης, μαρτυροῦσιν αἱ ἐκθέσεις τῶν Γενικῶν Προβλεπτῶν τῆς νήσου καὶ δὴ τοῦ μεταρρυθμιστοῦ Ἰακώβου Φοσκαρίνη. Ὁ Φοσκαρίνης γράφων πρὸς τὴν Γερουσίαν τῆς Βενετίας παρεπονεῖτο ὅτι τὰ φέουδα τῶν Βενετῶν ἀποίκων περιήλθον εἰς χεῖρας Ἑλλήνων τῆς κατωτέρας τάξεως, καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες συμβολαιογράφοι συνάπτουσι κρυφίως τὰ συμβόλαια τῆς ἀγοραπωλησίας. Ὅτι πολλοὶ εὐγενεῖς Βενετοὶ ἔχασαν τὴν θρησκείαν καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων των, καὶ οὗτοι εἶναι οἱ Venieri, Contarini, Berbarighi, οἱ Morosini, Bobi, Foscarini καὶ ἄλλοι. οἰκογένεια: ἐξ ὅλου ἐξελληνισθεῖσαι, ἐξ οὗ δὲν δύναται τις νὰ ἐλπίζῃ τίποτε τὸ καλλίτερον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Ἡ θρησκεία ἢ λατινικὴ εἶναι σχεδὸν ἄγνωστος εἰς τὴν ὑπαιθρον, ἐξακολουθεῖ ὁ Φοσκαρίνης, εἰς δὲ τὰς πόλεις εἶναι παραμελημένη ἢ λατρεία, παραμελημένη ἢ ἐκκλησία. ἀπόντες πάντες σχεδὸν οἱ ἐπίσκοποι ἀπὸ τὰς ἐπισκοπὰς των, μένουσι δὲ μόνον ὀλίγοι ἀμαθεῖς κανονικοὶ διὰ πολλὰς ἐκκλησίας. Ἀπεναντίας, ὑπάρχουν 10—20 Ἕλληνες παπάδες εἰς ἕκαστον καζάν, ὡς καὶ εἰς τὰς πόλεις πλείστοι Ἕλληνες παπάδες, οἱ ὅποιοι ζοῦν κατ' ἴδιον αὐτὸν τρόπον. U. A. S. Relaz. Foscarini B' 78.

Φαντίνος Λάνδαλος:

Κατὰ τὰς εἰρημέναις ἀποφάσεις, εἶναι ὑποχρεωμένοι οἱ ἀπουσιάζοντες ἐκ τῆς νήσου κληρικοί, νὰ παρουσιάσωσι τοὺς δικαίους των εἰς τὸν Μητροπολιτάνον ἢ τὸν ἀναπληρωτὴν αὐτοῦ. Οὕτω καὶ οἱ παρόντες ἂν θέλωσι νὰ ἔχωσι ἀναπληρωτάς, διὰ τὰς ἡμερινὰς καὶ νυκτερινὰς ἀκολουθίας τῆς Ἐκκλησίας των, ὀφείλουσι νὰ παρουσιάσωσι τούτους ἐπίσης εἰς τὸν Μητροπολιτάνον ἢ τὸν δικάριον αὐτοῦ, πρὸς ἐπικύρωσιν καὶ ἄδειαν τελέσεως τῶν ἄνω ἀκολουθιῶν.

Rubrica XI

*Περὶ τοῦ ὄρκου τῶν κληρικῶν.**Μάρκος Ἰουστινιάνης :*

Οἱ ἐπίσκοποι ὀφείλουσι, κατὰ τὴν ἀνάληψιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτῶν καθηκόντων νὰ δίδωσιν εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον τὸν ἐξῆς ὄρκον, ἂν κατὰ τύχην, δὲν ὤρκισθησαν ἐνώπιον τοῦ ποντίφηκος ἢ ἐπιτρόπου του, ἐπὶ τούτῳ ἐρίζομενον. Ἐγώ... ἐπίσκοπος τῆς Ἐκκλησίας, ὀρκίζομαι ὅτι ἀπὸ τῆς σήμερον θὰ εἶμαι πιστὸς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Κρήτης καὶ τὸν Κύριόν μου Ἀρχιεπίσκοπον Κρήτης, ἢ τοὺς κανονικοὺς αὐτοῦ διαδόχους. Οὕτε θὰ ἀναμιγνύωμαι διὰ λόγου ἢ ἔργου, εἰς κατ' αὐτοῦ συμβούλια, ἢ θὰ συμπράξω μεθ' οὐδενὸς πρὸς βλάβην του. Θὰ ὑπερασπίζωμαι μὲ ἔλας μου τὰς δυνάμεις τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Κρήτης καὶ τοὺς κανόνας τῶν Ἁγίων Πατέρων ἐναντίον ἄλλων. Καλούμενος εἰς τὴν σύνοδον, θὰ προσέρχωμαι ἂν δὲν θὰ κωλύωμαι ὑπὸ κανονικοῦ κωλύματος. Θὰ φέρωμαι μετὰ τιμῆς εἰς τὸν ὑμέτερον Νούνσιον, κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν αὐτοῦ, τὸν ὅποιον θὰ γνωρίζω μετὰ θεβαιότητος ὅτι εἶναι ὑμέτερος ἀπεσταλμένος, καὶ θὰ τὸν βοηθῶ εἰς τὰς ἀνάγκας του ὅσον δύναμαι. Θὰ ἐπισκέπτομαι προσωπικῶς τὴν Ἐκκλησίαν Κρήτης κατὰ τὴν ἐσρτήν τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Τίτου, ἐφ' ὅσον δὲν θὰ ὑπάρχη κανονικὸν κώλυμα. Καὶ ἂν ἐμποδισθῶ, θὰ τὴν ἐπισκεφθῶ δι' ἰδίου μου ἀπεσταλμένου, ἂν δὲν ἀπαλλαγῶ δι' ἀφέσεως ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου. Οὕτως ὁ Θεὸς νὰ μὲ βοηθήσῃ καὶ τὰ θεῖα Εὐαγγέλια¹.

1. Ἐὰν τις ᾔθελεν ἀναλύσῃ τὸν ὄρκον τοῦτον, θὰ ἔπρεπε νὰ σταματήσῃ κυρίως εἰς τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι δὲν θὰ ἀναμιχθῇ ὁ ὀρκιζόμενος ἐπίσκοπος, διὰ λόγου ἢ ἔργου, εἰς τὰ κατὰ τοῦ Κυρίου του Ἀρχιεπισκόπου διαβούλια, οὔτε θὰ συμπράξῃ μεθ' οὐδενὸς πρὸς βλάβην του, καὶ ὅτι θὰ φέρεται μετὰ τιμῆς πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον Νούνσιον, τὸν ὅποιον θὰ βοηθῇ εἰς τὸ ἔργον του, ἐφ' ὅσον θὰ πεισθῇ μετὰ θεβαιότητος, ὅτι εἶναι ὄντως ἀπεσταλμένος τοῦ Κυρίου του. Ὅστις ἔχει μελετήσῃ καὶ γνωρίζῃ τὰς σχέσεις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κρήτης μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας τῆς Βε-

Φαντίνος Βαλαρέσος :

Εἰς τὰς διατάξεις τῶν προκατόχων μας ὠρίζετο, ὅτι ὁ κανονικός ὑπεχρεοῦτο, ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τοῦ διορισμοῦ του, νὰ δίδῃ τὸν ὀφειλόμενον ὄρκον. Ἐνεκεν ὅμως τῆς μακρᾶς ταύτης προθεσμίας, πολλοὶ ἀμελεῖς δὲν ἐτήρουν τὴν διάταξιν ταύτην. Ὅθεν διαττάσσομεν συνοδικῶς, ὅπως οἰσοδῆποτε κανονικός τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης, ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τοῦ διορισμοῦ του, ἐπὶ ποινῇ ἀφαιρέσεως τοῦ κανονικάκου του δίδῃ τὸν ὀφειλόμενον ὄρκον, ἐνώπιον τοῦ προεστού του ἢ τοῦ δικαρίου τούτου, κατὰ τὸν ἀκλόουθον τρόπον : Ἐγὼ...κανονικός τῆς ἐκκλησίας, ὀρκίζομαι ὅτι ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης, θὰ εἶμαι πιστὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸν ὀσιώτατον Κύριόν μου Ἀρχιεπίσκοπον Κρήτης ἢ ἐπίσκοπον, καὶ πρὸς τοὺς διαδόχους των, πρὸς ὅλας τὰς συνοδικὰς διατάξεις καὶ τοὺς κανονισμοὺς τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης, σημερινὰς καὶ μελλούσας, τιμῶς καὶ χωρὶς δόλον καὶ ἀπάτην, Οὕτω νὰ μὲ βοηθῇ ὁ Θεὸς καὶ τὰ θεῖα εὐαγγέλια.

Rubrica XII

*Περὶ ἐπισκευῶν καὶ ἀνακαινισμῶν ἐκκλησιῶν.**Μάρκος Ἰουστινιάνης :*

Ἀπὸ τοὺς ἀμελεῖς κληρικούς, οἱ ὅποιοι παραμελοῦσι τὰς ἐπιρκευὰς ἢ ἀνακαινισμόν τῶν ἐκκλησιῶν των, νὰ κατάρχεται τὸ τέταρτον μέρος τῶν εἰσοδημάτων των, πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον.

Φαντίνος Βαλαρέσος :

Ὅρίζομεν συνοδικῶς, ὅπως τὰ ἄγια δισκοπότηρα, τὰ ἱερὰ ἄμφια καὶ τὰ βιβλία, τὰ ἀναγκαιοῦντα πρὸς τέλεσιν τῆς θείας λειτουργίας, ἀγοράζωνται ἐξ ἡμισείας ἀπὸ τὸν προεστώτα καὶ τὸ συμβούλιον ἐκείνης τῆς ἐκκλησίας. Ὅμοίως καὶ διὰ τὰς ἐπιδιορθώσεις τῶν ἐκκλησιῶν ἐκείνων, αἱ ὅποιοι δὲν ἔχουσιν ἰδιαίτερα πρὸς τούτο ἐπιδόματα ἢ κληροδοτήματα.

Γερόλαμος Λάντιος :

Ἐπειδὴ πολλαὶ ἐκκλησίαι δὲν ἔχουσιν ἀρκετὰ εἰσοδήματα ἢ κληρονομίας, καὶ τὰς ραδιουργίας τῆς Προπαγάνδας «Fide» πρὸς τὸν πάπαν καὶ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ φανατικοῦ λατινικοῦ Κλήρου Κρήτης καὶ δὴ τῶν Ἰησοῦτων καὶ Φραγκισκανῶν πρὸς τὸ Βατικανόν, Ταγμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων προήρχοντο συνήθως οἱ Ἀρχιεπίσκοποι καὶ οἱ ἐπίσκοποι, θὰ ἐννοήσῃ καλῶς τὴν σημασίαν τῶν μετ' ὄρκου ἄνω ὑποσχέσεων.

1. Εἰς τὰς πτωχὰς λατινικὰς ἐκκλησίας παρεχωροῦντα τὰ εἰσοδήματα τῶν χηρευστῶν ἐπισκοπῶν ἢ κανονικάτων. Οἱ οικονομικοὶ ὑπάλληλοι τῆς Βενετίας ἐν Κρήτῃ εἰσέπραττον τὰ εἰσοδήματα τῶν κτημάτων τούτων καὶ

ροδοτήματα πρὸς ἐπιδιόρθωσιν ἢ ἀνακαινισμόν αὐτῶν, ὀρίζομεν συνοδικῶς, ὅπως ἕκαστος κανονικὸς ἢ καπελλάνος, ὑποχρεοῦται, ἅμα τῇ ἀναλήψει τῶν καθηκόντων του, νὰ καταθέτῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐκείνην τὰ δέκατα ἐνὸς ἔτους, δέκατα, τὰ ὅποια οὗτος ἔχει δικαίωμα νὰ λαμβάνῃ ἀπὸ τοῦ Ταμεῖον τοῦ δήμου. Ὁ δὲ ἐπίτροπος τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης ὀφείλει νὰ ἀπαιτῇ τὴν εἰσπραξὶν τῶν δεκάτων τούτων, διὰ τὰς τυχόν ἐπιδιορθώσεις τῆς ἐκκλησίας ταύτης καὶ τῶν ἱερῶν αὐτῆς σκευῶν. Ἄν δὲ ὁ ἐπίτροπος παραμελήσῃ τὴν εἰσπραξὶν τῶν δεκάτων τούτων, νὰ ὑποχρεοῦται οὗτος νὰ πληρῶνῃ ἐξ ἰδίων τὰ μὴ εἰσπραχθέντα.

Καίτοι ὁ Λάντος λέγει πῶς ὑπῆρχον πολλοὶ πτωχαὶ Λατινικαὶ ἐκκλησίαι, καὶ ὑπῆρχον πράγματι, οὐχὶ ὅμως καὶ τόσον πτωχαί, ἐν τούτοις, οἱ κατάλογοι τῶν Γενικῶν Προβλεπτῶν Μαρίνου Καθάλλη καὶ τὰ διαθέσιμα διὰ τὰς πτωχὰς ἐκκλησίας, τῇ ὑποδείξει τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἢ τῶν ἐπισκόπων τῶν διαφόρων διαμερισμάτων τῆς νήσου. Οἱ ρηθέντες ὑπάλληλοι, ἐξετέλεσαν πάντοτε μετὰ περισσοῦ ζήλου καὶ ἐπιμελείας τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην. Ἄλλως τε, οἱ Λατῖνοι κληρικοὶ ἐγνώριζον νὰ ἐπιβάλλωσι πάντοτε τὰ δικαιώματά των, μὲ ὅλα τὰ κοσμικὰ καὶ πνευματικὰ ὄπλα μὲ ἀντιδράσεις καὶ ἀφορισμούς. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, οἱ ἄνω κατάλογοι τῶν Καθάλλη καὶ Φοσκαρίνη, δεικνύουσι τὴν πραγματικὴν κατάστασιν μερικῶν ἐκκλησιῶν. Τὰ ἐκκλησιαστικὰ δὲ κτήματα, εἶπομεν καὶ ἄλλοτε, παρατηροῦσι δὲ καὶ ἄλλοι (ἴδ. Τεά, ἐνθ' ἄν. σ. 28), ἦσαν τὸ ἐν τρίτον τῶν κτημάτων τῆς νήσου, ἠϋξάνοντο δὲ συνεχῶς, διὰ τῶν ἀφιερωμάτων. Κατὰ τὸν 16^{ον} αἰῶνα τὰ Ταμεῖα τοῦ Κράτους ἐπλήρωνον εἰς τὸν λατινικὸν κληρὸν 40 χιλιάδας δουκάτων (Φιλάνικς, Ἱστορία τῆς Κρήτης, τόμ. Β' παράρτ. σ. 46). Ἀλλὰ καὶ ὁ διοικητὴς Σητείας Ζουαναντόνιο, εἰς ἐκθέσιν του πρὸς τὸν Δόγμα, τῆ 1607, μᾶς παρέχει πληροφορίας περὶ τῶν εἰσοδημάτων μερικῶν ἐκκλησιῶν τῆς διοικήσεώς του (ἴδ. U. A. S. Dispacci R' ttorì, dispaccio 30 Marzo 1607 ἴδ. καὶ Zinkeisen, Geschichte des Osmanischen Reiches, Gotha 1840, IV σ. 637, παρά Τεά, ἐνθ' ἄν. σ. 29).

I. Τὰ κτήματα τῆς ἐπισκοπῆς Ἱεραπέτρας εἶναι ἐνοικιασμένα εἰς τὸν Βιτάλην ἀντὶ χιλίων βενετικῶν δουκάτων.

II. Τὰ κτήματα τῆς ἐπισκοπῆς Σητείας ἐνοικιασμένα κατ' ἔτος ἀντὶ 98 χρυσῶν τσεκινίων καὶ 26 μύστατα οἴνου.

III. Ἡ ἐπισκοπία τῆς Ἱεραπέτρας, κατεχομένη ἀπὸ τὸν, ἀπόντα ἐκ Κρήτης, ἐπίσκοπον Τήνον, ἐνοικιασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κράτους, ἀντὶ ἑκατὸν βενετικῶν δουκάτων κατ' ἔτος.

IV. Τὸ κανονικῶν Ἀμυγδαλοκεφάλου εἰς Σητείαν, ἐνοικιασμένον ἀντὶ ἐπτακοσίων ὑπερπέρων τὸ ἔτος.

V. Τὸ κανονικῶν Ἀσκορδαλέα εἶναι ἐνοικιασμένον ἀντὶ δέκα χρυσῶν τσεκινίων τὸ ἔτος.

VI. Τὸ κανονικῶν καλούμενον Ἀγκινάρα, ἀποδίδει ἐνοίκιον κατ' ἔτος τριάκοντα μύδια (misura) κριθῆς καὶ σίτου, καὶ 15—20 μύστατα οἴνου...

Ἰακώβου Φοσκαρίνη, περί τῶν ἐκκλησιαστικῶν εἰσοδημάτων, τῶν ἐτῶν 1573 τοῦ Καβάλλης καὶ 1575 τοῦ Φοσκαρίνης, δὲν παρουσιάζουσι καὶ τόσον πτωχὰς τὰς ἐκκλησίας τῶν διαφόρων διαμερισμάτων τῆς νήσου. Ὁ κληρὸς ὅμως ὁ Λατινικὸς ἤρνεϊτο πάντοτε νὰ καταβάλῃ φόρους, προφασιζόμενος ὅτι πολλὰ ἐκκλησία ἦσαν πτωχὰί. Ἄν δέ ποτὲ ἔτυχε νὰ ζητηθῇ ἑκτακτος φόρος, δι' ἑκτάκτους ἀνάγκας, ἐξοπλισμοὺς λ. χ. ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς Βενετίας καὶ δὴ τῶν ὀλονέν τὴν νήσον ἀπειλούντων Τούρκων, ὡς συνέβη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1500 καὶ ἐξῆς, ὁπότε ἐζητήθη ἀπὸ τὸν κληρὸν τὸ τέταρτον μέρος τῶν εἰσοδημάτων τῶν σιτηρῶν, καὶ ἐκ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἐπίσης τὸ τέταρτον μέρος τῶν εἰσοδημάτων τῆς τότε χηρευούσης ἐπισκοπῆς Ἀρκαδίας, τὸ βάρος ἐφάνη τόσον παράδοξον καὶ μέγαλον, ὥστε ὁ μὲν Ἀρχιεπίσκοπος ἀπήντησε μὲ ἀφορισμοὺς, ὁ δὲ κληρὸς μὲ παντὸς εἶδους ἀντιδράσεις, καὶ μετὰ μεγάλου κόπου μόλις ἠδυνήθη νὰ προχωρήσῃ ἢ εἰσπραξῆς τοῦ ζητουμένου φόρου.¹

Κατάλογος τῶν Γενικῶν Προβλεπτῶν Καβάλλης καὶ Φοσκαρίνης, ἐπὶ τῇ θάσει ἀπογραφῆς παρ' αὐτῶν ἐνεργηθείσης, ὅπως σχηματίσῃ τις ἰδέαν περὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πλοῦτου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης:

Καβάλλης 1573.

Φοσκαρίνης 1575.

Ἡράκλειον:	4—6 χιλιάδας Δουκάτα	
ἐκ τῶν εἰσοδημάτων ἐκάστου ἔτους, ἀναλόγως		5—6 χιλιάδας
τῆς τιμῆς τῶν εἰσοδημάτων.		Δουκάτα
Χανία,	1500	2000
Ρέθυμνον,	800	2000
Μυλοπόταμον,	400	—
Κίσαμος	500	—
	Καβάλλης	Φοσκαρίνης
Ἱεράπετρα καὶ Σητεία	1400	1500
Ἀρκαδία καὶ Χερρόνησος	—	2000
Μοναστήρι dei Borgognoni	1800	4000

Ἐξακολουθῶν ὁ Λάντος, λαμβάνει ἀποφάσεις κατὰ τῶν καταγρα-

1. U. A. S. Dispaccio di Benedetto Moro, Duca di Candia, al Senato, delle decime del clero, 3 Maggio 1600. Ἴδ. καὶ U. A. S. Senato Mar LXII—Dispaccio 7 Marzo 1602. Πρὸς καὶ Tea, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 28—29 Σχετικὰ γράφει καὶ ὁ Πέτρος Καστροφύλακας εἰς τὸν κώδικα αὐτοῦ, παρ' ἐμοῦ ἀντιγραφέντα: Libro, de information delle cose pubbliche del Segno di Caandia .. fatto per me Pietro Castrolflaca... Ὁ κώδιξ οὗτος ἀντιγραφεῖς ἐκ τῆς Μαρκανῆς Βιβλιοθήκης, εὑρίσκεται παρ' ἐμοῦ καὶ περιμένει τὴν δημοσίευσίν του.

στῶν κληρικῶν, οἱ ὅποιοι κατὰ τὰς ἐκμισθώσεις ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων, εἰσέπραττον παρανόμως χρήματα, «ἐμβατικά» καλούμενα, δῆθεν ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, ἢ τὰ κτήματα ἐξεμισθώνοντο, πράγματι ὅμως, πρὸς ἴδιον αὐτῶν ὄφελος.

Γερόλαμος Λάντος :

Πολλοὶ κανονικοὶ καὶ ἄλλοι κληρικοί, ζητοῦσι, κατὰ τὰς ἐκμισθώσεις ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων, καὶ ὄρισμένον χρηματικὸν ποσόν, τὸ ὅποτον καλεῖται «ἐμβατικός», δῆθεν ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας των. πράγματι ὅμως, πρὸς ἴδιον ὄφελος. Διὰ νὰ σταματίσωμεν λοιπὸν τὴν τοιαύτην κατάχρησιν καὶ ἀπάτην, διατάσσομεν συνοδικῶς ἕπως, τὰ «ἐμβατικά» ταῦτα πράγματα κατατίθενται διὰ τὰς ἐπισκευὰς καὶ λοιπὰς ἀνάγκας τῆς ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας τὰ κτήματα ἐνοικιάζονται. Τὸ ἴδιον δὲ νὰ γίνῃ καὶ διὰ τὰ μέχρι τοῦδε εἰσπραχθέντα «ἐμβατικά».

Rubrica XIII.

**Ἀπαγορεύσεις περὶ ἀπαλλοτριώσεως καὶ ἐκχωρήσεως
ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων.**

Ὀύρσος Δολφίνος:

Οὐδεὶς κληρικός, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ποιμὴν, καὶ οὐδὲν συμβούλιον ἢ μοναστήρι, νὰ τολμᾷ νὰ ἀπαλλοτριῶσιν, νὰ ἐνεχυριάζῃ, νὰ ὑποθηκεύῃ ἢ ἄλλως νὰ ἀποσπᾷ τὰ ἅγια δισκοπότηρα, τὰ λειτουργικὰ βιβλία, τὸν σταυρόν, τὰ θυμιάτρια, τὰ ἱερά ἄμφια ἢ ἄλλο ἱερόν σκευὸς τῆς ἐκκλησίας του.

Οἱ παραβάται τῆς διατάξεως ταύτης, ἂν μὲν εἶναι προεστοί, νὰ ὑποχρεοῦνται νὰ πληρώνωσιν ἑκατὸν ὑπερπέρους, ἂν δὲ εἶναι κανονικοί, νὰ πληρώνωσι τριάκοντα ὑπερπέρους, ἂν δὲ εἶναι πτωχοί, τότε νὰ πληρώνωσι μὲ τριῶν μηνῶν φυλάκισιν, καὶ νὰ ὑποχρεοῦνται, ἐντὸς δεκαπέντε ἡμερῶν, νὰ ἐπιστρέψωσι τὰ ἀφαιρεθέντα πράγματα, ἐπὶ ποινῇ καθαιρέσεως.

Φαντίνος Βαλαρόσος:

Ἡ τελεία ἐκχώρησις τῶν ἐκκλησιαστικῶν σκευῶν, δέον νὰ ἀπαγορευθῇ αὐστηρῶς τόσον εἰς τοὺς προεστούς, ὅσον καὶ ἀπὸ κληρικούς αἰασδήποτε κατηγορίας. Ἄν δὲ ἐγένοντο τοιαῦτα ἐκχωρήσεις, ὑπὸ οἰονδήποτε πρόσχημα, νὰ ἀκυρωθῶσιν αὐταί, καὶ νὰ τιμωρηθῇ διὰ προσήκουσας ποινῆς ὁ πράξας ταύτας κληρικός. ὑποχρεωθῇ δὲ καὶ νὰ ἀποζημιώσῃ τὴν ζημιωθεῖσαν Ἐκκλησίαν.

Ὁ ἴδιος :

Πρὸς εὐκολωτέραν ἀνάγκησιν ἀπεμποληθέντων κοινῆς χρήσεως

ἐκκλησιαστικῶν ἀντικειμένων, διατάσσομεν συνοδικῶς ὅπως, ὁ προσεστὼς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ συμβούλιον αὐτῆς διὰ κοινῆς δαπάνης, νὰ προβαίνωσιν εἰς τὴν ἐξαγορὰν τῶν ἐκκλησιαστικῶν τούτων ἀντικειμένων.
Rubrica XIV.

Περὶ ἐκμισθώσεων Ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων.

Ἐκ τῶν κατωτέρω συνοδικῶν διατάξεων γίνεται γνωστὸν πόσαι καταχρήσεις καὶ σφετερισμοὶ ἐγένοντο κατὰ τὴν διαχείρισιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων, ἰδίως κατὰ τὰς ἐκμισθώσεις. Ἐπίσης γίνεται φανερόν πῶς ἐξηφανίζοντο τὰ ἱερὰ ἀντικείμενα καὶ σκευὴ τῶν ἐκκλησιῶν διὰ τῶν ἐνεχυροδανειστηρίων. Ἐνεκεν δὲ τῶν καταχρήσεων τούτων, ἠγαγκάσθη ἡ Βενετία, ἀκόμη καὶ πρὸ τῆς ἀπαγορευτικῆς Βούλλας τοῦ πάπα Παύλου τοῦ Β', νὰ ἀπαγορεύσῃ διὰ νόμου εἰς τοὺς κληρικούς τῆς νήσου, πάσης κατηγορίας, ὅπως ἀπαλλοτριώσιν, ἢ δίδωσι καὶ λαμβάνωσιν ὡς ἐνέχυρα, ἢ ὑποθηκεύωσι τὰ κινήτὰ ἢ ἀκίνητα τῶν ἐκκλησιῶν.

Τὰ ἀκίνητα, γαῖαι, ἀμπελῶνες, ἐλαιῶνες κλπ. ἠδύνατο οἱ κληρικοὶ νὰ ἐνοικιάζωσιν ἐλευθέρως ἐπὶ τρία ἔτη διὰ συμβολαίου, τὸ ὅποσον διελύετο, ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ ἐνοικιαστοῦ. Μόνον ὁ Ἀρχιεπίσκοπος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐνοικιάζῃ, ἀπὸ 29 εἰς 29 ἔτη, ὅταν «*causa afflictationis rationabilis*» συνέτρεχε, καὶ ἠδύνατο προσέτι, ἀλλὰ πάντοτε μὲ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ συμβουλίου του, νὰ μακρύνῃ τὰ συμβόλαια, τὰ συναπτόμενα ὑπὸ τοῦ κατωτέρου κλήρου.

Ἡ κυβέρνησις Κρήτης ἀνεμίχθη κάποτε εἰς τὰ ἐνοικιαστήρια ταῦτα ὑπὲρ τοῦ Ἀλεξίου Καλλέργη¹. ὅταν τῇ 1299 ὑπεσχέθη αὐτῇ διὰ συνθήκης τὰς γαῖας τῶν ἐπισκοπῶν Μυλοποτάμου καὶ Καλαμώνος, δι' ἐνοίκιον, ἀπὸ 5 εἰς 5 ἔτη, πρὸς 350 ὑπερπέρους. Ἀλλ' ἡ συμφωνία ἦγειρε τοσαύτας διαμαρτυρίας καὶ ἀντιδράσεις τῶν Λατίνων ἐπισκόπων ἐν Κρήτῃ καὶ Ρώμῃ, ὥστε νὰ μὴ γίνῃ πλέον λόγος περὶ αὐτῆς.

Ἴδου αἱ περὶ ἐκμισθώσεων συνοδικαὶ διατάξεις :

1. Οἱ Καλλέργαι ἦσαν ὁ μᾶλλον ἐπίφοβος ἐχθρὸς τῆς Βενετικῆς κυριαρχίας ἐν Κρήτῃ. Διὰ τοῦτο ἐζήτησε πάντοτε τρόπον ἢ Βενετία νὰ τοὺς ἐξευμενίσῃ καὶ προσέβαινεν εἰς διαφόρους παραχωρήσεις πρὸς αὐτούς, αἱ ὅποσαι ἐξήγειρον τὸν λατινικὸν κλήρον. Διὰ τῶν προνομίων δὲ καὶ παραχωρήσεων τούτων, λέγει ὁ Γαρόλος (G. Gerola, Emmanuele Zane da Retimo. Atti del R. Istituto Veneto, vol. LXII. Venezia 1903) ἐγένοντο οἱ Καλλέργαι οἱ μᾶλλον φιλήσυχοι.

Μάρκος Γουστινιάνης :

Οὐδείς ἱεράρχης, κανονικός ἢ ἄλλος κληρικός νά δύναται νά προβαίνη εἰς ἐφ' ἑρῶ ζωῆς ἐνοικιάσεις ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων. Μόνον ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆ συγκαταθέσει δύο τοῦλάχιστον τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐξαρτωμένων ἐπισκόπων καί τοῦ συμβουλίου του νά δύναται νά προβαίνη εἰς ἐκμισθώσεις κτημάτων μέχρις 29 ἐτῶν, ἀνανεουμένων τῶν συμβολαίων κατὰ τήν συνήθειαν καί ἐφ' ὅσον τὸ ὄφελος τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας τὰ κτήματα ἐνοικιάζονται, εἶναι προφανές καί λογική ἢ αἰτία τῆς ἐκμισθώσεως. Ἐπίσης καί ὁ ἐπίσκοπος νά μή δύναται νά προβαίνη εἰς πολυετή ἐνοικίασιν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων, εἰ μή τῇ συγκαταθέσει τῆς Μητροπολιτικῆς Ἀρχῆς καί τοῦ ἐπισκοπικοῦ του συμβουλίου, καί ὅταν τὸ ὄφελος τῆς ἐκκλησίας εἶναι προφανές καί ἡ αἰτία τῆς ἐκμισθώσεως λογική. Ἐπίσης δὲ καί οἱ κανονικοὶ καί ἄλλοι κληρικοὶ νά μή δύναται νά ἐνοικιάζωσιν εἰς ἄλλους τὰ κτήματα τῆς ἐκκλησίας, εἰς ἣν ὑπηρετοῦσι, πέραν τῆς θητείας των, εἰ μή τῇ συγκαταθέσει τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου καί τοῦ συμβουλίου τῆς ἐκκλησίας, ἥς τὰ κτήματα ἐνοικιάζονται. Ἄν δὲ δὲν τηρηθῶσιν οἱ ἔροι οὗτοι, νά εἶναι τὸ συμβόλαιον ἀκυρωμένον ἄφ' ἑαυτοῦ.

Φανῆτος Βαλαρέσος :

Ἐπειδὴ δὲν καθωρίσθη διὰ τῆς (ρηθείσης) διατάξεως τοῦ Μάρκου Γουστινιάνη πόσον χρόνον ἔχει τὸ δικαίωμα ὁ κληρικός νά προβαίνη αὐτεξουσίως εἰς ἐνοικίασιν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων, ὀρίζομεν διὰ τῆς παρούσης συνοδικῆς διατάξεως εἰς ὃ ἔτη τὸ χρονικὸν διάστημα.

Ἐἶδος :

Ἐπειδὴ συνειθίζεται ἐν Κρήτῃ νά εἰσπράττεται κατὰ τὰς ἐνοικιάσεις, ἐκτὸς τοῦ ἐνοικίου, καί ὠρισμένη ποσότης χρημάτων, ἣτις καλεῖται «ἐμβρατίκιον», διατάσσομεν συνοδικῶς, ὅπως τὰ οὕτως εἰσπραττόμενα χρήματα καταβάλλονται, ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς εἰσπράξεως των, εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἥς τὰ κτήματα ἐνοικιάζονται. Ἄν δὲ ἀποδειχθῇ ὅτι, ἐντὸς τῆς προθεσμίας ταύτης δὲν κατέβαλε ταῦτα ὁ εἰσπράξας κληρικός, νά ὑποχρεοῦται οὗτος νά καταβάλλῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην τὸ διπλοῦν τοῦ εἰσπραχθέντος ποσοῦ.

Ἐἶδος :

Πρὸς πρόληψιν ἀπάτης ὀρίζομεν συνοδικῶς, ὅπως οἱ παρόντες κληρικοὶ, ὑποχρεοῦνται ἐντὸς 8 ἡμερῶν ἀπὸ τοῦ ἐνοικιαστηρίου νά ὑποβάλλωσιν εἰς τὸν ἐπίτροπον τῆς ἐκκλησίας πρωτόκολλον τῶν ἐνοικιάσεων, τὰς ὁποίας συνῆψαν δι' 29 ἔτη, μὲ δικαίωμα ἀνανεώσεως. Ἐν τῇ

πρωτοκόλλῳ δὲ νὰ σημειοῦται ὁ τόπος, τὰ πρόσωπα, ὁ χρόνος καὶ ὁ συμβολαιογράφος ὅστις συνέταξε τὸ ἐνοικιαστήριον. Ἐκεῖνοι δὲ τῶν κληρικῶν, οἱ ὅποιοι διαμένουσιν εἰς ἄλλας ἐνορίας ἢ ἐπαρχίας, νὰ υποχρεοῦνται ἐπίσης νὰ υποβάλλωσιν εἰς τὸν ἐπίτροπον τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης τὰ ἐνοικιαστήρια, ὡς ἄνω, ἵνα καταχωρηθῶσι ταῦτα εἰς τὸ πρὸς τοῦτο κτηματολόγιον, τὸ ὅπολον θεὸν νὰ φυλάττεται πιστῶς εἰς τὴν γραμματεῖαν τῶν ἐκκλησιῶν, εἰς ἃς διαμένουσιν οἱ ρηθέντες κληρικοί. Ὁ δὲ ἐπίτροπος ὀφείλει, ἐπὶ αὐστηρᾷ τιμωρίᾳ, νὰ φροντίξῃ ὅπως πράγματι καταγράφωνται τὰ ἐνοικιαστήρια ταῦτα, ὅπως ἐκτελοῦνται πιστῶς αἱ ἔροι τούτων καὶ ἐντὸς τῶν ὀριζομένων προθεσμιῶν.

Ὁ ἴδιος :

Ἐπειδὴ εἰς τινὰς τῶν ἐνοικιάσεων ὑπῆρχεν ὁ ὄρος, ὅτι αἱ ἐντὸς τοῦ χρόνου τῆς ἐνοικιάσεως γενόμεναι οἰκοδομαὶ θεὸν νὰ πληρώνωνται εἰς τοὺς ἐνοικιαστάς, οὕτως ὥστε εἰς τὸ τέλος τῆς ἐνοικιάσεως, τὸ πλεῖστον μέρος τῶν κτημάτων ἔμενεν εἰς αὐτούς, μέχρις ἀποπληρωμῆς τῶν ἐξόδων, δηλαδὴ ἐπ' ἄπειρον. Διὰ τοῦτο, διατάσσομεν συνοδικῶς, ὅπως ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ, παύσωσιν αἱ τιοῦτου εἴδους ἐνοικιάσεις.

Φαντίτος Λίνδολος :

Τινὲς τῶν κληρικῶν ἐνοικιάζουσι δι' 29 ἔτη, ἢ καὶ ἐφ' ὅρου ζωῆς ἅπασαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιουσίαν τῆς ἐνορίας των, πρὸς μεγάλην ζημίαν τῆς ἐκκλησίας. Ὅθεν ὀρίζομεν συνοδικῶς, ὅπως οὐδεὶς νὰ δύναται, πέραν τῆς ὀρισθείσης πενταετίας, νὰ ἐνοικιάξῃ εἰ μὴ μόνον μέρος, ἀμπελῶνα τινὰ λ. γ. ἢ χωράφιον, καὶ μὲ προφανῆ ὠφέλειαν τῆς ἐκκλησίας του.

Ἄλλοι κληρικοί ἐνοικιάζουσι, πρὸς ἴδιον αὐτῶν ὄφελος, εἰς γείτονας καὶ συνορεύοντας λαϊκοὺς, ἐκκλησιαστικὰ κτήματα, μὲ μικροπρόθεσμα ἢ μακροπρόθεσμα συμβόλαια, καὶ συμβαίνουσιν οὕτως αἱ μεγαλύτεραι καταχρήσεις καὶ σφετερισμοί. Ὅθεν, διὰ τῆς παρουσίας συνοδικῆς διατάξεως, ἀπαγορεύομεν τὰ τιοαῦτα ἐνοικιαστήρια.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ ἐνοικιάσεων καὶ ἀποζημιώσεων τῶν νέων οἰκοδομῶν, αἱ συνοδικαὶ διατάξεις. Πρῶτοι ὄμως αὐτοὶ οἱ νομοθέται των παρέβαινον ταύτας, διαλύοντες ἔταν ἠθελον τὰ συμβόλαια καὶ ἀρνούμενοι πάσαν λογικὴν ἀποζημίωσιν εἰς τοὺς ἐνοικιαστάς διὰ τὰς νέας οἰκοδομὰς, καὶ ἐπισκευὰς, τὰς ὁποίας κατ' ἀνάγκην ἔκαμαν εἰς τὰ κτήματα κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐνοικιάσεως. Ἐνεκεν δὲ τούτου ἦλθον πολλὰκις οἱ Ἀρχιεπίσκοποι Κρήτης εἰς διένεξιν μετὰ τῆς Κυβερνήσεως Κρήτης, καὶ ἡ διάστασις διήρκει, ὀλοκλήρους δεκαετηρίδας.

Ἡ τελευταία διήρκεσε τριάκοντα ελόκληρα ἔτη (1600—1630).

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης ἔλαβε ἀρκετὰ κτήματα ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς καταλήψεως τῆς νήσου, τὰ ὁποῖα ἐνοικίαζε, κατὰ τὰς συνηθείας τῶν κληρικῶν καὶ τὰς ἀνω συνοδικὰς διατάξεις, δι' 29 ἔτη, ἀνανεούμενα. Τῷ 1601, ἐπιθυμῶν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, ἐλευθερίαν τῶν κτημάτων του, ἐπέτυχεν ἀπὸ τὸν πάπαν Κλήμεντα Η' τὸ πρόνομιον, ὅπως εἰς τὴν ἀρχὴν νέας ἐνοικιάσεως, θὰ ἐλάμβανεν ὀπίσω τὰ κτήματά του, χωρὶς ἀποζημιώσιν εἰς τοὺς ἐνοικιστάς, διὰ τὰς ἐπισκευὰς καὶ νέας οἰκοδομὰς, τὰς ὁποίας κατ' ἀνάγκην ἔπαυαν, κατὰ τὴν περίσδον τῆς ἐνοικιάσεως. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς παπικῆς ταύτης διαταγῆς, ὁ ἐπίτροπος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἐν Κρήτῃ, μοναχὸς Βερναρδίνος, ἀφῆρεσε τῷ 1605, ἀπὸ τοὺς ἐνοικιαστὰς Φαλκάρη καὶ Φαλιέρ, τὰ κτήματά του κατὰ Μουρί, καὶ τὰ ἐνοικίασεν εἰς τοὺς Γεώργιον Μόρμωρην καὶ Λεωνίδαν Στρατικόν, ἡ δὲ Γερουσία Κρήτης ἐπεκύρωσε τὴν πράξιν. Οἱ Φαλιέρ ὅμως μετὰ τοῦ Στρατικοῦ, ἤγειραν, μετὰ 6 ἔτη, ἀγωγὴν, ἐνταντίον τῆς Γερουσίας, ἡ ὁποία κατέφυγεν εἰς τὰ φῶτα τοῦ Σάρπη ἐν Βενετίᾳ, ἐπειδὴ οἱ νόμοι τῆς Γαληνοτάτης, δὲν ἀνέφερον ὅμοια παραδείγματα. Ὁ Σάρπη ἐρευνήσας τὸ Ἄρχεῖον τοῦ Κράτους ἐν Βενετίᾳ, ἀνεκάλυψε διάταξιν τοῦ 1451, διὰ τῆς ὁποίας ὀρίζετο, ὅτι ὅστις εἶχε καταβάλῃ «τακτικὰ» τὰ ἐνοίκια κτημάτων τινος ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη, οὗτος ἔδει νὰ θεωρῆται ὡς νομίμως κατέχων τὸ κτήμα.

Οὕτως ἐδίδετο δίκαιον εἰς τοὺς ἐνάγοντας Φαλκάρη καὶ Φαλιέρ, καὶ ἄδικον εἰς τὴν Γερουσίαν, ἡ ὁποία πάλιν, τῷ 1619, ἐξέδιδε ἄλλην διάταξιν, κατὰ τὴν ὁποίαν: Ἄν ἐκκλησιαστικὸς τις εἶχεν ἐνοικιάσῃ τὰ κτήματά του, δι' 29 ἔτη, ἢ ἕως 29, ἢ δύο φορές 29, οὗτος νὰ δύναται εἰς τὸ τέλος τοῦ ἐνοικιαστηρίου, νὰ ἀπολύῃ τὸν μισθωτὴν, χωρὶς ἀποζημιώσιν, διὰ τὰς βελτιώσεις, τὰς γενομένας κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην περίσδον. Εὐνόητος ἦ χαρὰ τῶν κληρικῶν, ὁ δὲ Ἀρχιεπίσκοπος, καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι συμπεριέλαβον ἀμέσως τὰ κτήματά των εἰς τὴν τόσον προνομιακὴν ταύτην διάταξιν. Ἄλλ' ὁ ἀντίκτυπος δὲν ἤργησεν! Ζημίαι σοδαρώτατοι τῶν καλλιεργητῶν καὶ μισθωτῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον τόσον βελτιώσῃ τὰ κτήματα, μὲ μεγάλους κόπους καὶ ἐξοδα, μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἐξηκολούθουν πάντοτε νὰ τὰ καρποῦνται. Οὗτοι, βλέποντες τὴν προσγενομένην αὐτοῖς ἀδικίαν, ἔδειξαν, τῷ 1627, σημεῖα

1. Εἶπομεν ἄλλοτε ὅτι τὴν μερίδα τοῦ λέοντος, κατὰ τὴν διανομὴν τῶν κτημάτων τῆς Κρήτης, ἔλαβεν ὁ λατινικὸς κληρὸς, καὶ ὅτι τὸ ἐν τρίτον τῆς ὅλης περιουσίας τῆς νήσου ἀνήκειν εἰς αὐτόν.

ἀνυποσταγῆς καὶ ἤρουντο νὰ ἐπιστρέψωσι κτήματα ἀνήκοντα εἰς τοὺς Φραγκισκανοὺς. Ἡ ὑπόθεσις οὕτω, παρεπέμφθη ἐκ νέου πρὸς ἐξέτασιν, εἰς τὸν μαθητὴν τοῦ Σάρπη, μοναχὸν Φουλγένιον, ὅστις ἀναφερθεὶς εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ διδασκάλου, ἀπεφάνθη, ὅτι οἱ καλλιεργηταὶ εἶχον δίκαιον, διότι ἠργάζοντο νὰ ἐκχερσώσων γῆν ἀγρίαν καὶ τὴν μεταβάλλουν εἰς εὐφορον, καὶ ὅτι, ἂν ἐφηρμόζοντο αἱ διατάξεις τοῦ 1619 χιλιάδες οἰκογενειῶν θὰ περιήρχοντο ἀμέσως εἰς δεινὴν κατάστασιν καὶ πτωχείαν καὶ ἡ νήσος ὅλη θὰ μετεβάλλετο πάραυτα εἰς δούλην, τῶν κληρικῶν. Τί θὰ ἔλεγον τότε οἱ Ἕλληνες βλέποντες ὅτι οἱ κόποι καὶ τὰ κτήματά των περιέρχονται οὕτω καθ' ὀλοκληρίαν εἰς χεῖρας τῶν Λατίνων κληρικῶν; Εἶναι βέβαιον, ἐπάγεται ὁ Φουλγένιος, ὅτι θὰ ἐμειοῦτο ἐν ἑαυτοῖς ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὸν Πρίγκηπα, καὶ ἡ ἀπέχθεια πρὸς τὸν Τούρκον. Διὰ τῆς γνωματεύσεως ταύτης ἔληξεν ἡ διένεξις μεταξὺ Ἀρχιεπισκόπου Κρήτης καὶ τῶν Βενετικῶν Ἀρχῶν ἐν τῇ νήσῳ.

Ἀλλὰ πόσον εἶχε δίκαιον ὁ Φουλγένιος, καταφαίνεται ἐκ τῆς διαγωγῆς τοῦ Λατίνου ἐπισκόπου Τήνου. Καὶ ἐκεῖ ὑπῆρχε τὴν ἐποχὴν ταύτην μόνον Λατίνος ἐπίσκοπος. Καίτοι δὲ δὲν ὑπῆρχον ἐν τῇ νήσῳ μισθώσεις ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων, ἐν τούτοις, ἐμηχανεύθη ὁ ἐπίσκοπος εὐφυᾶ τρόπον, ὅπως σφετερισθῇ κτήματα τῶν λαϊκῶν. Ὅσακις δηλαδὴ ἐμειράζετο κτήματι, ἢ ἐνεκεν κληρονομίας ἢ ἄλλης αἰτίας ἐγένετο διανομὴ κτήματος, ἐπολλαπλασίαζεν ὁ ἐπίσκοπος τὰ δέκατα, ἀναλόγως τῶν προσώπων, τὰ ὅποια διενέμοντο τὸ κτήμα, «ὡς νὰ ἤθελε νὰ τὰ θγάλλῃ ἀπὸ τὰ κεφάλια, καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ κτήματα, οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι διεμαρτυρήθησαν καὶ ἐπενέθη ὁ Δικαστὴς τοῦ τόπου ὅστις ἀπηλευθέρωσε πλέον τῶν τριακοσίων χωρικῶν, ἀμφοτέρων τῶν θρησκευμάτων, ἀπὸ τοιοῦτον λειτουργῶν τοῦ Θεοῦ!

Αἱ ἔφοδοι αὗται τοῦ Λατινικοῦ κλήρου, ἐπὶ ξένης περιουσίας, δὲν ἦσαν παρὰ ἐνδείξεις εὐρυτέρου σχεδίου κατακτῆσεως ξένης ἰδιοκτησίας. Βούλλα τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ τοῦ Η' τῷ 1624 διέτασσε τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Λουκᾶν Στέλλαν νὰ διατάξῃ ἀνακρίσεις, καὶ συγχωρήσῃ ἢ τιμωρήσῃ ἐκεῖνους τοὺς ὑπηκόους τῆς Γαληνοτάτης, οἱ ὅποιοι εἶχον κάμη ἐμποδισμένον ἐμπόριον μὲ τὸν Τούρκον, πράγμα τὸ ὅποιον θὰ ἐπέφερε γενικὴν ἀναστάτωση τῶν κατοικῶν τῆς νήσου, καὶ ὀπισθοδρόμησιν εἰς τοὺς γρόνους τοῦ πάπα Ἰωάννου τοῦ ΚΒ', ὅταν μὲ

1. Περὶ τοῦ ἐπισκόπου Τήνου καὶ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ, ὡς καὶ τῶν ἀγῶνων τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ κλήρου, πρὸς ἀπελευθέρωσιν του ἀπὸ τοιοῦτον λειτουργῶν τοῦ Κυρίου, ἰδὲ καὶ Γκα, ἐνθ, ἀνωτ. σ. 52 καὶ ἐξῆς.

ὁμοίαν πρόφασιν, ἀφωρίσθησαν πλέον τῶν ἑκατὸν Βενετῶν. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος περιήλθεν εἰς ἀμηχανίαν, ἀντὶ νὰ κολακευθῇ ἐκ τῆς παραδόξου, ὅσον καὶ ἐπισφαλοῦς ταύτης ἐξουσίας, ἣ ὁποία τοῦ ἐδίδετο διὰ τῆς παπικῆς Βούλας, ἀνέθηκε τὴν ὑπόθεσιν, ὡς φρόνιμος ἄνθρωπος, εἰς τὴν Γαληνοτάτην, ἣ ὁποία διὰ τῆς συμβουλῆς τοῦ μοναχοῦ Φουλγένιο, Συμβούλου τῆς εἰς τοιαύτας ὑποθέσεις, ἀπεφάνθη, ὅτι ἡ παπικὴ διαταγὴ ἀφεῶρα μόνον τὸ ἐμπόριον τῶν ὕπλων, τοῦ σιδήρου, καὶ τοῦ χάλυβος.

Rubrica XV.

Περὶ τοῦ τρόπου τῆς καταγραφῆς.

Οὔρου Δολφίνου :

Εἰς ἑκάστην Ἐκκλησίαν καὶ μοναστήριον δεόν νὰ γίνεται κατ' ἔτος καταγραφὴ τῶν θησαυρῶν, χρημάτων, βιβλίων, ἀμφίων καὶ ἄλλων κινητῶν ἀντικειμένων τῶν ἐκκλησιῶν ἢ μοναστηρίων τούτων, καὶ νὰ ἐπικυροῦται ἡ καταγραφὴ ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν συμβουλίων, νὰ λαμβάνωνται δὲ ὑπ' ὄψιν αἱ τυχόν κρίσεις καὶ σκέψεις, καὶ νὰ γίνωνται αἱ δέουσαι ἐπιδιορθώσεις, ἔπου ὑπάρχει ἀνάγκη.

Φαντίου Βαλαρέσου :

Ἐπειδὴ εἰς τὴν προρρηθεῖσαν διάταξιν τοῦ Οὔρου Δολφίνου, δὲν ὠρίζετο ποινὴ εἰς τοὺς παραβάτας, δὲν ἐτηρεῖτο αὕτη, ὡς ἐξηκριθώσαμεν, κατὰ τὴν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἡμῶν περιοδείαν. Διὰ τοῦτο ὀρίζομεν ποινὴν εἰς τοὺς παραβάτας τῆς διατάξεως ταύτης 25 ὑπερπέρους.

Ὁ ἴδιος :

Ὅπως διαφυλαχθῶσιν ἀκέραια τὰ κτήματα καὶ τὰ ἐπὶ τούτων δικαιώματα ἐκάστης ἐκκλησίας, διατάσσομεν νὰ καταγραφῶσι ταῦτα ὑπὸ τοῦ προεστῶτος καὶ τοῦ συμβουλίου ἐκάστης Ἐκκλησίας εἰς ἰδιαίτερον Βιβλίον - Κατάστιχον¹. Τὸ Κατάστιχον δὲ τοῦτο νὰ φυλάσσεται ἀσφαλῶς εἰς τὸ σκευοφυλακεῖον ἐκάστης ἐκκλησίας καὶ νὰ στέλνεται ἀντίγραφον εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν, εἰς Ἡράκλειον, οὕτως ὥστε νὰ διαφυλάσσωνται πάντοτε σῶα τὰ κτήματα τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων μὲ τὰς ἀσυδοσίας καὶ τὰ δικαιώματά των.

1. Πρόκειται περὶ Γενικοῦ Κτηματολογίου, τὸ ὁποῖον ἔχει ἡ Τουρκία, στερεῖται δὲ ἡ Ἑλλάς, ἣ ὁποία οὕτω χάνει σήμερον τόσα δικαιώματα εἰς τὰς περὶ τῶν προσφύγων διαπραγματεύσεις.

Rubrica XVI.

*Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἔξομολογήσεως, τοῦ Μύρου καὶ πολλῶν
δομῶ ἀναδόχων ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Βαπτίσματος.*

Οὔρσος Δολφίνος :

Ἀπεφασίσαμεν καὶ διατάξαμεν ὅπως οἰοσθήποτε καπελλάνος, προσκαλούμενος δι' ἔξομολόγησιν ἢ μετάδοσιν τῆς θείας Μεταλήψεως, ὀφείλει νὰ ἐξετάζη μυστικῶς, μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας, ἀλλὰ καὶ ἐπιμονῆς, τοὺς ἀσθενεῖς πλησίον τῶν ὁποίων προσκαλεῖται, μήπως ποτὲ διέπραξαν ἐκβιασμούς ἢ ἐξήσκησαν τοκογλυφίαν καὶ ἄλλας παρανόμους πράξεις, καὶ πότε, καὶ τί, καὶ ἂν κατέχωσι τοιαῦτα ἐκβιαστικά συμβόλαια καὶ ἐνέχυρα. Ἐν δὲ ἔξομολογηθῶσι ναί, τότε ὁ καπελλάνος νὰ μὴ μεταδίδῃ εἰς αὐτοὺς τὴν θείαν Μετάληψιν, μέχρις ὅτου οἱ τοιοῦτοι δὲν δώσωσι σταθερὰν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ ἐπιστρέψωσιν ὅλα τὰ κακῶς εἰσπραχθέντα. Ἡ ὑπόσχεσις δὲ αὕτη νὰ καταγράφεται εἰς τὰ βιβλία τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ δικαστηρίου ὑπὸ τῶν συμβολαιογράφων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, καὶ νὰ δικάζεται ἢ ὑπόθεσις ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου νὰ διατάσσεται ἢ ἐπιστροφὴ τῶν ἐκ παρανόμου τοκογλυφίας καὶ ἄλλων ἐκβιασμῶν εἰσπραχθέντων¹.

Ὁ ἴδιος :

Οἱ ἱατροὶ² νὰ μὴ μεταβαίνωσιν εἰς τοὺς βαρέως ἀσθενεῖς περισσότερον ἀπὸ ἕξ φορές, ἂν οἱ ἀσθενεῖς οὗτοι δὲν προσκαλοῦν παρ' αὐτοῖς τοὺς ἱατροὺς τῶν ψυχῶν, δηλαδὴ τοὺς ἔξομολογητάς, οἱ ὁποῖοι φέρουσιν εἰς αὐτοὺς τὸ φάρμακον τῆς ψυχῆς. Ἐν οἱ ἱατροὶ παραμελήσωσι τὴν διάταξιν ταύτην, νὰ ὑποχρεοῦνται πρὸς τήρησιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ προεστῶτος.

Μάρκος Ἰουστινιάνης :

Ἐπὶ τῶν καπελλάνων καὶ ἄλλων κληρικῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἔχει ἀνατεθῆ ἢ φροντίς τῶν ψυχῶν, νὰ μὴ γίνεταί χρησις παλαιοῦ ἀγίου Μύρου πρὸς χρῆσιν, ἀλλὰ νέου, τὸ δὲ παλαιὸν νὰ καίεται. Ὁ παραβάτης νὰ τιμωρῆται.

1. Ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι τὴν μυστῆραν τοκογλυφίαν δὲν ἐξήσκουν μόνον οἱ ἔβραιοι ἐν Κρήτῃ, ἀλλὰ καὶ χριστιανοί, ἐναντίον τῶν ὁποίων λαμβάνεται ἡ συνοδικὴ διάταξις τοῦ Οὔρσου Δολφίνου.

2. Αἱ διατάξεις αὗται περὶ ἐπισκέψεως τῶν ἱατρῶν εἰς τοὺς ἀσθενεῖς, δεικνύουσι δεδαίως τὸ ὀπισθοδρομικὸν πνεῦμα τοῦ λατινικοῦ Κλήρου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιρροὴν αὐτοῦ παρὰ τῷ λαῷ, αἱ δὲ περὶ μεταλήψεως τῶν κληρικῶν τὴν μεγάλην πειθαρχίαν, ἢ ὅποια διακρίνει τὸν λατινικὸν κλῆρον πάντοτε, καὶ τὴν παρακολούθησιν, καὶ ἐξέλεγγιν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων.

Ὁ ἴδιος :

Κληρικός οἰοσθήποτε, ὅστις δὲν ἐξομολογεῖται καὶ δὲν μεταλαμβάνει, τοῦλάχιστον κατὰ τὴν Γέννησιν τοῦ Κυρίου, τὴν Ἀγάσασιν καὶ τὴν Πεντηκοστὴν, νὰ θεωρῆται ὡς μὴ χειροτονημένος, νὰ εἶναι ἀχρηστος καὶ νὰ μὴ ἐκλέγηται εἰς ἐκκλησιαστικὴν θέσιν.

Φανῖνος Βαλαράσος:

Εἰς τὴν βάπτισιν καὶ τὸ Χρῆσμα γίνονται δεκτοὶ πολλοὶ ἀνάδοχοι, καὶ συμβαίνουνσιν οὕτω καθ' ἑκάστην πολλὰ κακὰ καὶ ἁμαρτήματα. Ἀποφασίζομεν λοιπὸν καὶ διατάσσωμεν, ὅπως κατὰ τοὺς κανόνας τῶν Ἁγίων Πατέρων μόνον εἰς ἣ τὸ πολὺ δύο νὰ γίνωνται δεκτοὶ ὄμοι, ἐξαιρέσει μεγάλης ἀνάγκης, ὅποτε τῇ ἀδείᾳ τοῦ οἰκείου Ἐπισκόπου δύνανται νὰ γίνωσι περισσότεροι δεκτοὶ. Οἱ παραβάται νὰ τιμωροῦνται αὐστηρῶς.

Ὁ ἴδιος :

Ἐνεκεν ἀμαθείας καὶ μωρίας μερικῶν ἐξομολογητῶν ἀγνοούντων τὸ εἶδος τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ τὴν τούτων θεραπείαν, ὑπάρχουσι πολλοὶ ἤδη ἐξομολογημένοι καὶ συγχωρημένοι, οἱ ὅποιοι ἐν τούτοις, παραμένουσιν ἠκόμη ἐν τῇ προτέρᾳ ἁμαρτίᾳ. Θέλοντες λοιπὸν νὰ ἀντιστώμεν, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, εἰς τὸν κίνδυνον τῆς ἀπωλείας τῶν ψυχῶν, διατάσσωμεν ὅπως ἕκαστος προεστώς, τὴν συνείδησιν τοῦ ὁποίου ἐπιφορτίζομεν πρὸς τοῦτο, συναθροίξῃ περὶ ἑαυτὸν καθ' ἕκαστον ἔτος, κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς Τεσσαρακοστῆς, τοὺς ἐξομολογητάς, καὶ ἢ αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἢ ἄλλος κατάλληλος, διδάσκη εἰς αὐτοὺς καταλλήλως καὶ καταγγέλλῃ τὰ ἁμαρτήματα ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὅποια τοῦ φαίνονται ἐπιρρεπεῖς οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐπαρχίας του, καὶ ὑποδεικνύῃ τὰ φάρμακα πρὸς θεραπείαν τῶν τοιούτων ἁμαρτημάτων. Ἰδίως νὰ διδάσκη περὶ τῶν ἁμαρτημάτων, περὶ τῶν ὁποίων δὲν δύναται νὰ παρασχεθῇ συγχώρησις, ὡς τοκογλυφία, παράνομος ἐκβιασμός κλπ. ἂν δὲν γίνῃ πραγματικὴ ἐπιστροφή, τῶν δι' ἐκβιασμοῦ καὶ τοκογλυφίας εἰσπραχθέντων. Ἐπίσης περὶ μοιχίας¹, ἐκ τῆς ὁποίας δὲν δύναται τις νὰ συγχωρηθῇ ἂν δὲν προέλθῃ εἰς νόμιμον γάμον.

Ὁ ἴδιος :

Πρὸς τιμὴν καὶ δόξαν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅπως ὅ,τι ἐν τῇ καρδίᾳ ὀρθῶς καὶ εὐσεβῶς ὑπάρχῃ, ἐκδηλοῦται καὶ διὰ τοῦ στόματος, ἀποφασίζομεν καὶ διατάσσωμεν, ὅπως ὁ ἐπίσκοπος καὶ πᾶς προε-

1. Εἰς τὰς διατάξεις τῆς συνόδου τοῦ 1486 θὰ γίνῃ λόγος περὶ γάμου καὶ αἰτίων τῶν διαζυγίων, μία τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ἡ μοιχεία.

στώς δέχωνται ἐλευθέρως τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ προσέλθωσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, πρὸς σωτηρίαν τῆς ψυχῆς αὐτῶν, καὶ ὅπως χρίωσιν αὐτοὺς δημοσίᾳ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐάν δὲ ὁ προσήλυτος εἶχε περιπέσει πρότερον εἰς τινὰ ἁμαρτήματα, ὀφείλει ὁ ἐπίσκοπος νὰ τὸν προσλαμβάνῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἁγίας Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ ὁ προσήλυτος ἀποκηρύξῃ κατὰ τὸ Χρίσμα τὰ ἁμαρτήματα τοῦ ταῦτα κατὰ τὰς περὶ σχισματικῶν διατάξεις τῶν ἁγίων μας Πατέρων'. Ὁ ἐπίσκοπος ὅστις δὲν θὰ τηρήσῃ πιστῶς τὴν διάταξιν ταύτην, νὰ πληρώσῃ πρόστιμον 25 ὑπερπέρους κάθε φορᾶν.

Ὁ ἴδιος:

Ὁ Ἅγιος Ἄρτος νὰ φυλάσσεται εἰς τιμητικὸν μέρος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ μὲ κανδήλαν ἀναμμένην πάντοτε. Ἐπίσης τὸ Ἅγιον Μῦρον,

1. Ἐννοεῖ τοὺς ἐκ Λατίνων Ὀρθοδόξους γενομένους, καὶ πάλιν ἐπιστρέφοντας εἰς τὸν Καθολικισμόν, οἱ ὅποιοι ἐγένοντο δεκτοὶ διὰ τοῦ Χρίσματος, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἔπρεπε νὰ ἀποκηρύξωσι τὴν Ὀρθοδοξίαν. Αἱ διατάξεις αὗται δεικνύουσιν ἔτι ἀπαξ τὸν φανατισμὸν καὶ τὴν μισαλλοδοξίαν τοῦ Λατινικοῦ κλήρου.

2. Περὶ τῆς ἀθλιότητος ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τοῦτε λατινικοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ Κλήρου, ἐν Κρήτῃ, τῆς ἀκαταστασίας τῶν ἱερῶν σκευῶν καὶ ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν ἀντικειμένων, περὶ τῆς ἐλεεινότητος καὶ ἀκαθαρσίας τῶν ἐκκλησιῶν, ὥστε νὰ εἶναι ἀνάγκη πολλάκις νὰ καθαρισθῇ ἰδιαιτέρως ἡ Ἁγία Τράπεζα διὰ νὰ τελεσθῇ Λειτουργία, περὶ τοῦ Ἁγίου Ἄρτου, ὅστις πολλάκις ἦτο σητόδρομος, καὶ κακῶς φυλασσόμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἢ τῇ οἰκίᾳ τῶν καπελλάνων καὶ Ἑλλήνων ἱερέων, χωρὶς κανδήλαν ἀναμμένην. Πολλάκις ἐγκαταλειπόμενος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀσθενοῦς, ἀν ἐτύχανε νὰ μὴ εἶναι λ.χ. εἰς κατάστασιν ὁ ἀσθενὴς νὰ μεταλάβῃ, κατὰ τὴν ὥραν ποῦ ἤρχετο πρὸς ταῦτο ὁ ἱερεὺς, ὅστις, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἐγκατέλειπε τὸν Ἅγιον Ἄρτον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀσθενοῦς καὶ ἀνεχώρει, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ θραδύτερον, ἀν δεδαίως ἐν τῇ μεταξύ δὲν τὸ ἐλησμόνει, καὶ μεταλάβῃ τὸν ἀσθενῆ. Περὶ πάντων τούτων γράφουσιν εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν οἱ Προβλεπταί τῆς νήσου, ἴσως κάπως ἐξωγκωμένως, ἀλλὰ μὲ θάσιν τὴν ἀλήθειαν. Τὸ αὐτὸ καὶ ὁ μετριοπαθέστερος καὶ εὐγενὴς Ἀρχιεπίσκοπος Γριμανῆς, ὁ ὅσον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐν Κρήτῃ ἀγαπηθεὶς, διὰ τὴν ἄνευ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς Ἑλληνας συμπεριφορᾶν του. Καὶ οὗτος περιγράφει τὰ ἴδια καὶ λαμβάνει τὰς ἰδίας μὲ τὰς ἐν λόγῳ συνόδου τοῦ Λάντο, διατάξεις κατὰ τὰ ἔτη 1601—1602, ὅπερ δεικνύει ὅτι μετ' ὅλα τὰ λαμβανόμενα μέτρα, τὸ κακὸν ἦτο ἀθεράπευτον. *Id. Museo Correr—Morosini 96 N. 34. Relazion Foscarini Bust. 78. Ordini di Daniel Barbarigo Duca di Candia, Relazioni 1567. B. 61 Relazion M. Cavalli 1573 B. 78 Rel. Zuane Mocenigo 1589 B' 79 καὶ ἄλλα-χοῦ. Idε καὶ E. Tea Saggio sulla storia religiosa di Candia dal 1590—1630. Venezia 1913 σ. 5 καὶ ἐξῆς.*

καὶ τὸ Ἐλαιὸν νὰ φυλάσσονται κεκλεισμένα καλῶς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, αἱ δὲ κλεῖδες νὰ φυλάσσονται ὑπὸ τοῦ καπελλάνου τῆς ἐβδομάδος καὶ τοῦ φύλακος τῆς ἐκκλησίας. Ἐν δὲ, ἐνεκεν ἀμελείας τούτων, ἤθελεν συμβῆ κακόν τι, νὰ τιμωρῶνται οὗτοι αὐστηρῶς.

Rubrica XVII.

Περὶ γάμου καὶ ἐποχῶν καθ' ὅς ἐπιτρέπεται οὗτος.

Ὁ ὄρθρος Δολφίνος: Ὁ γάμος πρέπει νὰ κηρύσσεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὑπὸ τοῦ Ἀρχιδιακόνου ἢ ἄλλου τεταγμένου πρὸς τοῦτο κληρικοῦ οὕτω: ὁ δεῖνα, υἱὸς τοῦ δεῖνα, νυμφεύεται τὴν δεῖνα, θυγατέρα τοῦ δεῖνα, κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἁγίας Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ὅθεν ἐάν τις ἤθελε νὰ ἀντεῖπη, ὀφείλει, ἐντὸς 8 ἡμερῶν, νὰ παρουσιασθῆ πρὸς τοῦτο, ἄλλως ὁ γάμος θὰ τελεσθῆ. Οὕτω νὰ δίδεται μικροτέρα προθεσμία, εἰ μὴ κατόπιν κανονικῆς ἀδείας τοῦ Ἀρχιερέως. Ὁ δὲ ἱερεὺς, ὅστις ἄνευ κηρύξεως, ἤθελεν εὐλογῆσαι γάμον ἢ μνηστείαν, νὰ τιμωρῆται δι' ἀργίας καὶ τριῶν ὑπερπέρων.

Περίοδοι, κατὰ τὰς ὁποίας ἀπαγορεύεται ἡ τέλεσις γάμου, κατὰ τοὺς κανόνας τῶν Ἁγίων Πατέρων, εἶναι αἱ ἑξῆς: Πρῶτον, ἀπὸ τῆς πρὸ τῶν Χριστουγέννων Κυριακῆς μέχρι τῆς ὀγδόης ἡμέρας μετὰ τὰ Θεοφάνια, συμπεριλαμβανομένης. Δεύτερον, ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τῆς τετάρτης ἐβδομάδος τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς μέχρι τῆς ὀγδόης τοῦ Πάσχα, συμπεριλαμβανομένης. Τρίτον, ἀπὸ τῆς τρίτης τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου, ἡ ὁποία καλεῖται ἡμέρα «delle Rogazioni», μέχρι τῆς ὀγδόης τῆς Πεντηκοστῆς, συμπεριλαμβανομένης. Ἐν δὲ συναφθῆ γάμος, κατὰ παράθεσιν τῶν διατάξεων τούτων, νὰ μὴ γίνωνται δεκτοὶ οἱ νυμφεῖοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν μέχρι προσφοράς ὀρισμένου δώρου², καὶ ὁ τελέσας τὸν γάμον ἱερεὺς νὰ τιμωρῆται δι' ἀργίας.

Φαντίνος Βαλαρέσος:

Ἐπειδὴ ἡ κακία αὐξάνει καθ' ἡμέραν, καὶ δὴ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, οἱ ὅποιοι χωρίζονται κατὰ τὸ ἔθος τῶν Ἑβραίων, ἐναντίον τῆς ἀλη-

1. Rogazioni: ἐλέγοντο τριήμεροι ἑορταί, μετὰ δεήσεων καὶ λιτανειῶν κατὰ συνέχειαν ἐπὶ 3 ἡμέρας τελοῦμεναι πρὸ τῆς Ἀναλήψεως καθ' ἕκαστον ἔτος, ὑπὲρ εὐετηρίας, δηλαδὴ εὐφορίας τῆς γῆς, καὶ καλῆς συγκομιδῆς τῶν καρπῶν.

2. Εἰς τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν, ὡς γνωστόν, πᾶν κώλυμα αἱρεται, καὶ πᾶσα παράθεσις καὶ ἁμαρτία συγχωρεῖται διὰ πληρωμῆς ὀρισμένου χρηματικοῦ ποσοῦ, καὶ δώρου, περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ ἐνταῦθα ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Οὐρσὸς Δολφίνος.

3. Οἱ Ἕλληνες τῆς νήρου παραλλήλιζονται πολλάκις μὲ τοὺς Ἑβραίους. Δι' ἀμφοτέρους δὲ ὑπῆρχον ἐνίστοτε ἐν Κρήνῃ κοινὰ δικαστήρια ἐπὶ Βαντα-

θείας τοῦ Εὐαγγελίου «ὅς ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω». Διὰ τοῦτο ὀρίζομεν ὅπως ἕκαστος τῶν ἐπισκόπων ἡμῶν φροντίξῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν του νὰ ἀποκόπτονται τῆς ἐκκλησίας, τὸσον τῶν Ἑλλήνων, ὅσον καὶ Λατίνων, οἱ θρασέως, ἀκρίτως καὶ αὐτοβούλως διαλύοντες τὸν γάμον των, μέχρις ὅτου ὁ οἰκείος ἐπίσκοπος πεισθῇ ἂν ἢ διάζευξις ἐγένετο κανονικῶς ἢ παρανόμως. Οἱ παραβάται ἱερεῖς νὰ τιμωροῦνται διὰ δέκα ὑπερπέρων. Περὶ δὲ τῆς διαλύσεως ἢ συνεχείας τοῦ οὕτω διαλυθέντος γάμου νὰ ἀποφαίνεται ὁ οἰκείος ἐπίσκοπος κατὰ τὸν νόμον.

Rubrica XVIII.

Περὶ ἐνταφιασμῶν.

Ὁρθὸς Δολφίνος:

Ἄν συμπέσῃ νὰ ἀποθάνῃ κανεὶς κατὰ τὴν Μ. Πέμπτην ἢ Μ. Παρασκευὴν ἢ Μ. Σάββατον, δεόν νὰ μεταφέρεται ὁ νεκρὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἢ μοναστήριον, καὶ ἐκεῖ νὰ ἀναγινώσκηται μᾶλλον παρὰ νὰ ψάλληται ἢ νεκρώσιμος ἀκολουθία, χωρὶς λειτουργίαν καὶ χωρὶς κωδωνοκρουσίας. Οἱ δὲ παραβάται νὰ τιμωροῦνται αὐστηρῶς ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου.

Φαντῖνος Βαλαρόσος:

Νὰ μὴ ἐπιτρέπηται ἐκκλησιαστικῶς ὁ ἐνταφιασμὸς νεκροῦ, ὅστις δὲν ἐξομολογήθῃ ἐντὸς ἔτους ἢ τοῦλάχιστον δὲν ἐκοινωνήσῃ τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων κατὰ τὸ Πάσχα, ὅπως ὀρίζουσιν οἱ κανόνες τῶν Ἁγίων Πατέρων. Νὰ ὑποχρεοῦται δὲ ὁ καπελλάνος ὁ μεταδίδων τὰ Ἀχραντα Μυστήρια νὰ ἐξακριβώνῃ τὴν ἀλήθειαν, ἄλλως νὰ τιμωρῆται διὰ στέρσεως τῆς καπελλανίας του.

Ὁ ἴδιος:

Μερικοὶ, βαπτισμένοι κατὰ τὸ ἡμέτερον λατινικὸν δόγμα, ἀγαθὰ πτίζονται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων παπάδων. Οὕτως ἀποθνήσκουσιν ἐν τῇ ἀμαρτήματι τούτῳ κολασμένοι, ἀφοῦ ἐξομολογηθῶσιν εἰς Ἑλληνας ἱερεῖς καὶ μεταλάβωσιν, ἐνταφιαζόμενοι ὑπὸ Ἑλλήνων ἱερέων κατὰ τὸ ἐλληνικὸν δόγμα, κατὰ παράβασιν τῆς Καθολικῆς πίστεως καὶ ἐναντίον τῆς τάξεως τῆς Ἁγίας Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ὅθεν, πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ διατάσσομεν, ὅπως ἕκαστος τῶν ἐπισκόπων φροντίξῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν του νὰ μανθάνῃ τοὺς παραβάτας, τοὺς ὁποίους καὶ νὰ νουθετῇ ἐπιμελῶς καὶ παρακινῇ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν καθολικράτειαν. Ἄλλ' ὅτι τὰ διαζύγια ἦσαν δυστυχῶς καὶ τότε συνηθέστατα, ταῦτα εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας.

κὴν πίστιν καὶ τὸ λατινικὸν δόγμα, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναγνωρίζουσιν ὅτι ἐβαπτίσθησαν καὶ ἐχρίσθησαν. Ἐὰν δὲ οὗτοι ἤθελον ἀρνηθῆναι τὰ ἐπιστρέψωσι, τότε νὰ ἀποκόπτονται ἐκ τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς ἐκκλησίας ζῶντες, ἀποθνήσκοντες δὲ νὰ μὴ τυγχάνωσιν οὔτε ἑλληνικοῦ, οὔτε λατινικοῦ ἐνταφιασμοῦ. Οἱ δὲ παπᾶδες, οἱ ὅποιοι ἐν γνώσει τῶν ἠθελον μεταδόσει τὰ Ἐχράντα Μυστήρια εἰς τοιοῦτους ἡμετέρους Λατίνους, ἢ ἀποθνήσκοντες ἤθελον ἐνταφιάσει, νὰ καταδικάζωνται εἰς χρηματικὴν ποινὴν 25 ὑπερπέρων καὶ νὰ γίνωνται ἄργοι, μέχρι ὅτου δώσωσιν ἱκανοποίησιν διὰ τὴν προσβολήν¹.

Ἐὸ ἴδιος:

Μερικοὶ ἁμαρτωλοὶ, συνήθως οἱ τοκογλύφοι καὶ οἱ μοιχοὶ προσποιούμενοι μετάνοιαν καὶ συντριβὴν καρδίας μεταλαμβάνουσι τῶν Ἐχράντων Μυστηρίων, διὰ νὰ ἐξαπατήσωσι τὴν ἐκκλησίαν καὶ τύχωσιν ἐκκλησιαστικῆς ταφῆς, ἐν περιπτώσει θανάτου, ἐνῶ πράγματι ἐμμένουσιν εἰς τὴν κόλασιν. Ὅθεν, πρὸς περιορισμὸν τοῦ κακοῦ, ὀρίζομεν, μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῆς Ἁγίας συνόδου, ὅτι καὶ ἂν ἀποδειχθῆ κατὰ τὸν θάνατον αὐτῶν ὅτι πράγματι δὲν μετενόησαν, καὶ δὲν ἐπέστρεψαν οἱ τοκογλύφοι τὰ παρανόμως εἰσπραχθέντα καὶ οἱ μοιχοὶ, ὅτι δὲν ἐδιόρθωσαν τὸν γάμον τῶν, καὶ ὅτι ὑποκριτικῶς μόνον ἐκοινωνήσαν τῶν Ἐχράντων Μυστηρίων παρὰ πάντα ταῦτα, νὰ ἐπιτρέπεται νὰ ἐνταφιάζωνται οὕσης τῆς ὑποκρισίας τῶν ταύτης, μᾶλλον πρὸς κόλασιν παρὰ πρὸς σωτηρίαν.

1. Ὁ ἴδιος Λατίνος Ἀρχιεπίσκοπος, Φαντίνος Βαλερέσος, διέτασεν εἰς τοὺς ἐπισκόπους του καὶ πρεσβυτέρους, ὡς ἐλέχθη ἄνωτέρω, νὰ δέχωνται ἐλευθέρως τοὺς προσερχομένους εἰς τοὺς κόλπους τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς σωτηρίαν τῆς ψυχῆς των, ἀφοῦ ἀποτύσωσι τὴν Ὀρθοδοξίαν, κατὰ τοὺς περὶ «σχισματικῶν» κανόνας τῶν Λατίνων Ἁγίων Πατέρων, «πρὸς δόξαν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας». Ἐνταῦθα, ἀντιθέτως, ἀπειλεῖ δι' ἀφορισμοῦ, τοὺς εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν προσερχομένους Λατίνους, οἱ ὅποιοι, φαίνεται, ὅτι ἐγένοντο δεκτοὶ δι' ἀνιμβατισμοῦ, καὶ ἀπέθνησκον κολασμένοι. Οἱ τοιοῦτοι, ζῶντες, ἔπρεπε νὰ ἀποκόπτονται τῆς Ἑλληνικῆς, καὶ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, ἂν δὲν ἐπέστρεψον εἰς τὴν Λατινικὴν θρησκείαν. Ἀποθνήσκοντες δὲ, νὰ μὴ τυγχάνωσιν, οὔτε παρὰ τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας, οὔτε παρὰ τῆς ἄλλης συγχωρήσεως ἢ ἐνταφιασμοῦ. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἱερεῖς, οἱ δεχόμενοι τοὺτους εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν καὶ μεταλαμβάνοντες αὐτοὺς τῶν Ἐχράντων Μυστηρίων ἢ ἐνταφιάζοντες αὐτοὺς ἀποθνήσκοντας νὰ γίνωνται ἄργοι καὶ τιμωροῦνται διὰ χρηματικῆς ποινῆς, ἢ ὅποια δὲν ἔλειπε ποτὲ ἀπὸ τὰς ἐπιβαλλομένας τιμωρίας ὑπὸ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας.

Rubrica XIX.

*Περὶ Μοναζουσῶν γυναικῶν
καὶ ἄλλων θρησκευτικῶν προσώπων.*

Μάρκος Ἰουστινιάνης:

Ὅριζομεν ὅπως αἱ Μοναχαὶ προσλαμβάνονται ὑπὸ τῆς Ἡγουμένης. Κατ' ἀρχὰς ὡς δόκιμα, ἀν' δὲ εὐδοκίμησῃσι, νὰ κείρωνται Μοναχαὶ μετὰ ἐν ἔτος ἀπὸ τῆς προσλήψεως των. Μοναχή, ἢ ὁποία, ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς προσλήψεώς της, δὲν καρεῖ, νὰ ἐκπίπτῃ καὶ ἐκπέμπεται τῆς Μονῆς, νὰ προσλαμβάνεται δὲ ἄλλη. Ἐπίσης δατάσσομεν ὅπως, αἱ κεκαρμέναι καὶ τὸν ἕρκον δώσασαι Μοναχαί, διάγωσι ἀσκητικὸν βίον, κεκλεισμέναι εἰς τὰ Μοναστήρια, ὁπόθεν νὰ μὴ δύνανται νὰ ἐξέλθωσι, ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ οἰκείου Ἐπισκόπου, Ἡ ἀδεια δὲ νὰ μὴ χορηγηταὶ ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου¹. Οὐδεὶς λαϊκὸς ἢ κληρικὸς νὰ εἰσέρχεται εἰς τὰ γυναικεῖα Μοναστήρια, ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ, ἄνευ εὐλόγου αἰτίας, καὶ δι' ἀδείας τοῦ οἰκείου Ἐπισκόπου.

Φαντῖνος Βαλαρέσος:

Οἱ Κληρικοὶ νὰ μὴ δύνανται, νὰ γίνωνται ἐπίτροποι ἢ ἐκτελεσταὶ διαθηκῶν, εἰ μὴ, δι' ἐδικῆς ἀδείας τοῦ οἰκείου Ἐπισκόπου, καὶ νὰ ὑποχρεοῦνται νὰ ἀποδίδωσι πλήρη μερίδα ἐκ τῆς διαθήκης εἰς τὸν Ἐπίσκοπον, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν περιφέρειαν ἀνήκει ἡ διαθήκη. Ἐν δὲ ἀνακαλυφθῇ, ὅτι ὁ ρηθεὶς Κληρικὸς κατεχράσθη τῶν καθηκόντων του

1. Αἱ Συνοδικαὶ αὗται διατάξεις, πιστοποιοῦσι πλήρως, τὰ ὑπὸ τῶν Προβλεπτῶν τῆς νήσου, περὶ Μοναζουσῶν τῶν λατινικῶν γυναικειῶν Μοναστηρίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Αὗται ἦσαν, κατὰ τὰς ἐκθέσεις τῶν Προβλεπτῶν πρὸς τὴν Γερουσίαν τῆς Βενετίας, κακοήθεις, ἄκρομοι, ἄτακτοι καὶ ἀτίθασοι, ἐγκαταλείπουσαι παλλάκις τὸ Μοναχικὸν σχῆμα, ἵνα ἐπιστρέψωσι εἰς τὰς οἰκίας των καὶ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὰ ἐγκόσμια καὶ τὰς ἀπολαύσεις τοῦ βίου. Ἐπεὶ δὲ ἐκ τούτου, ἐκ Βενετίας εὐσεβεῖς Μοναχαί, διὰ νὰ χρησιμεύσωσι ὡς παράδειγμα, Ἐνεκεν δὲ τοῦς κακοήθους τούτου βίου καὶ τῆς διαγωγῆς των, δὲν ἐπέτρεπον οἱ εὐγενεῖς τῆς νήσου εἰς τὰς θυγατέρας των νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὰ Μοναστήρια ταῦτα. Μόνον δὲ κατὰ τὸ 1600 ἱδρυσεν ἐν Ἡρακλείῳ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Γρμάνης, τάγμα Καποσίανων Μοναζουσῶν ἐκ τῶν εὐγενῶν γυναικῶν, τὸ ὁποῖον ἐπράξιεν χρηματικῶς ὁ Προβλεπτὴς Φαλιέρος (Βλέπε U. A. S. Relaz, Capitou, Candia, B, 81)

ὡς ἐκτελεστοῦ, νὰ ἀφαιρῶνται παρ' αὐτοῦ ἢ διαχειρίσις καὶ νὰ καταδικάζεται εἰς ἀπόδοσιν τῶν καταχρασθέντων ¹.

Ἐπίσης :

Οἱ τοῦ Μοναχικοῦ Σχήματος Κληρικοὶ καὶ αἱ Μοναχαί, νὰ μὴ δύνανται νὰ παρίστανται ὡς ἀνάδοχοι εἰς τὰς βαπτίσεις, ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ ².

Ἐπίσης :

Εἶχε ληφθῆ διατάξεις νὰ ἀφορίζονται οἱ Κληρικοὶ, οἱ παρ' ἐνορίας ³ ἐξομολογοῦντες καὶ μεταδίδοντες τὴν θεῖαν Κοινωνίαν. Ἐν τούτοις, αὐξάνει ἡ ἀταξία, καὶ μετ' αὐτῆς, ἡ διαφθορά, πρὸς σκάνδαλον καὶ ἀκαταστασίαν καὶ αὐτῶν τῶν Κληρικῶν καὶ ψυχικὴν βλάβην τῶν ἐνοριτῶν. Ὅθεν, πρὸς περιφρούρησιν τῶν ἐνοριακῶν δικαιωμάτων, διατάσσομεν ὅπως, οἱ Προεστοί, ὅταν παρουσιάζωσι εἰς τὸν οἰκεῖον Ἐπίσκοπον, κατὰ τὰ εἰωθότα, τοὺς ἐξομολογητὰς καὶ ἐφημερίους, παραγγέλλωσι, μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου, εἰς αὐτούς, ὅτι δὲν δύνανται ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ, νὰ ἐξομολογῶσι καὶ μεταδίδωσι τὴν θεῖαν Κοινωνίαν εἰς ξένην ἐνορίαν. Νὰ συμβουλευῶσι δὲ τὸν λαὸν νὰ ἀποτείνεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἐνορίας του διὰ τὴν ἐξομολόγησιν καὶ θεῖαν Μετάληψιν.

Ἐκτακτοὶ διατάξεις.

Ἡμεῖς, Φαντίνος Δάνδολος, χάριτι θεῆς Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἀποστολικῆς Ἐδρας Κρήτης καὶ Ἀποστολικὸς Λεγάτος, εἰρήνη καὶ εὐλογία πρὸς πάντας, παρὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

1. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα ὁμοίων διατάξεων, ἐσοφίσθη ὁ Ἐπίσκοπος Τήνου ὡς εἰπομεν ἀνωτέρω, τὸν εὐφυῆ τρόπον, ὅπως κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαθηκῶν καὶ διανομὴν τῆς περιουσίας τοῦ ἀποθανόντος εἰς τοὺς κληρονόμους, πολλαπλασιάσθη τὰ θέκατα, τὰ ὅποια ἐλάμβανε, τὴν «πλήρη μερίδα ἐκ τῆς διαθήκης» ὡς διατάσει ἐνταῦθα ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Βαλαρέσσος, τὴν ὅποίαν εἶδει, ὁ ἐκτελεστής τῆς διαθήκης Κληρικός, νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν οἰκεῖον Ἐπίσκοπον.

2. Ὅμοιοι Ἐκκλησιαστικαὶ διατάξεις ὑπάρχουσι καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ, ἐνθα ἀπαγορεύονται «συντεκνιῆς» καὶ «κουμπαριῆς» εἰς τοὺς Κληρικούς ἀλλ' αἱ διατάξεις αὗται παραβιάζονται, οὐχὶ δὲ σπανίως, ἀνωθεν.

3. Τὸ αἰώνιον ζήτημα τῶν παρ' ἐνορίαν ἱεροπραξιῶν, τὸ ὅποion ὑφίσταται εἰς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ φέρῃ, δι' ὅλων τῶν αἰώνων, τὴν ἀταξίαν! Δικαίως ὁθεν ἐλαμβάνοντο αἱ ἀνωτέρω αὐστηραὶ διατάξεις ἐν Κρήτῃ ὑπὸ τῶν συνόδων. Ἐν Αὐστρίᾳ ὑπάρχει νόμος τοῦ Κράτους, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Μοναρχίας, διατηρηθεὶς καὶ ἐπὶ Δημοκρατίας, διὰ τοῦ ὁποίου ρυθμίζονται αἱ παρ' ἐνορίαν ἱεροπραξίαι, καὶ δῆ, ὁ γάμος, ἡ βάπτισις καὶ ἡ κηδεῖα.

Ἐπιθυμοῦντες νὰ συντείνωμεν εἰς σωτηρίαν τῶν ψυχῶν, περὶ τῶν ὁποίων θὰ δώσωμεν λόγον ἐν τῇ ἐσχάτῃ παρουσίᾳ, καὶ θέλοντες νὰ μεταρριθμίσωμεν ἐπὶ τὰ κρείττω τὰ ἦθη τῶν πιστῶν χριστιανῶν πληροφορηθέντες δέ, ὅτι κατὰ τὰς κηδείας τῶν νεκρῶν, τηροῦνται μερικὰ ἦθη, παρά τε τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων χριστιανῶν, τὰ ὅποια φαίνεται ὅτι κατακρίνουσιν ἀρκετὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀλλόθρησκοι, πολὺ δὲ περισσότερον θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποφεύγωσιν αὐτὰ οἱ χριστιανοί, οἱ ὅποιοι ἔχουσιν ἀσφαλῆ ἐλπίδα περὶ τῆς ἀληθοῦς αἰωνίας ζωῆς καὶ περιμένουσιν τὴν κοινωνίαν μετὰ τῶν ἀγίων: Ὅτι δηλαδὴ, πρῶτον, κατὰ τὰς κηδείας ἔνθα πρέπει πάντες μετ' εὐλαβείας νὰ ἐπικαλούμεθα τὴν εὐσπλαγγίαν τοῦ Κυρίου ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τῶν κεκοιμημένων—προσκαλοῦνται μυρολογήτριαι, μᾶλλον πρὸς ματαιοδοξίαν καὶ ἐπίδειξιν, παρά πρὸς εὐσέβειαν, αἱ ὅποιοι λυσίκομοι καὶ μυρολογοῦσαι, προκαλοῦσιν ἀβεβαιότητα καὶ ἀπελπισίαν πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπαγγελθεῖσαν ἀνάστασιν καὶ αἰώνιον ζῶν καὶ δόξαν. Ὅτι, δεύτερον, τὸ λείψανον τῶν νεκρῶν γυναικῶν, ἀντὶ νὰ εἶναι ἐνδεδυμένον κατὰ τρόπον ὥστε, νὰ δεικνύῃ μετάνοιαν καὶ ἐπισύρῃ τὴν εὐσπλαγγίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεταφέρεται εἰς τὸν τάφον, μὲ ὕλας τὰς κοσμικὰς ματαιοδοξίας, καὶ πρᾶγμα ἀπεχθές, μὲ ξένα πρόσθετα τεχνητὰ μαλλιά. Ὅτι, τρίτον, ἐναποτίθεται ἐντὸς τοῦ τάφου τῶν νεκρῶν χρυσός, ἄργυρος, μαργαρίται ἢ ἄλλα πολύτιμα ἐνδύματα καὶ ἄλλα ἀντικείμενα, αἰτία συχνῶν τυμβωρυχιῶν, ἐνῶ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ δίδωνται ταῦτα ἐλεημοσύνη εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ καταπραῦνεται ἡ θεία δικαιοσύνη, ἀντὶ νὰ προκαλῆται οὕτω ἡ θεία ὀργή.

Θέλοντες λοιπὸν νὰ προβλέψωμεν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν εἰς ἡμᾶς ἐμπεπιστευμένων ψυχῶν, μὲ τὴν θέλησιν καὶ συγκατάθεσιν τοῦ γενναίου στρατιώτου Κυρίου Ἀνδρέα Δονᾶ, Μεγαλοπρεποῦς Δουκὸς Κρήτης, καὶ τοῦ ἀξιοτίμου αὐτοῦ Συμβουλίου, ἐνδιαφερομένων διὰ τὸ κοινὸν καλόν, ὀρίζομεν ὅπως εἰς τὸ ἐξῆς, ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ εἰς τοὺς παραβάτας, μηδεὶς Λατῖνος ἢ Ἑλληὴν νὰ τολμᾷ νὰ προσκαλῆ εἰς τὰς κηδείας, οὔτε νὰ δεχθῇ μυρολογητρίας. Οὔτε νὰ μεταφέρουσι πρὸς κη-

1. Αἱ κηδεῖαι τῶν νεκρῶν ὑφίσταντο τὴν ἐπιρροὴν τῶν Ἀνατολικῶν ἔθνων. Συνηθίζετο νὰ μεταφέρονται αἱ γυναῖκες εἰς τὰ κοιμητήρια εἰς ἀνοικτὸν φέρετρον καὶ λυσίκομοι. Εἰς δὲ τὰς κηδείας ἐκαλοῦντο, ὡς εἰς τὴν Ἀρχαίαν Ἑλλάδα, μυρολογήτριαι· ἐντὸς δὲ τῶν τάφων ἔθετον χρυσόν, κοσμήματα καὶ ἄλλα πολύτιμα ἀντικείμενα. Ὡς ἐκ τούτου, συχνόταται αἱ τυμβωρυχίαι. Πρὸς καταπολέμησιν λοιπὸν τοῦ κακοῦ αἱ ἄνω διατάξεις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, τῇ βοήθειᾳ καὶ τῆς Κυβερνήσεως.

δείαν τὰς νεκρὰς λυσικόμους καὶ μὲ ἐνδύματα ἐπιδείξεως καὶ ματαιοδοξίας, ἀλλ' εὐπρεπῶς ἐνδεδυμένας. Ἐπίσης διατάσσομεν νὰ καλύπτεται διὰ καλύμματος ἡ κεφαλὴ τῆς νεκρᾶς καὶ νὰ μὴ φαίνωνται αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς τῆς, κατὰ τὰς διατάξεις Πέτρου καὶ Παύλου τῶν Ἀποστόλων. Ἐπίσης οὐδεὶς νὰ τολμᾷ, ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ, νὰ θέτῃ ἐντὸς τοῦ τάφου τῶν νεκρῶν, χρυσόν, ἄργυρον ἢ ἕτερόν τι τιμαλφές, ἰδίως ἐνδύματα μεταξωτά.

Ὅρίζομεν ἀπὸ σήμερον ὅπως πάντες οἱ Κληρικοί, Λατῖνοι καὶ Ἑλληγες ἀπόσχωιν ἀπὸ τοιαύτας κηδεύας καὶ μνημόσυνα¹, ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ, ἀπὸ τὸν ἑποῖον νὰ μὴ δύναται νὰ λυθῇ, εἰ μὴ διὰ ραντισμοῦ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου.

Σύστασις ἑνδεκα Ὑποκανονικῶν.

Ἐπιθυμοῦντες, λέγει ὁ Γερόλαμος Λάντος, νὰ προσελκύσωμεν τοὺς νέους εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας, διὰ νὰ μὴ στερηθῆται αὕτη τοῦ λοιποῦ διακόνων, καὶ δὴ, κατὰ τὰς νυκτερινὰς Ἀκολουθίας, εἰς τὰς ὁποίας προσέρχονται τόσον ὀλίγοι ἱερεῖς, ἀποφασίζομεν, μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῆς συνόδου ταύτης, τὴν σύστασιν καὶ ἀπὸ σήμερον δημιουργοῦμεν ἑνδεκα Ὑποκανονικοὺς εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπικὴν μας ταύτην Ἔδραν. Μεταξὺ δὲ τούτων εἶναι ὁ Decano, ὁ Prepositus καὶ ἑννέα Κανονικοὶ τῆς Ἐκκλησίας μας, εἰς τοὺς ὁποίους δεόν νὰ δίδεται ὁ συνήθης μισθὸς τῶν Βικαρίων, καὶ νὰ λαμβάνωσιν οὗτοι μέρος εἰς τὰς συνεδριάσεις καὶ τὰς ἀκολουθίας καὶ λιτανείας κατὰ τὴν τάξιν, ἐρχόμενοι κατόπιν τοῦ Ἀρχidiaκόνου. Ἐκαστος δὲ τούτων νὰ ἔχῃ ἐν παρεκκλήσιον ἐν τῇ Ἀρχιεπισκοπικῇ μας περιοχῇ. Ἐν περιπτώσει δὲ χηρείας Κανονικάτου τινός, νὰ ἐκλέγεται τις ἢ ἐκ τῶν ἀξιωματούχων ἢ ἐκ τῶν Ὑποκανονικῶν τούτων. Νὰ τελῶσιν οὗτοι τὰς λειτουργίας, τὰς μὴ πανηγυρικάς, οὔτε Κυριακάτικας, καὶ νὰ ὑποχρεοῦνται νὰ

1. Αἱ διατάξεις αὗται ὠρίσθησαν καὶ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Τίτου ἐν Ἡρακλείῳ τὴν 2 τοῦ μηνὸς Ἰουλίου 1446, δεκάτης Ἰνδικτιῶνος, ὁπότε πράγματι ἦτο Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης ὁ Φαντίνος Λάνδολος ἢ Φαντίνος Β'. ὡς γράφουν οἱ χρονογράφοι, ἐταξινομήθησαν δὲ ὡς ἕκτακτοι διατάξεις εἰς τὰς συνόδους τοῦ Λάντου. Αἱ ἴδιαι δὲ διατάξεις εἶχον ἀποφασισθῆ ἀκόμη πρότερον ὑπὸ τοῦ «Συμβουλίου τῶν Ὁσιωτάτων Πατέρων, ὑποκειμένων τῇ εἰρημένῳ Κυρίῳ Ἀρχιεπισκόπῳ καὶ δὴ τοῦ Ἰωάννου, Ἐπισκόπου Μυλοποτάμου, Γενικοῦ Βικαρίου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κρήτης. Τ. Χερρονείας. Ἀντωνίου, Ἀρίου, καὶ τοῦ Ἐπισκόπου Ἱεραπέτρας» καὶ ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς Συμβουλίου τῶν Κανονικῶν Κρήτης. πάντων ἁμαῦ ἐπὶ τούτῳ συναλεθόντων».

προσέρχονται ἀνελλιπῶς εἰς τὰς ἡμερινὰς καὶ νυκτερινὰς Ἀκολουθίας, ἐπὶ ποινῇ τιμωρίας, στερήσεως τοῦ Ἑποκανονικάτου.

Σύστασις Κολλεγίου¹.

Συνιστῶμεν ἐπίσης, λέγει ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Λάντος, μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῆς συνόδου ταύτης, Κολλέγιον, τοῦ ὁποίου τὴν συντήρησιν ἐπιφυλάσσομεν πρὸς Ἑμᾶς καὶ τοὺς διαδόχους μας. Εἰς τὸ Κολλέγιον δὲ τοῦτο, θὰ φοιτῶσιν οἱ παῖδες τῶν Κληρικῶν, κατὰ προτίμησιν τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ εὐσεβεστέρων καὶ θὰ ἐκπαιδεύωνται εἰς τὰ Γράμματα καὶ τὰ Ἐγκύκλια μαθήματα, καὶ μετὰ τὸ πέρασ τῶν σπουδῶν τῶν, θὰ ἐκλέγωνται Ἑποκανονικοί. Διὰ τὸ μὴ λησμονηθῶσι δέ, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, αἱ συνοδικαὶ αὐταὶ διατάξεις, τὰς ὁποίας τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καθώρισεν ἡ ἁγία αὕτη σύνοδος, ὀρίζομεν τῇ συναινέσει ταύτης, ὅπως ὁ ἡμέτερος Βικάριος συναθροίξῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, τὴν πρώτην Κυριακὴν ἐκάστου μηνὸς ὄλους τοὺς Κληρικούς, καὶ ἀναγινώσκῃ εἰς αὐτοὺς τὰς συνοδικὰς ταύτας ἀποφάσεις, διὰ τὸ γνωρίζωσιν οὗτοι, ὑπὸ ποίους ὄρους καὶ κανόνας, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ζῶσιν ἐν τῷ ἀμπελῶνι τοῦ Κυρίου. Ἐν δέ, δὲν ἐπαρκέσῃ ἡ πρώτη αὕτη ἡμέρα, διὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν κανονισμῶν νὰ ἐξακολουθῇ αὕτη κατὰ τὰς ἐπομένους ἡμέρας μέχρι τέλους. Ἐν δὲ ὁ Βικάριος παραμελήσῃ τοῦτο, νὰ τιμωρῆται.

Οἱ Ἕλληνες καὶ συνοδικαὶ αὐταὶ διατάξεις

Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες, προσθέτει ὁ Λάντος, πρέπει νὰ τηρῶσιν πιστῶς ὅσα ὁμοφώνως ἐθεσπίσθησαν ἐν τῇ οἰκουμενικῇ συνόδῳ τῆς Φλωρεντίας², χάριν τῆς εἰρήνης καὶ τὰ θεσπίσματα ταῦτα δὲν ἐπροκάλεσαν ποτὲ σκάνδαλα· ὀρίζομεν συνοδικῶς ὅπως, ὁ Πρωτοπαπᾶς τῆς πόλεως ταύτης Ἡρακλείου, ἀναγινώσκῃ δημοσίᾳ, τοῦλάχιστον δύο φορές τὸ ἔτος, εἰς τὴν Καθεδρικὴν Ἐκκλησίαν ἢ τὴν τοῦ Ἁγίου Μάρκου³, ὅπου οὗτος ἔκρινε καταλληλότερον, τὰ διατάγματα τῆς συνό-

1. Εὐθὺς κατωτέρω θὰ κάμωμεν λόγον περὶ Σεμιναρίων καὶ Κολλεγίων, περὶ τῶν ὁποίων τόσος γίνεται λόγος ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν τῆς ἐποχῆς, χωρὶς νὰ γίνῃ πράγματι σοβαρὸν τι ἢ ἄξιον λόγου ἐν Κρήτῃ.

2. Τὴν ψευδοσύνοδον τῆς Φλωρεντίας καλοῦσιν οἱ Παπικοὶ Οἰκουμενικὴν σύνοδον! Καὶ τὰς ληστρικὰς αὐτῆς ἀποφάσεις, ὅτι δῆθεν ἐλήφθησαν «ὁμοφώνως» ἐνῶ εἶναι γνωσταὶ αἱ στερήσεις, αἱ κακουχίαι καὶ οἱ ἐκδασμοί, οὓς ὑπέστησαν οἱ Ἕλληνες ἐκ μέρους τῶν Λατίνων, ἀπεκηρύχθησαν δὲ καὶ αἱ δῆθεν ὁμοφώνως ληφθεῖσαι κακόδοξοι ἀποφάσεις.

3. Πρέπει νὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινα καὶ περὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἐν Κρήτῃ: Αὕτη ἰδρύθη τὸ 1239, διὰ Παπικῆς Βούλας Γρηγορίου ΙΧ,

δου ταύτης. Κατ' ἴδιαν δέ, εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἐκκλησίας, ὁ ἴδιος Πρωτοπαπᾶς, νὰ ἀναγινώσκη ταύτας εἰς τὸν λαόν, τὴν πρώτην Κυριακὴν ἐκάστου μηνός, ὅπως διδάσκωνται οἱ ἄνθρωποι πῶς πρέπει νὰ ζῶσιν καὶ μὴ ἀπόλυνται ἕνεκα ἀγνοίας.

Αἱ προειρημέναι ἀποφάσεις ἐλήφθησαν καὶ ἐπεκρῶθησαν εἰς τὰς γενικὰς συναθροίσεις τῶν εἰρημένων Πατέρων, κατὰ τὰς 3 προαναφερθεῖσας γενικὰς συνεδρίας, τὰς λαβούσας χώραν εἰς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Τίτου, κατὰ τὸν προαναφερθέντα τρόπον καὶ τάξιν δηλαδὴ, τὴν πρώτην, τρίτην καὶ πέμπτην Ὀκτωβρίου, παρόντος ἐμοῦ Γεραλάμου Λάντου, χάριτι θεῆα, Ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἁγίας Ἀρχιεπισκοπῆς Κρήτης. Διατάσσομεν δέ, μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῆς ἁγίας ταύτης συνόδου, ὅπως αἱ συνοδικαὶ αὐταὶ ἀποφάσεις τηροῦνται ἀπαρabiάστως εἰς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κρήτης. Διατάσσομεν ἀκόμη, ὅπως πάντες οἱ Προεστοὶ προμηθευθῶσι ἀντίτυπον τῶν συνοδικῶν τούτων διατάξεων, διὰ τὰς ἐκκλησίας των, ἐντὸς 3 μηνῶν, καὶ φροντίζωσιν ὅπως, οὐδεὶς ἄλλος Κανονισμὸς, πλὴν τούτου, τηρῆται πιστῶς εἰς τὰς ἐνορίας των. Δηλοῦμεν, ἐν τούτοις, ὅτι ἕκαστος τῶν Ἐπισκόπων ἡμῶν, δύναται ἐν τῇ ἰδίᾳ Ἐπαρχίᾳ, νὰ ὀρίζῃ μετὰ τοῦ Συμβουλίου του, ἕτι ἤθελεν κρίνη δίκαιον καὶ τίμιον καὶ μὴ

παραχωρηθεῖσας πρὸς τοὺς φεουδάρχας τοῦ Ἡρακλείου. Ἦτο ἀπομίμησις τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῆς Βενετίας, καὶ ὡς καὶ ἐκεῖνος ἀπὸ τὸν Δόγη, οὕτω καὶ οὗτος ἀπὸ τὸν Δοῦκα τῆς Κρήτης, ἐξαρτώμενος. Ὁ Δοῦξ διώριζε τὸν Priimicerio, ὡς ἐλέγετο ὁ Πρωθιερεὺς τοῦ Ναοῦ καὶ ὁ Δοῦξ ἦτο Πρόεδρος καὶ ὁ Οἰκονόμος τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην ἀνελάμβανον οἱ Magistrati ὑπηρεσίαν καὶ ἔδιδον τὸν ὄρκον. Παρίσταντο οὗτοι 3 τῆς ἐβδομάδος εἰς τὴν λειτουργίαν. Ἐκεῖ ἐγένοντο αἱ τελεταὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Δόγη καὶ αἱ πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ ἐκεῖ ἐνταφιάζοντο οἱ Δοῦκες καὶ Γενικοὶ Καπιτάνοι. Οὕτω, διὰ τοὺς ἀποίκους Βενετοῦς, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἐν Κρήτῃ, ἀντεπροσώπευεν τὸν ἐνωτικὸν δεσμόν, μὲ τὴν πέραν τῆς θαλάσσης γῆν (Βενετίαν) καὶ συγχρόνως ἐπικύρωσιν ἀνεξαρτησίας ἀπὸ τὰς Ἐκκλησιαστικὰς Ἀρχάς, διὰ τοῦτο οἱ Βενετοὶ τὸν εἶχον περὶ πολλοῦ. Ἡ τύχη ὁμως δὲν ἀντεπεκρίθη εἰς τὴν ἀφασίωσιν των ταύτην. Ὁ σεισμὸς τοῦ 1309 καὶ μεταγενέστεροι, ἐπίσης καταστρεπτικοὶ τοῦ XVI αἰῶνος, σχεδὸν τὸν κατέστρεψαν. Ἡ Κυβέρνησις Κρήτης τὸν ἐπεσκέυασεν δις, ἀλλὰ φαίνεται πῶς αἱ ἐπισκευαὶ δὲν ἦσαν σταθεραί. Οὕτω κατὰ τὸ 1600, εὗρισκετο ἀκόμη εἰς ἀξιοθρήνητον κατάστασιν καὶ εἰσῆρχοντο τὰ ὕδατα ἀπ' ὅλα τὰ μέρη. Περὶ τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἴδε Gerola, M. U. τόμ. I: σελ. 17, 21 T'a ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 3. Predelli, Regesti dei Commemoriali, Venezia 1876-96 Bolla piccola di Gregorio IX al Vesco-vodi Gerapetra perche conceda ai Veneziani la collocazione della prima pietradella chiesa di S. Marco in Candia.

ἀντικείμενον εἰς τοὺς κανόνας τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τὰς διατάξεις τῶν ἡμετέρων τούτων συνόδων. Ὅθεν ἀπαγορεύεται εἰς οἰουδήποτε νὰ παραβαίνη, ἔστω καὶ κατὰ κεραίαν, τὰς συνοδικὰς ταύτας διατάξεις. Ἄν δέ τις, πράξῃ τοῦτο, νὰ ἔχῃ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου καὶ τοῦ Πάτρωνος τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας Τίτου.

Ἔτος ἀπὸ τοῦ Κυρίου 1467 ἔτος γγ τοῦ Ποντιφικατοῦ τοῦ Ἁγιωτάτου Πατρὸς ἡμῶν ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ, Παύλου τοῦ Β', Ἰπάτου Ποντιφικος.

Σεμινάρια καὶ Κολλέγια.

Πολλάκις γίνεται λόγος διὰ Φροντιστήρια πρὸς μόρφωσιν τῶν Κληρικῶν ἐν Κρήτῃ, ἀλλ' ἐν τῇ πραγματικότητι, δὲν ἐγένετο σχεδὸν τίποτε. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Βαρβαρίγου (1567), αἰσχος ἐδάρυνε τοὺς Καθολικοὺς Ἑλληνας Κληρικοὺς τῆς νήσου. Δὲν εὐρίσκετο Καθολικὸς Κληρικὸς ἀξίος τοῦ ὀνόματος τοῦ Κολλεγίου τοῦ Βησσαρίωνος καὶ τοῦ κύρους, τὸ ὁποῖον ἤθελε νὰ ἐξασκήσῃ ἐν τῇ νήσῳ τὸ Κολλέγιον τοῦτο. Ὁ ἰδρυτὴς αὐτοῦ (Βησσαρίων)!, Καρδηνάλιος, Ἀρχιεπίσκοπος Νικαίας Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καὶ Τραπεζοῦντος, ὅστις ἠργάσθη τόσον διὰ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, εἶχεν ἀφήσῃ τὰς προσόδους τῶν μεγάλων αὐτοῦ κτημάτων ἐν Κρήτῃ, πρὸς ἴδρυσιν Κολλεγίου ἢ Ἀδελφότητος (Τάγματος) 16 παπάδων Κρητῶν Καθολικοῦ Δόγματος, ἀμέμπτου διαγωγῆς. Οὗτοι ὤφειλον νὰ ὀρκισθῶσι πίστιν εἰς τὸν Πάπαν καὶ τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἔφερον διακριτικὸν σταυρὸν ἐπὶ τοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς. Ἐλαμβάνοντο συνήθως οἱ παῖδες τοῦ Πρωτοπαπᾶ τῶν 4 Διαμερισμάτων: Ἡρακλείου, Ρεθύμνης, Χανίων Σητείας. Φαίνεται μάλιστα ὅτι ἐλάμβανε μέρος εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν μαθητευομένων καὶ ἡ Κυβέρνησις τῆς νήσου. Ἀργότερον ὅτε ἐσθέσθη πᾶς ζήλος Καθολικισμοῦ, τὸ πᾶν συνίστατο εἰς τὸ νὰ ἀπολαμβάνωσιν οἱ μαθηταὶ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ Κολλεγίου καὶ νὰ φέρωσι τὸν διακριτικὸν σταυρὸν!

Ὁ προαναφερθεὶς Δούξ Κρήτης Daniele Barbarigo, ἐγγράφε πρὸς τὴν Γερουσίαν τῆς Βενετίας ὅτι οἱ 16 Καθολικοὶ παπάδες τοῦ Κολλεγίου Βησσαρίωνος, εἶναι τόσον ἀνάξιοι, ὥστε οἱ χρῆστοι ἀποφεύγουσι

1. Περὶ τοῦ Κολλεγίου τοῦ Βησσαρίωνος βλ. Muazzo, Memorie, Historiche del Regno di Candia, ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ Σεμ. ἐν Βενετίᾳ. Ἐπίσης, Relazione del Rettore Domenico Orio, 1617 B. 83 καὶ Τεά, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 17.

καὶ τὸ Κολλέγιον τοῦτο καὶ τοὺς εἰς αὐτὸ μαθητεύοντας. Ὁ δὲ Ἐπίσκοπος Σητείας, προτείνει, τὴν κατάργησιν, τῶν 16 τούτων παπαδῶν τοῦ Κολλεγίου. Ἀναφέρεται μάλιστα ἀπόσπασμα ἐκθέσεως περὶ τῶν 16 τούτων μετὰ τὸ ὄνομα ἐλάστου, ἐξ οὗ φαίνεται ποίου φυράματος ἦσαν:

1) Illario Sotorico, δὲν λειτουργεῖ πλέον ἀπὸ 25 ἔτη. Συζητεῖ ἐν μοιχείᾳ μετὰ τινος Giorgina χήρας, ἐγκαταλείψας τὴν παπαδιάν του.

2) Nicolo Caruso δίδυμος.

3) Tito Thilioti. Δὲν ἐλειτουργεῖ ὅταν ἐξελέγη ὡς παπὰς μαθητῆς τοῦ Κολλεγίου. Ἔχει παλλακίδα. Κάνει τὸν Βαρελά (ξυλουργὸς κατασκευάζων θαρέλια), ἀλλὰ δὲν γνωρίζει οὔτε νὰ γράψῃ τὸ ὄνομά του.

4) Theofilo Calogero: συζητεῖ μετὰ παλλακίδος.

5) Manuli Pulada: μάγειρος, χαρτοπαίκτης. Πληρώνει τὸν Πρωτόπαπα διὰ νὰ τὸν ἀπαλλάτῃ ἀπὸ τὰς λιτανείας καὶ νὰ μὴ παρουσιάζεται ὡς Καθολικὸς ἱερεὺς.

6) Nicola Catognani: Πενθερὸς ἑνὸς Πρωτοψάλτου, ὅστις τοῦ ὑπεσχέθη ὅτι θὰ τηρῇ μυστικὴν τὴν ἐκλογὴν καὶ εἰσέπραττεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν μισθόν. Ὅταν ἀνεκαλύφθη καὶ ἐκλήθη εἰς ἀπολογίαὶν ἠσχύνετο καὶ ἰσχυρίσθη ὅτι ὁ Πενθερὸς του καὶ ὁ Πρωτοπαπὰς τοῦ ἐκλεβαν τὸν μισθόν!

7) Antonio Nathanael: Λαϊκός, ἔλαθε τὸ ἐπίδομα διὰ νὰ σπουδάσῃ τὴν ἱερωσύνην, ἀλλὰ δὲν ἀποφασίζει νὰ ἱερωθῇ καὶ τοῦ κόπτεται τὸ ἐπίδομα.

8) Nicola Gallina: Ἐλάμβανε τὸ ἐπίδομα καὶ ἐξηφανίσθη χωρὶς νὰ ἀφήσῃ ἴχνη...¹.

Ἄλλοι Κρήτες, ἐπιθυμοῦντες νὰ μορφωθῶσι μετέβαινον εἰς Ρώμην καὶ ἐφοίτων εἰς τὸ Κολλέγιον Ἁγίου Ἀθανασίου, ἰδρυθέντος ὑπὸ τοῦ Πάπα Γρηγορίου XIII ἐπίτηδες διὰ τοὺς Ἕλληνας κατὰ συμβουλήν τοῦ Ἐπισκόπου Σητείας, Gaspare Viviano, διαμένοντος τότε ἐν Ρώμῃ². Λυπούμενος ὁ Γρηγόριος διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναλάβῃ σταυροφορίαν ἐναντίον τῶν Τούρκων, ὅπως ὁ Πῖος ὁ V ἤθελε νὰ ἀντιτάξῃ εἰς τὴν Ἀνατολήν καὶ δὴ τὰς Ἐνετοκρατούμενας Ἑλληνικὰς νήσους, Κληρὸν ἐπιδέξιν καὶ πιστὸν καὶ νὰ προσελκύσῃ εἰς τὰς Παπικὰς ἰδέας τοὺς Ἕλληνας. Ἰδρυσε λοιπὸν τὸ Κολλέγιον τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ἐν Ρώμῃ καὶ παρέδωκε τοῦτο ἀπὸ τοῦ 1595 εἰς τοὺς Ἰησοῦτας. Ἐκ

1. V. A. S. Relazioni, B St. Ordini Daniele Barbarigo Duca di Candia ai preti greci.

2. E. Legrand. Bibliographie hellénique Παρ. τομ. III. σ. 185.

τοῦ Κολλεγίου δὲ τούτου ἐξήλθον οἱ μισέλληνες, τύπου τοῦ Gian Mat-
tia Karyofilli, περὶ τοῦ ὁποίου ἔγραψεν Μελέτιος ὁ Πηγᾶς εἰς τὴν
Βενετικὴν Δημοκρατίαν καὶ συνέστησε νὰ τοῦ κατευνάσῃ τὴν ὁρμὴν
καὶ τὸν ζήλον τὸν Παπικόν. ὃν ἐδείκνυεν ἐν Κρήτῃ, ὡς Βικάριος τοῦ
Ἐπισκόπου Κισσάμου.

Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ 1605 ἤρχισεν ἡ Βενετικὴ Δημοκρατία νὰ μὴ ἐλέπη
συμπαθῶς πλέον τὸ Κολλέγιον τοῦτο καὶ ἐζήτηει πάντα τρόπον ὅπως
ἀποτρέπη τοὺς Κρήτας νὰ στέλλωσιν εἰς αὐτὸ τὰ τέκνα των¹. Ἀπεφα-
σίσθη νὰ τεθῆ εἰς ἐνέργειαν παλαιὸν σχέδιον περὶ ἰδρύσεως Κολλεγίου
εἰς τὸ Πατάβιον ἐκ διαθήκης τοῦ Ἰωάννα Παλαιόκαπα, Ἐπισκόπου
Κισσάμου. Εἰς αὐτὸ, κατὰ τὴν διαθήκην τοῦ Παλαιόκαπα, θὰ ἐφοίτων
24 παῖδες. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐφθانون τώρα αἱ πρόοδοι, συνετηροῦντο
μόνον 12 καὶ οἱ λοιποὶ 12, εἰς τὸ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ἐν Ρώμῃ. Ἐκ
τῶν 12 μαθητῶν εἰς μόνον ἦτο ἐκ Κερκύρας, οἱ δὲ λοιποὶ ἐκ τῶν
ἐπαρχιῶν Κρήτης: Ἡρακλείου, Χανίων, Ρεθύμνης καὶ Σητείας. Ἡ φοί-
τησις ἦτο ἑπταετής. Κατόικουν δὲ πάντες εἰς μίαν οἰκίαν μὲ 12 δωμά-
τια καὶ ἐνδιαιτῶντο, ὁμοῦ, ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ ἐκλέξωσι οἰανδήποτε ἐπι-
στήμην.

Ἄλλὰ καὶ τὸ Κολλέγιον τοῦτο δὲν ἐξεπλήρου τὸν σκοπὸν του καὶ
δὲν ἐφθανε διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Κρήτης. Ἐπειτα, πολλοὶ οἰκογένειαι,
διὰ νὰ μὴ ἔχωσι τὰ τέκνα των τόσον μακρὰν, τὰ ἔστελλον εἰς τὸ προ-
μνημονευθὲν Κολλέγιον τοῦ Βησσαρίωνος καὶ τὸ τελευταῖον ἔτος μόνον
τὰ ἔστελλον εἰς Πατάβιον, διὰ τὰς ἐπὶ διπλώματι ἐξετάσεις. Οὕτως ὑψί-
στατο πάντοτε ἡ ἀνάγκη μιᾶς Σχολῆς ἐν Κρήτῃ. Ἀπὸ πολλοῦ ἤδη
ἀντηλλάσσοντο σχέδια καὶ ἐκθέσεις μεταξὺ Κρήτης καὶ Βενετίας καὶ
δὴ ἀπὸ τοῦ 1620. Ἄλλὰ πρῶτος ὅστις εἰργάσθη μετὰ ζήλου ἦτο ὁ Ἀρ-
χιεπίσκοπος Κρήτης Λουκάς Στέλλας μετὰ τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτοῦ
Φραγκίσκου Μολίνου, πρὸς ἴδρυσιν Σεμιναρίου. Ὁ Μολίνος παρεχώρει
ἐκκλησίαν μετὰ κτημάτων ἰδικήν του ἰδιοκτησίαν, ὃ δὲ Ἀρχιεπίσκο-
πος τὰ εἰσοδήματα τῶν κενῶν Ἐπισκοπῶν καὶ τὰ δέκατα ἐκ τινῶν ἐκ-
κλησιαστικῶν κτημάτων, οἱ δὲ εὐγενεῖς Κρήτες θὰ συνεισέφερον ἐπί-
σης. Τὸ ζήτημα ὅμως ἐναυάγησεν, διότι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος καὶ οἱ εὐ-
γενεῖς ἤθελον νὰ ζητήσωσι διδασκάλους ἀπὸ τὸν Πάπαν, ὃ δὲ Προ-

1. Βλέπε V. A. S. Dispacei Prow 1620. Ἐνθα ὁ Γενικός Προβλεπτής
Venier ἐπιπλήττει, Μοδιόν τινά διότι ὁ υἱὸς του Πέτρος ἐσπούδαζεν εἰς τὸ
Κολλέγιον τοῦτο. Ὁ πατὴρ ὑπεσχέθη νὰ ἀποσύρῃ τὸν υἱὸν του καὶ ἐδικαιολο-
γήθη ὅτι δὲν ἐγνώριζε τὰς διαταγὰς τῆς Γαληνοτάτης.

βλεπτῆς Μολῆνος, διὰ νὰ μὴ ἰδρυθῆ καὶ δεύτερον Κολλέγιον ἐν Κρήτῃ τύπου Κολλεγίου Βησσαρίωνος, προτίμησε νὰ ναυαγήσῃ τὸ σχέδιον. Τὴν ἰδίαν τύχην ὑπέστη καὶ ἑτέρα ἀπόπειρα εὐγενῶν τῆς Κρήτης, περὶ ἰδρύσεως Κολλεγίου, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Κυβερνήσεως, ὡς καὶ διαθήκη Μουδάτσου Ἐπισκόπου, περὶ ἀποστολῆς νέων εἰς τὸ Κολλέγιον τοῦ Παταδίου. Ἐπίσης ὁ Γενικὸς Προβλεπτῆς Μορζζίνης ἔγραφε πρὸς τὴν Γερουσίαν Βενετίας τὴν 14 Μαρτίου 1626 ὅτι τὰ κτήματα τῆς Ἀρκαδίας τὰ νέμονται οἱ περίξ χωρικοί, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τὰ καρποῦται ὁ Ἐπίσκοπος Μυλοποτάμου, κατὰ τὰ πραποφασισθέντα. Ἐν τούτοις μεταβαίνει εἰς Ρώμην ὁ Ἐπίσκοπος Τήνου διὰ νὰ τὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Πάπαν. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ὁμοῦς Κρήτης Κονταρίνης δὲν συμφωνεῖ, διότι θέλει νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ πρὸς ἴδρυσιν Σεμιναρίου. Κατόπιν τούτῳ ὁ Πάπας Παῦλος V τὰ διένειμεν εἰς τοὺς δύο ἐρίζοντας, καὶ περὶ Σεμιναρίου δὲν γίνεται πλέον λόγος'.

1. V. A. S. Dispaeci Provv. 1626, "Iδ' και Iea, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 59. Ἐπὶ μίαν πεντηχονταετίαν, δηλ. ἀπὸ τοῦ 1600-1650 συνεζητοῦντο σχέδια καὶ προτάσεις περὶ ἰδρύσεως Σχολῶν πρὸς μὀρφωσιν τοῦ Κλήρου ἐν Κρήτῃ, χωρὶς, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, νὰ γίνῃ τίποτε τὸ σοβαρὸν. Τὰ ἐν τοῖς Ἀρχιεπισκοπῆς Βενετίας ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς μαρτυροῦσι περὶ τούτου.

ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΟΥ 1474

Ἡ εἰσηγητικὴ τοῦ Λάντου ἀρχεται οὕτω: Ἡμεῖς Γερόλαμος Λάντος, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως¹ καὶ Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης, πρὸς ἐκρίζωσιν τῶν ἀκανθῶν ἐν τῇ ἀμπελῶνι τοῦ Κυρίου, καὶ σπορὰν καλοῦ σίτου, ἀπεφασίσαμεν, ἐκ Ποιμαντορικοῦ καθήκοντος, νὰ συγκαλέσωμεν τὴν Ἐπαρχιακὴν Σύνοδον, κατὰ τὰς συνηθείας καὶ τὸ παράδειγμα τῶν προκατόχων μας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τοῦ Ἁγίου Τίτου. Εἰς τὴν Σύνοδον ταύτην προσήλθον καὶ εἶναι παρόντες οἱ ἀδελφοί:

Ἰωάννης Ἐπίσκοπος Μυλοποτάμου, ἡμέτερος Ἀρχιερατικὸς Βικάριος.

Μ. Ἐπίσκοπος Ἀρκαδίας.

Μ. Ἐπίσκοπος, Χερρονήσου.

Ἀλέξανδρος Ἐπίσκοπος Καλαμώνος.

Φίλιππος Ἐπίσκοπος Ἀρίου.

Θωμᾶς Ἐπίσκοπος Κισσάμου καὶ

Φραγκίσκος Jordano, Ἐπίτροπος τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἐν Ἡρακλείῳ, μὲ πλήρη πληρεξουσιότητα τοῦ Ἰωάννου Ἐπισκόπου Ἱεραπέτρας, ἐμποδιζομένου νὰ προσέλθῃ αὐτοπροσώπως ἕνεκεν βαθέος γήρατος.

Ἰωάννης Αμειλιανο, τῆς Ἐκκλησίας Ἀγυῖας, Βικάριος τοῦ Μιχαήλ Ἐπισκόπου τῆς ἰδίας Ἐκκλησίας.

Πέτρος Ροῦφος, Βικάριος Λέοντος, Ἐπισκόπου Σητείας, τῶν δύο τούτων Ἐπισκόπων ζώντων ἐν Ρώμῃ. Προσέτι εἶναι παρόντες οἱ Ματθαῖος Ἀρχιεπίσκοπος Χριστιανουπόλεως τῆς Πελοποννήσου καὶ Τοποτηρητὴς τῆς Ἐκκλησίας Σκαρπάθου καὶ

Ἰάκωβος Ἐπίσκοπος Μιλήτου τοῦ Ἀρχιεπελάγου, προσκληθέντες πρὸς πληρεστέραν ἐξέτασιν τῶν ζητημάτων καὶ μεγαλεῖτερον κύρος τῶν συνοδικῶν ἀποφάσεων. Πάντες οὗτοι καὶ πολυάριθμοι decani, pre-

1. Ὁ Λάντος φαίνεται ὅτι ἐγένετο λατῖνος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως περὶ τὰ τέλη τοῦ 1473, διότι τὴν 21 Δεκεμβρίου 1474 γράφει . . . Ταῦτα ἐγένοντο τὸ ἔτος 1474, ἀπὸ τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου, Ἰνδικτῶν 8η, τὴν 21 Δεκεμβρίου, ἔτος 3 τῆς Παπασύνης Σήστου τοῦ IV, καὶ ἔτος 1 τῆς ἡμετέρας Πατριαρχίας.

positi, cantori, tesorieri, arcidiaconi, canonici, sacerdoti e clericici τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας καὶ ἐκ τῶν Ἐπαρχιῶν, μετὰ τῶν Ἡγουμένων καὶ Κληρικῶν τῶν Μοναστηρίων Κρήτης καὶ Πρωτοπαπάδων καὶ παπάδων Ἑλλήνων, μεθ' ἡμῶν, φέροντες τὰ ποντιφικά καὶ χρυσὴν μίτραν, τῶν δὲ ἄλλων Ἐπισκόπων φερόντων τὰ Ἀρχιερατικά καὶ λευκὴν μίτραν, μετὰ τὰς συνήθεις τελετάς, συνήλθομεν τὴν 3, 4 καὶ 5 Νοεμβρίου 1474, καὶ ἐλάβομεν τὰς ἀποφάσεις, αἱ ὁποῖαι δεόν νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἐπακριδῶς.

Εἰς τὴν σύνοδον παρίστατο καὶ ὁ Ἀντώνιος Secretò καὶ ὁ Βερνάρδος Saraceno, Γραμματεῖς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, διὰ νὰ κρατῶσι τὰ Πρακτικά τῶν συνεδριάσεων.

Θέματα μετὰ τὰ ὁποῖα ἠσχολήθη ἡ σύνοδος :

Μουσική. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐλλείψεων τῆς Ἐκκλησίας μας Κρήτης, καὶ δὴ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, εἶναι καὶ ἡ ἔλλειψις μουσικοῦ αἰσθήματος, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐξυψοῦται ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν Θεόν. Ὅθεν ἀποφασίζομεν συνοδικῶς καὶ διορίζομεν 2 ὑποφάλας (Sottocantori) μετὰ ἀρκετὸν μισθόν, οἱ ὁποῖοι νὰ διδάσκωσι τὴν Μουσικὴν εἰς τοὺς νέους Κληρικούς καὶ τοὺς νεωτέρους Κανονικούς. Ἐπίσης ὀρίζομεν νὰ ὑπάρχῃ Ὅργανον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, μετὰ καλοῦ Διδασκάλου, χάριν εὐπρεπείας καὶ διὰ τὴν ὑπόληψιν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος. Ὁ ὀργανίστας οὗτος Διδάσκαλος δεόν νὰ λαμβάνῃ ἐπαρκῆ μισθόν. Ὅλοι ἐπεδοκίμασαν τὴν πρότασιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου.

Ἐκπαίδευσις. Ἡ παιδείσις εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὸν Κληρικόν. Γνωρίζομεν, λέγει ὁ Λάντος, καὶ Ἐπισκόπους οἱ ὁποῖοι ἐξεθρονίσθησαν καὶ ἐξεδιώχθησαν ὡς ἀγράμματοι, ὑπάρχουσι δὲ καὶ Κανονικοὶ ἡμέτεροι, τὸ ἀναφέρομεν μετὰ λύπης, οἱ ὁποῖοι δὲν γνωρίζουσιν οὔτε κἂν γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν. Ὅθεν μετὰ τὴν συγκατάθεσιν τῆς ἁγίας ταύτης συνόδου, διατάσσομεν ὅπως, οἱ νεώτεροι τῶν Κανονικῶν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τῶν ἄλλων Ἐπισκοπῶν Κρήτης, σπουδάζουσιν τοῦλάχιστον δύο ἔτη τὰ γράμματα καὶ δίδωσιν ἐξετάσεις ἀπαξ τοῦ ἔτους, ἐπὶ ποιῆ, στερήσεως τῆς θέσεώς των.

Περὶ Ἀρχidiaconou καὶ Θεσαυροφύλακος. Ἄλλοτε παρεχωρήθη συνοδικῆ ἀπόφασις, τὸ δικαίωμα τοῦ Ἀρχidiaconou εἰς τὸ Συμβούλιον τῶν Κανονικῶν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Δηλαδή τὸ Συμβούλιον τῶν Κανονικῶν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς νὰ ἐκλέγῃ τὸν Ἀρχidiaconon καὶ τὸν Θεσαυροφύλακα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Ὁ Ἀρχidiaconos δὲ νὰ ἔχῃ ψήφον

εις τὸ Συμβούλιον τῶν Κανονικῶν καὶ νὰ λαμβάνη τὸν μισθὸν τῶν ἄλλων Κανονικῶν καὶ τὰ «δέκατα» ἀπὸ τὸ Ταμεῖον τοῦ Δήμου, ἐν περιπτώσει δὲ χηρείας Κανονικάτου, νὰ προτιμῶνται ὁ Ἀρχιδιάκονος, ὁ Θησαυροφύλαξ καὶ ὁ ψάλτης. Ἐπειδὴ ὅμως συνέδησαν πολλὰ σκάνδαλα ἐκ τούτου, ἀνακαλοῦμεν, μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῆς παρούσης συνόδου, τὴν διάταξιν ἐκείνην, καὶ ὀρίζομεν συνοδικῶς ὅπως, ὁ Ἀρχιδιάκονος ἀποτελῆ μέλος τοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἡμῶν, καὶ παρίσταται εἰς τὰς καθημερινὰς (ἡμερινὰς τε καὶ νυκτερινὰς) ἀκολουθίας, ἄλλως νὰ στερῆται τῆς θέσεως καὶ τῶν ἀπολαβῶν του. Εἰς τὰς ἀκολουθίας, τὰς λιτανείας καὶ λοιπὰς τελετάς, δεόν νὰ ἔρχεται ὁ Ἀρχιδιάκονος μετὰ τοὺς ἄλλους ἀξιωματούχους τῆς Ἐκκλησίας.¹

Ἐπίσης, προκειμένου περὶ τῶν Ἀξιωματούχων καὶ Κανονικῶν, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἐπικυροῦται τὸ Ἀξίωμα καὶ αἱ ἀπολαβαὶ τοῦ Ἀξιωματος τούτου, ἂν δὲν ἀναλάβωσιν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐξελέγησαν, καὶ δὲν διαμένωσιν διαρκῶς ἐν αὐτῇ, ὡμεῖς Γερόλαμος Λάντος, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι τινὲς τῶν κληρικῶν τούτων, ἀναλαμβάνουσι τὰ θάρη καὶ τὴν διοίκησιν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, ὑπὸ τὴν πρόφασιν καὶ τὸν τίτλον κατοχῆς καὶ διοικήσεως τῶν κτημάτων τῶν ἐκκλησιῶν τούτων, τὰς ὁποίας ἔλαβον ὑπὸ ἐνοίκιον, οὕτω δὲ δὲν δύναται νὰ ἐπαρκέσωσιν οὔτε εἰς τὴν Καθεδρικὴν τῶν Ἐκκλησιῶν, δι' ἣν ἐξελέγησαν, καὶ εἰς ἣν διωρίσθησαν, οὔτε εἰς ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἐνοικίασαν ἀποφασίζομεν, πρὸς διόρθωσιν τοῦ κακοῦ, καὶ διατάσσομεν ὅτι, οἰσοδῆποτε Ἀξιωματοῦχος ἢ Κανονικός, ἔχων Καθεδρικὴν Ἐκκλησίαν ἤθελεν ἐν τούτοις ἐνοικιάσει Ἐκκλησίαν ἢ παρεκκλήσιον ἢ ἄλλα Ἐκκλησιαστικὰ κτήματα, τὰ ὁποία ἀπαιτοῦσι τὴν ἐκεῖ παραμονὴν του, πρὸς βλάβην τῆς Κανονικῆς καὶ Καθεδρικῆς Ἐκκλησίας, χωρὶς εἰδικὴν ἡμῶν ἀδειαν, νὰ τοῦ ἀφαιροῦνται ἀμέσως αἱ Ἐκκλησίαι αὐταὶ τὰ παρεκκλήσια ἢ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα, καὶ παραδίδονται εἰς ἄλλον ἐλεύθερον πρὸς τοῦτο.

1. Εἰς τὴν σύνοδον τοῦ 1467 εἶχον παραχωρηθῆ προνόμια τινα εἰς τὸν Ἀρχιδιάκονον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, τὸν θησαυροφύλακα καὶ τὸν πρῶτον ψάλτην. Νὰ ἐκλέγονται οὗτοι ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ νὰ ἔχωσι τὰς ἰδίας ἀπολαβὰς μὲ τοὺς λοιποὺς Κανονικοὺς καὶ ψῆφον εἰς τὸ Συμβούλιον, προτιμῶσιν δὲ, ἐν περιπτώσει χηρείας Κανονικάτου, νὰ ἐκλεγῶσιν οὗτοι Κανονικοί. Εἰς τὴν παρούσαν ὅμως σύνοδον, ἀνακαλοῦνται τὰ προνόμια ταῦτα, ἕνεκεν παραπόνων καὶ ἐπαναφέρονται οἱ ρηθέντες εἰς τὸ προσωπικόν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ἐξ ἧς θὰ ἐπληρῶνωντο τοῦ λοιποῦ καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ Ταμεῖου τοῦ Δήμου.

ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΟΥ 1486

Τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κακὰ πολλαπλασιάζονται καθ' ἡμέραν, ἐπειδὴ δὲν ἐγένετο δυνατὸν νὰ ἐκριζωθῶσιν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς αἱ ἐν τῷ ἀμπελῶνι τοῦ Κυρίου ἀκανθαί. Διὸ ἀποφασίζομεν, προλογίζετα· ὁ Λάντος, νὰ συγκαλέσωμεν τὴν ἁγίαν Ἐπαρχιακὴν Σύνοδον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Τίτου, παρόντων τῶν σεβασμίων ἀδελφῶν:

Μάρκου, Ἐπισκόπου Ἀρκαδίας.

Γερολάμου, Ἐπισκόπου Ἱεραπέτρας καὶ

Ἰακώβου, Ἐπισκόπου Μήλου, Τοποτηρητοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου, Ἐπισκόπου Καλαμώνος. Ἐπίσης ὁ σεβάσμιος ἱερεὺς, Γαβριὴλ Φαλιέρος, Τοποτηρητὴς τοῦ Βικαρίου τοῦ Ἀντωνίου, Ἐπισκόπου Ἀγυαῖς, ἀπόντος.

Πάντες οἱ λοιποὶ Ἐπίσκοποι τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κρήτης ἀπουσιάζουσι, χωρὶς νὰ ἔχωσιν ἀφήσῃ Βικαρίους.

Παρόντες ἐπίσης ὁ Ψάλλης, ὁ πρεπόστος, ὁ θησαυροφύλαξ, ὁ Ἀρχιδιάκονος καὶ οἱ πλείστοι ἐκ τῶν Αὐγουστιανῶν, Δομινικανῶν, Φραγκισκανῶν, ὁ Τοποτηρητὴς τῆς ἁγίας Μαρίας τῶν Σταυροφόρων, Ἕλληνες παπάδες καὶ ὁ Πρύτανις τοῦ Ὄρους Σινᾶ.

Ἡ Σύνοδος συνήλθε τὴν 2, 5 καὶ 6 Ὀκτωβρίου 1486, παρισταμένου ἐπίσης Ἀντωνίου Κάντα, συμβολαιογράφου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, διὰ τὰ πρακτικὰ τῆς Συνόδου.

Ἡ Σύνοδος ἐπανεξέτασε καὶ ἐπεκύρωσε τὰς ἀποφάσεις, τὰς ὁποίας εἶχε λάβει ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Λάντος, μετὰ τοῦ Συμβουλίου τοῦ ἤδη ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου τοῦ ἰδίου ἔτους 1486, καὶ τὰ διατάγματα, τὰ ἅποια εἶχεν ἐκδώσῃ, περὶ τοῦ ἀκανθωδεστάτου προβλήματος τῶν γάμων καὶ διαζυγίων μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ τῶν μικτῶν, μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Λατίνων γάμων καὶ διαζυγίων. Ζητήματα, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ὀμιλήσωμεν κατωτέρω ἐκτενέστερον. Ἐπίσης καὶ τὰς ἀποφάσεις τοῦ Λάντου: Περὶ παρ' ἐνορίαν ἱεροπραξιῶν. Περὶ καταλήψεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων παπάδων ἐκκλησιῶν καὶ παρεκκλησιῶν, ἄνευ κανονικῆς ἀδείας. Περὶ ἐπισκέψεως τῶν Καπελλάνων εἰς τὰ γυναικεῖα Μοναστήρια. Πάντα ταῦτα ἐπανεξετάσθησαν καὶ ἐπεκυρώθησαν συνοδικῶς ἢ ἐδόθη ἐξουσιοδότησις εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον νὰ λαμβάνῃ τὰ ἐκάστοτε ἀναγκαιούντα μέτρα.

Ἐν τῇ Συνόδῳ ταύτῃ ἐξητάσθη καὶ ἂν ἡ πόλις Ρεθύμνης καὶ ἡ περιοχὴ αὐτῆς ἔπρεπε νὰ ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Καλαμώνος ἢ εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Ἀρίου. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν ἀπόντες οἱ Ἐπίσκοποι ἀμφοτέρων τῶν Ἐπισκοπῶν τούτων, διωρίσθη ὑπὸ τῆς Συνόδου ὁ Ἐπίσκοπος Μήλου Ἰακώβος, Τοποτηρητὴς ὅλου τοῦ διαμερίσματος τῶν Ἐπι-

σκοπῶν Ἰαρίου Καλαμώνος καὶ Μυλοποτάμου», ἔνα—μέχρι τῆς λύσεως τῆς διαφορᾶς—μεριμνήσῃ περὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν τῶν εὐγενῶν καὶ πολιτῶν», καὶ τακτοποιήσῃ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Νὰ ἔχῃ δὲ καὶ τὸ δικαίωμα «νὰ εἰσπράττῃ τὰ ἐκκλησιαστικὰ εἰσοδήματα καὶ τυχηρά» τῶν Ἐπαρχιῶν τούτων.

Ζητήματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἤσυχολήθη ἡ Σύνοδος εἶναι καὶ τὰ ἀκόλουθα:

Ἐπειδὴ τολμῶσιν οἱ Ἕλληγες παπάδες νὰ μεταλαμβάνωσι καὶ ἐνταριάζωσι τοὺς ἡμετέρους Λατίνους, ἐντελλόμεθα ὅπως ὁ οἰκεῖος Ἐπίσκοπος προσκαλῆ μάρτυρας καὶ ἐξακριβώσῃ τὴν ἀλήθειαν. Νὰ λαμβάνῃ δὲ τὰ κατάλληλα ἐκάστοτε μέτρα πρὸς κατάπαυσιν τοῦ κακοῦ.

Ἐπειδὴ ὁ Ἐπίσκοπος Σητείας ἀπουσιάζει ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐκ τῆς Ἐπισκοπῆς του, χωρὶς κἂν νὰ ἀφήσῃ Τοποτηρητὴν, πρὸς δυσφημίαν τῆς Καθολικῆς θρησκείας καὶ ἀπώλειαν τῶν ψυχῶν, διορίζεται Συνοδικῶς ὁ Ἐπίσκοπος Ἱεραπέτρας καὶ διὰ τὴν ἐπισκοπὴν Σητείας.

Ἐπίσης, ἀναθέτει ἡ Σύνοδος εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον νὰ γράψῃ καὶ εἰς τοὺς ἐκ τῆς νήσου ἀπουσιάζοντας ἄλλους Ἐπισκόπους, εἰς τρόπον καὶ τόνον κατάλληλον, ὅπως ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς Ἐπισκοπὰς των.

Περὶ γαιῶν, κτημάτων, ἀμπέλων καὶ ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν ὑποστατικῶν, ἀνατίθεται συνοδικῶς εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον νὰ ἐξετάσῃ τὰ ζητήματα ταῦτα, καὶ ἀνακαλέσῃ ἢ ἀκυρώσῃ ἕλας τὰς παραχωρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο παρανόμως εἰς Κανονικοὺς οἱ ὁποῖοι τὰ νέμονται οὕτω παρανόμως, καὶ ἐπιβάλῃ αὐτοῖς τὰς ποινὰς, τὰς ὁποίας ἤθελε κρίνῃ δικαίας.

Ἐπίσης, ἐπειδὴ οἱ «Fratī Minori» Κρήτης εἶναι κακῆς συμπεριφορᾶς καὶ παρήκοοι, ἐγένοντο δὲ πρόξενοι καὶ ἄλλων σκανδάλων εἰς τὸ Πέραν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀναθέτει ἡ Σύνοδος εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον καὶ Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὴν διπλὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου ὑπάγονται, νὰ προβῇ εἰς τὰ κατάλληλα μέτρα καὶ τιμωρίαν.

Πρὸς τούτοις, περὶ τελέσεως τῶν θείων Μυστηρίων. Περὶ κατοχῆς πολλῶν ὁμοῦ ἐκκλησιῶν. Περὶ ἡθῶν καὶ συμπεριφορᾶς τῶν κληρικῶν καὶ ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, περὶ τῶν ὁποίων ἄλλοτε ἐλήφθησαν συνοδικαὶ ἀποφάσεις, χωρὶς νὰ ἐπέλθῃ ἡ πρῶτουμένη διόρθωσις ἀναθέτει ἡ Σύνοδος εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον νὰ ἐξετάσῃ ταῦτα, καὶ προβῇ εἰς τὰ κατάλληλα μέτρα καὶ τιμωρίας τῶν ἀπειθῶν. Πρὸ παντὸς ἐναντίον ἐκεῖνων, οἱ ὁποῖοι, μὴ εὐχαριστημένοι ἀπὸ ὅσα τοὺς παρεχώρησεν ὁ οἰκεῖος Ἐπίσκοπος, μεταβαίνουν εἰς τὰς οἰκογενεῖας καὶ

τὰ οικογενειακὰ παρεκκλήσια, χωρὶς ἄδειαν τοῦ οἰκείου Ἐπισκόπου, καὶ τελῶσιν παρ' ἐνορίαν πράξεις.

Ἐπίσης ἐλάμβανε χώραν ἀνεκαθεν ἀξιοκατάκριτος πράξις, ἡ ἐξῆς: Εἰς τοὺς Ἑλληνας τῆς Κρήτης εἶχον ἐπητρέψῃ οἱ Ποντίφηκες νὰ μεταφέρωσι τὴν εἰκόνα τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀπὸ μιᾶς ἐκκλησίας εἰς τὴν ἄλλην, πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ τελῆται λειτουργία ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων, πρὸς ἀνάμνησιν τῶν πεσόντων κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ἑλλησπόντου πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἀγίων Τόπων ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἀπίστων. Κατὰ τὴν μεταφορὰν λοιπὸν τῆς ἁγίας εἰκόνας ἀπὸ ἐκκλησίας εἰς ἐκκλησίαν, ἐπωφελοῦμενοι οἱ Ἕλληνες ἱερεῖς, παρεκινῶν τὸν εὐσεβῆ, ἀλλὰ δεισιδαίμονα λαόν, νὰ ζητήσῃ ἀναθεματισμοὺς ἐναντίον κλεπτῶν ἢ ἐχθρῶν, καὶ νὰ ὑποσχεθῶσι λειτουργίας καὶ ἄλλας προσφοράς, πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν κλαπέντων. Ταῦτα βεβαίως πρὸς μεγάλην βλάβην τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ πίστεως. Διὰ τοῦτο ὀρίζει ἡ ἁγία Σύνοδος ὅπως μὴ γίνηται ἐν τῷ μέλλοντι τοιαύτη κατάχρησις, ἐπὶ ποινῇ ἐνὸς Δουκάτου ἐναντίον τοῦ Πρωτοπαπᾶ διὰ κάθε τοιαύτην παράβασιν. Νὰ μὴ δύναται δὲ ὁ Πρω-

1. Περὶ μεταφορᾶς ἁγίων εἰκόνων καὶ λειψάνων ἀπὸ μιᾶς ἐκκλησίας εἰς ἄλλην καὶ λιτανειῶν, ἐλέχθησαν ἤδη ἐν τοῖς προηγουμένοις. Ἐνταῦθα σημειοῦμεν μόνον ὅτι καὶ τὴν 4 Δεκεμβρίου ἐκάστου ἔτους, ἐγένετο τοιαύτη λιτανεῖα μετὰ τὴν θαυματουργὸν κάραν τοῦ Ἁγίου Βαρνάβα, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν ὑποχρεωμένοι οἱ Ἕλληνες τῆς νήσου, ἐπὶ χρηματικῇ ποινῇ, νὰ παρακολουθῶσιν. Πάντες δὲ κατόπι, Ἕλληνες καὶ Λατίνοι, ἐλάμβανον ἐλεημοσύνην καὶ τὴν ἄδειαν νὰ προσκυνήσωσι τὴν ἁγίαν κάραν τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα. Ἡ μεγαλοπρεπέστερα ὅμως λιτανεῖα καὶ τελετὴ ἦτο ἡ τῆς Μ. Παρασκευῆς «Festa della Parasceve», ὡς τὴν ἔλεγον οἱ Βενετοί, ἡ ὁποία προσκάλει τὸν θαυμασμόν τῶν Μαγιστράτων τῆς Γαληνοτάτης, τῶν ὁποίων ἦτο γνωστὴ ἡ περιφρόνησις πρὸς πᾶν ὅ,τι ἦτο Κρητικόν. Τὴν Μ. Παρασκευὴν συνηθροίζοντο οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν μεγαλειτέραν αὐτῶν ἐκκλησίαν, τὴν Παναγίαν τῶν Ἀγγέλων ἐν Ἡρακλείῳ καὶ ἔψαλλον τὸν Ἐπιτάφιον. Ἐπειτα ἐκίνοῦν φάλλοντες μετὰ τὸν Ἐπιτάφιον πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Τίτου, συνηντῶντο δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ἀπὸ τὴν πομπῇ τῶν Λατίνων, μετὰ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Λατινικὸν Κλήρον μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καὶ τοῦ Δουκὸς τῶν Πατρικίων καὶ τῶν Μαγιστράτων καὶ ἐπροχώρουν ὅλοι ὁμοῦ μέχρι τοῦ Ἁγίου Τίτου, ἐνθα ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἠθλόγει τὸν λαόν μετὰ τὰ ἅγια λείψανα τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ, τὸν Δοῦκα καὶ τοὺς Εὐγενεῖς καὶ Μαγιστράτους. Εἶτα δὲ, ὅλοι ὁμοῦ, συνώδευον πάλιν τοὺς Ἕλληνας μέχρι τῆς ἐκκλησίας τῆς Κυρίας τῶν Ἀγγέλων, ὁπόθεν εἶχον ἐκκινήσῃ. Ὡς ἐλέχθη ἤδη, τὰ λείψανα τῶν ἁγίων, ὅσα διεσώθησαν ἐκ τῆς μεγάλης πυρκαϊᾶς τοῦ 1546, μεταφέρθησαν εἰς Βενετίαν κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κρήτης 1669 (Procuratie de Supra, B. 79. Proc. 185 εἰς τὸ V. A. S.).

τοπαπᾶς ἢ ὁ Πρωτοψάλτης¹ νὰ κηρύξωσι τὸν ἀφορισμὸν ἐναντίον οὐδενός, χωρὶς εἰδικὴν ἄδειαν τοῦ οἰκείου Ἐπισκόπου ἢ τοῦ Βικαρίου του.

Ἐπίσης, διὰ νὰ παύσουν τὰ κακὰ, τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς συμβιώσεως μεγάλου ἀριθμοῦ κληρικῶν μετὰ παλλακίδων, ὀρίζει ἡ ἁγία Σύνοδος, ὅπως μὴ γίνωνται ἐν τῇ μέλλοντι δεκτοὶ εἰς τὴν ἱερωσύνην, οἱ υἱοὶ τῶν ἱερέων, οἱ γεννημένοι ἐκ τοιαύτης συνουσίας.

ΠΕΡΙ ΓΑΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΖΥΓΙΩΝ

Τόσον οἱ μικτοί, μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Λατίνων γάμοι, οἱ ὅποιοι κατ' ἀρχὰς δὲν ἐπετρέποντο νομικῶς καὶ ἐπισήμως, ἦσαν ὅμως ἐν τῇ πράξει καθημερινῶς ἐν χρήσει, ὕστερον δὲ καὶ ἐπετράπησαν ἐπισήμως, ὅσον καὶ οἱ μεταξὺ μόνον Ἑλλήνων συναπτόμενοι, ἔδιδον ἀφορμὴν εἰς διαρκῆ ζητήματα. Εἰς τοὺς μικτοὺς γάμους, ἐλαμβάνετο, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, ὑπ' ὄψιν, ἡ Ἑλληνικὴ νομοθεσία καὶ εἶχεν οὕτως εἰπεῖν ἐπιβληθῆ εἰς τοὺς Βενετοὺς ἀποίκους εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς κατακτησεως τῆς νήσου.

Αἰτίαι ζητημάτων, ἀναρίθμητοι: Εἶναι γνωστὸν ὅτι, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐπιτρέπει τὸ διαζύγιον εἰς ὀρισμένας περιπτώσεις, καὶ μεταξὺ τῶν αἰτίων εἶναι, ἡ τῆς μοιχίας, βαθμῶν συγγενείας ἢ ἄλλων δεδικαιολογημένων αἰτίων. Τὸ Κανονικὸν Δίκαιον τοῦ γάμου, ἐστηρίζετο μὲν ἐπὶ τῆς Νομοθεσίας τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε κωδικοποιημένος οὕτως εἰπεῖν γραπτὸς νόμος, παραδεδεγμένος συγχρόνως ὑπὸ τῶν Βενετικῶν Ἀρχῶν ἐν Κρήτῃ, τῆς Λατινικῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τῶν Ἑλλήνων. Οὕτω δὲ ἐγεννᾶτο ἐκάστοτε μεγάλη σύγχυσις. Τὴν σύγχυσιν ἐπέτεινον ὁ φανατισμὸς τοῦ Λατινικοῦ Κλήρου, ἡ κακὴ πίστις καὶ ἀντιζηλία τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Βενετίας καὶ αἱ κκαὶ ἔξεις καὶ κατασπρατήγησις τῶν νόμων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων παπάδων καὶ λαϊκῶν τῆς νήσου.

Ἐκ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, ἀπήτουν οἱ Λατίνοι Ἐπίσκοποι τῆς

1. Ὁ Πρωτοπαπᾶς καὶ ὁ Πρωτοψάλτης, ὡς ἐλέχθη καὶ ἄλλοτε, ἀπετέλουν τὴν Ἱεραρχίαν τοῦ Ὁρθοδόξου Κλήρου Κρήτης ἐπὶ Βενετοκρατίας, διωρίζοντο δὲ ἀμφότεροι ὑπὸ τῶν Μαγιστράτων τῆς Δημοκρατίας, ἦσαν δὲ, διὰ τοῦτο, εἶδος Βικαρίων αὐτῆς. Ὁ Πρωτοψάλτης, κατ' ἀρχὰς, περιωρίζετο μόνον εἰς τὰ καθήκοντα τοῦ ψάλτου. Σὺν τῇ χρόνῳ ὅμως ἠδρύνθησαν τόσον τὰ καθήκοντα καὶ δικαιώματα αὐτοῦ, ὥστε νὰ συγχέωνται μετὰ τῶν τοῦ Πρωτοπαπᾶ. Ἐφόρει οὗτος στιχάριον καὶ ἐξελέγετο μεταξὺ τῶν ἐμπνεόντων ἐπιτοσύνην εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς νήσου καὶ τὴν Δημοκρατίαν. Διὰ τοῦτο βλέπομεν ὅτι πάντοτε εἰς αὐτοὺς ἀντίθετο ἡ ἐπίβλεψις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κλήρου καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν συνοδικῶν ἀποφάσεων.

νήσου να τελώνται οι γάμοι των Ελλήνων κατά τὸ Κανονικὸν Δίκαιον τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ἐξ ἀντιδράσεως καὶ ἐκ πολιτικῆς σκοπιμότητος ἀπήντων οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Γαληνοτάτης ὅτι ἔπρεπε αὐτοὶ νὰ ρυθμίζωσι καὶ τὰ ζητήματα ταῦτα τῶν ὑπηκόων τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας, καὶ τῆς συγχύσεως ταύτης ἐπωφελοῦμενοι οἱ Ἕλληνες παπάδες, ἐτέλουν ἀντικανονικοὺς καὶ παρανόμους γάμους, οἱ δὲ λαϊκοὶ ἐξεδίωκον μετὰ τσαύτης εὐκολίας καὶ ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου, τὰς νομίμους συζύγους των. Ἐπιστολὴ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Γριμάνη πρὸς τὸν Δόγην τῆς Βενετίας ἡμερομηνίας 4 Φεβρουαρίου 1612, θίγει ὅλα ταῦτα τὰ κακὰ, καίτοι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ζητεῖ νὰ ἐπιρρίψῃ πᾶσαν τὴν εὐθύνην εἰς τοὺς Ἕλληνας παπάδες καὶ τὰς κακὰς ἕξεις τῶν Ἑλλήνων λαϊκῶν, οἱ ὅποιοι παραπονοῦνται καὶ καταφεύγουσι πάντοτε εἰς τὰς πολιτικὰς ἀρχάς, ἀναγκάζεται δὲ οὕτω ἡ Ἐκκλησία νὰ ἐνδίδῃ, διὰ νὰ μὴ ἔρχεται εἰς ἔριδας καὶ προστριβὰς μετὰ τῆς Πολιτείας.

Ἄνεξιθρησκεία, γράφει ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ὑπάρχει ἐν Κρήτῃ. Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ καὶ οἱ Ἐπίσκοποι ἢ οἱ Βικάριοι αὐτῶν δὲν ἐπεμβαίνουν εἰς τὰ περὶ γάμου μεταξὺ Ἑλλήνων, παρὰ μόνον εἰς περιπτώσεις μὴ προβλεπομένας ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Νομοθεσίας, ὅποτε γίνεται προσφυγὴ εἰς τὴν Νομοθεσίαν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας: Οὕτως, εἰς τὰ «capitula prosoporum» γίνεται χρῆσις «per le cause promissarium» τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου. Ἄλλ' ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων παπάδων συμβαίνουν διὰφοροὶ καταστρατηγήσεις: Ἔθενται λ.χ. ὑπ' αὐτῶν εἰς κυκλοφορίαν ἀπόκρυφα ἐγχειρίδια Ἑλληνολατινικά, τυπωθέντα ἐν Γερμανίᾳ, κατὰ τὰ ὅποια, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν θεσπισμάτων τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῶν Κανόνων τῶν Συνόδων τοῦ Φωτίου, εἰσήγοντο εὐκολίαι καὶ νεωτερισμοὶ εἰς τὰ ζητήματα τοῦ γάμου: Οὕτως ἐθεωρεῖτο νόμιμος γάμος ἐπὶ συγγενείας 4ου βαθμοῦ. Δικαίωμα συνάψεως δευτέρου γάμου, ἐν περιπτώσει παραφροσύνης τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων ἀνδρὸς ἢ γυναικός. Δικαίωμα τοῦ διαζεύγνυσθαι ἢ ἀποπέμπειν τὴν σύζυγον, ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου. Ἐπετρέπετο ὁ τρίτος γάμος καὶ ἐζητεῖτο ἡ νομιμότης τοῦ τετάρτου, ὅστις δὲν συνιστάτο μὲν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀπηγορεύετο ὑπὸ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ταῦτα, κατὰ τὰ ἀπόκρυφα ἐγχειρίδια. Ἐνθὺ δὲ ταῦτα ἐτιμωροῦντο πρότερον αὐστηρῶς διὰ φυλακίσεως καὶ δεκαετοῦς ἐξορίας εἰς τοὺς παραβάτας παπάδες καὶ λαϊκοὺς, σήμερον, προσθέτει ὁ Γριμάνης, κυκλοφοροῦν οἱ Ἕλληνες παπάδες ἐλευθέρως τὰ ἀπόκρυφα ἐγχειρίδια, εὐλογοῦν ἀφόβως παρανόμους

1. U.A.S. Consultori in Jure 403. Ἴδ. καὶ Tea, ἐνθ. ἀνωτ. p. 37 καὶ ἐξῆς.

γάμους, καὶ προκαλοῦν σκάνδαλα καὶ ἐξεγέρσεις παρὰ τῷ λαῷ, ὡς συνέβη ἐν Χανίοις, ἔνθα ὁ καπιτάνος Καρολάκης, ὅστις προσποιεῖται μὲν τὸν Ἰταλὸν ἀλλ' εἶναι Ἑλλήν, θέλων δὲ νὰ νυμφευθῇ ἐκ δευτέρου, ἀπέπεμψε τὴν πρώτην του γυναῖκα διότι πρότερον εἶχεν αὐτὴ δις νυμφευθῆ καὶ εἶχε χηρέυσει. Τώρα, λοιπόν, ὅλοι ἐκεῖνοι ὅσοι εἶχον λάβῃ συζύγους χήρας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν πρὸ τῆς χηρείας των νυμφευμέναι ἅπαξ ἢ δις, ζητοῦσι, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Καρολάκη, νὰ διαζευχθῶσι ταύτας καὶ νυμφευθῶσι με ἄλλας!

Πάντα ταῦτα, καταλήγει ὁ Γριμάνης εἰς τὴν πρὸς τὸν Δόγην ἐπιστολὴν του, καθιστῶσιν ἀνωφελεῖ τὰ ἐκάστοτε ὑπὸ τῶν Ἐπαρχιακῶν Συνόδων λαμβανόμενα μέτρα, διότι οἱ παπάδες καὶ οἱ ἐνδιαφερόμενοι λαϊκοὶ καταφεύγουσιν εἰς τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς τῆς νήσου, πολλάκις δὲ καὶ εἰς τὸν Δοῦκα Κρήτης ἢ πρὸς τὴν Γερουσίαν καὶ τὸν Δόγην Βενετίας, ἢ ἐπέμβασις τῶν ὁποίων ἐπιφέρει τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν ἀκαταστασίαν.

Κατὰ τὰ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς καταλήψεως τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Βενετῶν συμπεφωνημένα μεταξὺ τοῦ Πάπα καὶ τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας, αἱ περὶ γάμου ὑποθέσεις τῶν Ἑλλήνων, ἔπρεπε νὰ δικάζωνται ὑπὸ λατίνων μὲν Κληρικῶν, ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἑλληνηκοὺς νόμους, νὰ παραπέμπωνται δὲ εἰς τὴν Κυβέρνησιν πρὸς ἐκτέλεσιν. Τὸ ζήτημα δὲν διευκρινίσθη περισσότερον οὔτε κατὰ τὸ Κοινορῶδτον μεταξὺ Πάπα καὶ Βενετίας τοῦ XIV αἰῶνος. Τὰ ζητήματα τοῦ γάμου ἀπλῶς συγκατεριθμίσθησαν μεταξὺ τῶν πνευματικῶν ὑποθέσεων τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἐν Κρήτῃ. Κατὰ ταῦτα ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἠδύνατο νὰ διατάξῃ λ. χ. τοὺς δι´σταμένους εἰς συμφιλίωσιν καὶ νὰ ἐπιβάλῃ αὐτοῖς τοὺς ὄρους τῆς συμφιλίωσης. Ἀλλ' ὡς ἐλέχθη, οἱ ἐνδιαφερόμενοι, ἐφεισβαλλόν πολλάκις τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια ἢ ἐποιοῦντο ἐκκλησίαν εἰς τοὺς Διοικητὰς τῶν πόλεων, τὸν Δοῦκα πολλάκις ἢ τὴν Γερουσίαν καὶ τὸν Δόγην τῆς Βενετίας καὶ ἐπικολούθει σύγχυσις καὶ προστριβαὶ μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας.

Αἱ διατάξεις τῶν Ἐπαρχιακῶν Συνόδων, ὡς θὰ ἴδωμεν εὐθὺς κατωτέρω, αἱ προκηρῶξεις τῶν Ἀρχιεπισκόπων καὶ τῶν Διοικητῶν καὶ Προβλεπτῶν τῆς νήσου περὶ ληξιαρχικῶν βιβλίων, περὶ ἀπαγορεύσεως εἰς τοὺς ἐφημερίους νὰ εὐλογῶσι γάμους ἔξω τῆς ἐφημερίας των, καὶ μεταξὺ ξένων, παρὰ μόνον με συστατικὰ γράμματα τοῦ οἰκείου ἐφημερίου ἢ τοῦ Ἐπισκόπου, εἶναι πιστοποιήσις τοῦ ἀθεραπεύτου κακοῦ καὶ τῆς διαρκοῦς ἀταξίας.

Κάθε πρόφασις ἐχρησίμευε καὶ ὡς αἰτία διαζυγίου. Διὰ τοῦτο ὁ Λάντος μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῆς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου καθορίζει τὸν τρόπον μὲ τὸν ὅποιον δέον νὰ συνάπτονται οἱ γάμοι: Ἐπειδὴ, λέγει ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Λάντος, ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐγεννήθησαν, καὶ καθ' ἡμέραν αὐξάνονται αἱ διενέξεις περὶ γάμων, τοὺς ὁποίους μὲ διαφόρους προφάσεις καὶ μέσα διέλυον, αἱ μὲν γυναῖκες λ. γ. καταθέτουσιν ὅτι ἠναγκάσθησαν ὑπὸ τῶν γονέων καὶ τῶν συγγενῶν τῶν νὰ συγκατατεθῶσιν εἰς τὸν γάμον μετὰ τοῦ δεῖνα, οἱ δὲ ἄνδρες ὅτι δὲν ἐγνώριζον προσωπικῶς τὴν νόμφην πρὸ τοῦ γάμου, καὶ ἄλλα. Ὅθεν ἡμεῖς ὁ Γερόλαμος Λάντος, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης, μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῆς Ἁγίας Συνόδου, εἰς ἡμᾶς ἀνατεθείσης, ὀρίζομεν ὅπως ἐν τῇ μέλλοντι, ὁ θέλων νὰ ἀρραβωνισθῇ ἢ νυμφευθῇ, δέον νὰ καλέσῃ τὸν ἐφημέριον τῆς ἐνορίας του: Οἱ Καθολικοί, τὸν Καθολικόν, καὶ τὸν παπᾶν τῆς ἐνορίας τῶν οἱ Ἕλληνας, ἢ ἄλλον, μὲ τὴν ἄδειαν τοῦ οικείου Ἐπισκόπου ἢ Βικαρίου του, ὅταν κωλύεται ὁ οικεῖος ἐφημέριος καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἱερέως καὶ τινῶν μαρτύρων ἀξιολύτων, δοθῇ ἐκατέρωθεν ἢ ὑπόσχεσις τοῦ γάμου. Ἐνώπιον δὲ τῶν ρηθέντων μαρτύρων ὑποχρεοῦται ὁ λατίνος καὶ ὁ Ἕλλην ἱερεὺς νὰ ἐρωτήσιν ἀμφοτέρους, τοὺς εἰς γάμον συνερχομένους, κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς Ἐκκλησίας, ἂν ὁμοίως ἀρέσῃ ὁ εἰς εἰς τὸν ἕτερον ἀμοιβαίως, καὶ ἂν ἀπαντήσῃ «ναί» τότε, κλίναντες ἀμφοτέρωθεν τὰ γόνατα, καὶ ἐπιθέντες τὰς χεῖρας ἐπὶ τῆς ἁγίας εἰκόνας, ἐρωτᾶται ἡ γυνὴ ὑπὸ τοῦ ἱερέως, ἂν συνάπτῃ τὸν γάμον τοῦτον αὐτοθελήτως ἢ ὑποχρεοῦται πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῶν οικείων καὶ συγγενῶν αὐτῆς. Ἐὰν δὲ ἀποκριθῇ ὅτι συνέρχεται ἐκουσίως, τότε ὀφείλει ὁ ἱερεὺς νὰ τελέσῃ τὸν ἀρραβῶνα καὶ τὸν γάμον κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας. Ἐὰν ὁμοίως ἡ γυνὴ ἀποκριθῇ ὅτι δὲν τῆς ἀρέσει ὁ ἄνδρας ἢ ὅτι συνέρχεται εἰς γάμον διαζυγομένη ὑπὸ τῶν οικείων τῆς, τότε ὁ Λατίνος ἢ ὁ Ἕλλην ἱερεὺς ὀφείλουσι νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸν γαμβρὸν τὸ δακτυλίδιον, καὶ νὰ ἀρνηθῶσι κατηγορηματικῶς νὰ τελέσωσι τὸν γάμον, ἐπειδὴ οὔτε τὸ δακτυλίδι, οὔτε ἄλλη τις πράξις καὶ τελετὴ, ἀλλ' ἡ ἐλευθέρως συγκατάθεσις κάμνει τὸν γάμον. Νὰ εἶναι ἐπίσης ὑποχρεωμένοι οἱ λατῖνοι καὶ οἱ Ἕλληνας ἱερεῖς, νὰ καταγράψωσι τοὺς γάμους, τοὺς ὁποίους τελοῦσιν, τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ἐπώνυμα τῶν νυμφίων, πῶθεν κατάγονται οὗτοι, ἐπίσης καὶ τὰ ὀνόματα τῶν παρόντων μαρτύρων. Ἐπίσης, νὰ ὑποχρεοῦνται οἱ Ἕλληνας καὶ λατῖνοι ἱερεῖς τῶν πόλεων κάθε ὁκτῶ ἡμέρας, οἱ δὲ ἔξω τῶν πόλεων, κάθε μῆνα, νὰ δίδωσι κατάλογον ὅλων τῶν

γάμων, τοὺς ὁποίους θὰ εὐλογήσωσιν εἰς τὸ διάστημα τοῦτο, εἰς τὸν Ἀρχιεπισκοπικὸν Γραμματεῖα μας, ὅστις δέον νὰ καταγράφη ἐπιμελῶς τοὺς γάμους, ἐπὶ ποινῇ δύο μηνῶν φυλάκισιν καὶ ἐνόκ Δουκάτου πρόστιμον διὰ κάθε γάμον ἐναντίον τῶν ἄνω διατάξεων, εὐλογηθέντα καὶ μὴ ἀγγεληθέντα ἐντὸς τοῦ χρονικοῦ τούτου διαστήματος. Ἐκ τοῦ ποσοῦ δὲ τούτου, νὰ λαμβάνη τὸ ἕν τρίτον ὁ κατήγορος, ἂν ὑπάρχη, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα θὰ τηρήται ἐπιμελῶς μυστικόν, τὸ ἕν τρίτον θὰ λαμβάνη ἡ Καθεδρική Ἐκκλησία, δηλαδή ἡ Μητρόπολις, καὶ τὸ ἄλλο τρίτον θὰ λαμβάνη ὁ Βικάριος καὶ ὁ Γραμματεὺς τῆς Μητροπόλεως, ἐξ ἴσου ἀμφότεροι. Ἄν δὲ, δὲν ὑπάρχη καταδότης, νὰ περιέρχεται τὸ εἰς αὐτὸν ἀνήκον τρίτον εἰς τὴν Καθεδρικὴν Ἐκκλησίαν.

Ἄν ὁ παραβάτης εἶναι παπᾶς καὶ μένη ἔξω εἰς τινα Καστελλανίαν, τότε ἡ χρηματικὴ ποινὴ νὰ διανέμηται μεταξὺ καταδότη, Καστελλάνου, καὶ Ἐκκλησίας τῆς Καστελλανίας· ἢ ἂν δὲν ὑπάρχη καταδότης, τότε τὸ μερίδιόν του νὰ τὸ λαμβάνη ὁ Καστελλάνος, ὅπως οὗτος μετὰ μεγαλητέρας ἐπιμελείας ἀναζητῆ καὶ εὐρίσκη τοὺς ἐναντίον τῶν διατάξεων τούτων τελεσθέντας γάμους¹. Αἱ περὶ γάμων διατάξεις ἡμῶν αὐταί, παραγγέλλει ὁ Λάντος, νὰ μεταφρασθῶσιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ νὰ σταλῶσιν εἰς ὅλους τοὺς Καστελλάνους, μὲ συστατικὰ γράμματα τῆς Κυβερνήσεως, διὰ νὰ τὰ δημοσιεύσωσιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ τὰ ἐφαρμόσωσιν. Ἐπίσης νὰ σταλῶσιν εἰς ὅλας τὰς Ἐπισκοπὰς τῆς νήσου, ἵνα τὰς ἐφαρμόσωσιν.

Ἐπίσης, πρὸς κατάπαυσιν τῶν κακῶν, τὰ ὅποια συμβαίγουσιν ἐκ τῶν παρ' ἐνορίαν γάμων καὶ λοιπῶν ἱεροπραξιῶν, ὀρίζομεν, μὲν τὴν συγκατάθεσιν τῆς ἁγίας Συνόδου, ὅπως οὐδεὶς παπᾶς ἢ Λατίνος κληρικός, νὰ δύναται νὰ προβαίη εἰς αἰανδῆποτε ἱεροπραξίαν εἰς ξένην

1. Ἐγγράφησαν ἄλλοτε ἱκανὰ περὶ τῶν Καστελλάνων, οἱ ὁποῖοι ἐκυβερνῶν τὴν ὑπαιθρον χώραν τυραννικώτατα, φερόμενοι σκαιῶς καὶ ἀπανθρώπως πρὸς τοὺς πέριξ τῶν πύργων αὐτῶν ζῶντας δυστυχεῖς εἰλωτας! Οἱ Καστελλάνοι οὗτοι ἐκυβερνῶν συγχρόνως ὡς τύραννοι, προστάται καὶ δικασταὶ ἐπὶ τῶν παροίκων τούτων. Οἱ δὲ Γενικοὶ Προβλεπταὶ τῆς νήσου, Φοσκαρίνης καὶ Γκαρζώνης, περιέγραψον, εἰς τὰς πρὸς τὸν Λόγιον καὶ τὴν Γερουσίαν Βενετίας ἐκθέσεις των, διὰ μελανῶν χρωμάτων τὴν ζωὴν τῶν δυστυχῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν ζυγὸν αὐτῶν. Διὰ δὲ τῶν ἄνω διατάξεων τοῦ Λάντο ἐδίδοτο νέα δικαίωματα ἐπιμεύσεως, τῶν τυράννων τούτων, εἰς τὰ οἰκογενειακὰ ζητήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κλήρου καὶ πληθυσμοῦ τῆς νήσου. Ἰδ. Ἀγαθαγγέλου Ξηρουχάκη, ἢ ἐν Κρήτῃ Ἐπανάστασις τοῦ 1363-66 καὶ τὸ Διοικητικὸν σύστημα τῆς Βενετίας.

ἐνορίαν, ἄνευ τῆς ἡμετέρας ἢ τοῦ Βικαρίου ἡμῶν ἀδείας, ἂν ποτε ὁ οἰκεῖος ἐφημέριος κωλύεται ἐκ νομίμου κωλύματος, ἐπὶ ποινῇ ἐνὸς μηνὸς φυλακίσεως καὶ προστίμου 12 ὑπερκέρων, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν πόλεων, κατὰ τὸν ρηθέντα περὶ γάμων τρόπον.

Ἐπίσης, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες παπάδες, μετὰ τινος ἀυθαδείας, καὶ ἐναντίων τῶν κειμένων νόμων, συνηθίζουσι, χωρὶς τὴν ἡμετέραν συγκατάθεσιν ἢ ἀδειαν, νὰ ἀναλαμβάνωσι τὰς ἐκκλησίας καὶ παρεκκλήσια, κειμένας ἐν τῇ ἡμετέρᾳ περιφερείᾳ¹, καὶ νὰ τελῶσιν εἰς αὐτὰς κατ' ἰδίαν ἐξουσίαν, γάμους, καὶ τὰ λοιπὰ Θεῖα Μυστήρια, χωρὶς νὰ γνωρίζωσι ποῖος εἶναι ὁ πνευματικὸς αὐτῶν Προϊστάμενος, καὶ χωρὶς καὶ οἱ ἴδιοι νὰ εἶναι πολλάκις κανονικῶς ἐλεύθεροι, παραδιάζοντες οὕτω τοὺς νόμους τοῦ Κράτους. Διὰ τοῦτο, ἡμεῖς Γερόλαμος Λάντος, μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῆς ἁγίας Συνόδου, διατάσσομεν ὅπως, ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἱερεῖς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἡμῶν, παρουσιασθῶσιν ἐνώπιον ἡμῶν ἢ τοῦ Βικαρίου μας, ἐντὸς δύο μηνῶν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης διατάξεως, ἐπὶ παρουσίᾳ δὲ τοῦ Πρωτοπαπᾶ ἢ τοῦ Πρωτοφάλη, ἐξετάσωσιν οἱ Βικαριοὶ ἡμῶν, ἂν οἱ παπάδες οὗτοι εἶναι πράγματι ἱερεῖς κανονικῶς χειροτονιμένοι, ποίας ἡλικίας εἶναι καὶ ἂν ἔχωσιν Ἐκκλησίας ἢ παρεκκλήσια. Καὶ ἂν μὲν εἶναι ἄξιοι, νὰ ἐφοδιάζωσιν αὐτοὺς μὲ κανονικὴν ἀδειαν καὶ μὲ τὰς ἀναγκαίας νοθεσίας, διὰ νὰ δύνανται οὗτοι νὰ ἐπιτελῶσι κανονικῶς καὶ ἐλευθέρως τὰ ἱερατικὰ αὐτῶν καθήκοντα εἰς τὴν ἡμετέραν Ἀρχιεπισκοπὴν. Μετὰ παρέλευσιν δὲ τῶν δύο μηνῶν, νὰ θεωρῆται ὡς αἰρετικὸς ὁ παπᾶς ἐκεῖνος ὅστις, ἄνευ ἀδείας, κατέχει ἐκκλησίαν ἢ παρεκκλήσιον καὶ ἐπιτελεῖ εἰς αὐτὰς γάμους καὶ τὰ λοιπὰ Θεῖα Μυστήρια, καὶ νὰ εἶναι ἀποκεκομμένοι τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας.

Ἐπίσης, πρὸς ἀποσόβησιν σκανδάλων ἐκ τῆς ἐπισκέψεως τῶν Καπελλάνων εἰς τὰ γυναικεῖα Μοναστήρια, διατάσσομεν ὅπως εἰς τὸ μέλλον οὐδεὶς Καπελλάνος, ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ καὶ στερήσεως τῆς ἐκκλησίας του, εἰσέρχεται εἰς τὰ Μοναστήρια τῶν γυναικῶν, ὑπὸ οἰανδήποτε πρόφασιν ἢ αἰτίαν, εὐλογοφανῆ ἢ ἀναγκαίαν, εἰ μὴ μόνον ὅταν

1. Περὶ τῶν παρεκκλησιῶν τούτων, καὶ ἰδίως τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τῶν περὶξ προαστείων, τὰ ὅποια διεξεδίκει ἀνεκὰθεν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, ἀνεγνωρίσθησαν ὁμως ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τὰ κτητορικὰ δικαιώματα εἰς τοὺς νομίμους κτήτορας τούτων Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι διὰ τοῦτο καὶ ἐδικαιοῦντο νὰ διορίζωσιν ἐλευθέρως καὶ ἄνευ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, τοὺς παπάδες. Ἴδε Ἀγαθαγγέλου Ψηρουχάκη, ἐνθ. ἀνωτ. Ἡ ἐν Κρήτῃ Ἐπανάστασις τοῦ 1863-66 καὶ τὸ Διοικητικὸν σύστημα τῆς Βενετίας ἐν Κρήτῃ.

πρόκειται νά μεταδώσῃ τὴν ἁγίαν Κοινωνίαν εἰς τὰς ἀσθενεῖς Μοναχάς, ὁπότε δεόν νά ὀδηγηθῆται ἐν συνοδείᾳ. Μετὰ δὲ τὴν ἁγίαν Κοινωνίαν εἰς τὴν ἀσθενῆ ἢ τὴν τέλει τῆς Θείας Λειτουργίας, νά ἐξέρχεται οὗτος εὐθὺς ἐκ τοῦ Μοναστηρίου. Ἐὰν δὲ εἶναι ἀνάγκη νά φροντίσῃ ὁ Καπελλάνος διὰ τὰ πράγματα τοῦ γυναικείου Μοναστηρίου, καὶ ἔχῃ ἀνάγκην νά ὁμιλήσῃ μὲ τὴν Ἡγουμένην, τούτο νά γίνεται ἐπὶ παρουσίᾳ πολλῶν Μοναζουσῶν καὶ εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ἐκκλησίας ἢ εἰς τὸ «Parlatorion» καὶ νά ἐξέρχεται ἀμέσως ὁ Καπελλάνος.

Τὰ ἀνωτέρω διατάγματα ἐλήφθησαν παρόντων τῶν: Πατρός Βικτωρος Βαλαρέσου, Βικαρίου ἐπὶ τῶν πνευματικῶν ὑποθέσεων τοῦ Πατριάρχου καὶ Ἀρχιεπισκόπου. Τῶν εὐσεβεστάτων Κανονικῶν κυρίων Ἰακώβου de Leoni, Πατρός Κυριακοῦ Pettinario, καὶ ἐκεῖνων οἱ ὅποιοι εἶναι εἰς ὄλον τὸν κληρὸν τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης, μάρτυρες πρὸς τούτο κληθέντες, ἀναγινώσκοντες ἐμοῦ Ἀντωνίου Κάντα, Συμβολαιογράφου, ἐκ Brescia (τῆς Ἰταλίας) καὶ Γραμματέως τοῦ ἰδίου Κυρίου Ἀρχιεπισκόπου, ἐν ἔτει 1486, Ἰνδικτιῶνος 4ης, ἡμέραν Παρασκευῆν, 2 Ἰουνίου, εἰς τὸ Ἀρχιεπισκοπικὸν μέγαρον, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἰδίου Πατριάρχου καὶ Ἀρχιεπισκόπου, ἔτος δευτέρον τοῦ Ποντιφικαίου τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ VIII καὶ ἔτος XII τῆς Πατριαρχείας τοῦ Λάντου.

Τοιαῦται αἱ διατάξεις τῶν Ἐπαρχιακῶν Συνόδων τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Λάντο, ἐνισχυόμεναι καὶ ὑπὸ τῶν νόμων τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας. Ἄλλ' αἱ διατάξεις αὗται οὐδέποτε ἐτηρήθησαν, ὡς ἐλέχθη, ἐν τῇ πράξει, διότι ἐγένετο σύγχυσις, ὑπῆρχε δὲ καὶ κακὴ πίστις: Εἰς τὰς περὶ γάμου λ.χ. ὑποθέσεις, ἐφασίθαλλον οἱ διίστάμενοι τὰ ζητήματά των ὁ μὲν εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον, ὁ δὲ εἰς τὸν Παπικὸν Νούντιον, ἐδρεύοντα ἐν Βενετίᾳ, ἕτεροι δὲ εἰς τοὺς Διοικητὰς τῆς νήσου, τὸν Δοῦκα ἢ καὶ τὴν Γερουσίαν τῆς Βενετίας. Ἠγείρετο ὅθεν τὸ ζήτημα, α) περὶ τῆς ἐγκυρότητος τοῦ γάμου καὶ β) περὶ τῆς νομιμότητος τῆς ἐκκλήσεως, Γενικώτερον δέ:

Ἄν οἱ Λατῖνοι Ἀρχιεπίσκοποι Κρήτης—εἰς τὰς περὶ γάμου καὶ ἄλλας ὑποθέσεις, ὅπου ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἔχει νόμους διαφορετικούς τῆς Λατινικῆς—ἠδύναντο νά κρίνωσιν τὰς ὑποθέσεις ταύτας κατὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς ἢ τοὺς Λατινικοὺς νόμους.

Ἐπιθέσεις περὶ γάμου 1610 Ἰωάννου τινὸς Φοντάννα, μᾶς δίδει ἀμυδρὰν ἰδέαν περὶ τοῦ μέτρου τῆς συγχύσεως ἣτις ἐπεκράτει κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην εἰς τὰ περὶ γάμου ζητήματα. Ὁ Φοντάννας, ἐξ Ἠρα-

κλείου μέλλων νά ιερωθῆ, εἶχε μνηστευθῆ μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ συμπλίτου του παπᾶ Χριστόβουλου Βιτζαμάνη, Σωσάννης. Αὕτη ἔμως μετενόησε, δηλώσασα ὅτι θὰ ἐγένετο Μοναχί, εἰσῆλθε μάλιστα καὶ εἰς Μοναστήριον, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξέλθῃ τάχιστα καὶ ἐπιστρέψῃ ἡσυχὰ εἰς τὴν πατρικὴν οἰκίαν¹. Ὁ Φοντάνας ἐξηκολούθει νὰ θεωρῇ τὴν Σωσάνναν μνηστὴν τῆς καὶ ἐξῆτει νὰ τελεσθῇ ὁ γάμος, ἀλλ' ὁ Χριστόβουλος ἠρνεῖτο, ἴσως ἀπὸ συμφώνου μετὰ τῆς θυγατρὸς του. Ὁ Φοντάνας οὕτω βλέπων ἑαυτὸν ἐμπαίζομενον, ἐνήγαγε τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν Βικάριον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, ὅστις ἐπὶ τῇ θάσει τῶν κειμένων νόμων καὶ τῶν συνηθειῶν τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, ἀνεγνώρισε τὴν νομιμότητα τῆς ὑποθέσεως. Ὁ παπᾶ Χριστόβουλος, ἀπεναντίας, ἀπετάθη εἰς τὸν Παπικὸν Νούντιον ἐν Βενετία, ἐνθα καὶ μετέβη αὐτοπροσώπως, ὡς φαίνεται ἐκ πλείστων ἐγγράφων καὶ ἄλλων μαρτυριῶν τῆς ἐποχῆς². Ὁ Νούντιος ἐδέχθη τὴν ὑπόθεσιν καὶ ἐκλήτευσε τὸν Φοντάναν. Ἀλλ' ὁ Φιλαδελφείας, ὅστις ἤδρευεν, ὡς γνωστόν, ἐν Βενετία, ἀπὸ τοῦ 1577, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων, λαβὼν γινῶσιν τοῦ ζητήματος ἔκαμε παραστάσεις πρὸς τὴν Γερουσίαν τῆς Βενετίας διὰ τὸν νεωτερισμὸν, τοῦ νὰ ὑπόκεινται οἱ Ὀρθόδοξοι Ἕλληνες εἰς Παπικοὺς δικαστάς, ἐναντίον τῶν νόμων τῆς Δημοκρατίας καὶ τῶν μέχρι τοῦδε συνηθειῶν.

Ὁ Σάρπης, κληθεὶς νὰ ἐξετάσῃ τὴν ὑπόθεσιν, ἣ ὁποία οὕτως ἐλάμβανε διαστάσεις, ἀπεφάνθη οὕτω :

Οἱ Χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι Ἕλληνες, δὲν ἐδικιάθησαν ποτὲ ὡς τώρα ἀπὸ τὸν Ρωμαίων Ποντίφηκα. Ἡ ἐξουσία ἐξ ἄλλου, νὰ δικάζῃ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐδόθη αὐτῷ ὑπὸ τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας. Εἰς αὐτὸν δέ, ὡς ἀντιπρόσωπον τῆς Δημοκρατίας, δεόν νὰ ἐφρεσιβάλλωνται αἱ περὶ γάμου ὑποθέσεις τῶν Ἑλλήνων, ὑπηκόων τῆς Γαληνοτάτης, καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Νούντιον τοῦ Πάπα. Ὡς ἐκ τούτου, κακῶς ὁ παπᾶ Χριστόβουλος ἀπετάθη εἰς τὸν Νούντιον ἐν Βενετία, ἐναντίον τῆς συνηθείας καὶ τῶν νόμων τῆς Γαληνοτάτης, κάκιστα δὲ ἐπραξε ὁ Βικάριος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ἐφοδιάσας τὸν παπᾶ Χριστόβουλον διὰ συστατικῶν γραμμάτων πρὸς τὸν ἐν Βενετία Νούντιον τοῦ Πάπα. Καὶ διὰ μὲν τὸν πρῶτον, ἀρκεῖ μὴ καλῆ τιμῷ

1. U. M. G. Donà, 489.—U. A. S. Dispac. Prow. 4 Ottobre 1610. Ἰδ. καὶ Tea, ἐνθ', ἀνωτ. σ. 39 καὶ ἐξῆς.

2. U. A. S. Consultori in Jure 482. 402. 403 καὶ ἀλλαχοῦ. Ἰδ. καὶ Tea, ἐνθ' ἀνωτ.

ρία και ἡ ἀκύρωσις τῆς δικογραφίας του. Εἰς δὲ τὸν Βικάριον νὰ γίνωσιν αὐστηραὶ παρατηρήσεις διὰ τὴν τσσαύτην ἀμέλειαν, καὶ συγχρόνως νὰ σημειωθῇ εἰς τὰ βιβλία τῆς Ἀρχιεπισκοπικῆς Γραμματείας ὅτι ἡ ἐξουσία προέρχεται ἀπὸ τὴν Βενετίαν καὶ ἔχει ἀπὸ τὴν Ρώμην¹.

Οὕτως ἐτίθεντο σαφῶς τὰ πράγματα εἰς τὴν θέσιν των. Ἀλλ' ὡς ἦτο ἐπόμενον, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος δὲν ἔμεινε ἀδρανής. Παρουσίασε παραδείγματα παρωχημένων ἐποχῶν, ἡδὴ ἀπὸ τοῦ 1476, Ἑλλήνων Ὀρθοδόξων ἀποσταθέντων εἰς τὸν Ποντίφηκα ἢ εἰς τὸν Νούντσιον αὐτοῦ ἐν Βενετία, διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ Βικαρίος του ἐνήργησε κατὰ τῆς συνήθειας καὶ τοὺς κειμένους νόμους.

Οὕτως ἐγείρεται ἄλλο ζήτημα, ἂν δηλαδὴ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης ἔπρεπε νὰ δικάζῃ τὰς περὶ γάμου ὑποθέσεις τῶν Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων κατὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς ἢ κατὰ τοὺς λατινικοὺς νόμους.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Γριμάνης καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Φιλαδελφείας ἐκλήθησαν ὑπὸ τῆς Γερουσίας νὰ ἐκφέρωσι κρίσιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Ὁ Γριμάνης ἐν τῇ ἀπαντήσει του ζητεῖ νὰ δικάζῃ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας, μὴ δυνάμενος ἐν συνειδήσει νὰ πράξῃ ἄλλως, ὡς λατίνος Ἀρχιεπίσκοπος. Ἦθελε νὰ στηριχθῇ εἰς τὴν συνήθειαν καὶ νὰ ἀποκλείσῃ τὴν ἐπέμβασιν τῶν Μαγιστράτων τῆς Βενετίας.

1) Ἡ συνήθεια ἕως τώρα εἶναι, ὑποστηρίζει ὁ Γριμάνης, νὰ προσφεύγωσιν οἱ Ἑλληνες Ὀρθόδοξοι, εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον ἢ τὸν Βικάριον αὐτοῦ, διὰ τὰς τριαύτας ὑποθέσεις, καὶ εἶτα εἰς τὸν Νούντσιον.

2) Ἡ βούλλα τοῦ Πάπα Κλήμεντος τοῦ ΙV κατὰ τὸ 1266, δεκτὴ γενομένη ὑπὸ τοῦ Δόγη Renier Zeno, ὡς καὶ ἐκδικάσεις ὑποθέσεων ὀρθοδόξων Ἑλλήνων, κατὰ τὸν ρηθέντα τρόπον, ἐπικυροῦσι τὴν συνήθειαν ταύτην.

3) Ἐπίσης, ἡ συμφωνία, περὶ κτηματικῶν ὑποθέσεων, τοῦ 1322, γενομένη μεταξὺ τοῦ Ἐλεγκτοῦ τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας καὶ τοῦ Ἐπιτρόπου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, κυρωθεῖσα παρὰ τοῦ Δόγη Giovanni Soranzo, ἐπικυρώνει τὴν συνήθειαν.

4) Αἱ ἐκκλήσεις μεταδιβάζονται πρὸς τὸν ἀνώτερον ἐκεῖνου ὅστις ἐδίκασε τὴν ὑπόθεσιν. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος δὲ δὲν ἔχει ἄλλον ἀνώτερον

1. Ἡ Γαληνοτάτη ὑπεραμύνεται, ἐναντίον τοῦ Πάπα, τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς, θεωροῦσα τὴν νῆσον ἀποκλειστικὸν αὐτῆς φέουδον, ἀφοῦ εἶχε θανατήσει δι' αὐτὴν τόσον χρῆμα καὶ διεξαγάγῃ τοσοῦτους ἀγῶνας.

ἀπὸ τὸν Πάπαν καὶ τὸν Ἀποστολικὸν αὐτοῦ Νούντιον ἐν Βενετία.

5) Θὰ ἦτο παραλογισμὸς καὶ μεγίστη ἀφροσύνη, νὰ δικάζωσιν οἱ λαϊκοὶ τὰς ὑποθέσεις τῶν Κληρικῶν καὶ ἐπεμβαίνωσιν εἰς τὰς πνευματικὰς ὑποθέσεις, οἷαι εἶναι αἱ περὶ γάμου ὑποθέσεις.

6) Οἱ ἴδιοι οἱ Ἕλληγες δὲν θὰ ἐδέχοντο καὶ θὰ ἀπιστρέφοντο νὰ προστρέγωσιν εἰς κοσμικοὺς διὰ τοιαύτας ὑποθέσεις καὶ ὅστις τὸ ἐπραττε, θὰ ἦτο μισητὸς ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

7) Τὸ πνεῦμα τῶν νόμων τῆς Γαληνοτάτης ἦτο, κατὰ τὸ παρελθόν, νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἑλληνικὴν θρησκείαν εἰς τὰς διατάξεις καὶ τοὺς κανόνας τῆς Λατινικῆς.

8) Οὕτως ἀπαιτεῖ τὸ συμφέρον τῆς λατινικῆς θρησκείας καὶ τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας.

Αὐτὰ εἶναι τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Γριμάνη, τὰ ὅποια θὰ ἴδωμεν πῶς ἀνασκευάζει ὁ Σάρπη.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Φιλαδελφείας, τουναντίον, παρατηρεῖ;

1) Οἱ Ἕλληγες ἐν Κρήτῃ ἀναγνωρίζουσι τὴν Βενετικὴν Δημοκρατίαν ὡς Ἀρχὴν αὐτῶν, διότι τοῖς παρέχει θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν καὶ σέβας, τὰ ὅποια οὐδεὶς Λατίνος ἡγεμὼν παρέσχεν αὐτοῖς.

2) Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος δὲν ἔχει ἐν Κρήτῃ, ἤδη ἀπὸ πολλῶν αἰώνων, Ἕλληνας Ἐπισκόπους ἰδίους. Οἱ Ὀρθόδοξοι Ἕλληγες τῆς νήσου ἠγκέσθησαν νὰ (ἐξ ἀνάγκης θεβαίως) δικάζωνται ἀπὸ τοὺς λατίνους, κατὰ τοὺς ἰδίους ἑλληνικοὺς ἐκκλησιαστικοὺς νόμους καὶ τηροῦντες τὰ τῆς λατρείας τῶν. Νῦν, τουναντίον, ζητεῖται, εἰς τὰς περὶ γάμου ὑποθέσεις, νὰ δικάζωνται μὲ λατινικοὺς νόμους, καὶ δῆ, μὲ τοὺς κανόνας τῆς Τριδεντινῆς Συνόδου¹, παρ' αὐτῶν μὴ ἀναγνωρισμένους. Ἄλλαις λέξεσιν: Οἱ Ἕλληγες δὲν ἀναγνωρίζουσι τοὺς λατίνους Ἐπισκόπους ἐν Κρήτῃ ὡς ἐξαρτωμένους ἀπὸ τὸν Πάπαν, ἀλλ' ὡς διωρισμένους ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Πρίγκηπος (τῆς Βενετ. Δημοκρατίας), καὶ παρ' αὐτοῦ ἐξαρτωμένους, καὶ εἰς αὐτὸν ὑποτεταγμένους. Διὰ τοῦτο, ἂν ὁ Πρίγκηψ δὲν ἀνακαλέσῃ δι' ἑαυτὸν τὸ δικαίωμα τῆς ἐκκλήσεως, ἀλλ' ἐπιτρέπει νὰ δικάζωνται οὗτοι μὲ λατινικοὺς νόμους καὶ κανόνας καὶ νὰ ὑποχρεοῦνται νὰ συνάπτωσι γάμους ἐναντίον τῶν κανόνων τῆς Ἐκ-

1. Εἰς τὴν Σύνοδον ταύτην ἐζητήθη νὰ κανονισθῇ τὸ ζήτημα. Ἡ Δημοκρατία ὑπεστήριξε τὴν ἀποψιν τῶν Ἑλλήνων νὰ τηρηθοῦν δηλαδὴ αἱ συνήθειαι τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ περὶ γάμου καὶ διαζυγίων ζητήματα. Ἄλλ' ἡ πρότασις ἀπερρίφθη.

κλησίας των, θά προετίμων νά εἶναι ὑπό τοὺς Τούρκους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν ἔχουσι κανὲν ἐμπόδιον.

3) Τὸ νὰ δικάζωνται μὲ τοὺς νόμους τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας, θά ἤρχετο νὰ ἀποφασίσῃ πλαγίως, εἰς θάρος των, περὶ τῆς διαφορᾶς αὐτῶν μετὰ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας.

4) Οἱ Ἕλληνες ἀναγνωρίζουσι τοὺς λατίνους δικαστάς ἐν Κρήτῃ, μόνον ὡς ὑπερσούσιους τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας.

5) Τοιαύτη καινοτομία, τοῦ νὰ δικάζωνται οἱ Ἕλληνες κατὰ τοὺς νόμους τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας, θά εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα, νὰ μὴ θεωρῆ πλεον ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τὸν Ἡγεμόνα ὡς φυσικὸν του προστάτην καὶ συνεπῶς νὰ μὴ τὸν σέβεται.

6) Οὕτως οἱ Ἕλληνες τῆς νήσου θά ἦσαν μειωμένοι ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων τῆς Ζακύνθου καὶ τῆς Κερκύρας, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ Γαλινοτάτη ἀφῆκε πλήρη ἐλευθερίαν διὰ τὰ θρησκευτικὰ των ζητήματα.

7) Δὲν ὑπῆρξαν ποτὲ ἐν χρήσει ἐκκλήσεις πρὸς τὸν Πάπα καὶ τὸν Νούντιον αὐτοῦ. Ἄν δέ ποτε συνέβῃ τὸ τοιοῦτον, ἐγένετο χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους οἱ ὅποιοι ἦ παρπεισθήσαν ἢ κατέφυγον εἰς τὸν Πάπαν διὰ συμφέρον.

8) Ἡ Αὐλή τοῦ Πάπα προσπαθεῖ μὲ πάντα τρόπον νὰ προσελκύσῃ πρὸς ἑαυτὴν τοὺς Ἕλληνας ἱερεῖς, πρὸς ζημίαν μεγίστην τῆς Δημοκρατίας.

Οὕτως ὁ Φιλαδελφείας Γαβριὴλ ὁ Σεβήρος¹, ἀπαντᾷ μετὰ τέχνης καὶ πειστικότητος εἰς τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Γριμάνη, τὰ ὅποια θά ἀνασκευάσῃ κατωτέρω ἕνα πρὸς ἕνα ὁ Σάρπη, εἰς ὃν ὑπεβλήθησαν αἱ γνώμαι τοῦ Γριμάνη καὶ τοῦ Φιλαδελφείας.

Ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ ὁ Σάρπη παρατηρεῖ «οἱ Ἕλληνες δὲν ἀναγνωρίζουσι τὸν Πάπαν καὶ δὲν ὑπόκεινται εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν αὐλήν· ἄρα δὲν δύνανται οὕτω νὰ δικάζωνται παρ' αὐτῆς. Διὰ τοῦτο ἡ Δημοκρατία εἰς ὅλας αὐτῆς τὰς σχετικὰς διατάξεις, ἀπὸ τοῦ 1548—1568, καθώριζεν ὅπως οἱ Ἕλληνες δικάζωνται, εἰς τὰς ποινικὰς ὑποθέσεις, ὑπὸ τῶν δικαστῶν τῆς εἰς δὲ τὰς πνευματικὰς, νὰ ὑπόκεινται οὗτοι εἰς τοὺς Ἱεράρχας των». Ἄν δὲ ἀπελάμβανον τοῦ προνομίου τούτου οἱ ἄλλοι

1. Περὶ τοῦ Φιλαδελφείας Γαβριὴλ Σεβήρου, ἔγραφεν ὁ Γενικὸς Προβλεπτῆς Φοσκαρίνης Ἰάκωβος πρὸς τὴν Γερουσίαν Βενετίας, ὅτι εἶναι ἐπιτήδειος, ὀξυδερκής καὶ ὀξύνοος. Ἐκθέτει καλῶς τὰς σκέψεις του διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκει.

2. U. M. C. Cod. Dona 489 N. I.

*Ελληνας ὑπήκοοι τῆς Γαληνοτάτης, ἀκόμη καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ζῶσιν ἐν Βενετία, δὲν φαίνεται ὀρθὸν νὰ γίνεταί διαφορὰ εἰς τοὺς Κρήτας¹.

Γενικώτερον ὁ Σάρπης προχωρεῖ ἐν τῇ ἀνασκευῇ τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Γριμάνη καὶ πλήττει εἰς τὰ καίρια τὸν Πάπαν². Ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους (Ἀνατολ. καὶ Δυτικοῦ), πᾶσα ἡ Χριστιανωσύνη Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, λαϊκὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ, ἐξηρτάτο ἀπὸ τὰς διατάξεις τοῦ Πρίγκηπος. Ἐν ἀντιθέσει δὲ πρὸς τὴν Ρώμην, οἱ Ἕλληνας, οἱ Ρῶσοι καὶ ἄλλοι, ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὴν ἀπὸ αἰῶνων λαϊκὴν ταύτην Ἐξουσίαν³, τῆς ὁποίας ἡ Βενετία θεωρεῖ ἑαυτὴν ἐν Κρήτῃ κληρονόμον.

Ὁ Σάρπης διακρίνει ἀκολούθως, μεταξὺ Λατινικοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ γαμικοῦ Διναίου, καὶ θεωρεῖ τὸν γάμον καὶ ὡς συμβόλαιον καὶ ὡς Μυστήριον, διακρίνει δὲ τὰς περὶ γάμου κυριωτέρας διαφορὰς μεταξὺ τῶν δύο θρησκευμάτων, παρατηρῶν ὀξυδερκῶς, ὅτι αἱ διαφοραὶ αὗται δὲν παρουσίασαν ποτὲ δυσχέρειαν εἰς τὴν ἔνωσησιν τῶν Ἐκκλησιῶν, οὔτε πρὸ τοῦ σχίσματος, οὔτε κατὰ τὴν ἐν Φλωρεντία σύνοδον, ἡ ὁποία τοὺς ἀντιπαρῆλθεν ἐν σιγῇ.

Ἐπαναλαμβάνει δὲ τὴν ἀρχικὴν θέσιν ὅτι, τὴν ἐξουσίαν τοῦ δικάζειν τοὺς Ἕλληνας, ἔλαβον οἱ Λατῖνοι Ἐπίσκοποι, ἐκ τῆς Βενετίας, φέρων ὡς ἐπιβεβαίωσιν ὅτι οἱ Ἕλληνας Ἱεράρχαι ἀπηλάθησαν ἐκ Κρήτης ὑπὸ τοῦ Πρίγκηπος καὶ οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Ποντίφηκος, ὅστις οὔτε τότε, οὔτε κατόπιν εἶχεν ἐξουσίαν οὐδεμίαν ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων. Ὅτι ἂν ὁ Ποντίφηξ ἠδύνατο νὰ ὑποτάξῃ εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Κρήτης τοὺς Ἕλληνας τῆς νήσου, θὰ ἐπεχείρῃ τὸ ἴδιον καὶ διὰ τοὺς Ἕλληνας τῆς Κερκύρας καὶ τῆς Ζακύνθου, οὐχὶ δὲ μόνον διὰ τὰς δικαστικὰς ὑποθέσεις, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς δογματικὰς. Ἡ Ρωμαϊκὴ συνήθεια εἶναι, νὰ μὴ σταματᾷ ποτέ, ἀλλὰ πάντοτε νὰ ζητᾷ περισσότερα!

Εἰς τοὺς δισταγμοὺς τοῦ Γριμάνη ὅτι, κατὰ συνείδησιν, δὲν ἠδύνατο

1. U. M. C. Cod. Dona 489 N. 2.

2. Paolo Sarpi, op. comp. VIII. Βλέπ. καὶ A. Bianchi Giovini, Vita di Fra Paolo Sarpi, Basilea 1847 p. 267 καὶ app. p. 461. Teo, ἐνθ. ἀνωτ. p. 43 καὶ ἐξῆς, ὁπόθεν καὶ σημειοῦμεν τὰ ἀναγκαῖα.

3. Τῆς ἐξουσίας ταύτης γίνεταί δυστυχῶς πολλὰκις κακὴ χρῆσις καὶ συμβαίνουνσι προστριβὰ μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, ἡ ὁποία δὲν περιορίζεται εἰς τὸ νὰ εἶναι ὁ Προστάτης τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἐπίσκοπος τῶν ἔξω, ὡς ἔλεγεν ὁ Μ. Κωνσταντῖνος καὶ δὲν ἀφίνει τὴν Ἐκκλησίαν ἐλευθέραν εἰς τὰ ἑσωτερικὰ τῆς ζητήματα.

νά δικάζῃ με τούς Ἑλληνικούς νόμους, αὐτὸς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ποντίφηκος, ἀπήντα ὁ Σάρπη: Εἶναι φανερόν ὅτι ὁ δικαστὴς ὀφείλει νά δικάζῃ κατὰ τούς νόμους τοῦ δικαζομένου, καί οὐχί κατὰ τούς νόμους ὑπὸ τούς ὁποίους ζῆ ὁ δικαστὴς, ἂν εἶναι διάφοροι. Ἄν δὲ τοῦτο δὲν ἱκανοποιῇ τὴν ἰδίαν συνείδησιν, δὲν εἶναι ὅμως δίκαιον, πρὸς ἰδίαν ἱκανοποιῆσιν, νά ζημιώσῃ τις τὸν ἄλλον εἰς τὸσον σπουδαίας ὑποθέσεις Ὁ Γοιμάνης ἀνέφερεν ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς Βενετίας ἐν Κρήτῃ, ἦτο ἀνθελ-
ληνικὴ. Εἰς τοῦτο ἀντιτάσσει ὁ Σάρπη: "Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ὑπαινεγμὸν ὅτι, εἰς τούς πρώτους καιροὺς, ἡ Βενετία προσεπάθει, ἐφ' ἔσον ἦτο δυνατόν, νά ταπεινώσῃ τὴν Ἑλληνικὴν θρησκείαν καὶ τὴν ὑποτάξῃ εἰς τὴν Λατινικὴν, εἶναι θέβαιον, ὅτι τοῦτο δὲν ἐγένετο ἐξ αἰτίας τῆς θρησκείας ἢ τῆς Δικαιοσύνης, καθότι τοῦτο ἤθελε συμβῆ καὶ εἰς τὰς ἄλλας Βενετοκρατούμενας νήσους, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Βενετίαν, ἀλλὰ χάριν τῆς καλῆς διοικήσεως, πρᾶγμα τὸ ὑποτον ἐγὼ δὲν γνωρίζω ἂν ἐξακολούθη, ἂν ἔπαυσεν ἢ ἂν μετεβλήθη εἰς τὸ ἐναντίον ἐνεκεν τῆς μεταβολῆς τῆς Ρώμης τοῦ Πάπα!

Μεθ' ὅλας ὅμως ταύτας τὰς ἀποφάσεις καὶ τὰ μέτρα, μεθ' ὅλας τὰς Συνοδικὰς διατάξεις καὶ τούς νόμους τοῦ Κράτους, ἡ ἀκαταστασία ἐξηκολούθη. Ἐγένοντο παπάδες, διὰ νά ἀποφύγῃσι τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὸν κατὰ ξηρὰν στρατὸν καὶ ἰδίως εἰς τὰς γαλέρας καὶ τὰς ἀγγαρείας. Πολλοὶ ἦσαν οὐχί κανονικῶς χειροτονημένοι. Ἄλλοι ἀπλοὶ μοναχοὶ ἢ ἀπλῶς ἐφόρου τὸ ράσον, χωρὶς νά εἶναι οὔτε κἄν μοναχοί. Αἱ χειροτονίαι δὲ χωρὶς ἐξέτασιν ἐξηκολούθηον πάντοτε, μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς Βενετικῆς ἐν Κρήτῃ κυριαρχίας καίτοι ἡ ποινὴ εἶχεν ἀυξήθη ἀπὸ 2, εἰς 100 Τσεκίλια!

1. Ὁ Σάρπη ἀναμφίβολως σοφιστεῦται ἐνταῦθα καὶ μεταβάλλει τὴν ἀλήθειαν εἰς ψεῦδος, κατὰ τὸ σύστημα τῶν σοφιστῶν. Ἀπλὴ ἐπισκόπησις τῶν πράξεων τῆς Γαληνοτάτης ἐν Κρήτῃ μέχρι τοῦ 15 αἰῶνος, πείθει ὅτι ἡ Βενετία δὲν ἄφινε εὐκαιρίαν ὅπως ταπεινώσῃ τὴν Ἑλληνικὴν θρησκείαν καὶ τὴν ὑποτάξῃ εἰς τὴν Λατινικὴν. Τὰ δοκούμενα τῆς ἐποχῆς εἶναι ἀναρτίμητα εἰς τὰ Βενετικά Ἀρχεῖα. Ἡ ἐν Βενετία Ἑλλ. Ἀποικία τοῦ Βελούδου, θρῖθει τοιοῦτων ἐγγράφων. Ἀνεφέραμεν καὶ ἡμεῖς ἄλλοτε ἕτερα καὶ εἶπομεν ἀρκετὰ. Θὰ σημειώσωμεν δὲ κατωτέρω καὶ ἄλλας μαρτυρίας. Βεβαίως τώρα εἶχον μεταδλῆθῆι τὰ πράγματα. Ἡ Γαληνοτάτη δὲν εἶχε πλέον ἀνάγκην τὸν Πάπα, ἀλλ' οἱ Κρήτες τῆς ἦσαν ἀπαραίτητοι. Ἐπρεπε λοιπὸν νά τούς ὑπερασπισθῆι ἀπέναντι τοῦ Ποντίφηκος τῆς Ρώμης. Οὕτω δὲ καὶ πράττει διὰ τοῦ Συμβούλου αὐτῆς Σάρπη.

2. U. A. S. Procuratie d'è Supra 412. "Id. καὶ G. Gerola, Monum. Venet. Tom. II p. 127. καὶ M. C. Correi, op. d. 489.

Τὰ μέτρα ταῦτα ἐλαμβάνοντο θεθαίως ἐπίτηδες, διὰ νὰ μειώσωσι τὴν δύναμιν καὶ τὸ κύρος τῶν Ἑλλήνων παπάδων παρὰ τῆ λαῶ.

Ἄλλὰ ἦσαν ἀψυχολόγητα καὶ ἐλαμβάνοντο πολλάκις σπασμοδικῶς, ὥστε ἐπροκάλουν ἐξεγέρσεις, ὅποτε πάλιν ἐλαμβάνοντο αὐστηρότερα. Κατὰ τὸ 1458, δὲν ἦσαν πλέον ἄρκετὰ τὰ συστατικὰ γράμματα τῶν διοικητῶν διὰ τοὺς μεταβαίνοντας νὰ χειροτονηθῶσιν εἰς Μεθώνην καὶ Κορώνην¹, Ἔπρεπε νὰ μεταδῶσιν οὗτοι πρῶτον εἰς Βενετιάν καὶ ζητήσωσι συστατικὰ γράμματα τοῦ Δόγη! πράγμα τὸ ὅποιον ἰσοδυναμεῖ μὲ ἄρνησιν ἀδείας. Τὸ 1478 καὶ 1495 ἐξεδόθη διαταγὴ τῆς Γερουσίας τῆς Βενετίας νὰ ἐξετάζωνται πρὸς τῆς χειροτονίας οἱ Ἑλληνες παπάδες καὶ νὰ ὀρκίζωνται πίστιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν².

Ὡς ἐφάνη πολλάκις ἀπὸ τὰς Συνοδικὰς διατάξεις τοῦ Λάντο, ὁ Λατινικὸς καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Κλῆρος τῆς νήσου ἦτο ἀγράμματος σχεδὸν καθ' ὅλοκληρίαν. Θὰ ἦτο ἀρικετὸν ἂν ἐγνώριζον ὀλίγην γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν καὶ ἠγνόουν κατὰ γράμμα ὅτι ἀνεγινώσκετο ἢ ἐψάλλετο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἄλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, δὲν ἔφθανον οὔτε εἰς αὐτό. Ἀναφέρεται ὅτι ἐπὶ ἑκατὸν Ἑλλήνων παπάδων, εἰς ἡ δύο ἡδύνατο νὰ κηρύττωσιν. Πολλοὶ ὑπεκρίνοντο ὅτι ἀπήγγελλον τὰς εὐχὰς τῆς λειτουργίας, τὰς ὁποίας δὲν εἶχον ποτὲ ἐκμάθη καὶ φελίζοντες ἀσυναρτήτους λέξεις, ἐνέβαλλον εἰς πειρασμὸν καὶ προεκάλουν τὴν ἀσέβειαν τῶν ἐκκλησιαζομένων³. Γενικῶς, ἡ τέλεισι τῶν Θεῶν Μυστηρίων ἐγένετο οὕτως ὥστε νὰ προκαλέσῃ τὰς Συνοδικὰς διατάξεις τοῦ Λάντο, περὶ τῶν ὁποίων εἶπομεν καὶ τὴν ἐπέμβασιν τῆς Γερουσίας τῆς Βενετίας καὶ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῆς ἐν Κρήτῃ, οἱ ὅποιοι οὕτω μετεβάλλοντο εἰς προχείρους Θεολόγους.

1. U. A. S. Procuratie de Supra 412. Οἱ Ἑλληνες Ἐπίσκοποι Μεθώνης καὶ Κορώνης εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ χειροτονῶσι τοὺς Ἑλληνας παπάδες τῆς Κρήτης, εἰς τὴν ὁποίαν, ὡς γνωστὸν, δὲν ὑπῆρχεν Ἑλλήν Ἱεράρχης καθ' ὅλην τὴν μακρὰν περίσδον τῆς Βενετικῆς κυριαρχίας, διότι εἶχον ἀποβληθῆ πάντες ὑπὸ τῆς Γαληνοτάτης καὶ εἶχον δημευθῆ τὰ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα. αἱ δὲ ἐπισκοπαὶ κατελήφθησαν ὑπὸ Λατίνων Ἐπισκόπων. Μετὰ τὴν πτώσιν ὁμως τῆς Μεθώνης καὶ Κορώνης εἰς τοὺς Τούρκους, ὤρισθη ἡ Μονεμβασία καὶ μετὰ τὴν πτώσιν αὐτῆς, ἡ Κεφαλληνία, ὡς τόπος χειροτονίας.

1. U. A. S. Procuratie de Supra, ἔτος 1478, Ducale Nicolo Tron πρὸς τὸν Benedetto Gritti.

3. U. A. S. Relaz. Zuane Mocenigo Prow. gen. 1598. Ἴδ. καὶ διατάξεις Γριμάνη.

Οὕτως ὁ Δουξ Κρήτης Daniele Barbarigo, ἐξέδωκε τὸ 1567 διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποῦ διετάσσοντο οἱ Ἑλληγες παπάδες α). Ἐκαστος παπᾶς ἐφημέριος, δέον νὰ ἔχη Ἄρτοφόριον (Daber arolo) διὰ τὸν Ἅγιον Ἄρτον ἐπάνω εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν μὲ κανδηλαν πάντοτε ἀναμμένην. Πρῶτερον ὅλοι ἐφύλαττον τὸν Ἅγιον Ἄρτον, ὡς ἐλέχθη εἰς ἓνα λινο σακίδιον, κρεμασμένο σὲ ἓνα καρφί, χωρὶς σέβας καὶ ἡδύναντο νὰ τὸν φθάσουν τὰ παιδιὰ, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ κατοικίδια! Ἡ Ἁγία Κοινωνία, ὡς ἐλέχθη, μετεφέρετο εἰς τοὺς ἀσθενεῖς, χωρὶς λιτανείαν, οὔτε σήμαντρον, ὑπὸ τὴν μασχάλην τοῦ ἱερέως, ὁποῖος ἂν δὲν ἡδύνατο νὰ τὴν μεταδώσῃ ἀμέσως εἰς τὸν ἀσθενῆ, τὴν ἄφινε εἰς τοὺς οἰκείους τούτου, οὕτως ὥστε, πολλοὶ μὲ τὴν Ἁγίαν Κοινωνίαν εἰς τὸν οἶκον των, ἀπέθνησκον χωρὶς νὰ κοινωνήσωσιν! β). Κατὰ τὴν μεταφορὰν τῆς Ἁγ. Κοινωνίας εἰς τοὺς ἀσθενεῖς, νὰ καλῆται ὁ λαὸς διὰ τῶν κωδωνοκρουσίας νὰ συνοδεύῃ μετὰ λαμπάδων τὸν ἱερέα, ὅστις πρέπει νὰ εἶναι ἐνδεδυμένος τὰ ἱερατικὰ ἄμφια. γ). Νὰ τελῶσι τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν ὅλας τὰς ἑορτὰς τοῦ ἔτους. Πρῶτερον δὲν ἐλειτούργουν παρὰ ἔταν ἐχειροτονοῦντο!

Περαιτέρω, παραπονεῖται ὁ Βαρβαρίγης διὰ τὴν ἀμάθειαν τῶν παπάδων, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι ἄξιοι νὰ κηρύττωσιν ἢ διδάσκωσι τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν. Διὰ τοὺς 16 Καθολικοὺς τοῦ Κολλεγίου Βησσαρίωνος, λέγει ἔτι ἀτιμάζουσι τὸ Καθολικὸν ὄνομα καὶ τὴν Καθολικὴν Θρησκείαν². Ἐνεκεν τούτων συνεδούλευε καὶ ὁ Γενικὸς Προβλεπτῆς Mocenigo: α) Νὰ δοθῇ ἐξουσία εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον καὶ τοὺς λοιποὺς Λατίνους Ἐπισκόπους Κρήτης νὰ προῶσιν εἰς ἐρεῦνας καὶ υποβάλωσιν ἐκθεσιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν. β). Νὰ υποχρεωθῶσιν οἱ Λατῖνοι Ἐπίσκοποι νὰ διαμένωσιν εἰς τὰς ἑδρας των. γ). Νὰ συλλεγῶσιν εἰς ἓν Βιβλίον οἱ Ἑλληνικοὶ Κανόνες, ὥστε νὰ δύνανται νὰ ἀναγινώσκωνται ὑφ' ἑλων. δ). Νὰ ἐκλέγῃ ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ τοὺς καλλιτέρους Ἑλληγες παπάδες ὡς Ἐπαρχιακοὺς Βικαρίους καὶ δι' αὐτῶν νὰ κυβερνᾷ τὸν Ἑλληνικὸν Κλήρον, διότι ἂν ὁ Κλῆρος ἦτο πλέον συνετός καὶ πεπαιδευμένος, θὰ ἐμειοῦντο καὶ αἱ ἑριδές καὶ θὰ ἦτο ὁ λαὸς πλέον εὐσεβής. Τώρα ὀλίγοι μεταβαίνουσι εἰς τὰς Ἐκκλησίας, ὡς ἐπὶ τὸ

1. Ὁ τρόπος τῆς διατηρήσεως τοῦ Ἁγίου Ἄρτου καὶ ἡ μεταφορὰ τῆς Ἁγίας Κοινωνίας εἰς ἀσθενεῖς ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ, πρέπει νὰ προκαλέσωσι τὴν προσοχὴν τῶν Ἐπισκόπων, διότι φαίνεται ὅτι εἰς πολλὰ μέρη συμβαίνουν τὰ ἴδια ὡς καὶ πρὸ ἑκατοντάδων ἐτῶν!

2. U. A. S. Daniele Barbarigo Duca di Candia, Belaz. B. 81.

πλεϊστον δεισιδαίμονες χωρικοί. Πολλοί δὲν γνωρίζουσι νὰ κάνωσιν οὔτε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ! Οὐδεὶς ἔχει εἰς τὴν οἰκίαν του τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ τῶν Ἁγίων. Αἱ γυναῖκες μεταβαίνουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἅπαξ τοῦ ἔτους. Προτείνει δὲ περαιτέρω ὁ Μοτσενίγος, νὰ ἀπαλλαγῶσιν ἀπὸ τὰς προσωπικὰς ἀγγαρείας οἱ Ἕλληνες παπάδες¹.

Εἰς ἄλλην ἐκθεσίν του ὁ Μοτσενίγος γράφει ὅτι οἱ φυγόδικοι ἐπιστρέφουσιν ἥσυχοι εἰς τὰς οἰκίας των, προστατευόμενοι ἀπὸ τοὺς παπάδες. Οἱ παπάδες εἶναι ἀσεβεῖς καὶ ἡ ἐπισκλήψασα πανώλης, εἶναι τιμωρία τοῦ Θεοῦ. Οἱ παπάδες ἐξασκῶσι τὴν τοκογλυφίαν, ἀντὶ νὰ τὴν ἐμποδίσωσι².

Βραδύτερον, 1612 ὁ Δουξ Κρήτης Αὐγουστίνος Μιχαήλ, εἰς ἐκθεσίν του, ἐπικαλεῖται τὴν προσοχὴν τῆς Γερουσίας ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παπάδων, ὑπομνηστικῶν τὰς διατάξεις τοῦ Φοσκαρίνη. Αἱ ὑποθέσεις τῶν παπάδων, διὰ πράξεις ὑπαγομένους εἰς τὸ Ποινικὸν Δίκαιον, δέον νὰ δικάζωνται εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ ὄχι τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια³.

Ἄλλοτε Δουξ Κρήτης, Bernardo Uenier, ἔγραψεν εἰς τὸ 1618 ὅτι, οἱ παπάδες καὶ μοναχοὶ εἶναι πολλοὶ καὶ τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι, ἐγένοντο παπάδες, διὰ νὰ ἔχωσιν ἑμοῦ τὰ ἀντισηκώματα τῶν λαϊκῶν καὶ τὰ προνόμια τῶν παπάδων. Οἱ μοναχοὶ δὲ μεταβαίνουν ἀδιακρίτως, ἀπὸ τὸ ἓνα Μοναστήρι, εἰς τὸ ἄλλο, ἐπειδὴ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὑπάρχει ἓνα μόνον Τάγμα Μοναχῶν, τὸ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου. Μεταβαίνουν εἰς παρεκκλήσια καὶ «Μετόχια» καὶ οὕτω καὶ αἱ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένοι συνοικίαι ἔχουσι παπᾶ, αἱ δὲ ἐκκλησίαι αὗται ἐγκαινιάζονται ὑπὸ τίτλον ἰδιωτικοῦ εὐκτηρίου οἴκου. Προτείνει λοιπὸν ὁ Βενιέρ θεραπείαν τοῦ κακοῦ οὕτω: α) Νὰ νομιμοποιηθῶσιν αἱ ἐκκλησίαι τῶν δύο θρησκευμάτων εἰς τὰς μεγάλας συνοικίας καὶ νὰ καταγραφῶσι. Τὰ Βιβλία δὲ τῆς καταγραφῆς νὰ τηροῦνται εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν εἰς Ἡράκλειον. Αἱ δὲ λοιπαὶ ἐκκλησίαι, νὰ εἶναι μόνον κα-

1. U. A. S. Relaz. Zuane Mocenigo, B. 79.

2. Ἐνθ. ἀνωτέρ. Relaz. Μοιενίγο Οἱ παπάδες τούναντιον, ἔσωζον πολλοὺς ἀθώους καταδίκους. Οὕτω, τὸ 1579, 19 Φεβρουαρίου ὁ Διοικητὴς Ρεθύμνης Δανιὴλ Βέμπο, εἰδοποίησε τὸν Νικόλο Da Ponte ὅτι παρουσιάσθη ὁ παπᾶς Κωνσταντίνος Βλαστός, ἐκ Ρουσσίκων Ρεθύμνης, μεσάζων διὰ 10 φυγόδικους, τῶν ὁποίων εἶχον κατασχέθῃ τὰ κτήματα καὶ ἐθεβαίου ὅτι δύναται νὰ ἀποδείξῃ τὴν πλήρη ἀθωότητα τῶν 6 ἐκ τῶν 10. Διετάχθη τότε ἀναθεώρησις τῆς δίκης καὶ ἀνεγνωρίσθη πράγματι ἡ ἀθωότης των. (U. A. S. Dispacei Misti 1579).

3. U. A. S. Relaz. dei Duchi di Candia B. 81

θαράς ανάγκης β) Νά προσλαμβάνονται, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἐκκλησιῶν τούτων, οἱ περισσεύοντες παπάδες. γ) Οἱ Μοναχοὶ νά παραδοθῶσιν εἰς τὰ Μοναστήρια, μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νά τοὺς τρέφωσιν. δ) Οἱ λοιποὶ χωρὶς ὑπηρεσίαν, νά σταλῶσιν εἰς ἀγγαρείας ἢ εἰς τὰς γαλέρας!'

Ὁ Molin, Γεν. Προβλεπτής, διέτασεν εἰς τὰ 1612. α) Οὐδεὶς νά δύναται νά ἐνδυθῆ τὸ ἐνδυμα τοῦ Μοναχοῦ, ἂν δὲν παρουσιάζετο εἰς τὸν Διοικητὴν τῆς πόλεως, μὲ τὰς συστατικὰς ἐπιστολάς τοῦ Ἡγουμένου τοῦ Μοναστηρίου, εἰς τὸ ὅποτον ἤθελε νά εἰσέλθῃ. Παιὴν δὲ διὰ τοὺς παραβάτας «ἢ γαλέρα μὲ ἀλύσεις εἰς τοὺς πόδας ἐπὶ τρία ὀλόκληρα ἔτη, χωρὶς συγγνώμην», β) Οἱ Μοναχοί, οἱ ὅποιοι ἤθελον νά λειτουργῶσιν εἰς Μετόχιον ἢ παρεκκλήσιόν τι, ἔπρεπε νά ἐγγράφωνται εἰς ἐπίτηδες Βιβλίον τῆς Κυβερνήσεως. Νά ἀποδείξωσιν ὅτι εἶναι ἡλικίας 25 τοῦλάχιστον ἔτων καὶ ὅτι κέκτηνται μόνιμα εἰσοδήματα διὰ νά ζήσωσι. Ἐν δὲ πρόκειται περὶ Καζά, νά ἀποδείξωσιν ὅτι ὁ Καζὰς ἐκεῖνος ἔχει ἀνάγκην ἱερέως. γ) Ὁ κληρικὸς οὗτος δέον νά ἐξετάζεται ἀπὸ ἐξεταστικὴν ἐπιτροπὴν 4 ἐξεταστῶν, δύο Ἡγουμένων ἐκλεγομένων μεταξὺ τῶν καλλιτέρων ἐκ τῶν Ἑλλήν. Μοναστηρίων καὶ δύο ἐγγάμων Ἑλλήνων παπάδων, γερόντων καὶ χρηστῶν ἡθῶν, ἐκλεγομένων πάντων κατὰ πενταετίαν.

Οὗτοι ὄφειλον νά ἐξακριβώσωσιν ὅτι ὁ ὑποψήφιος ἐγνώριζε νά ἀναγινώσκῃ καὶ ἐγνώριζεν ἐπίσης τὰ κυριώτερα Δόγματα καὶ πόσα ἦσαν τὰ Μυστήρια καὶ οἱ βαθμοὶ τῆς συγγενείας. Κατόπιν τῆς διαδικασίας ταύτης ὑπεβάλλετο ὁ ὑποψήφιος εἰς δευτέραν ἐξέτασιν ὑπὸ τοῦ Πρωτοπαπᾶ, τοῦ Πρωτοφάλτου καὶ τοῦ Βικαρίου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, καὶ ἂν ἐκρίνετο ἄξιος χειροτονίας, ὄφειλε νά δώσῃ ἐγγύησιν (piezarzia) καλούμενην ἐκ 200 δουκάτων, ὅτι θὰ μετέβαιεν εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Κεφαλληνίας ἐντὸς 4 μηνῶν νά χειροτονηθῆ. Τότε καὶ μόνον ὁ Διοικητὴς τοῦ διαμερίσματος ἠδύνατο νά τὸν ἐφοδιάσῃ μὲ γράμματα διὰ τὸν ρηθέντα Ἐπίσκοπον.

Πρότυπον ἐξετάσεως, Ἑλλήνων ἱερέων μᾶς ἀφήκειν ὁ ἐφημέριος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων ἐν Βενετίᾳ Νικολὸς Μιχαλίτσας. Ἡ ἐξέτασις ὁμῶς ἐγένετο ὑπὸ τῆς Sacra Congregazione τοῦ Πατριαρχείου τῆς Βενετίας, προκειμένου περὶ τῶν ἐφημερίων τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας Βενετίας.

1. U. A. S. Relaz. dei Duchi di Candia ἐνθ' ἄνωτ.
2. U. A. S. Relazin Molin.

Τὴν 4 Μαΐου 1720, λέγει ὁ Μιχαλίτσης, εἰσελθὼν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, μὲ ἠρώτησαν τί ἤλθετε ἐδῶ νὰ κάμετε;

Ἄπόκρ. Ἦλθον διὰ νὰ ἐξετασθῶ ἀπὸ τὴν ἁγίαν ταύτην Congregazione ἂν εἶμαι Καθολικός.

Ἐρώτ. Τί δέον νὰ γνωρίζῃ ὁ Καθολικός;

Ἄπόκρ. Νὰ πιστεύῃ πάντα ὅσα πιστεύει ἡ Μήτηρ Ἁγία Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία.

Graziani (ἐξεταστής) καὶ ὄχι Ρωμαϊκὴ;

Ἄπόκρ. Ἄβτη εἶναι μία καὶ μόνη Ἐκκλησία. Ἐν τούτοις, ἐγὼ εἶμαι ὑπὴρκος τῆς Γαλινοτάτης Δημοκρατίας.

Ἐρώτ. Ποῖα εἶναι τὰ κυριώτερα Μυστήρια τῆς Ἁγίας Πίστεως;

Ἄπόκρ. Ἐνότης καὶ Τριάς.

Ἐρώτ. Τί εἶναι Ἐνότης καὶ Τριάς;

Ἄπόκρ. Ἐνότης εἶναι εἰς μόνον Θεός, δηλαδὴ Πατήρ, Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα. Τριάς, ἐπειδὴ τὰ τρία ταῦτα πρόσωπα εἰσὶν εἰς μόνον Θεός, ὡς παράδειγμα, ὅπως ὁ ἄνθρωπος ἔχει τρεῖς δυνάμεις ἐν ἑαυτῷ (ιδιότητος) καὶ μίαν μόνον ψυχὴν, δηλαδὴ μνήμην, νοῦν καὶ θέλησιν. Ὁὕτως ἡ Ἁγία Τριάς εἶναι εἰς μόνον Θεός ἐν τρισὶν προσώποις, Πατήρ, Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα.

Ἐρώτ. Καὶ κανὲν ἄλλο πρῶτιστον Μυστήριον;

Ἄπόκρ. Ἡ Ἐνσάρκωσις καὶ ἡ Σταύρωσις τοῦ Σωτῆρος μας, δηλαδὴ τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐνεσαρκώθη ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ ἐσταυρώθη ὑπὲρ ἡμῶν.

Ἐρώτ. Ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τῶν τριῶν τούτων προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος;

Ἄπόκρ. Οὐδεμία, ἐπειδὴ ὅ,τι εἶναι ὁ Πατήρ, τὸ αὐτὸ εἶναι καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Ἐρώτ. Ὑπῆρξε ποτὲ διαφορὰ τις καὶ ἔρις περὶ τῶν τριῶν τούτων προσώπων τῆς Ἁγ. Τριάδος;

Ἄπόκρ. Ἐν τῇ Φλωρεντινῇ Συνόδῳ, περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἐρώτ. Τί πιστεύετε περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος;

Ἄπόκρ. Πιστεύω μετὰ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, Dum venerit paradetus illequem Ego mittam a Padre. Τοῦτο οἱ Ἅγιοι Πατέρες τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τὸ ἐξήγησαν: ἐ Patre per Filium. Καλὰ εἶναι ἀληθὲς ὅτι, εἰς πολλὰ μέρη ἐκεῖνο τὸ per, σημαίνει ex Ὁθεν συμφώνως μὲ τὸ ρηθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἐν τῇ πρὸς

Ρωμαίους, ex Eo et per Eum et in Eo omnia dico ex Patre per Filium.

Ὁ Ἀββᾶς Γραζιανὶ μού εἶπε, πηγαίνετε ἔξω καὶ περιμένεται.

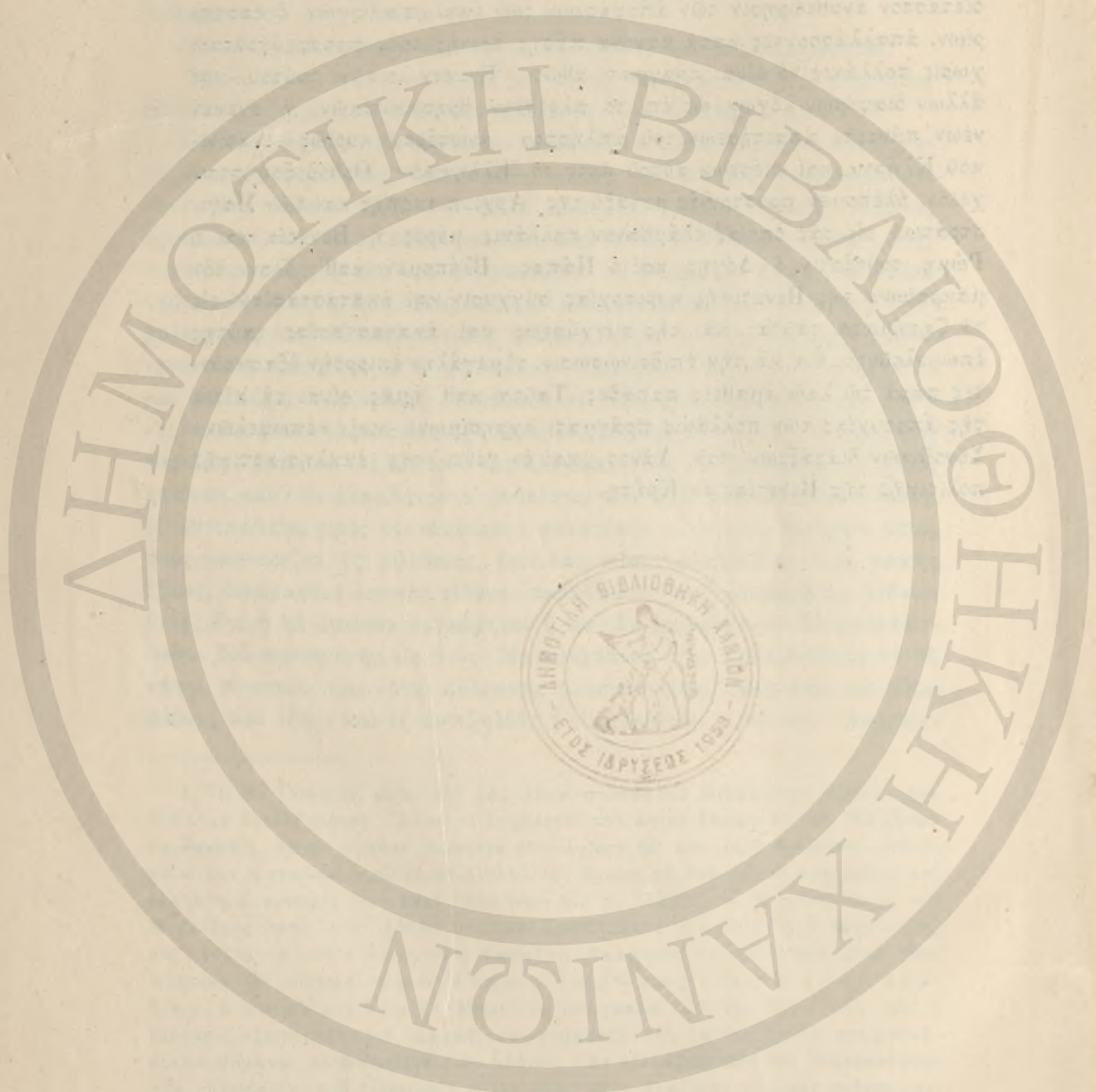
Ἐξετασθεὶς εἶτα καὶ ὁ ἄλλος ἱερεὺς, μᾶς ἐκάλεσε καὶ μᾶς εἶπε: Πηγαίνετε ἐν εἰρήνῃ, δὲν ἱκανοποιήσατε τὴν συνείδησίν μου¹.

Ἐνεκεν λοιπὸν τῶν ρηθέντων πολλάκις ἐν τοῖς ἀνωτέρω αὐστηρῶν μέτρων, φαίνεται πῶς ἐμετριάσθη τέλος σημαντικῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν παπάδων. Οὕτω, κατὰ τὰ 1638 ἀναφέρει ὁ ἱεροεξεταστὴς Μάρκος Καπέλλος² περὶ τοῦς 2800 παπάδες καθ' ἑλὴν τὴν νήσον, ἀριθμὸς οὐχὶ δυσανάλογος πρὸς τὸν τότε Ὀρθόδοξον πληθυσμόν. Ἀλλὰ τὰ μέτρα ταῦτα, ὡς ἐλέγχθη ἤδη, ἐλαμβάνοντο σπασμωδικῶς καὶ πολλάκις ἀψυχολογῆτως καὶ ἀδικαιολογῆτως, οὕτως ὥστε, ἢ δὲν ἐπέφερον οὐδὲν πρακτικὸν ἀποτέλεσμα ἢ ἐπροκάλουσαν ταραχάς. Ἐξ ἄλλου, αἱ Συνοδικαὶ διατάξεις, τὰς ὁποίας ἐλάμβανον αἱ Ἐπαρχιακαὶ Σύνοδοι καὶ ἐκεῖνα τοῦ Λάντο, τὰς ὁποίας ἐξηγάσαμεν, δὲν ἐφηρμόζοντο, ἐξ ἀμελείας ἀκριβῶς ἐκείνων οἱ ὁποῖοι τὰς ἐλάμβανον ἢ ἐκ καταστρατηγῆσεως ἐκείνων καθ' ὧν ἐλαμβάνοντο, τοῦτέστιν τῶν Ἑλλήνων παπάδων. Οὗτοι ἐξ ἀντιπαθείας πρὸς τὸν ἀνώτερον φανατικὸν Λατινικὸν Κλῆρον, ὅστις τοὺς κατεπίεζεν, ἐξ ἀμαθείας, δεισιδαιμονίας, πλεονεξίας καὶ κακῆς ἐξεως, διέπραττον παντὸς εἶδους παραβάσεις καὶ παρανομίας, βέβαιον ὄντες ὅτι ἢ θὰ ἔμεινον ἀτιμώρητοι ἢ καὶ ἂν ἐτιμωροῦντο, θὰ ἀπηλλάσσοντο διὰ προσφυγῆς εἰς τοὺς Μαγιστράτους τῆς Γαληνοτάτης ἐν τῇ νήσῳ, οἱ ὁποῖοι καὶ λόγῳ πολιτικῆς σκοπιμότητος, ἰδίως ἀπὸ τοῦ 15οῦ αἰῶνος καὶ ἐξῆς, καὶ ἐξ ἀντιζηλίας ἢ ἀντιδράσεως πρὸς τὴν Ἀρχιεπι-

1. U. M. Doná N. 92). Δὲν μᾶς λέγει ὁ Νικολὸς Μιχαλίτης ποῖος ἦτο ὁ ἄλλος ἐξεταζόμενος. Ἀλλὰ οἱ ἐφημέριοι τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων ἐν Βενετία, ἦσαν σχεδὸν πάντοτε δύο, ἐνίοτε δὲ καὶ μετὰ διακόνου. Μόνον μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον (1914—18) ἔμεινε μὲ ἕνα μόνον ἐφημέριον καὶ ἔμειώθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων εἰς τὸ ἐλάχιστον. Ὁ κεντρισμὸς τοῦ Μιχαλίτου πρὸς τὸν Ἀββᾶν Graziáni ἐρωτήσαντα ἂν πιστεύῃ ὁ Μιχαλίτης εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πιστεύει ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία ὅτι εἶναι μία μόνη Ἐκκλησία. Ἐν τούτοις ἐγὼ ὡς εἶμαί ὑπὸ τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας, θέτει τὰ πράγματα εἰς τὴν θέσιν τῶν καὶ ἢ ἐξέτασις ἐξηκολούθησεν ὁμαλῶς, περιστραφεῖσα εἰς τὰ δογματικὰ καὶ μυστηριακά θέματα. Αἱ ἀποκρίσεις ἐν τούτοις τῶν ἐξεταζομένων δὲν ἱκανοποίησαν τὴν συνείδησιν τοῦ Graziáni, ὅστις ὁμῶς τὴν ἀνάγκην κάμων φιλοτιμίαν, ἀπέλυσεν ἐν εἰρήνῃ τοὺς Ὀρθόδοξους ἱερεῖς.

2 U. A. S. Belaz. Inquisitori, B 74.

σκοπήν καὶ τοὺς Ἐπισκόπους Κρήτης, ἐδέχοντο τὰς ἐκκλησίες, καὶ διέτασσον ἀναθεώρησιν τῶν ἀποφάσεων τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων, ἀπαλλάσσοντες κατὰ κανόνα πάσης ποινῆς τοὺς προσφεύγοντας, χωρὶς πολλάκις νὰ εἶναι πράγματι ἀθῶοι. Ἐνεκεν λοιπὸν τούτου, καὶ ἄλλων διαφόρων λόγων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θρησκευτικῶν, ἢ ἔνεκεν νέων πάντοτε ἀπαιτήσεων τοῦ ἀπλήστου ἀνωτέρου κυρίως—Λατινικοῦ Κλήρου, καὶ πιέσεων αὐτοῦ πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν Ὀρθόδοξον στοιχεῖον, βλέπομεν προστριβὰς μεταξὺ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τῶν Μαγιστράτων, εἰς τὰς ὁποίας ἐλάμβανον πολλάκις μέρος ἡ Βενετία καὶ ἡ Ρώμη, τοῦτέστιν ὁ Δόγης καὶ ὁ Πάπας. Βλέπομεν καθ' ὅλον τὸν μακροαἰῶνα τῆς Βενετικῆς κυριαρχίας σύγχυσιν καὶ ἀκαταστασίαν εἰς τὰ ζητήματα ταῦτα, καὶ τῆς συγχύσεως καὶ ἀκαταστασίας ταύτης ἐπωφελοῦντο, διὰ νὰ τὴν ἐπιδεινώσωσιν, οἱ μεγάλην ἐπιρροὴν ἐξασκοῦντες παρὰ τῆ λαφῶ ἀμαθεῖς παπάδες. Ταῦτα καθ' ἡμᾶς, εἶναι τὰ αἷτια τῆς ἀποτυχίας τῶν πολλάκις πράγματι «χρησίμων» καὶ «ἐπωφελῶν» Συνοδικῶν διατάξεων τοῦ Λάντο, καὶ ἐν γένει τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς τῆς Βενετίας ἐν Κρήτῃ.

ΔΗΜ

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

- *Ὁ Κρητικὸς Πόλεμος (1645—1669)*
"Η
Συλλογὴ τῶν Ἑλληνικῶν Ποιημάτων
Ἀνθίμου Διακρούση
Καὶ
Μαρίνου Ζάνα
Ἐν Τεργέστη. Τύποις τοῦ Ἀἰστριακοῦ Λόγδ, 1908.
- *Ἄγνωστος Κρητικὴ Ἐποποιΐα*
(«Κρητικὸς Ἀστήρ», Χανία, 1909).
- *Περὶ τῶν Φιλοσοφικῶν Ἰδεῶν τοῦ Πλάτωνος:*
Divide Heracliti *Γένεσιν*, *Ὀδοί*α Parmenidis, *Habebis Ideas*
Platonis (Herbart).
Macerata 1911. (Ἰταλισί).
- *Ἡ ἐν Κρήτῃ Ἐπανάστασις τοῦ 1363—1366 καὶ τὸ Διοικητι-*
κὸν Σύστημα τῆς Βενετίας ἀπέναντι τῶν Κοινωνικῶν τάξεων
καὶ τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον τῆς ἐν τῇ νήσῳ
κυριαρχίας αὐτῆς (1211—1669). Ἀλεξάνδρεια Πατριαρχικὸν
Τυπογραφεῖον 1932.

Τιμᾶται Δραχμ. 30

Ἐπὲρ τοῦ Ταμείου Ἐλεημοσύνης Χανίων Κρήτης.